

ZPOVĚĎ DÍTĚTE SVÉHO VĚKU

Alfred de Musset

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

PRAHA
PRAHA
PRAHA
PRAHA

Zpověď dítěte svého věku

Alfred de Musset

Přeložil Josef Pospíšil

Znění tohoto textu vychází z díla [Zpověď dítěte svého věku](#) tak, jak bylo vydáno Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění v Praze v roce 1960. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Alfred de Musset: Zpověď dítěte svého věku), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 4. 8. 2023.

OBSAH

Část první	7
I	7
II	7
III	21
IV	30
V	34
VI	42
VII	46
VIII	48
IX	51
X	56
Část druhá	60
I	60
II	68
III	71
IV	76
V	92
Část třetí	97
I	97
II	98
III	102
IV	106
V	108
VI	112
VII	117
VIII	118
IX	122
X	130
XI	132

Část čtvrtá.....	134
I.....	134
II.....	148
III.....	156
IV.....	162
V.....	167
VI.....	168
Část pátá	175
I.....	175
II.....	180
III.....	188
IV.....	195
V.....	201
VI.....	220
VII.....	237

Část první

I

Aby člověk mohl vypsát svůj životní příběh, musí nejprve žít; nepíše tedy příběh svého života.

Byl jsem už v mládí zachvácen ošklivou mravní chorobou a vyprávím, co se se mnou dalo tři roky. Kdybych byl nemocen jen já sám, vůbec bych o tom nemluvil, ale protože kromě mne je hodně jiných, kteří trpí stejným neduhem, píši pro ně, i když nevím tak jistě, budou-li tomu věnovat pozornost; neboť zůstanou-li má slova bez povšimnutí, přece z nich budu mít ten užitek, že se sám lépe vyléčím a podoben lišce chycené do želez uhryžu si přiskřípnutý běh.

II

Za válek císařství, zatímco manželé a bratři byli v Německu, znepokojené matky přiváděly na svět vzrušené, bledé, nervózní pokolení. Tisíce dětí, počatých mezi dvěma bitvami a vychovávaných v kolejích za víření bubnů, měřily se nedůvěřivě navzájem a zkoušely své chabé svaly. Čas od času se objevovali jejich zakrvácení otcové, zvedli je na prsa zdobená zlatými šňůrami, pak je zase postavili na zem a znovu se vyšvihli na koně.

Tehdy byl v Evropě živ jeden jediný člověk. Ostatní tvorové se snažili plnit si plíce vzduchem, který on vydechoval. Tomuto člověku dávala Francie rok co rok darem tři sta tisíc mladých mužů. To byla daň odváděná císařovi, a kdyby za sebou neměl tento houf, nebyl by mohl kráčet za svým štěstím. Potřeboval takový doprovod,

aby mohl projít světem, odejít z něho a sklesnout pod smuteční vrbou v malém údolí na opuštěném ostrově.

Nikdy nebylo tolik bezesných nocí jako za časů tohoto muže, nikdy nebylo vidět takové zástupy zoufalých matek, jak se sklánějí z městských hradeb, nikdy nebylo takové ticho kolem lidí, kteří hovořili o smrti. A přece nebylo nikdy tolik radosti, tolik života a tolik bojechtivých fanfár ve všech srdcích. Nikdy nebylo sluncí tak jasných jako slunce, jež vysoušela všechnu tu krev. Říkalo se, že Bůh je stvořil pro tohoto člověka, a byla nazývána jeho slavkovskými slunci. Vytvářel si je však i sám svými neustále hřmícími děly, která zanechávala mraky dýmu teprve až nazítří po bitvě.

Děti tehdy dýchaly vzduch neposkvrněného nebe, v němž zářilo tolik slávy, v němž se trpytilo tolik oceli. Věděly dobře, že jsou předurčeny pro hekatomby, věřily však, že Murat je nezranitelný, a císaře bylo vidět cválat po mostě, kde hvízdalo tolik střel, že si už lidé nebyli jisti, může-li vůbec kdy zemřít. A třeba bylo člověku souzeno, aby zahynul – co na tom? Sama smrt byla tehdy tak krásná, tak veliká, tak vznešená ve svém kouřícím purpuru! Tak velice se podobala naději a kosila tak nezralé klasy, že se zdálo, jako by omládla, a že nikdo už nevěřil ve stáří. Všechny kolébky ve Francii byly ze štítů, ze štítů byly i rakve, už vlastně nebyli ani žádní starci, byly jen mrtvolky nebo polobozi.

Nesmrtelný císař však jednoho dne stanul na pahorku, aby se podíval, jak sedm národů se rdousí navzájem. Nevěděl ještě, bude-li pánem světa, nebo jen jedné jeho poloviny. Azrael kráčel kolem, ovanul ho koncem křídla a smetl ho do oceánu. Hlukem jeho pádu se na svém bolestivém loži zvedly mocnosti odsouzené k smrti, všichni královští pavouci natáhli zkřivená chapadla, rozervali Evropu na kusy a z císařova purpuru si ušili harlekýnský šat.

Dokud je poutník na cestě, kráčí kupředu dnem i nocí v dešti i ve slunečním žáru a nedbá probdělých nocí ani hrozícího nebezpečí. Jakmile se však octne v kruhu rodiny a usedne ke krbu, pocítí únavu

bez konce a jen stěží se dokáže odvléci na lůžko. Tak také Francie, když ovdověla po císařovi, rázem pocítila bolest ve své ráně. Přemohla ji slabost, usnula tak hlubokým spánkem, že její staří králové ji považovali za mrtvou a zahalili ji bílým rubášem. Stará, bělovlasá armáda se vracela vyčerpaná únavou a krby opuštěných zámků se smutně zažíhaly.

Muži císařství, kteří se tolik natoulali světem a tolik nazabíjeli, objímali své pohublé ženy a hovořili o svých prvních láskách, zhlíželi se ve studánkách rodných luk a viděli se v nich tak staří a tak zmrzačení, že si při tom vzpomínali na syny – aby jim měl kdo zatlačit oči. Ptali se po nich. Děti opustily koleje, a když už neviděly žádné šavle ani kyrysy, ani pěšáky, ani jezdce, ptaly se zase samy, kdeže jsou jejich otcové. V odpověď jim bylo řečeno, že je po válce, císař že je mrtev, že Wellingtonovy a Blücherovy podobizny visí v předpokojích konzulátů a velvyslanectví a pod nimi že jsou napsána dvě slova:

Salvatoribus mundi.

A tak se tedy na světě, ležícím v rozvalinách, usadila mládež tísněná starostmi. Všechny ty děti byly kapkami žhavé krve, která zaplavovala svět, byly zrozeny v lůně války, pro válku. Patnáct let snily o sněhových závějích Moskvy a o slunci pyramid. Nikdy nevyšly z města, ale říkalo se jim, že každou z jeho bran vede cesta do některého z hlavních měst Evropy. Měly v hlavě celý svět; rozhlížely se po zemi, po nebi, po ulicích a po cestách – všechno bylo pusté a jen zvony jejich farností zněly do daleka.

Bledé přízraky zahalené v černý šat zvolna procházely krajem. Jiní zase klepali na dveře domů, a jakmile jim bylo otevřeno, vytahovali z kapes veliké, úplně sešlé pergameny a vyháněli jimi obyvatele z domu. Ze všech stran přicházeli lidé, celí se ještě třesoucí strachem, který se jich zmocnil, když odtud odcházeli před dvaceti

lety. Všichni uplatňovali své nároky, hádali se a křičeli; člověk žasl, že jediná smrt dovedla přivábit tolik havranů.

Král Francie seděl na trůně a rozhlížel se kolem dokola, neuviděl-li někde na závěsech včelu. Jedni mu nastavovali klobouk a on jim dával peníze, druhí mu ukazovali kříž a on jej líbal, jiní se zase spokojovali s tím, že mu křičeli do uší velká a zvučná jména, a on jim odpovídal, aby šli do velkého sálu, tam že je hlasitá ozvěna, další mu ukazovali své staré pláště, když z nich předem pečlivě odstranili včely, a těm dával nové šaty.

Děti to všechno pozorovaly a stále si myslely, že se césarův stín vylodí v Cannes a odvane všechny ty přízraky; vládlo však neustálé ticho, po nebi bylo vidět plout jen bledou barvu lilí. Když děti mluvily o slávě, říkalo se jim: „Staňte se knězi,“ když mluvily o naději, o lásce, o síle, o životě, říkalo se jim: „Staňte se knězi!“

Zatím vystoupil na řečnickou tribunu člověk třímající v ruce smlouvu mezi králem a lidem. Začal říkat, že sláva je krásná věc a bojovná ctižádost také, že však je jedna věc ještě krásnější a ta že se nazývá svoboda.

Děti zvedly hlavu a vzpomněly si na dědy, kteří o ní také mluvívají. Vzpomínaly si, že v temných zákoutích otcovského domu nacházely tajemná mramorová poprsí s dlouhými vlasy a s římským nápisem, vzpomínaly si, že na večerních táčkách vídaly dědy, jak pokyvují hlavami a hovoří o ještě strašnější záplavě krve, než jaká byla za císaře. Ve slově svoboda cítily něco, čím se jim vždycky rozbušilo srdce, něco jako vzdálenou a hrůznou vzpomínku a jako posvátnou naději, ještě vzdálenější.

Zachvěly se, když je uslyšely, ale cestou domů viděly, jak do Clamartu odnášejí tři koše – byli to tři mladí lidé, kteří vyslovili slovo svoboda příliš hlasitě.

Při této smutné podívané jim přelétl přes rty zvláštní úsměv. Avšak jiní řečníci, kteří vystoupili na tribunu, začali veřejně vypočítávat, kolik stojí ctižádost a že sláva přijde velmi draho, ukazovali

hrůzy války a hekatombám říkali jatky. A mluvili tolik a tak dlouho, že všechny lidské iluze opadávaly kolem nich jako zeleň ze stromů na podzim, list po listu, a že si posluchači přejížděli rukou po čele jako nemocní, když se probouzejí v horečce.

Jedni tvrdili: „Císařův pád byl způsoben tím, že ho lidé už nechtěli.“ Jiní zase říkali: „Lid chtěl krále; ne, svobodu; ne, rozum; ne, náboženství; ne, anglickou konstituci; ne, absolutismus.“ A poslední dodal: „Ne, nic takového, jen trochu odpočinku.“

Život, který se tenkrát nabízel mladým lidem, skládal se tedy ze tří prvků: za nimi ležela minulost, navždy zničená a zmítající se ještě na svých troskách, se všemi zkamenělinami ze století absolutismu, před nimi jítí červánky na nesmírném obzoru, první záblesk budoucnosti, a mezi těmito dvěma světy – něco, co se podobalo oceánu oddělujícímu starý světadíl od mladé Ameriky, něco neurčitého a rozkolísaného, rozbouřené moře plné vraků, po němž čas od času plula nějaká vzdálená bílá plachta nebo loď vydechující těžký oblak páry, zkrátka současné století, které odděluje minulost od budoucnosti, které není tím ani oním a které připomíná obojí zároveň, a kde člověk při žádném kroku neví, kráčí-li po osetém poli nebo po sutinách.

V takovém zmatku si tehdy bylo třeba vybrat; toto se nabízelo dětem plným síly a odvahy, synům císařství a vnukům revoluce. Minulost už nechtěly, protože v nic věřit nelze, budoucnost milovaly, ale jak! Jako Pygmalion Galateu, byla to pro ně milenka z mramoru a ony čekaly, až oživne, až se jí žíly zbarví krví.

Zbývala jim tedy přítomnost, duch století, anděl soumraku, který není nocí ani dnem. Viděly jej sedět na pytlí od vápna, plném kostí, jak se choulí do pláště sobců a jak mu strašným chladem jektají zuby. Při pohledu na tento přízrak, který byl zpola mumii a zpola zárodkem, přepadala jejich duše smrtelná úzkost, přistupovaly k němu jako poutník, jemuž ve Štrasburku ukazují dceru starého hraběte Sarvendena, balzamovanou ve svatebním úboru. Tato dětská kostra vyvolává děs a chvění, neboť na drobounké a zsinálé

ruce má zásnubní prsten a její hlava se rozpadá v prach uprostřed květů pomerančovníku.

Jako když před blížící se bouří zavane lesem strašný vítr, který rozechvěje všechny stromy a po němž následuje hluboké ticho, tak všechno roztrásl Napoleon, když krácel světem. Králové cítili, jak se jim koruna kymácí, a když si sáhli na hlavu, nahmátli tam jen vlasy zježené hrůzou. Papež putoval tři sta mil, aby mu požehnal ve jménu božím a aby mu vložil na hlavu diadém, ale Napoleon mu jej vzal z rukou. A tak se v truchlivém lese staré Evropy všechno otrásl a poté následovalo ticho.

Říká se, že když člověk potká zlého psa a má odvahu kráčet vážně, bez ohlížení a pravidelným krokem, spokojí se pes s tím, že ho nějakou chvíli sleduje a vrčí mezi zuby, kdežto učiní-li člověk nějaký pohyb prozrazující strach, učiní-li příliš rychlý krok, pes se na něho vrhne a rozsápe ho, neboť jakmile se zakousne po prvé, nelze mu už uniknout.

Tak se také v historii Evropy často stávalo, že některý panovník učinil takový pohyb prozrazující strach, a jeho lid ho rozsápal. Učinil-li jej však jeden, neučinili jej všichni současně, to znamená, že zmizel jeden král, ne však královský majestát. Před Napoleonem královský majestát učinil onen pohyb, jímž se ztrácí všechno, nejen majestát, ale i náboženství, i šlechtictví, i všechna božská a lidská moc.

Po Napoleonově smrti byla ovšem božská a lidská moc ve skutečnosti nastolena znovu, ale víra v ni už neexistovala. Je strašně nebezpečné vědět, co je možné, neboť duch jde vždycky dál. Něco jiného je říci si: „Toto by mohlo být,“ a něco jiného je říci si: „Toto bylo.“ To je první psí kousnutí.

Despota Napoleon byl posledním světlem na majáku despotismu, ničil krále a parodoval je jako Voltaire náboženské knihy. A po něm se ozval ohlušující hřmot – to skála Svaté Heleny se zřítila na starý svět. Ihned se na nebi zjevila ledová hvězda rozumu a její paprsky,

podobné svitu chladné bohyně noci, která rozlévá světlo bez tepla, zahalily svět bledým rubášem.

Už předtím byli ovšem tu a tam lidé, kteří nenáviděli šlechtu, kteří horlili proti kněžím, kteří osnovali spiknutí proti králům, ozývali se proti zlořádům a předsudkům, ale velkou novinkou bylo vidět usmívající se lid. Když šel kolem šlechtic nebo kněz nebo panovník, tu venkované, kteří byli ve válce, začínali pokyvovat hlavami a říkat: „Ech, což ten, toho jsme viděli jindy jinde, tehdy měl jinou tvář.“ A když se hovořilo o trůnu a o oltáři, odpovídali: „To jsou čtyři dřevěná prkna, my jsme je sbíjeli a rozbíjeli.“ A když jim někdo řekl: „Lide, vrátil ses do bludů, které tě svedly z cesty, povolal jsi své krále a své kněze,“ odpovídali mu: „To my ne, to tamti tlachalové.“ A když se jim řeklo: „Lide, zapomeň na to, co bylo, pracuj a poslouchej,“ povstali ze svých míst a ozvalo se temné zařinčení. To se v koutě chalupy pohnula zrezivělá šavle plná zubů. Honem jim tedy řekli: „Aspoň si tedy odpočívej; když ti nikdo neubližuje, nesnaž se ubližovat.“ A oni se s tím bohužel spokojili.

Nespokojila se s tím však mládež. Je jisté, že v člověku jsou dvě tajemné síly, které spolu bojují na život a na smrt: jedna, prozíravá a chladná, upíná se ke skutečnosti, kterou propočítává a váží, a posuzuje minulost, druhá dychtí po budoucnosti a vrhá se do neznáma. Když vášeň unáší člověka, rozum ho plačky následuje a varuje ho před nebezpečím. Jakmile se však člověk zastaví, poslušen hlasu rozumu, jakmile si řekne: „To je pravda, jsem šílený, kam bych dospěl?“ vášeň naň křikne: „A co já, já mám tedy zahynout?“

Nevýslovný pocit stísněnosti začal tehdy kvasit ve všech mladých srdcích. Mladí lidé, mocnými tohoto světa odsouzení k odpočinku, vydaní na pospas všem možným pedantům, zahálce a nudě, viděli, jak z nich opadávají zpěněné vlny, proti nimž napřahovali paže. Všichni ti gladiátoři s naolejovaným tělem cítili v hloubi duše nesnesitelnou bídu. Ti nejbohatší propadli hýření, prostředně bohatí si našli nějaké povolání a smířili se buď s talárem, nebo s mečem,

nejchudší se vrhli do chladného entusiasmu, do velkých slov, do strašlivého moře činnosti bez cíle. Protože lidská slabost tíhne k spolčování a protože lidé jsou od přírody stádo, zamíchala se do toho i politika. Bili se s tělesnou stráží na schodišti zákonodárného sboru, běhali na divadelní kus, v němž Talma hrál v paruce, která ho činila podobným císařovi, hrnuli se na pohřeb liberálního poslance. Avšak mezi příslušníky dvou svářících se stran nebyl ani jediný, který by cestou domů hořce nepocitoval prázdnotu své existence a ubohost svých rukou.

Zatímco vnější život byl tak bezbarvý a tak skoupý, vnitřní život společnosti nabyt chmurného a zamklého rázu, v mravech zavládlo nejpřísnější pokrytectví, anglické ideje se spojily s devótností a zmizelo i samo veselí. Snad už Prozřetelnost připravovala své nové cesty, snad už anděl, který je zvěstovatelem příštích společností, zaséval do srdcí žen zárodky lidské nezávislosti, jíž se jednoho dne začnou dovolávat. Jisté však je, že najednou – a to byla neslýchaná věc – začali všemi pařížskými salony procházet muži po jedné straně a ženy po druhé, a ženy v bílém jako nevěsty a muži v černém jako sirotky začali se navzájem měřit pohledem.

Necht' se nikdo nemýlí: ty černé šaty, které nosí muži naší doby, jsou strašným symbolem; abychom dospěli až sem, bylo třeba, aby zbroj opadala kus po kuse a výšivky květ po květu. Lidský rozum vyvrátil všechny iluze, sám však nosí smutek, abychom jej utěšovali.

Mravy studentů a umělců, tak volné a tak krásné mravy, tak plné mládí, pocítily tu všeobecnou změnu. Muži, kteří se oddělili od žen, šeptali si slovo zraňující k smrti: pohrdání. Vrhli se na víno a na kurtizány. Studenti a umělci se na ně vrhli také; s láskou se nakládalo jako se slávou a s náboženstvím – byla to zastaralá iluze. Chodilo se tedy do vykřičených domů; *grisetka*, tak snivé, tak romantické a tak něžně a sladce milující stvoření, viděla, že je za krámským pultem opuštěna. Byla chudá a nikdo ji už neměl rád; chtěla mít

šaty a klobouky, šla se tedy prodat. Jaká bída! Mladý muž, který by ji byl měl milovat, kterého by ona sama byla milovala, ten, který ji kdysi vodíval do verrierského a romainvillského lesíka zatančit si na trávníku nebo povečeřet v loubí, ten, který přicházel popovídat si za zimních dlouhých večerů pod lampou za krámem, ten, který se s ní dělil o její skývu chleba, smáčenou potem jejího čela, právě ten člověk poté, co ji opustil, sešel se s ní opět – za pustého nočního hýření v přítmí nevěstince, bledou a jako z olova, navždy ztracenou, s hladovými ústy a s prodejným srdcem!

A přibližně v téže době dva básníci, dva nejskvělejší géniové století po Napoleonovi, přišli, aby zasvětili svůj život sbírání všech prvků úzkosti a bolesti, rozptýlených po vesmíru. Když Goethe, patriarcha nové literatury, zobrazil ve Wertherovi vášeň vedoucí k sebevraždě, vykreslil ve Faustovi nejchmurnější lidskou postavu, jaká kdy představovala zlo a neštěstí. Jeho spisy tehdy začínaly pronikat z Německa do Francie. Z hloubi své studovny, obklopen obrazy a sochami, bohatý, šťastný a klidný, pozoroval s otcovským úsměvem, jak k nám přichází jeho dílo z temnot. Byron mu odpověděl výkřikem bolesti, který rozechvěl Řecko, a zavěsil Manfreda nad propast, jako by nicota bylo slovo obludného tajemství, do něhož se zahalil.

Odpusťte mi, vy velcí básníci, kteří jste nyní hrstkou popela a kteří odpočíváte pod zemí, odpusťte mi! Byli jste polobozi, a já jsem jen dítě, které trpí. Když však píšete tato slova, nemohu se ubránit, abych vám nezlořečil. Proč jste nevyzpívali vůni květů, hlasy přírody, naděje a lásku, révu a slunce, modř oblohy a krásu? Bezpochyby jste znali život a bezpochyby jste trpěli a svět se hroutil kolem vás a vy jste plakali na jeho rozvalinách a zoufali si a milenky vás zrazovaly, přátelé vás pomlouvali a krajané zapírali, a vy jste měli prázdnotu v srdci, smrt v očích a byli jste obry bolesti. Řekněte mi však vy, vznešený Goethe, cožpak už nebyl žádný hlas útěchy v nábožném hukotu vašich starých lesů v Německu? Vám,

pro něhož krásná poezie byla sestrou vědy, nedovedla ani jedna, ani druhá najít v nesmrtelné přírodě léčivou bylinu – pro srdce svého oblíbence? Vy, panteista, antický básník Řecka, milovník posvátných forem, nemohl jste ukápnout trošku medu do krásných váz, které jste uměl vytvářet, vy, jemuž stačilo jen se usmát, aby včely přilétaly usednout mu na rty? A ty, a ty, Byrone, neměl jsi poblíž Ravenny, pod svými italskými pomerančovničky, pod svým krásným benátským nebem, u svého drahého Jadranu, svou milovanou? Ach bože, já, jenž k tobě hovořím a jenž nejsem než slabé dítě, já jsem možná poznal zla, která ty jsi nevytrpěl, a přitom věřím v naději, přitom dobrořečím Bohu.

Když nám anglické myšlenky a německé myšlenky takto táhly nad hlavami, bylo to jako temný a mlčenlivý pocit znechucení, po němž následuje strašná křeč. Neboť zformulovat obecné myšlenky znamená proměnit ledek v střelný prach a homérský mozek velkého Goetha vysál jako vývěva všechnu šťávu ze zapovězeného plodu. Ti, kteří ho tehdy nečetli, domnívali se, že se o tom nedovědí. Ubožáci! Výbuch je smetl jako zrníčka prachu do propasti všeobecné skepse.

Podobalo se to popření všech věcí na nebi i na zemi, které se dá nazvat rozčarováním, nebo chcete-li, *beznadějí*; jako by lidstvo bylo ve stavu strnulosti považováno za mrtvé těmi, kteří mu zkoumali tep. Jako voják, kterého se kdysi zeptali: „V co věříš?“ a který první odpověděl: „V sebe,“ tak mládež Francie, když zaslechla touž otázku, první odpověděla: „V nic.“

Od té doby se vytvářely jakési dva tábory: na jedné straně vzrušené, trpící mysli, všechny ty rozpínavé duše, toužící po nekonečnu, klopily v pláči hlavu, halily se v chorobné sny a nebylo z nich vidět nic než křehké třtiny v oceánu hořkosti. Na druhé straně lidé z masa zůstávali stát na nohou, nezlomní uprostřed skutečných požitků, a neměli jinou starost než počítat, kolik mají peněz. Byl to jen vzdech a výbuch smíchu; první vycházel z duše, druhý z těla.

Duše říkala:

„Běda, přeběda, náboženství mizí, nebeská oblaka padají k zemi v podobě deště, nemáme už ani naději, ani očekávání, ani dva zkřížené kousíčky černého dřeva, před nimiž bychom sepjali ruce. Hvězda budoucnosti vychází jen ztěžka, nemůže vystoupit nad obzor, zůstává zahalena mraky a její kotouč je jako zimní slunce do ruda zbarven krví, která na ní ulpěla v roce třiadevadesátém. Není už lásky, není už slávy. Jak temná noc leží nad zemí! A než se rozední, budeme mrtvi.“

Tělo říkalo:

„Člověk je na světě, aby užíval svých smyslů; má více nebo méně kousků žlutého nebo bílého kovu a podle toho má právo na více nebo méně úcty. Jíst, pít a spát znamená žít. Pokud jde o svazky mezi lidmi, přátelství záleží v půjčování peněz, je však vzácná věc mít přítele, kterého by za to mohl člověk dostatečně milovat. Příbuzenstvo slouží k odkazování majetku, láska je tělesné cvičení, jediný rozumový požitek je marnivost.“

Děsivá *beznaděj*, podobná asijskému moru, jež vydechují výpary Gangy, kráčela po zemi obřími kroky. Chateaubriand, kníže poezie, který zahalil strašnou modlu svým poutnickým pláštěm, postavil ji už na mramorový oltář do vůně posvátných kadidelnic. Děti století, plné síly, jež zůstávala nadále bez užitku, natahovaly už své zahálčivé ruce a z jejich neplodného kalichu pily otrávený nápoj. Všechno už propadalo zkáze, když ze země vylezli šakalové. Mrtvolná a nákazou prostoupená literatura, která neměla nic než formu, avšak formu odpornou, začala zavlažovat svou páchnoucí krví všechny nestvůry přírody.

Kdo se kdy odváží vypovědět, co se tehdy dalo na středních školách? Lidé pochybovali o všem, mladí lidé všechno popírali. Básníci zpívali o beznaději, mladí muži vycházeli ze škol s jasným čelem, se svěží a růžovou tváří a s rouháním na rtech. Zatímco stále převládal francouzský charakter, který je od přírody veselý a otevřený, hlavy

se snadno plnily anglickými a německými myšlenkami, avšak srdce, příliš lehkovážná, aby bojovala nebo aby trpěla, vadla jako zlomené květy. A tak princip smrti sestoupil chladně a bez otřesu z hlavy do útrob. Místo abychom byli nadšeni zlem, bylo v nás jen popření dobra, místo beznaděje jsme v sobě měli jen nedostatek citění. Patnáctileté děti, lhostejně sedící na rozkvetlých keřích, pronášely z dlouhé chvíle řeči, které by byly rozechvěly hrůzou i nehybné versailleské háje. Hostie, tělo Kristovo, tento věčný symbol nebeské lásky, sloužila k pečetení dopisů a děti vyplivovaly chléb Páně.

Šťastni, kdož unikli této době! Šťastni, kdo kráčeli nad propastmi zahledění do nebes! Bezpochyby byli takoví lidé, a ti nás politují.

Bohužel, je pravda, že rouhání znamená velkou ztrátu síly, o níž se opírá přeplněné srdce. Když bezbožník vytáhl hodinky a dal Bohu čtvrt hodiny času, aby ho srazil bleskem, bylo jisté, že si připravil čtvrt hodinku zloby a hnusného požitku. Byl to vrchol beznaděje, neslýchaná výzva všem nebeským mocnostem, byl to ubohý a bídny tvor, svíjející se pod nohou, která ho drtí, byl to veliký výkřik bolesti. A kdož ví? Možná, že v očích toho, který všechno vidí, to byla modlitba.

Tak mladí lidé našli pro nečinnou sílu použití v afektu beznaděje. Vysmívat se slávě, náboženství, lásce, všemu na světě je velkou útěchou pro ty, kdo nevědí, co si mají počít. Tropí si tím smích sami ze sebe a dávají si za pravdu, i když přitom dostávají za vyučenou. A pak, je příjemné cítit se nešťastným, když je člověk jen prázdný a znuděný. Kromě toho hýření, první závěr vyvozený z principů smrti, působí co do vysilujících účinků jako strašlivý lis.

Mělo to za následek, že si bohatí říkali: „Pravdivé není nic kromě bohatství, všechno ostatní je sen; užívejme a umírejme.“ Lidé s prostředně velkým jměním si říkali: „Pravdivé není nic kromě zapomenutí, všechno ostatní je sen; zapomínejme a umírejme.“ A chudí si říkali: „Pravdivé není nic kromě neštěstí, všechno ostatní je sen; rouhejme se a umírejme.“

Je to vyličeno příliš černě? Je to přehnané? Co o tom soudíte? Jsem škarohlíd? Dovolte mi jednu úvahu.

Pročítá-li člověk historii pádu římské říše, nemůže si nevšimnout, jaké zlo působili křesťané, v poušti tak obdivuhodní, státu od té doby, co se dostali k moci. „Pomyslím-li,“ praví Montesquieu, „na hlubokou nevědomost, do níž řecké kněžstvo pohroužilo laiky, nemohu se ubránit, abych je nepřirovnal ke Skythům, o nichž mluví Herodot a kteří svým otrokům vyškrabávali oči, aby je nic nemohlo rozptylovat a překážet jim při stloukání másla. – Žádná státní záležitost, žádný mír, žádná válka, žádné příměří, žádná dohoda, žádný sňatek se neprojednávaly jinak než prostřednictvím mnichů. Nelze si představit, jaké zlo z toho vzešlo.“

Montesquieu by byl mohl dodat: Křesťanství ztratilo císaře, zachránilo však národy. Otevřelo barbarům konstantinopolský palác, otevřelo však dveře chatrčí Kristovým andělům útěchy. Šlo ovšem o mocné tohoto světa. Ale jak je zajímavé poslední smrtelné chropění říše, zkažené až do morku kostí, ten temný galvanický proud, jímž se ještě zmítala kostra tyranie na hrobě Heliogabala a Caracally! Jak krásná věc, zasluhující si uchování, je mumie Říma nabalzamaného Neronovými voňavkami a zavinutého do rubáše Tibery! Šlo o to, páni politikové, jít k chudým a říci jim, aby žili v míru, šlo o to, nechat červy a krtky, ať rozhlašují památníky hanby, ale vytáhnout z boku mumie pannu tak krásnou, jako je matka Spasitele, naděje a přítelkyně utištěných.

To tedy učinilo křesťanství, a co nyní už tolik let činí ti, kteří je zničili? Viděli, že se chudý nechává utiskovat bohatým a slabý silným tak, že si řekli: „Bohatý a silný mě budou utiskovat na zemi, ale až budou chtít vejít do ráje, já budu u brány a obviním je před soudnou stolicí boží.“ A tak, běda, zůstali trpěliví.

Odpůrci Kristovi řekli tedy chudému: „Zůstáváš trpělivý až do dne, kdy zavládne spravedlnost – není vůbec žádná spravedlnost. Čekáš na život věčný, abys v něm žádal svou odplatu – není vůbec

žádný život věčný. Shromažďuješ své slzy a slzy své rodiny, pláč svých dětí a vzlyky své ženy, abys je přinesl Bohu k nohám v hodině své smrti – není vůbec žádný Bůh.“

Jistě je, že si chudý utřel slzy, řekl ženě, aby se utišila, dětem řekl, aby šly s ním, a se silou býka se napřímil na své hroudě. Řekl bohatému: „Ty, který mě utiskuješ, jsi jen člověk,“ a knězi řekl: „Ty, který jsi mě utěšoval, jen jsi mě tím obelhával.“ To bylo právě to, co chtěli odpůrci Kristovi. Snad věřili, že dají lidem štěstí, když pošlou chudého vydobýt si svobodu.

Jakmile však chudý pořádně pochopil, že ho kněží klamou, že ho bohatí okrádají, že všichni lidé mají stejná práva, že všechny statky jsou z tohoto světa a že jeho bída je bezbožnost, jakmile si chudý, věřící ze všeho jen sobě a svým rukám, řekl: „Válku bohatým! A dejte mi takéездеjší blaho, protože jiného blaha není! Dejte mi zemi, protože nebe je prázdné! Mně a všem, protože všichni jsou si rovni!“ – ó vznešení mudrci, kteří jste ho zavedli až sem, co mu řeknete, bude-li poražen?

Bezpochyby jste lidumilové, bezpochyby máte pravdu, pokud jde o budoucnost, a přijde den, kdy vám budou lidé blahorečit, ale teď ještě ne, opravdu, my vám blahorečit nemůžeme. Když kdysi utiskovatel říkal: „Mně patří země!“, utiskovaný mu odpovídal: „Mně patří nebe!“ Ale co odpoví teď?

Všechna nemoc tohoto století pramení ze dvou příčin: lid, který prošel rokem 1793 a 1814, nese v srdci dvě rány. Nic z toho, co bylo, už není; všechno to, co bude, ještě není. Nehledejte tajemství naší choroby nikde jinde.

Vidíte zde člověka, jehož dům se rozpadá v trosky; zbořil jej, aby si vystavěl jiný. Rozvaliny leží na jeho poli a on čeká na nové kameny. V okamžiku, kdy je s motykou v ruce a s vyhrnutými rukávy hotov přitesat stavební kvádry a namíchat maltu, řekne se mu, že kameny nejsou, a poradí se mu obílit staré tak, aby jich mohl použít. Co chcete, aby udělal tento člověk, který nechce stavět hnízdo pro

svá mláďata ze žádných sutin? A přitom lom je hluboký a nástroje jsou na lámání kamene příliš slabé. „Počkejte,“ říkají mu, „bude se lámat po troškách. Doufejte, pracujte, postupujte, couvejte.“ Co mu všechno neříkají? A zatím tento člověk, který už nemá starý dům a nový ještě nemá, neví, jak se má chránit před deštěm ani jak si večer připravit jídlo, nemá ani kde pracovat, ani kde odpočívat, ani kde žít, ani kde zemřít, a jeho děti jsou novorozeňata.

Buď se neobyčejně mýlím, anebo se podobáme tomuto člověku. Ó lidé příštích staletí! Až se jednoho horkého letního dne budete sklánět nad pluhem na zelenajících se polích své otčiny, až uvidíte pod čistým a neposkvrněným sluncem zemi, plodnou matku, jak se v jitřním rouše usmívá na pracovníka, svého miláčka, až si budete z pokojného čela stírat svatý křest potu, přelétnete pohledem po nesmírném obzoru, na němž nebude v lidské úrodě žádný klas vyšší než ostatní, jen chrpy a kopretiny uprostřed žlutnoucího obilí. Ó svobodní lidé! Až pak poděkujete Bohu, že jste se narodili pro tuto žeň, pomyslete na nás, kteří už nebudeme, řekněte si, že jsme draze vykoupili klid, z něhož se těšíte, a politujte nás víc než všech svých předků, protože my máme hodně nemocí, pro které oni zasluhují politování, a ztratili jsme to, co jim dávalo útěchu.

III

Musím vyprávět, při jaké příležitosti mě po prvé zachvátila nemoc století.

Seděl jsem za stolem u bohaté večere po maškarním plese. Okolo mí přátelé v bohatých kostýmech, ze všech stran mladí muži a ženy, všichni zářící krásou a radostí, zprava i zleva vybraná jídla, láhve s likéry, lustry, květiny, nad mou hlavou hlučný orchestr a proti mně má milenka, nádherné stvoření, z něhož jsem učinil svou modlu.

Bylo mi tehdy devatenáct let, nepotkalo mě ještě žádné neštěstí ani žádná nemoc, byl jsem povahy povýšenecké a otevřené zároveň, byl jsem plný nadějí a srdce mi překypovalo. Vinné výpary mi kvasily v žilách, byl to jeden z okamžiků opojení, kdy všechno, co člověk vidí, všechno, co slyší, hovoří k němu o jeho milované. Celá příroda mu připadá jako drahokam s tisícem broušených ploch, do něhož je vryto tajemné jméno. Člověk má chuť obejmout ty, které vidí usmívat se, a cítí se bratrem všeho, co žije. Milenka mi slíbila schůzku na onu noc a já, dívaje se na ni, zvedal jsem pomalu sklenici k ústům.

Když jsem se otočil pro talíř, upadla mi vidlička. Shýbl jsem se, abych ji zdvihl, a když jsem ji nemohl hned najít, nadzvedl jsem ubrus, abych se podíval, kam zapadla. Přitom jsem uviděl pod stolem milenčinu nohu, spočívající na noze mladého muže, který seděl vedle ní; jejich nohy se křížily a proplétaly a chvílemi se něžně tiskly k sobě.

Zvedl jsem se s naprostým klidem, požádal jsem o jinou vidličku a pokračoval jsem v jídle. Má milenka a její soused byli také velmi klidní, sotva jeden na druhého promluvili a ani se na sebe nepodívali. Mladý muž se opíral lokty o stůl a žertoval s jinou ženou, která mu ukazovala svůj náhrdelník a náramky. Má milenka seděla nehybně s očima upřenýma do jednoho místa, tonouc v unylosti. Pozoroval jsem je oba celou dobu večeře a neobjevil jsem v jejich pohybech ani na jejich tváři nic, co by je mohlo prozradit. Ke konci, při zákusku, nechal jsem sklouznout na zem ubrousek, a když jsem se znovu sehnul, našel jsem je ve stejné situaci, navzájem těsně spojené.

Slíbil jsem předtím milence, že ji toho večera zavezu domů. Byla vdova a měla tedy hodně volnosti, dík starému příbuznému, který ji doprovázel a dělal jí společníka. Když jsem procházel chodbou podél sloupů, zavolala na mne. „Pojďme, Oktavie,“ řekla mi, „pojdme, už jsem zde.“ Dal jsem se do smíchu a bez odpovědi jsem odešel. Po několika krocích jsem venku usedl na kámen. Nevím, nač jsem

myslil; byl jsem jako otupen a omámen nevěrou této ženy, na kterou jsem nikdy nežáril a kterou jsem nikdy nepodezříval. To, co jsem právě spatřil, neponechávalo mě ani v nejmenším na pochybách, zůstal jsem jako omráčen ranou kyje a vůbec se nepamatuji, co se ve mně dělo celou tu dobu, co jsem seděl na kameni, jen to, že když jsem mimoděk hleděl na nebe a uviděl padat hvězdu, pozdravil jsem ten prchavý zásvit, v němž básníci vidí zmařený svět, a vážně jsem před ním smekl.

Vrátil jsem se domů velmi klidný, nic jsem nezakoušel, nic necítil a bylo mi, jako bych byl zbaven schopnosti uvažovat. Začal jsem se svlékat a lehl jsem si, ale sotva jsem položil hlavu na podušku, zmocnily se mne myšlenky na pomstu tak prudce, že jsem se pojednou opřel proti zdi, jako by mi všechny svaly v těle zdřevěněly. Vstal jsem z postele, křičel jsem bolestí a rozpřahoval ruce. Mohl jsem chodit jen po patách, protože mi prsty u nohou křivila nervová křeč. Strávil jsem tak skoro hodinu úplně posedlý šílenstvím a ztuhlý jako kostlivec. Byl to první záchvat vzteku, který jsem zažil.

Člověk, kterého jsem překvapil se svou milenkou, byl jeden z mých nejdůvěrnějších přátel. Zašel jsem k němu příštího dne doprovázen mladým advokátem, který se jmenoval Desgenais. Vzali jsme pistole a ještě jednoho svědka a jeli jsme do Vincenneského lesa. Celou cestu jsem se vyhýbal tomu, abych oslovil svého protivníka, ba dokonce i tomu, abych se k němu jen přiblížil; přemáhal jsem tak chuť uhodit ho nebo ho urazit, protože tento druh násilí je ošklivý vždycky a zbytečný od té doby, co zákon připouští souboj podle pravidel. Nemohl jsem se však ubránit, abych naň upřeně nehleděl. Byl to jeden z mých kamarádů z dětství a řadu let jsme neustále jeden druhému prokazovali různé služby. Znal dopodrobna mou lásku k milence, a dokonce mi dal několikrát na srozuměnou, že svazky tohoto druhu jsou pro přítele posvátné a že by nedokázal pokusit se o to, aby zaujal mé místo, ani kdyby miloval touž ženu jako já. Nakonec jsem k němu měl

plnou důvěru a snad nikdy jsem žádné lidské bytosti netiskl ruku srdečněji než jemu.

Pozoroval jsem zvědavě, lačně tohoto člověka, kterého jsem slychal mluvit o přátelství jako starověkého hrdinu a kterého jsem přistihl, jak laská mou milenkou. Bylo to po prvé v životě, co jsem viděl netvora; měřil jsem ho vyjeveným zrakem, abych zjistil, jak vypadá. Připadalo mi, jako bych toho člověka, kterého jsem znal, když nám bylo deset let, a s nímž jsem žil den co den v nejdokonalejším a nejtěsnějším přátelství, nebyl nikdy viděl. Použiji zde přirovnání.

V jednom španělském kuse, který každý zná, přijde kamenná socha na večeri k jistému zpustlíkovi, seslána nebeskou spravedlností. Zpustlík se tím nedá vyvést z míry a snaží se vypadat lhostejně; socha ho však požádá, aby jí podal ruku, a jakmile jí ruku podá, ucítí, že ho ovanul vražedný chlad, a skácí se v smrtelné křeči.

Pokaždé, když se mi v životě stalo, že jsem dlouho plně důvěroval příteli nebo milence, a když jsem pak náhle objevil, že jsem byl klamán – nemohu účinek, jaký na mne měl tento objev, vylicít jinak, než přirovnám-li jej k stisku ruky oné kamenné sochy. Měl jsem vskutku dojem mramoru, jako kdyby mě skutečnost se vším smrtícím chladem zmrazila svým políbením, byl to dotek kameného muže. Žel, ten strašný druh mi nejednou zaklepal na dveře, nejednou jsme večereli spolu.

Když jsme vykonali všechny přípravy, postavili jsme se s protivníkem proti sobě a vyšli jsme si pomalým krokem vstříc. On vystřelil první a zranil mě na pravém rameni. Vzal jsem hned pistoli do druhé ruky, ale nemohl jsem ji pozvednout, nedostávalo se mi síla klesl jsem na koleno.

Tu vidím, jak můj nepřítel vzrušen a velmi bledý v obličeji běží o překot ke mně. Zároveň přiběhli mí svědkové, když viděli, že jsem poraněn; on je však odstrčil a vzal mě za ruku zraněné paže. Měl zaťaté zuby a nemohl promluvit, viděl jsem na něm úzkost, trpěl

strašnějším zlem, než jaké může člověk snést. „Jdi pryč!“ křikl jsem na něho. „Jdi se otřít o šaty té...!“ On se skoro dusil a já také.

Pomohli mi do kočáru, kde jsem našel lékaře. Ukázalo se, že rána není nebezpečná, střela vůbec nezasáhla kost, byl jsem však vzrušen do té míry, že mě nebylo možno ošetřit namísto. Ve chvíli, kdy se kočár rozjížděl, spatřil jsem u dveří třesoucí se ruku – byl to můj soupeř, který se ještě jednou vrátil. Jedinou mou odpovědí bylo, že jsem zavrtěl hlavou; byl jsem tak rozčilen, že bych se byl marně namáhal odpustit mu, přestože jsem dobře cítil, že jeho lítost je upřímná.

Než jsem se dostal domů, přispěla k mému uklidnění krev, která se mi hojně řinula z ramene, neboť mě slabost vysvobodila od vzteku, který bolet víc než zranění. Ulehl jsem s rozkoší a myslím, že jsem nikdy nepil nic chutnějšího než první sklenici vody, kterou mi podali.

Když jsem ulehl na lůžko, zmocnila se mne horečka. Tehdy jsem začal prolévat slzy. Nepochopitelné pro mne nebylo, že mě milenka přestala milovat, ale že mě oklamala. Nechápal jsem, z jakého důvodu žena, která k tomu není nucena ani povinností, ani zájmem, může lhát jednomu muži, když miluje jiného. Desetkrát za den jsem se ptal Desgenaise, jak je to možné. „Kdybych byl jejím manželem,“ říkal jsem, „nebo kdybych jí platil, pochopil bych, že mě podvádí, ale když mě přestala milovat, proč mi to neřekla? Proč mě oklamala?“ Nechápal jsem, že je možné v lásce lhát; byl jsem tehdy dítě, ale přiznám se, že to nechápu ještě ani dnes. Pokaždé, když jsem se zamiloval do nějaké ženy, řekl jsem jí to, a pokaždé, když jsem přestal nějakou ženu milovat, řekl jsem jí to právě tak, stejně upřímně, protože jsem si vždycky myslel, že s věcmi tohoto druhu svou vůlí nic nezmůžeme a že není jiného zločinu kromě lži.

Desgenais mi na všechno, co jsem mu řekl, odpověděl: „Je to ničemnice, slibte mi, že se s ní už nesejdete.“ Slavnostně jsem mu to odpřisáhl. Kromě jiného mi poradil, abych jí vůbec nic nepsal,

ani žádné výčitky, a kdyby mi psala ona, abych jí neodpovídal. Slíbil jsem mu to všechno a bezmála jsem užasl, že mě o to žádá, a roztrpčilo mě, že mohl předpokládat opak.

Přitom první, co jsem učinil, jakmile jsem mohl vstát a vyjít z pokoje, bylo, že jsem se rozběhl k milence. Zastihl jsem ji o samotě, sedící v křesle v koutě pokoje se svěřenou hlavou a v největším zmatku. Zahrnul jsem ji nejostřejšími výčitkami, byl jsem zpit beznadějí. Křičel jsem tak, že se to ozývalo po celém domě, a slzy přitom chvílemi přerývaly mou řeč tak mocně, že jsem klesal na lůžko, abych jim dal volný průchod. „Ach nevěrnice, ach nešťastnice,“ říkal jsem jí s pláčem, „víš, že zemřu! Působí ti to radost? Co jsem ti udělal?“

Vrhla se mi kolem krku, řekla mi, že byla svedena, stržena, že ji můj sok opil při té osudné večeři, že mu však nikdy nenáležela, že se dala unést v okamžiku zapomnutí, že se dopustila chyby, ne však zločinu, a konečně, že dobře vidí všechnu bolest, kterou mi způsobila, že na ni však zemře také, jestliže jí neodpustím. Aby mě utěšila, vyčerpala všechny slzy, kolik jich má upřímná lítost, všechnu výmluvnost, kolik jí má žal. Bledá a zmatená, v porozhaleném šatě, s vlasy rozpuštěnými na ramena klečela uprostřed pokoje; nikdy jsem ji neviděl tak krásnou a chvěl jsem se hrůzou, zatímco tato podívaná rozněcovala všechny mé smysly.

Odešel jsem zlomen, oslepen a sotva jsem se držel na nohou. Nechtěl jsem ji už nikdy znovu spatřit, avšak za čtvrt hodiny jsem se k ní vrátil. Nevím, jaká zoufalá síla mě to k ní hnala, cítil jsem jakousi nejasnou chuť mít ji ještě jednou pro sebe, vypít na jejím nádherném těle všechny hořké slzy a pak zabít sebe i ji. Koneckonců jsem k ní cítil odpor a zbožňoval jsem ji zároveň, cítil jsem, že její láska je má záhuba, že však žít bez ní je nemožné. Jako blesk jsem vyběhl nahoru k ní, nepromluvil jsem na nikoho ze služebnictva, šel jsem rovnou, protože jsem se vyznal v domě, a prudce jsem otevřel dveře jejího pokoje.

Uviděl jsem ji sedět před toaletním stolem, nehybnou a ověšenou šperky. Komorná ji česala, zatímco ona si lehce přejížděla tváře kouskem červeného krepu, který držela v ruce. Myslel jsem, že sním. Zdálo se mi nemožné, že toto je ta žena, kterou jsem viděl právě před čtvrthodinou utápět se v žalu a ležet na podlaze. Strnul jsem jako socha. Když zaslechla, že se dveře pokoje otvírají, s úsměvem pootočila hlavu. „Jste to vy?“ zeptala se. Chystala se jít na ples a očekávala mého soka, který ji tam měl doprovodit. Poznala mě, sevřela rty a svraстила obočí.

Učinil jsem krok ke dveřím. Díval jsem se na její hladkou a navoňnou šíji se spletenými vlasy, nad níž se třpytil diamantový hřeben; tato šíje, sídlo životní síly, byla černější než peklo, byly na ní svinuty dva lesklé copy a na nich vlály odstávající jemné stříbrné nitky. Její ramena a krk, bělejší než mléko, dávaly vyniknout hustému, bohatému vlasu. V té hřívě, sčesané nazad, bylo cosi nestoudně krásného, připadalo mi, že je to výsměch zmatku, v němž jsem ji viděl před malou chvílí. Náhle jsem vykročil kupředu a udeřil jsem ji do šíje hřbetem sevřené pěsti. Milenka nevykřikla, hlava jí klesla na ruce a já jsem hned poté chvatně opustil pokoj.

Když jsem se vrátil domů, zachvátila mě znovu horečka tak silně, že jsem musel znovu ulehnout na lůžko. Rána se mi zase otevřela a působila mi značnou bolest. Desgenais mě přišel navštívit. Vyprávěl jsem mu všechno, co se zběhlo. Vyslechl mě v hlubokém mlčení a pak se chvíli procházel pokojem jako člověk, který se nemůže rozhodnout. Konečně se zastavil přede mnou a dal se do smíchu. „Cožpak je to vaše první milenka?“ zeptal se mne. „Ne!“ odpověděl jsem, „Je to má poslední.“

K půlnoci, když jsem spal neklidným spánkem, zdálo se mi ve snu, že slyším hluboký vzdech. Otevřel jsem oči a spatřil jsem milenku, jak stojí se zkrříženými rukama nad mým ložem, podobna přízraku. Nemohl jsem potlačit výkřik zděšení, neboť jsem věřil, že tento zjev je výplodem mého chorého mozku. Vyskočil jsem z lůžka a prchal

jsem na opačnou stranu pokoje, ona však přistoupila ke mně. „To jsem já,“ řekla, vzala mě kolem pasu a táhla mě s sebou. „Co ode mne chceš?“ vykřikl jsem. „Pust' mě! Mohl bych tě zabít namíste!“

„Dobrá, zabij mě,“ odpověděla mi. „Zradila jsem tě, lhala jsem ti, jsem nestoudná a ničemná, ale miluji tě a nemohu se bez tebe obejít.“

Hleděl jsem na ni – jak byla krásná! Chvěla se po celém těle, její oči, omámené láskou, rozlévaly proudy rozkoše, hrdlo měla obnažené a rty jí hořely. Zvedl jsem ji do náruče. „Budiž,“ řekl jsem jí, „ale před Bohem, který nás vidí, při duši svého otce ti přísahám, že tě namíste zabiji a sebe také.“ Vzal jsem nůž, který ležel na římse krbu, a položil jsem jej pod polštář.

„Podívej se, Oktavie,“ řekla, objímajíc mě s úsměvem, „nedělej žádné ztřeštěnosti. Pojd', děťátko, jsi nemocen ze vši té hrůzy, máš horečku. Dej mi ten nůž.“

Viděl jsem, že jej chce vzít. Řekl jsem jí tedy: „Poslyšte mě, nevím, kdo jste a jakou komedii hrajete, ale co mne se týká, já ji nehraji. Miloval jsem vás tak, jak jen může člověk na tomto světě milovat, a vězte – i když to pro mne znamená neštěstí a smrt –, že vás dosud šíleně miluji. Právě jste mi řekla, že mě také milujete, budiž, ale při všem, co je na světě svatého, budu-li dnešní noci vaším milencem, nebude jím jiný zítra. Před Bohem, před Bohem,“ opakoval jsem, „neučiním vás znovu svou milenkou, protože vás nenávidím stejně, jako vás miluji. Před Bohem, chcete-li mě mít, zabiji vás zítra ráno.“ Zatímco jsem tak mluvil, zmítal jsem se v úplném deliriu. Přehodila si přes ramena plášť a vyběhla z pokoje.

Když se Desgenais dověděl o této příhodě, řekl mi: „A proč jste ji nechtěl? Jste asi pořádně znechucen; je to přece hezká žena.“

„Žertujete?“ řekl jsem mu. „Myslíte si, že taková žena by mohla být mou milenkou? Myslíte, že budu vůbec někdy ochoten dělit se s někým jiným? Domníváte se, že ona sama se přizná, že ji má někdo jiný? A chcete, abych zapomněl, že ji miluji, jen proto, abych ji měl také? Jsou-li toto vaše lásky, je mi vás líto.“

Desgenais mi odpověděl, že miluje jen nevěstky a že to nebere tak přísně. „Milý Oktavie,“ dodal, „jste ještě hodně mlád, chtěl byste mít hodně věcí, a krásných věcí, které však neexistují. Věříte v lásku zvláštního druhu, možná, že jste jí schopen, věřím vám, ale nepřiji vám to. Budete mít jiné milenky, příteli, a jednoho dne v budoucnu budete litovat toho, co se vám přihodilo dnešní noci. Když ta žena přišla za vámi, je jisté, že vás milovala. Možná, že vás nemiluje v tuto hodinu, možná, že leží v náručí jiného, ale milovala vás této noci, v tomto pokoji, a co vám záleží na všem ostatním? Byl byste zde strávil krásnou noc a budete jí litovat, tím si buďte jist, protože se nikdy nevrátí. *Žena nám odpustí všechno, jen to ne, že ji nechceme.* Její láska k vám musela být strašná, aby za vámi mohla přijít, když věděla a přiznávala, že se provinila, a když snad tušila, že bude odmítnuta. Věřte mi, takové noci budete litovat, protože já vám říkám, že taková se vám už nenaskytne.“

Ve všem tom, co říkal Desgenais, byl tón tak prostého a tak hlubokého přesvědčení, tak zoufalý klid zkušenosti, že jsem se chvěl, když jsem ho poslouchal. Za jeho řeči jsem cítil naléhavé pokušení zajít ještě jednou k milence nebo jí napsat, aby přišla za mnou. Nemohl jsem vstát a to mě ušetřilo hanby, které bych se znovu vystavil, kdybych ji našel, buď jak očekává mého soka, nebo jak je s ním zamčena v pokoji. Stále mi však zbývala možnost napsat jí a proti své vůli jsem se ptal sám sebe, přijde-li, když jí napíši.

Když Desgenais odešel, pocítil jsem tak děsivé vzrušení, že jsem se rozhodl učinit konec jakýmkoliv způsobem. Po strašném boji konečně hrůza zvítězila nad láskou. Napsal jsem milence, že ji už nikdy neuvidím a že ji prosím, aby ke mně už nechodila, nechce-li být odmítnuta u mých dveří. Chvatně jsem zazvonil a poručil jsem, aby jí zanesli dopis co nejrychleji. Sotva za sebou sluha zavřel dveře, zavolał jsem ho zpátky. Neslyšel mě a já jsem se ho neodvážil zavolat po druhé. Zakryl jsem si tvář rukama a zůstal jsem ponořen v nejhlubší beznaděj.

IV

První myšlenka, která mě napadla příštího dne při východu slunce, byla zeptat se sám sebe: „Co teď učiním?“

Neměl jsem vůbec žádné postavení, žádné zaměstnání. Studoval jsem lékařství a práva, aniž jsem se mohl rozhodnout pro nastoupení jedné nebo druhé z těchto životních drah. Pracoval jsem půl roku u jistého bankéře tak nepřesně, že jsem byl nucen dát včas výpověď, abych nebyl propuštěn. Studoval jsem dobře, ale zbytečně, protože mám paměť, která se potřebuje cvičit a která zapomíná stejně snadno, jako se učí.

Mým jediným pokladem kromě lásky byla nezávislost. Od chlapeckých let jsem ji plaše uctíval a zasvětil jsem jí, abych tak řekl, své srdce. Stalo se tak jednoho dne, kdy otec, který tehdy už myslel na mou budoucnost, hovořil se mnou o různých životních povoláních, z nichž mi dával na vybranou. Opíral jsem se lokty o okenní desku a díval jsem se na hubený, osamělý topol, kymácející se v zahradě. Uvažoval jsem o všech těch různých povoláních a rozhodoval jsem se, že si jedno z nich zvolím. Promítal jsem si je všechna v hlavě jedno po druhém až do posledního, a pak, protože jsem necítil chuť k žádnému z nich, nechal jsem své myšlenky volně plout. Pojednou se mi zdálo, že cítím, jak se země pohybuje, a že temnou a neviditelnou sílu, která ji unáší prostorem, mohu náhle vnímat smysly, viděl jsem, jak se země vznáší k obloze, měl jsem pocit, jako bych byl na lodi; topol, který jsem měl před očima, připadal mi jako lodní stěžeň. Zvedl jsem se, rozpráhl ruce a zvolal: „To je opravdu hodně málo, být jednodenním cestujícím na této lodi, která pluje éterem, to je opravdu hodně málo, být člověkem, černou tečkou na této lodi; budu člověkem, ale ne člověkem jednoho zvláštního druhu!“

To bylo první přání, které jsem ve věku čtrnácti let vyslovil tváří v tvář přírodě, a od té doby jsem se o všechno pokoušel jen z poslušnosti k otci, aniž jsem však kdy dovedl přemoci svůj odpor.

Byl jsem tedy svobodný, ne z lenosti, ale ze své vůle, miloval jsem ostatně všechno, co stvořil Bůh, a velmi málo z toho, co vytvořil člověk. Ze života jsem neznal nic než lásku, ze světa nic než svou milenkou a o ničem jiném jsem nechtěl vědět. Když jsem se tedy po odchodu z koleje zamiloval, upřímně jsem věřil, že je to na celý život, a všechny mé ostatní myšlenky zmizely.

Můj život byl ustálený. Trávil jsem dny u své milenkou, velkou radostí bylo vyvézt ji za krásného letního dne za město a ležet s ní na trávě nebo na mechu v lese, protože přírodní divadlo ve své nádheře pro mne vždy bylo nejmocnějším prostředkem budícím lásku. Protože měla ráda společnost, běhali jsme v zimě po plesech a maškarádách, jako by tento zahálčivý život neměl nikdy skončit, a protože jsem nemyslel na nic jiného než na ni, dokud mi byla věrná, octl jsem se bez jediné myšlenky, když mě zradila.

Abyste si mohli představit tehdejší stav mé mysli, nemohu ji přirovnat k ničemu lépe než k jednomu z oněch bytů, které je vidět v dnešní době a v nichž je snesen a promíchán nábytek ze všech časů a ze všech zemí. Naše století nemá vůbec žádnou formu. Nevstiskli jsme pečeť své doby ani domům, ani zahradám, ani čemukoli jinému. Potkáváme na ulicích lidi, kteří mají vousy na bradě rozdělené jako za časů Jindřicha III., jiné, kteří jsou vyholeni, a ještě jiné, kteří mají vlasy upravené tak, jak to vidíme na Raffaelově portrétu, a jiné, kteří jsou jako z dob Kristových. A tak se byty boháčů stávají sbírkami zvláštností: antika, gotika, renesanční sloh, sloh Ludvíka XIII., všechno je tu páté přes deváté. Koneckonců, máme všechna staletí kromě svého vlastního – věc nevidaná v kterémkoli jiném období: eklekticismus je náš sloh; bereme všechno, co najdeme, jedno proto, že je to krásné, druhé proto, že je to pohodlné, tu věc pro její starobylost, jinou zase dokonce pro její ošklivost, jako bychom žili jen z trosek, jako by byl blízko konec světa.

Takový byl můj duch. Hodně jsem četl a mezi jiným jsem se naučil malovat. Znal jsem nazpaměť velké množství věcí, ale nic soustavně,

jako bych měl hlavu prázdnou a nasáklou zároveň, jako houbu. Zamilovával jsem si všechny básníky jednoho po druhém, protože však jsem byl velmi vnímavé povahy, podařilo se vždycky poslednímu z nich znechutit mi všechny ostatní. Pořídil jsem si veliké skladiště trosek, až nakonec jsem pro stále pití nového a neznámého přestal žíznit a poznal jsem, že jsem sám troska.

Přitom zbylo na této trosce ještě něco mladého: byla to naděje mého srdce, které bylo ještě dítětem.

Tato naděje, kterou nic nevysušilo ani nezkazilo a kterou láska roznítla až do krajnosti, dostala znenadání smrtelnou ránu. Milenčina proradnost ji zasáhla v nejvyšším rozletu, a když jsem na to pomyslel, ucítil jsem v duši něco, co umdlévalo v křeči jako poraněný pták zápasící se smrtí.

Společnost, která působí tolik zla, připomíná indického hada, hnízdícího v listí byliny, jež léčí jeho uštknutí: téměř vždy nabízí lék zároveň s utrpením, které způsobila. Například člověk, který žije pravidelným životem, vyřizuje si své záležitosti při východu slunce, v určitou hodinu má návštěvy, v určitou hodinu práci, v určitou hodinu lásku, může ztratit milenkku bez nebezpečí. Jeho zaměstnání a jeho myšlenky jsou jako neteční vojáci seřazení v bitvě do jediného šiku; střela skosí jednoho z nich, jeho sousedé se semknou a už ho není vidět.

Od té doby, co jsem byl sám, neměl jsem tuto možnost; příroda, má drahá matka, připadala mi naopak prostší a prázdnější než kdy jindy. Kdybych byl mohl na svou milenkku zapomenout docela, byl bych zachráněn. Jak mnoho je lidí, kteří nepotřebují tolik, aby byli vyléčeni! Ti nejsou schopni milovat nevěrnou ženu a jejich chování v takovém případě udivuje svou rozhodností. Ale což tak miluje mladý člověk v devatenácti letech, když o světě neví ještě nic, dychtí po všem a cítí v sobě zárodky všech vášní najednou? Jaké ponětí má tento mladý věk? Zprava, zleva, zdola, od obzoru, odevšad ho volá nějaký hlas. Všechno je touha, všecko je snění. Dokud je srdce

mladé, není skutečnosti, která by obstála, není tak sukovitého a tak tvrdého dubu, aby z něho nevyskočila nějaká dryáda, a kdyby měl člověk sto náručí, nebál by se je rozpráhnout do prázdna; stačí sevřít v nich milenku a prázdno se zaplní.

Pokud jde o mne, nechápal jsem, že je možné dělat něco jiného než milovat, a když se mnou někdo mluvil o nějakém jiném zaměstnání, neodpovídal jsem mu. V mé vášni k milence bylo cosi divokého a celý můj život jí nabyl jakési mnišské a drsné příchuti. Chci k tomu uvést jen jeden příklad. Dala mi svou miniaturní podobiznu v medailonu, nosil jsem ji na srdci, jak to dělá mnoho mužů. Jednoho dne jsem však našel u obchodníka s kuriozitami železné mučidlo, na jehož konci visela tabulka posetá hroty. Dal jsem medailon připevnit na tabulku a tak jsem jej nosil. Hřeby, které mi při každém pohybu vnikaly do prsou, působily mi tak zvláštní rozkoš, že jsem je někdy přitiskl rukou, abych je cítil bodat ještě hlouběji. Víím dobře, že je to bláznovství; láska se však dopouští mnoha jiných.

Od té doby, co mě ona žena zradila, odložil jsem nemilosrdný medailon. Nedovedu říci, s jakým žalem jsem z něho snímal železný okov a jaký vzdech se vydral z mého srdce, když ho bylo zbaveno. „Ubohé jizvy,“ řekl jsem si pro sebe, „vy tedy zmizíte? Ach má ráno, má drahá ráno, jaký balzám na tebe mám přiložit?“

Nepomohlo nenávidět onu ženu; byla, abych tak řekl, v krvi mých žil, proklínal jsem ji, ale snil jsem o ní. Co s tím? Co se snem? Jaké důvody uvádět vzpomínkám z masa a krve? Když Macbeth zabije Duncana, říká, že ani oceán by nestačil na umytí jeho rukou; nebyl by stačil ani na umytí mých jizev. Řekl jsem Desgenaisovi: „Co chcete? Sotva usnu, octne se její hlava na mé podušce.“

Byl jsem živ jen skrze tuto ženu, pochybovat o ní znamenalo pochybovat o všem, proklít ji znamenalo popřít všechno, ztratit ji znamenalo všechno zničit. Nevycházel jsem už z domu, svět se mi zdál obydlen netvory, dravci a krokodýly. Na všechno, co mi kdo

říkal, aby mě rozptýlil, jsem odpovídal: „Ano, dobře jste to řekl, ale buďte jist, že nic z toho neudělám.“

Stoje u okna, říkal jsem si: „Přijde, vím to jistě, přijde, zahýbá do ulice, cítím, že se sem blíží. Nemůže beze mne žít, jako já nemohu žít bez ní. Co jí řeknu? Jak se budu tvářit?“ Vtom jsem si vzpomněl na její proradnost. „Ach, jen ať nechodí!“ vykřikl jsem. „Ať se sem nepřibližuje! Jsem s to ji zabít!“

Od té doby, co jsem jí napsal poslední dopis, neslyšel jsem o ní. „Koneckonců, co dělá?“ řekl jsem si. „Miluje jiného? Milujme tedy také nějakou jinou. Koho milovat?“ A zatímco jsem hledal, zdálo se mi, že slyším vzdálený hlas, který na mne volá: „Ty, a jinou než mne! Dvě bytosti, které se milují, které se objímají a které nejsou ty a já! Cožpak je to možné? Cožpak jsi šílený?“

„Zbabělče!“ řekl mi Desgenais. „Kdy zapomenete na tu ženu? Což je to tak veliká ztráta? Pěkná radost, být jí milován! Vezměte první, která se vám namane.“

„Ne,“ odpověděl jsem, „není to tak velká ztráta. Neučinil jsem snad, co jsem měl učinit? Nevyhnal jsem ji odsud? Co tedy můžete říci? To ostatní je má věc; poranění býci v aréně mají právo jít si lehnout do kouta s matadorovým mečem v boku a skonat v klidu. Řekněte mi, co si počnu tam nebo onde? Co je to, ta vaše první, která se namane? Ukážete mi jasné nebe, stromy a domy, muže, kteří spolu rozmlouvají, pijí, zpívají, ženy, které tančí, a koně, kteří cválají. To všechno není život, to je šum života. Jděte, jděte a nechte mě v klidu.“

V

Když Desgenais viděl, že je mé zoufalství nevyléčitelné, že nechci nikoho poslouchat ani vycházet z pokoje, začal brát věc vážně. Jednou večer jsem ho viděl přijít s vážnou tváří; hovořil se mnou o mé milence a pokračoval posměšným tónem, říkal o ženách všechny

špatnosti, které si o nich myslel. Zatímco mluvil, opřel jsem se o ložet, zvedl jsem se na lůžku a pozorně jsem mu naslouchal.

Byl to jeden z těch tmavých večerů, kdy hvízdající vítr připomíná nárek umírajícího, ostrý déšť bičuje okenní tabulky a chvílemi po sobě zanechává mrtvé ticho. Tehdy trpí celá příroda, stromy se zmítají v bolesti nebo smutně sklánějí hlavy, ptáci se choulí v houštinách, ulice měst jsou liduprázdné. Rána mě bolela. Ještě včera jsem měl milenku a přítele; milenka mě zradila, přítel mě sklátil na lože, na němž trpím. Nerozeznával jsem ještě jasně, co se děje v mé hlavě; hned se mi zdálo, že jsem měl hrůzyplný sen a že stačí jen zavřít oči, abych se nazítří probudil šťasten, hned mi zase celý můj život připadal jako směšný a dětinský sen, jehož klamnost se právě ukázala. Desgenais seděl přede mnou u lampy neústupný a vážný a stále se usmíval. Byl to člověk s otevřeným srdcem, ale suchý jako pemza. Z příliš časných zážitků brzy zplesatěl, znal život a kdysi také plakával, jeho bolest však byla obrněna korunýřem, byl materialista a čekal na smrt.

„Oktavie,“ řekl mi, „podle toho, co se ve vás děje, vidím, že věříte v takovou lásku, jak ji líčí autoři románů a básníci, zkrátka věříte tomu, co se na tomto světě říká, a ne tomu, co se tu děje. To je tím, že neuvažujete zdravě, a může vás to přivést do velikého neštěstí.“

Básníci líčí lásku tak, jako nám sochaři vypodobňují krásu a jako hudebníci tvoří melodii, to znamená, že jsou citlivého a jemného založení a shromažďují s vkusem a se zanícením nejčistší prvky života, nejkrásnější obrysy hmoty a nejlibozvučnější hlasy přírody. Říká se, že v Athénách bylo mnoho krásných dívek. Praxiteles je zpodobil všechny jednu po druhé a potom ze všech těchto různých krás, z nich každá měla svůj nedostatek, udělal krásu jedinou, bez jediného kazu, a vytvořil Venuši. První člověk, který vyrobil hudební nástroj a který dal hudbě pravidla a zákony, naslouchal dlouho předtím šelestění rákosy a zpěvu pěnic. A tak básníci, kteří znali život, poté co viděli mnoho lásek, více nebo méně prchavých, poté co

hluboce pocítili, k jakému stupni posvátného zanícení se může v některých chvílích povznést vašeň, když zbavili lidskou povahu všech prvků, které ji snižují, vytvořili ta tajemná jména, která přecházejí na lidských rtech z věků do věků: Dafnis a Chloe, Hero a Leander, Pyramus a Thisbe.

Chtít najít ve skutečném životě lásky jim podobné, věčné a absolutní, je totéž jako hledat na veřejných místech ženy stejně krásné jako Venuše nebo chtít, aby slavici zpívali Beethovenovy symfonie.

Dokonalost neexistuje; pochopit ji je triumf lidského chápání, toužit po ní, abychom se jí zmocnili, je nejnebezpečnější bláznovství. Otevřte okno, Oktavie, nevidíte jím nekonečno? Necítíte, že nebe je bez konce? Neříká vám to rozum? A chápete přitom nekonečno? Dovedete si představit něco nekonečného, vy, který jste se včera narodil a zítra zemřete? Pohled na tuto nesmírnost vyvolával ve všech zemích na světě veliké pomatení. Odtud pocházejí různá náboženství. Kato si podřízl hrdlo, aby se zmocnil nekonečna, křesťané se proto dávali na pospas lvům, hugenoti katolíkům, všechny národy světa rozevíraly náruč vstříc tomuto nesmírnému prostoru a chtěly se do něho vrhnout. Nevědomý chce mít nebe ve svém majetku, moudrý je obdivuje, pokleká před ním, ale netouží je mít.

Příteli, dokonalost není stvořena pro nás, stejně jako nekonečno. Člověk ji nesmí hledat v ničem, žádat ji od ničeho, ani od lásky, ani od krásy, ani od štěstí, ani od ctnosti. Musí však milovat, aby byl ctnostný, krásný a šťastný, jak jen člověk může být.

Dejme tomu, že byste měl v pracovně Rafaelovu studii k obrazu, kterou byste považoval za dokonalou. Dejme tomu, že včera večer, když jste si ji prohlížel zblízka, objevil jste na jedné z postav tohoto obrazu hrubou chybu v kresbě, zlomenou končetinu nebo sval nepřirozeného tvaru, jaký prý je na paži starověkého gladiátora. Jistě pocítíte velkou nelibost, a přece nehodíte obraz do ohně, řeknete jen, že není dokonalý, že však některé jeho části si zaslouží obdiv.

Jsou ženy, jimž dobrá povaha a upřímné srdce nedovolují mít dva milence současně. Myslíli jste, že vaše milenka je taková; bylo by to vsutku lepší. Přišel jste na to, že vás klame. Musíte jí proto pohrdat, zle s ní nakládat a nakonec si myslit, že si zaslouží, abyste ji nenáviděl?

A i kdyby vás vaše milenka nikdy neklamala a kdyby teď nemilovala nikoho než vás, pomyslete si jen, Oktavie, jak daleko by její láska měla ještě k tomu, aby byla dokonalá, jak by byla lidská, malicherná, podrobená zákonům společenského pokrytectví, vzpomeňte si, že jiný muž ji měl před vámi, a dokonce víc než jeden jediný muž, a že ještě jiní ji budou mít po vás.

Uvažujte tak: V této chvíli vás dohání k zoufalství představa dokonalosti, kterou jste si učinil o své milence a která se, jak nyní vidíte, rozplynula. Jakmile však pořádně pochopíte, že sama tato prvotní představa byla lidská, malá a omezená, uvidíte, jak málo znamená o jeden stupeň více nebo méně na tom dlouhém zpuchřelém žebříku lidské nedokonalosti.

Jistě mi ochotně přisvědčíte, není-liž pravda, že vaše milenka měla jiné muže a že bude mít jiné. Bezpochyby mi řeknete, že vám málo záleží na tom, že to víte, jen když ona vás miluje a když bude mít jen vás, dokud vás bude milovat. Já vám však říkám: Protože už měla jiné muže než vás, co záleží na tom, bylo-li to včera nebo před dvěma lety? Protože bude mít jiné muže, co záleží na tom, bude-li to zítra nebo za další dva roky? Protože vás může milovat jen jednou a protože vás miluje, co záleží na tom, bude-li to trvat dva roky nebo jednou noc? Jste muž, Oktavie? Vidíte padat listí ze stromů, vidíte slunce vycházet a zapadat? Slyšíte, jak se zachvívá orloj života při každém tepu vašeho srdce? Je pro nás tedy tak velký rozdíl mezi láskou, která trvá rok, a láskou, která trvá hodinu, vy šílenče, který tímto oknem, velkým jako dlaň, můžete vidět nekonečno?

Nazýváte ctnostnou tu ženu, která vás dva roky miluje věrně. Zřejmě máte nějaký kalendář, pořízený jen proto, abyste věděl, jak

dlouho trvá, než oschnou mužovy polibky na ženiných rtech. Děláte velký rozdíl mezi ženou, která se dává za peníze, a ženou, která se dává z rozkoše, mezi ženou, která se dává z marnivosti, a ženou, která se dává z oddanosti. Z těch žen, které si kupujete, platíte jedněm víc než jiným; z těch žen, které vyhledáváte pro rozkoš smyslů, oddáváte se jedněm s větší důvěrou než jiným; z těch žen, které máte pro ukojení své ješitnosti, jste na jednu pyšnější než na jinou, a z těch, kterým jste oddán, dal byste jedné třetinu srdce, jiné čtvrt a jiné půl, podle toho, jakou má výchovu, mravy, jméno, jakého je rodu, podle její krásy a temperamentu, podle okolností, podle toho, co tomu říkají lidé, podle toho, kolik je hodin, podle toho, co jste pil při večeři.

Máte ženy, Oktavie, protože jste mladý, žhavý, protože máte oblý a pravidelný obličej a pečlivě učesané vlasy. Ale proto také nevíte, příteli, co je žena.

Příroda si žádá především rozmnožování tvorů. Všude, od vrcholů hor až po dno oceánů se život bojí zemřít. Bůh, aby uchoval své dílo, stanovil jako zákon, aby největším potěšením všech tvorů byl akt plození. Palmový strom, posílající své samičce oplodňující pyl, zachvívá se láskou ve žhoucím větru, jelen v říji rozpáře břicho své lani, když se mu vzpírá, holubice se chvěje pod samečkovými křídly jako citlivá milenka a muž držící v náručí svou družku na klínu všemohoucí přírody cítí, jak se mu v srdci kmitá božská jiskra, která ho stvořila.

Ach příteli, když tisknete v nahých loktech krásnou a statnou ženu, derou-li se vám rozkoší slzy z očí, cítíte-li na rtech sténavou přísahu věčné lásky, sestupuje-li vám nekonečno do srdce, vzdejte se bez obav, i kdybyste byl s kurtizánou.

Nepleťte si však víno s opilostí, nevěřte, že tam, kde jste pil božský nápoj, je i božský pohár. Nebud'te udiven, když jej večer najdete prázdný a rozbitý. Je to žena, je to křehká nádoba, vyrobená z hlíny hrnčířem.

Poděkujte Bohu za to, že vám ukázal nebe, a když tlučete křídlem, nemyslete si proto ještě, že jste pták. Ani ptáci nemohou proniknout nad oblaka, je v nich pásmo, kde se jim nedostává vzduchu, a skřivan, který se v ranních mlhách vznese se zpěvem, padne někdy mrtev zpět do brázdy.

Berte si tolik lásky, kolik si střídmy člověk bere vína, nestaňte se opilcem. Je-li vaše milenka upřímná a věrná, milujte ji proto, není-li však a je-li mladá a krásná, milujte ji proto, že je mladá a krásná, a je-li příjemná a vtipná, milujte ji proto také, a není-li nic z toho všeho, miluje-li vás pouze, i proto ji milujte. Člověk není milován každý večer.

Nervěte si vlasy a nemluvte o tom, že se probodnete dýkou, protože máte nějakého soka. Říkáte, že milenka vás klame kvůli někomu jinému. Tím trpí vaše hrdost, ale zkuste jen zaměnit slova, řekněte si, že klame jeho kvůli vám, a budete na to pyšní.

Nepředpisujte si pravidla chování a neříkejte, že chcete být milován jinak než všichni ostatní, neboť sám jste člověk a nestálý tvor, a když to říkáte, musíte tedy mlčky dodat: ‚Pokud je to možné.‘

Berte čas tak, jak přichází, vítr tak, jak vane, a ženu takovou, jaká je. Španělky, první mezi ženami, milují věrně, mají upřímné a žhavé srdce, na srdci však nosí dýku. Italky jsou rozpustilé, vyhledávají však široká ramena a měří své milence krejčovským loktem. Angličanky jsou přepjaté a melancholické, ale jsou chladné a strojené. Němky jsou něžné a sladké, ale nudné a jednotvárné. Francouzky jsou vtipné, elegantní a rozkošnické, ale lžou jak čerti.

Především neobviňujte ženy proto, že jsou tím, čím jsou; to jsme z nich udělali my, když jsme při každé příležitosti kazili dílo přírody.

Příroda, která myslí na všechno, stvořila pannu, aby byla milenkou, avšak při prvním dítěti jí začnou padat vlasy, prsa ztrácejí tvar, její tělo je poznamenáno jizvou – žena je stvořena k tomu, aby byla matkou. Muž ji pak možná opustí, rozčarován ztrátou její krásy, jeho dítě se ho však zachytí s pláčem. To je rodina, lidský zákon, a všechno,

co se od něho odchyluje, je zruďné. Ctností venkovských mužů je, že jejich ženy jsou stroje na rození a kojení, tak jako oni jsou stroje na obdělávání půdy. Nemají ani falešné vlasy, ani nepoužívají růžové vodičky, ale jejich lásky jsou prosty malomocenství, při svém naivním páření nepozorují, že byla objevena Amerika. Při nedostatku smyslnosti jsou jejich ženy zdravé, mají mozolnaté ruce, srdce tudíž ne.

Civilizace dělá opak toho co příroda. V našich městech a podle našich mravů panna, stvořená k tomu, aby běhala na slunci a aby obdivovala nahé zápasníky jako v Lakedaimonu, aby si vybírala, aby milovala, je zavírána, zamykána, přitom pod krucifixem schovává román, je bledá a nečinná, hanobí se před zrcadlem, v nočním tichu zneuctívá krásu, která ji dusí a která potřebuje volný vzduch. Pak ji znenadání odtamtud vytáhnou, nic nevědoucí, nic nemilující, po všem dychtící. Nějaká stařena ji poučí, zašeptá jí do ucha oplzlé slovo a hodí ji do postele nějakého neznámého, který ji znásilní. To je sňatek, to znamená civilizovaná rodina. A teď se podívejte na to ubohé děvče, když si udělá dítě: podívejte se na její uvadající vlasy, krásné poprsí, tělo. Vidíte, ztratila krásu milenek, a přitom vůbec nemilovala. Hle, počala, hle, porodila, a nyní se zeptá proč. Přinesou jí dítě a řeknou jí: „Jste matka.“ Ona odpoví: „Nejsem matka, ať dají to dítě nějaké ženě, která má mléko, v mých bradavkách žádné není,“ protože takto ženy mléko nezískávají. Manžel jí odpoví, že má pravdu, že dítě by mu ji zošklivilo. Přijdou, ustrojí ji, zavěsí nad její zkrvavené lůžko malinskou krajku, ošetřují ji, léčí ji z nemoci mateřství. Za měsíc ji vidíte v Tuileriích, na plese, v Opeře, její dítě je v Chaillotu, v Auxerre, její manžel ve vykřičeném domě. Deset mladých mužů k ní hovoří o lásce, o oddanosti, o sympatii, o věčném objetí, o všem, co má na srdci. Vezme jednoho z nich, přivine si ho na prsa, on ji zneuctí, opustí ji a jde na Burzu. Teď je opuštěná, propláče jednu noc a zjistí, že jí pláčem červenají oči. Vezme si utěšitele, z jehož ztráty ji utěší jiný, a tak to jde do třiceti let a déle. A potom, když už je blazeovaná a zkažená, setká se jednoho večera

s krásným černovlasým mladíkem se žhavýma očima a se srdcem chvějícím se nadějí. Poznává své mládí, vzpomene si, co vytrpěla, vrátí mu naučení svého života a tím ho odnaučí milovat navždycky.

Taková je žena, jak jsme ji my uzpůsobili, takové jsou naše milenky. Ale co na tom! Jsou to ženy a jsou s nimi hezké chvíle!

Máte-li dobrý kořen, jste-li si jist sám sebou a jste-li pravý muž, radím vám toto: vrhněte se bez obav do víru světa, mějte milostnice, tanečnice, měšťačky a markýzy. Buďte stálý a nevěrný, smutný a plný veselí, buďte klamán nebo ctěn, ale snažte se vědět, jste-li milován, protože co vám od okamžiku, kdy začnete být milován, záleží na všem ostatním?

Jste-li člověk prostřední a obyčejný, radím vám, abyste nějaký čas hledal, dříve než se rozhodnete. Nepočítejte však s ničím z toho, co jste doufal najít u své milenky.

Jste-li člověk slabý, náchylný k tomu, abyste se dal ovládat a abyste zapustil kořeny všude, kde najdete trošku půdy, pořídte si krunýř, který odolá všemu, neboť povolíte-li své chabé povaze tam, kde jste zapustil kořeny, nevyrašíte, uschnete jako neužitečná bylina a nebudete mít ani květy, ani plody. Míza vašeho života přejde do cizí dřevě, všechny vaše činy budou bledé jako vrbové listy, nebudete mít, čím byste se zavlažil, jen své vlastní slzy, a nic, čím byste se živil, jen své vlastní srdce.

Jste-li však povaha zanícená, která věří ve sny a chce je uskutečnit, pak vám odpovím rovnou: „Láska neexistuje.“

Souhlasím totiž s vámi a říkám vám: milovat znamená dávat se tělem i duší, nebo lépe řečeno, milovat znamená vytvořit jedinou bytost ze dvou, znamená to procházet se na slunci, ve větru, mezi obilím a lukami, s tělem o čtyřech pažích, o dvou hlavách a dvou srdcích. Láska, to je víra, to je náboženství pozemského štěstí, je to světelný trojúhelník pod klenbou chrámu, jemuž se říká svět. Milovat znamená kráčet svobodně tímto chrámem a mít po boku bytost schopnou porozumět, proč myšlenka, slovo, květina působí, že se

zastavíte a zvednete hlavu k nebeskému trojúhelníku. Uplatňovat vznešené lidské schopnosti je velké dobro, proto genialita je krásná věc. Avšak zdvojnásobit své schopnosti, přitisknout jiné srdce a jiný rozum k svému srdci a rozumu, to je nejvyšší štěstí. Bůh žádné větší štěstí pro člověka nestvořil, a proto je láska víc než genialita. A řekněte mi, je to láska našich žen? Ne, není, to je třeba uznat. Pro ně milovat znamená něco jiného, znamená to vycházet pod závojem, psát tajemné dopisy, chodit rozechvěle a po špičkách, kout pikle a posmívat se, dělat roztoužené oči, vyrazet cudné vzdechy, chodit v přetížených a našňořených šatech, pak zastrčit závoru, aby si je bylo možno svléci přes hlavu, ponižovat sokyni, podvádět manžela, dohánět milence k zoufalství. Milovat, to pro naše ženy znamená hrát si na obelhávanou, jako si děti hrají na schovávanou, je to ohavná zhýralost srdce, horší než všechna římská chlípnost při Priapových saturnáliích, zvrhlá parodie samého hříchu stejně jako ctnosti, temná a nízká komedie, v níž se všechno šeptá a všechno se dělá kosými pohledy, v níž všechno je malé, elegantní a ohyzdné jako porcelánové nestvůry, které se dovážejí z Číny, ubohé zesměšnění všeho, co je na světě krásného a ošklivého, božského a pekelného, stín bez těla, pouhá kostra všeho, co stvořil Bůh.“

Tak mluvil Desgenais pronikavým hlasem uprostřed nočního ticha.

VI

Příštího dne před večerí jsem si vyjel do Boulogneského lesa; bylo pod mrakem. Když jsem dojel k Maillotské bráně, nechal jsem koně jít, kam se mu zlíbí, oddal jsem se hlubokému snění a v duchu jsem si zvolna opakoval všechno, co mi řekl Desgenais.

Právě jsem projížděl napříč stromořadím, když jsem zaslechl, že mě někdo volá jménem. Otočil jsem se a uviděl jsem v otevřeném

kočáře jednu z blízkých přítelkyň své milenky. Zavolala na kočího, aby zastavil, přátelsky mi podala ruku a požádala mě, nemám-li nic na práci, abych s ní povečeřel.

Tato žena, která se jmenovala Levasseurová, byla drobná, obtloustlá a velmi plavovlasá, nikdy se mi nelíbila, nevím proč, neboť v našich vztazích nebylo nikdy nic nepříjemného. Nemohl jsem přemoci chuť přijmout její pozvání, stiskl jsem jí ruku a poděkoval jsem jí; tušil jsem, že spolu budeme hovořit o mé milence.

Řekla jakémusi člověku, aby zavedl mého koně domů, já jsem nastoupil do kočáru, v němž seděla sama, a hned jsme se dali na cestu k Paříži. Začalo poprchávat a kočí natáhl střechu; když jsme se tak octli zavřeni spolu sami dva, zůstali jsme zprvu sedět mlčky. Hleděl jsem na ni s nevýslovným smutkem; nebyla jen přítelkyní mé nevěrnice, ale její důvěrnou přítelkyní. V dobách štěstí se nezřídka zúčastnila jako třetí našich večerů. Jak netrpělivě jsem tehdy snášel její přítomnost! Kolikrát jsem počítal okamžiky, které tráví s námi! Odtud bezpochyby pochází má nechuť k ní. Přestože jsem věděl, že schvaluje naši lásku, a že dokonce se mne někdy ve dnech hádek u mé milenky zastává, nemohl jsem jí nikdy prominout z přátelství to, že nám překáží. Přes její dobrotu a přes služby, které nám prokazovala, zdála se mi nehezká, nudná. Jak mi však nyní připadala hezká! Díval jsem se na její ruce, na její šaty, každý její pohyb se dotýkal mého srdce, byla v něm vepsána celá minulost. Viděla mě, cítila, co zakouším v její blízkosti, a tušila, že mě tísní vzpomínky. Tak ubíhala cesta, zatímco já jsem hleděl na ni a ona se na mne usmívala. Konečně, když jsme vjížděli do Paříže, vzala mě za ruku. „Nu tak?“ řekla. „Nu tak,“ odpověděl jsem vzlykaje, „řekněte jí to, madam, chcete-li.“ A začal jsem prolévat proudy slz.

Když jsme však po večeři seděli u krbu, řekla mi: „Ale koneckonců, cožpak je celá ta záležitost neodvolatelně skončena? Není už žádný prostředek?“

„Bohužel, madam,“ řekl jsem jí na to. „Neodvolatelná je jen bolest, která mě zabije. Má historie se dá vypovědět zkrátka: nemohu milovat ani ji, ani žádnou jinou, ani se obejít bez lásky.“

Při těchto slovech se otočila v křesle a na tváři jsem jí zahlédl známky soucitu. Zdálo se, že dlouho uvažuje a zaposlouchává se do sebe, jako by cítila v srdci nějakou ozvěnu. Oči se jí zastřely a zůstala jakoby uzavřena do nějaké vzpomínky. Vztáhla ke mně ruku, přiblížil jsem se k ní. „A já,“ šeptala, „a já také! To je to, co jsem zakusila jindy jinde.“ Živé vzrušení ji umlčelo.

Lítost nad jiným je jednou z nejkrásnějších sester lásky. Držel jsem paní Levasseurovou za ruku, měl jsem ji téměř v náručí. Začala mi říkat všechno, co si mohla vymyslet a co mluvilo ve prospěch mé milenky, jednak proto, aby mě politovala, a jednak, aby ji omluvila. Můj žal tím jen rostl. Co jí odpovědět? Začala o tom mluvit sama.

Řekla mi, že ji před nedávnem opustil muž, který ji miloval. Přinesla velké oběti, její majetek se octl v sázce stejně jako čest jejího jména. Od manžela, o němž věděla, že je mstivý, dostalo se jí vyhrůžek. Bylo to vyprávění promíšené slzami, které mě zajímalo do té míry, že naslouchaje jejímu žalu, zapomínal jsem na svůj vlastní. Provdali ji proti její vůli, dlouho se bránila, nelitovala však ničeho, jen toho, že není milována. Myslím dokonce, že si do jisté míry kladla za vinu, že si nedovedla udržet srdce svého milence a že si vůči němu počínala lehkomylně.

Když ulevila svému srdci a začínala být čím dál víc jaksi zamlklá a nejistá, řekl jsem jí: „Ne, madam, to nebyla náhoda, co mě dnes zavedlo do Boulogneského lesa. Nechte mě věřit, že lidské žaly jsou zbloudilé sestry, že však někde je dobrý anděl, který někdy úmyslně spojuje ty slabé třesoucí se ruce, vztažené k Bohu. Když už jsem se s vámi zase sešel a když už jste na mne zavolala, nelitujte ani v nejmenším, že jste mi to všechno řekla; a nikdy nelitujte svých slz, ať vám naslouchá kdokoli. Tajemství, které mi svěřujete, je jen slza,

která vám skanula z očí, která však zůstává v mém srdci. Dovolte mi, abych zase přišel a abychom snášeli utrpení společně.“

Když jsem takto mluvil, zmocnila se mne tak živá sympatie, že jsem ji bez rozmýšlení políbil. Nenapadlo mi, že by se proto mohla cítit dotčena, a zdálo se, že si toho ani nevšimla.

V domě, který obývala paní Levasseurová, vládlo hluboké ticho. Kterýsi nájemník onemocněl, a tak na ulici před domem rozprostřeli slámu, aby povozy, projíždějící mimo, nepůsobily hluk.

Byl jsem v její těsné blízkosti, držel jsem ji v náručí a oddával jsem se jednomu z nejsladších hnutí srdce, pocitu sdílené bolesti.

Náš hovor pokračoval tónem nejsdílnějšího přátelství. Vyprávěla mi o svém utrpení a já jí zase o svém. A cítil jsem, jak z této dvojí vzájemně se stýkající bolesti vystupuje jakási něha, jakýsi konejšivý hlas, jako čistý nebeský souzvuk zrodivší se ze splnutí dvou rozechvělých hlasů. Přitom, při všech těch slzách, když jsem se skláněl k paní Levasseurové, viděl jsem jen její tvář. Když jsem se ve chvílce odmlčení vzpřímil a odtáhl od ní, všiml jsem si, že zatímco jsme spolu hovořili, opřela si nohu dosti vysoko o obložení krbu, takže jí sklouzly šaty a odhalily jí celé lýtko. Zdálo se mi divné, že se vůbec nedává vyrušit, když vidí mé rozpaky, a poodešel jsem, dívaje se jinam; chtěl jsem jí poskytnout chvíli času k tomu, aby se upravila, neučinila to však. Když jsem se vrátil ke krbu, mlčky jsem se oň opřel a zadíval jsem se na závalu, jejíž očividnost byla příliš pobuřující, aby se dala snést. Když jsem se konečně setkal s jejím pohledem a jasně jsem poznal, že sama velmi dobře ví, oč jde, cítil jsem se jako zasažen bleskem, neboť jsem rázem pochopil, že jsem hříčkou tak příšerné vyzývavosti, že sama bolest pro ni není ničím než vábením smyslů.

Beze slova jsem si vzal klobouk, ona si pomalu spustila šaty a já jsem odešel, učiniv jí hlubokou poklonu.

VII

Při návratu domů jsem našel uprostřed pokoje velkou dřevěnou bednu. Jedna z mých tet zemřela a já jsem se podílel na dědictví po ní, které nebylo nijak valné. Tato bedna obsahovala kromě jiných bezvýznamných věcí množství starých zaprášených knih. Nevěda, co bych měl dělat, a šířící nudou rozhodl jsem se, že si některé z nich přečtu. Byly to většinou romány ze století Ludvíka XV. Teta, která byla velmi pobožná, pravděpodobně je sama zdědila a přechovávala je, aniž je četla, protože to byly, abych tak řekl, pravé katechismy prostopášnosti.

Mám v povaze zvláštní sklon uvažovat o všem, co mě potká, i o sebenepatrnějších příhodách, a dávat tomu jistý důsledný a morální smysl. Nakládám s nimi do jisté míry jako s korálky a mimovolně se je snažím navléci na jedinou šňůru.

I když se v tom budu zdát dětinský, příchod těchto knih za okolností, v nichž jsem se nacházel, mě ohromil. Hltal jsem je s bezmeznou hořkostí a smutkem, se srdcem zlomeným a s úsměvem na rtech. „Ano, máte pravdu,“ říkal jsem jim, „vy jediné znáte taje života, vy jediné máte odvahu říci, že nic není pravdivé kromě rozmařilosti, pokrytectví a zkaženosti. Buďte mými přáteli, vstříkněte do rány mé duše své leptaající jedy, naučte mě věřit ve vás.“

Zatímco jsem se takto nořil do temnot, mí oblíbení básníci a mé studijní knihy zůstávaly pohozy v prachu. V návalech vzteku jsem do nich kopal a říkal jsem jim: „A vás, kteří učíte jen trpět, vás, vy ubozí pořadatelé slovíček, šarlatáni, pokud znáte pravdu, hlupáci, pokud máte dobré úmysly, a v obojím případě lháři, kteří skládáte pohádky o lidském srdci, vás spálím všechny do posledního!“

Uprostřed toho všeho mi přišly na pomoc slzy a poznal jsem, že není pravdy kromě mého bolu. „Nu dobrá,“ vykřikoval jsem v záchvatu svého šílenství, „povězte mi, vy dobří a zlí géniové, rádci dobra a zla, povězte mi přece, co má člověk dělat! Zvolte si mezi sebou nějakého soudce.“

Popadl jsem starou bibli, která ležela na stole, a rozevřel jsem ji nazdařbůh. „Odpověz mi ty, kniho boží,“ řekl jsem jí, „podívejme se, co ty mi poradíš.“ Zrak mi padl na tato slova v IX. kapitole knihy Kazatel:

„Všecko to zajisté rozvažoval jsem v srdci svém, abych vysvětlil všecko to, že spravedliví a moudří, i skutkové jejich jsou v rukou Božích. Jakož milosti, tak ani nenávisti nezná člověk ze všech věcí, kteréž jsou před obličejem jeho.

Všecko však patří budoucnosti a zůstává nejistým. Všecko se děje jednoduše při všech, jedna a táž případnost jest spravedlivého jako bezbožného, dobrého a čistého jako nečistého, obětujícího jako toho, kterýž neobětuje, tak dobrého jako hříšníka, krivopřísežníka jako toho, kterýž se přísahy bojí.

A toť jest přebídná věc mezi tím vším, což se děje pod sluncem, že případnost jednoduše jest všem, ovšem pak že srdce synů lidských plné jest zlého a že bláznovství přidrží se srdce jejich, pokud živi jsou, potom pak umírají.“

Když jsem přečetl tato slova, zůstal jsem zaražen, nevěřil jsem, že by podobný pocit existoval v bibli. „Tak tedy,“ řekl jsem jí, „ty také pochybuješ, ty kniho naděje!“

Co si tedy myslí hvězdáři, když předpovídají průchod komety, nejnepravidelnější z nebeských poutnic, určitým bodem v určitou hodinu? Co si myslí přírodovědci, když vám v drobnohledu ukazují živočichy v kapce vody? Věří snad, že vynalézají to, co pozorují, a že jejich drobnohledy a dalekohledy dávají zákony přírodě? Co si asi myslel první lidský zákonodárce, když hledal to, co má být základem kamenem společenské stavby, a když zmaten bezpochyby nevhodným výrokiem nějakého mluvky udeřil do svých bronzových tabulek a ucítil, jak se mu v nitru ozval zákon odplaty? Vynalezl snad spravedlnost? A což ten, který první vyrval ze země plodinu vypěstovanou sousedem, schoval ji pod plášť a dal se na útěk, rozhlížeje se kolem, vynalezl snad stud? A ten, který našel zloděje, jenž

ho připravil o plod jeho práce, první mu odpustil jeho vinu a řekl mu, místo aby na něho vztáhl ruku: „Sedni si a vezmi si ještě toto,“ a když tak splatil zlé dobrým, zvedl hlavu k nebi a ucítil, jak se mu chvěje srdce, jak se mu oči rosí slzami a jak se mu kolena podlamují až k zemi – vynalezl snad ctnost? Ach Bože, Bože! Tady je žena, která mluví o lásce a která mě podvádí, člověk, který mluví o přátelství a který mi radí, abych se rozptýlil prostopášnostmi, jiná žena, která pláče a která mě chce ukonejšit svaly svých lýtek; tady je bible, která mluví o Bohu a která odpovídá: „Snad. To všechno je lhostejné.“

Vrhl jsem se k otevřenému oknu. „Je to pravda, že jsi prázdné?“ zvolal jsem, dívaje se na bledé nebe, které se mi prostíralo nad hlavou. „Odpověz, odpověz! Vložíš mi do této náruče, dříve než zemřu, něco jiného než sen?“

Hluboké ticho vládlo v místech, kam vedla má okna. Zatímco jsem zůstal stát s rozevřenou náručí a s pohledem ztraceným v prostoru, ozval se naříkavý výkřik vlaštovky. Mimoděk jsem ji sledoval očima; zatímco mizela do neznáma jako blesk, šlo kolem děvčátko a propěvovalo si.

VIII

A přece jsem nechtěl ustoupit. Rozhodl jsem se, že dříve než dospěji k tomu, abych chytil život za jeho radostný konec, který se mi zdál temným koncem, vyzkouším všechno. Zůstal jsem tedy dlouho vydán na pospas nespočetným smutkům a mučen strašlivými sny.

Velkou příčinou, která mi bránila v uzdravení, bylo mé mládí. Ať jsem se odebral kamkoli, ať jsem si uložil jakékoli zaměstnání, nemohl jsem myslet na nic jiného než na ženy, při pohledu na ženu jsem se rozechvěl. Kolikrát jsem se v noci probudil smáčen potem, abych přitiskl ústa ke stěně, protože jsem měl chuť se udusit.

Potkalo mě štěstí z největších a snad nejvzácnějších, totiž to, že jsem lásce obětoval své panictví. Z toho však vyplývalo, že každá myšlenka na rozkoš smyslů se ve mně spojovala s myšlenkou na lásku, a to mě ničilo. Neboť když jsem se nemohl ubránit, abych bez ustání nemyslel na ženy, nemohl jsem při tom dělat nic jiného než dnem i nocí přemítat v hlavě všechny ty myšlenky na prostopášnictví, na klamné lásky a na ženskou zradu, kterých jsem byl pln. Mít ženu znamenalo pro mne milovat; snil jsem tedy jen o ženách a nevěřil jsem už v možnost opravdové lásky.

Všechna ta trýzeň ve mně probouzela jakousi zuřivost. Hned jsem měl chuť počínat si jako mniši a umrtvovat se, abych ovládl své smysly, hned jsem měl chuť vyjít na ulici, za město, nevím kam, abych se vrhl k nohám první ženě, kterou potkám, a abych jí odpřisáhl věčnou lásku.

Bůh je mým svědkem, že jsem tehdy dělal všechno možné, abych se rozptýlil a abych se vyléčil. Zprvu jsem byl stále zaujat bezděčnou myšlenkou, že lidská společnost je doupě neřesti a pokrytectví, kde všechno připomíná mou milenku, a rozhodl jsem se, že se s touto společností nadobro rozejdu a uzavřu se v samotě. Jal jsem se pokračovat v někdejšímu studiu, vrhl jsem se na historii, na své antické básníky, na anatomii. V témž domě, ve čtvrtém patře, bydlil velmi učený starý Němec, který žil sám a v ústraní. Přemluvil jsem ho, nikoli bez námahy, aby mě učil své mateřštině; jakmile se ten ubožák dal do práce, vzal si ji k srdci. Má věčná roztržitost ho doháněla k zoufalství. Kolikrát, když jsme spolu seděli sami dva pod začouzenou lampou, zůstal s trpělivým úžasem hledět na mé ruce, zkřížené na jeho knize, zatímco já jsem bloudil ve svých snech a nevšímal jsem si ani jeho přítomnosti, ani jeho soucitu! „Milý pane,“ řekl jsem mu konečně, „vidíte, že je to marné, ale vy jste nejlepší z lidí. Jaký úkol jste to na sebe vzal! Je třeba zanechat mě mému osudu; nemůžeme za to ani vy, ani já.“ Nevím, porozuměl-li těmto slovům; beze slova mi stiskl ruku a bylo po němčině.

Brzy jsem pocítil, že mě samota nejen neléčí, ale naopak ničí, a úplně jsem změnil svůj způsob života. Vyjížděl jsem za město a honil jsem se cvalem po lesích na lovu, šermoval jsem, až jsem sotva popadal dech, byl jsem únavou jako polámán, a když jsem se po dni plném potu a projížděk dostal večer na lůžko, načichlý stájemi a střelným prachem, zabořil jsem hlavu do podušky, převaloval jsem se v přikrývkách a volal jsem: „Přízraku, přízraku! Jsi také unaven? Opustíš mě jedné noci?“

Ale k čemu ty marné snahy? Samota mě vedla k přírodě a příroda k lásce. Když jsem se v Řeholní ulici viděl obklopen mrtvolami a utíral jsem si ruce do zkrvavené zástěry, bledý uprostřed mrtvých, napolo udušen pachem rozkladu, odvrátil jsem se proti své vůli a spatřil jsem před očima zelenající se úrodu, provoněné louky a zadumaný souzvuk večera. „Ne,“ řekl jsem si, „věda mi neposkytne útěchu, mohu se brodit touto mrtvou přírodou sebevíc, zahynu v ní sám jako zsinalý utopenec v kůži staženého jehněte. Nevyléčím se ze svého mládí, pojďme žít tam, kde je život, nebo alespoň pojďme zemřít na slunci.“ Odešel jsem, vzal jsem si koně, rozjel jsem se po vyjížd'kových cestách do Sèvres a do Chaville, chtěl jsem ulehnout na nějakou rozkvetlou louku někde v odlehlém údolí. Ale běda, všechny lesy, všechny louky na mne volaly:

„Co jsi přišel hledat? My se zelenáme, ubožátko, my nosíme barvu naděje.“

Vrátil jsem se tedy do města, bloudil jsem temnými ulicemi, pozoroval jsem světla ve všech oknech, všechna ta tajemná hnízda rodin, kočáry projíždějící mimo, lidi vrážející do sebe. Ó jaká samota! Jak smutný dým stoupá ze střech! Kolik bolesti je v těch křivolakých uličkách, kde všechno dupe, pracuje a potí se, kde tisíce neznámých do sebe vrážejí lokty, ta stoka, v níž jen těla tvoří společnost a duše zůstávají opuštěné a kde jsou jen nevěstky, které po vás v chůzi natahují ruku! „Dej se zkazit, dej se zkazit! Pak už nebudeš trpět!“ Tak

volá město na člověka, tak je to napsáno uhlem na zdech, blátem na dlažbě a prolitou krví na tvářích.

A někdy, když jsem seděl stranou v salonu a byl jsem přítomen nějaké skvělé slavnosti, když jsem viděl vylétat všechny ty ženy, růžové, modré, bílé, s obnaženými pažemi a s hrozny účesů jako cherubíny zpité světlem ve svých sférách souzvuku a krásy, tu jsem si říkal: „Ó jaká zahrada! Jaké květy se zde dají natrhat, jaké vůně se tu dají vdechovat! Ach kopretiny, kopretiny! Co řekne váš poslední lístek tomu, kdo vás otrhá? ‚Málo, málo, vůbec ne.‘ Vidíte, to je morálka světa, to je konec vašich úsměvů. Nad touto smutnou propastí se budete lehce procházet ve všech svých průsvitných šatech, posetých květy, nad touto ohavnou pravdou běháte jako laňky po špičkách svých drobných nožek!“

„Božínku,“ řekl mi Desgenais, „proč brát všechno tak vážně? Kdo-pak to kdy viděl! Naříkáte si, že se láhve prázdní? Ve sklepech jsou sudy a sklepy jsou na úbočích. Udělejte mi pěknou zlatou udici ze sladkých slov, dejte na ni včelku jako vnadidlo – a pozor, bere! – vylovte mi z řeky zapomnění krásnou utěšitelku, svěží a kluzkou jako úhoř; i když vám proklouzne mezi prsty, přece nám po ní něco zbude. Milujte, milujte, vždyť umíráte touhou po milování. Mládí se musí vybouřit, a kdybych byl na vašem místě, raději bych unesl portugalskou královnu, než bych se zabýval anatomií.“

Takové rady jsem musel poslouchat při každé příležitosti, a když nadešla hodina, vydal jsem se na cestu k domovu s překypujícím srdcem, schovávaje obličej do pláště, doma jsem poklekl u okraje lůžka a mé ubohé srdce se utišilo. Těch slz! Těch slibů! Těch proseb! Galileo udeřil do země a zvolal: „A přece se točí!“ Tak jsem se já bil v srdce.

IX

Znenadání, uprostřed nejčernějšího smutku mě beznaděj, mládí a náhoda přiměly k činu, který rozhodl o mém osudu.

Napsal jsem milence, že ji nechci už nikdy vidět, ve skutečnosti jsem dostál svému slovu, ale trávil jsem noci pod jejími okny, na lavičce u jejích dveří. Viděl jsem její osvětlená okna, slyšel jsem zvuky jejího klavíru, někdy jsem zahlédl cosi jako stín za jejími po-
odhalenými záclonami.

Jedné noci, když jsem seděl na této lavičce, utápěje se ve straš-
ném žalu, viděl jsem, jak jde kolem nějaký dělník, opozdilec, který se
potácí. Mumlal nesouvislá slova, do nichž se mísily výkřiky radosti,
pak přestal a dal se do zpěvu. Byl zmožen vínem a zesláblé nohy
ho nesly hned na jednu, hned na druhou stranu příkopu. Klesl na
lavici u jiného domu, naproti mně. Tam se chvíli pohupoval, opíraje
se o lokty, a pak tvrdě usnul.

Ulice byla opuštěná, suchý vítr vířil prach, měsíc uprostřed bez-
mračného nebe ozařoval místo, kde spal onen člověk. Tak jsem se
octl o samotě s tímto chlapíkem, který neměl tušení o mé přítom-
nosti a kterému se možná leželo na kamenné lavičce příjemněji než
ve vlastním lůžku.

Tento člověk rozptýlil mou bolest proti mé vůli. Vstal jsem před-
tím, abych mu ustoupil z cesty, pak jsem se vrátil a znovu jsem si
sedl. Nemohl jsem se vzdálit od těch dveří, na něž bych nebyl za-
klepal ani za celé království. Konečně, když jsem se chvíli procházel
sem a tam, zastavil jsem se u spáče.

„To je spánek!“ řekl jsem si. „Tento člověk jistě nemá žádné sny.
Možná že jeho žena v tuto hodinu otvírá sousedovi dveře na půdu,
kde spává. Šaty tohoto člověka jsou na cáry, tváře má vpadlé, ruce
vrásčité, je to nějaký nešťastník, který nevidí chleba každý den. Při
probuzení ho čekají tisíce hladových starostí, tisíce smrtelných
úzkostí, a přitom dnes večer měl v kapse jediný tolar, vešel do krč-
my, kde mu prodali zapomenutí všeho jeho zla, vydělal za týden
tolik, aby si mohl koupit jednu noc spánku, vzal si ji možná na úkor
večeře svých dětí. Ted' ho může milenka podvádět, přítel se může
vkrást do jeho doupěte jako zloděj, já sám ho mohu vzít za rameno

a zatřást jím a křiknout mu do ucha, že ho někdo vraždí, že jeho dům je v plamenech – on se obrátí na druhý bok a bude spát dál.

A já, co já?“ pokračoval jsem, kráčeje dlouhými kroky na druhou stranu ulice. „Já nespím, a mám dnes večer v kapse tolik, že on by za to mohl spát celý rok. Jsem tak hrdý a tak hloupý, že nemám odvahu zajít do krčmy, a nevidím, že chodí-li tam všichni nešťastní, tedy proto, že odtamtud vycházejí šťastní. Můj bože, vinný hrozen, rozdrcený chodidlem, stačí rozehnat nejchmurnější starosti a zpřetrhat všechna neviditelná vlákna, jež nám neviditelní duchové kladou v cestu. Pláčeme jako ženy, trpíme jako mučedníci, v naší beznaději se nám zdá, že se nám svět zřítíl nad hlavou, a usedáme v pláči jako Adam u brány ráje. A k zahojení rány větší než svět postačí učinit malý pohyb rukou a zavraždit si hrud'. Jak ubohé jsou tedy naše smutky, když se dají takto ukonejšit! Žasneme nad tím, že Prozřetelnost, která je vidí, nesešle své anděly, aby vyslechli naše modlitby; nemusí se tolik namáhat, viděla všechno naše utrpení, všechny naše touhy, všechnu naši pýchu padlých andělů a oceán zla, který nás obklopuje, a spokojila se s tím, že zavěsila tmavé plody na okraje našich cest. Když ten člověk tak dobře spí na své lavičce, proč bych já nespal zrovna tak na své? Možná že můj sok tráví noc u mé milenky, za svítání odtud bude odcházet, ona ho doprovodí polonahá až ke dveřím a oba mě uvidí, jak tu spím. Jejich polibky mě neprobudí. Zatřesou mnou, já se obrátím na druhý bok a budu spát dál.“

Takto, pln divoké radosti, vydal jsem se hledat nějakou krčmu. Protože bylo po půlnoci, byly skoro všechny zavřeny a to mě uvádělo v zuřivost. „Ech což!“ řekl jsem si. „I tato útěcha mi bude odepřena?“ Pobíhal jsem sem a tam, bušil jsem na dveře hospod a křičel: „Víno! Víno!“

Konečně jsem našel otevřenou krčmu. Poručil jsem si láhev a nedívaje se, je-li dobrá nebo špatná, vypil jsem ji doušek po doušku. Následovala druhá a pak třetí. Nakládal jsem se sebou jako s nemoc-

ným a přemáhal jsem se při pití, jako kdyby šlo o lék předepsaný lékařem a jako kdyby mi hrozilo nebezpečí života.

Výpary husté tekutiny, která byla jistě trochu ředěna vodou, obklopily mě mrakem. Protože jsem se napil náhle, zmocnila se mne opilost rázem, cítil jsem, jak se mi myšlenky matou, pak se uklidňují a znovu matou. Konečně mě úvahy opustily, zvedl jsem oči k nebi, jako bych se chtěl rozloučit sám se sebou, a opřel jsem se lokty o stůl.

Teprve tehdy jsem si všiml, že nejsem v místnosti sám. V protějším koutě krčmy seděla skupina odporných lidí s vyhublými obličejí a drsnými hlasy. Jejich úbor prozrazoval, že nejsou z lidu, že však nejsou ani z měšťáckých kruhů, zkrátka patřili k té obojaké třídě, nejhorší ze všech, která nemá ani postavení, ani majetek, ba ani žádné řemeslo, leda nějaké sprosté, která nepatří ani k boháčům, ani k chudákům a která má neřesti jedněch a bídu druhých.

Hádali se tlumenými hlasy nad špinavými kartami. Bylo mezi nimi velmi mladé a velmi krásné děvče, čistě oblečené, které se jim, jak se zdálo, ničím nepodobalo, jen hlasem, který měla – přestože její tváře byly jako růže – stejně sípavý a chraptivý, jako kdyby byla aspoň šedesát let veřejnou vyvolavačkou. Pozorně si mě prohlížela, bezpochyby ji udivovalo, že mě vidí v krčmě, protože jsem měl elegantní oblek a byl jsem ustrojen takřka s vybraným vkusem. Pomalu se ke mně blížila, a když šla kolem mého stolu, pozvedla láhve, které na něm stály. Uviděla, že všechny tři jsou prázdné, a usmála se. Všiml jsem si, že má nádherné oslnivě bílé zuby. Vzal jsem ji za ruku a požádal ji, aby si sedla ke mně. Ochotně s tím souhlasila a požádala, aby jí přinesli něco k večeři.

Hleděl jsem na ni beze slova a měl jsem oči plné slz; všimla si toho a ptala se mě proč, nemohl jsem jí však odpovědět, zavrtěl jsem hlavou, jako bych chtěl, aby mi slzy kanuly ještě hustěji, protože jsem cítil, jak mi stékají potůčkem po tvářích. Pochopila, že

mám nějaký tajný žal, a nesnažila se uhodnout jeho příčinu. Vytáhla kapesník, a zatímco večeřela dál, osušovala mi chvílemi tvář.

Tato dívka v sobě měla cosi tak strašného a tak sladkého a jistou nestoudnost, která se tak podivně mísila se soucitem, že jsem nevěděl, co si o ní mám myslet. Kdyby mě byla chytila za ruku na ulici, byla by mi nahnala hrůzu, ale zdálo se mi tak zvláštní, že tvor, kterého jsem nikdy neviděl, ať je jaký chce, přijde beze slova za mnou povečeřet u mého stolu a utírá mi slzy svým šátkem, že jsem zůstal zaražen, rozhořčen a okouzlen zároveň. Slyšel jsem, jak se jí krčmář ptá, zná-li mě; odpověděla, že zná, a řekla, aby mě nechali na pokoji. Hráči se brzy rozešli, a když krčmář zavřel zvenčí dveře a okénice a odešel do zadní místnosti, zůstal jsem s tímto děvčetem sám.

Všechno, co jsem učinil, přišlo tak nenadále a podléhal jsem tak podivnému návalu beznaděje, že jsem se domníval, že sním, a mé myšlenky se potácely v bludišti. Připadalo mi, že jsem blázen nebo že jednám podle příkazu nějaké nadpřirozené síly.

„Kdo jsi?“ zvolal jsem náhle. „Co ode mne chceš? Odkud mě znáš? Kdo ti řekl, abys mi utírala slzy? Je to snad tvé řemeslo a myslíš si, že tě chci? Nedotkl bych se tě ani konečkem prstu. Co tu děláš? Odpověz. Potřebuješ peníze? Po čem prodáváš ten svůj soucit?“

Vstal jsem a chtěl jsem odejít, ucítil jsem však, že se potácím. V té chvíli se mi zakalil zrak, přepadla mě smrtelná slabost a klesl jsem na stoličku.

„Je vám nedobře,“ řekla mi dívka a vzala mě za paži. „Pil jste jako dítě, jste ostatně dítě, a nevěděl jste, co děláte. Zůstaňte tu na židli a počkejte, až pojedje po ulici nějaký kočár. Řeknete mi, kde bydlí vaše matka, a on vás zaveze domů. Protože,“ dodala se smíchem, „já se vám zdám opravdu ošklivá.“

Zatímco mluvila, zvedl jsem k ní oči. Snad mě mátlá opilost, nevím, zda jsem tehdy viděl špatně, nebo vidím-li špatně v této chvíli, ale pojednou jsem si všiml, že ta nešťastnice nosí v rysech své tváře

osudnou podobnost s mou milenkou. Tento pohled na ni mě zmrazil. Je jistý druh mrazení, který člověk cítí ve vlasech; prostí lidé říkají, že to smrt přechází nad hlavou, avšak to, co táhlo nad mou hlavou, to smrt nebyla.

Byla to nemoc století, anebo spíš ta děvka byla sama nemoc století, která si v této bledé a výsměšné podobě, s tímto nakřaplým hlasem přišla přisednout ke mně do kouta krčmy.

X

V okamžiku, kdy jsem upozoroval, že ona žena je podobná mé milence, zmocnila se mého chorého mozku příšerná, nezapuditelná myšlenka a já jsem ji okamžitě provedl.

V prvních dobách naší lásky chodila mě někdy milenka tajně navštěvovat. To bývaly pro můj pokoj sváteční dny, objevily se tu květiny, vesele se rozhořel oheň v krbu, já jsem přichystal dobrou večeři a lůžko bylo také svatebně vystrojeno, aby přijalo mou milovanou. Často jsem sedával na pohovce pod zrcadlem a pozoroval jsem ji v hodinách mlčení, kdy spolu hovořila naše srdce.

Díval jsem se na ni, jak podobna královně Mab proměňuje v ráj ten odlehlý kout, kde jsem se tolik naplakal. Byla zde, uprostřed všech těch knih, pohozených šatů a chatrných kusů nábytku, mezi těmito smutnými čtyřmi stěnami – jak sladce zářila uprostřed vši té chudoby!

Od té doby, co jsem ji ztratil, pronásledovaly mě tyto vzpomínky bez oddechu a připravovaly mě o spánek. Mé knihy, mé stěny mi vyprávěly o ní a byly pro mne nesnesitelné. Lůžko mě vyhánělo na ulici, měl jsem před ním hrůzu, když jsem na něm neplakal.

Přivedl jsem si tedy onu dívku, řekl jí, aby si sedla zády ke mně a aby se svlékla do půl těla. Pak jsem uspořádal věci v pokoji kolem ní tak, jak jsem to dělával pro svou milenkou. Postavil jsem křesla

tam, kde stála jednoho večera, na který jsem si vzpomínal. Vůbec, ve všech našich představách štěstí je nějaká určitá vzpomínka, která převládá. Jeden den, jedna hodina, která překonala všechny ostatní nebo byla jakýmsi jejich nevyhladitelným obrazem a vzorem. Uprostřed toho všeho nastal okamžik, kdy člověk zvolal jako Theodor v komedii Lope de Vegy: „Štěstěno! Zatluč do svého kola zlatý hřeb!“

Když jsem tak všechno uspořádal, zažehl jsem velký oheň v krbu, přihrčil jsem se na pohovce a začal jsem se opíjet nekonečnou beznadějí. Sestoupil jsem až na dno svého srdce, abych viděl, jak se svíjí a stahuje. Přitom jsem si pro sebe prozpěvoval tyrolskou romanci, kterou si bez ustání zpívala má milenka:

*Altra volta gieri biele,
Blanch'e rossa com'un fiore;
Ma ora no. Non son più biele,
Consumatis dal' amore.¹*

Poslouchal jsem, jak ozvěna této ubohé romance zní pustinou mého srdce. Řekl jsem si: „Hle, to je lidské štěstí, hle, to je lidský ráj, hle, to je má víla Mab, je to děvka z ulice. Má milenka nestojí za víc. To je to, co člověk najde na dně sklenice, z níž pil nektar bohů, toto je mrtvola lásky.“

Když mě nešťastnice slyšela zpívat, dala se také do zpěvu. Zbledl jsem jako smrt, protože drsný a sprostý hlas toho stvoření, které mi připomínalo mou milenku, zdál se mi symbolem toho, co jsem cítil. Byla to ztělesněná zhýralost, co jí harašilo v hrdle v plném rozkvětu mládí. Připadalo mi, že má milenka musí mít po své zradě právě

1 Ještě včera krásná,
bílá a červená jako květ;
ale nyní už ne. Již nejsem krásná,
vyčerpala mě láska.

takový hlas. Vzpomněl jsem si na Fausta, který tančil na Brokenu s nahou mladou čarodějnici a pojednou spatřil, jak jí z úst vyběhla červená myš.

„Bud' zticha!“ křikl jsem na ni. Vstal jsem a přistoupil jsem k ní, ona si s úsměvem sedla na mé lůžko a já jsem si lehl vedle ní, jako bych byl socha na svém vlastním náhrobku.

Žádám vás – vás, lidé tohoto věku, kteří v tuto hodinu běžíte za svým potěšením, na ples nebo do Opery a kteří si dnes večer, až ulehnete, přečtete pro usnutí nějakou otřelou Voltairovu bezbožnost, nějaký rozumový šprým Paula-Louise Couriera, nějaké ekonomické pojednání některého výboru naší sněmovny, zkrátka kteří budete některým ze svých pórů vdechovat chladné vůně toho nestvůrného leknínu, jež Rozum zasadil do srdcí našich měst – žádám vás, dostane-li se vám náhodou do ruky tato pochybná knížka, neusmívejte se s povzneseným pohrdáním, nekrčte příliš rameny, neříkejte s příliš velkou jistotou, že si naříkám na nějaké vymyšlené zlo, že lidský rozum je koneckonců nejkrásnější z našich schopností a že na tomto světě není nic pravdivého kromě spekulování na burze, dobré karty ve hře, bordeauxského vína na stole, těla při dobrém zdraví, lhostejnosti k bližnímu a večer v posteli vilných svalů povlečených navoněnou pokožkou.

Neboť jednoho dne může do vašeho stojatého a nehybného života zavanout poryv větru. Na krásné stromy, které zaléváte tichými vodami ze svých řek zapomnění, může dýchnout Prozřetelnost a vy, páni necitové, můžete upadnout do beznaděje, můžete mít slzy v očích. Nebudu vám říkat, že vás mohou zradit milenky, to pro vás není tak velká trýzeň, jako když vám pojde kuň, ale řeknu vám, že se na burze prohrává, že hrajete-li s dobrou kartou, může protivník dostat ještě lepší, a nehrajete-li, pomyslete na to, že své tolary, svou mincovanou spokojenost, své zlaté a stříbrné štěstí máte u bankéře, který může ohlásit úpadek, nebo ve veřejných půjčkách, které mohou zůstat neproplaceny. A konečně vám řeknu, že jakkoli jste

ledoví, můžete si něco zamilovat, v hloubi vašich útrob může povolit nějaké vlákno a vy můžete vyrazit výkřik podobající se výkřiku bolesti. A možná že jednoho dne, až tu už nebude hmotných rozkoší, aby spotřebovávaly vaši neužitečnou sílu, až vám bude chybět, co je skutečné a všední, budete bloudit blátivými ulicemi, a možná že se s vpadlými tvářemi nazdařbůh rozhlédnete kolem sebe a k půlnoci usednete na opuštěnou lavičku.

Vy lidé z mramoru, vznešení sobci, nenapodobitelní chytráci, kteří jste nikdy neudělali žádný zoufalý skutek ani žádnou početní chybu, přihodí-li se vám to někdy, vzpomeňte si v hodině svého ztroskotání na Abelarda, když ztratil Heloisu. Neboť on ji miloval víc, než vy milujete své koně, své zlaté tolary a své milenky. Neboť on, když se od ní odloučil, ztratil víc, než vy kdy můžete ztratit, víc než ztratil sám váš kníže Satan, když byl po druhé svržen z nebe. Neboť Abelard miloval láskou jistého druhu, o níž se nepíše v novinách a z níž vaše ženy a vaše dcery nepostřehnou v našich divadlech a v našich knihách ani stín. Neboť strávil polovinu života tím, že ji líbal na nevinné čelo a učil ji zpívat Davidovy žalmy a Saulovy chvalozpěvy. Neboť měl na světě jen ji. A přece ho Bůh utěšil.

Věřte mi, když ve své tísní pomyslíte na Abelarda, nebudete už vidět milé rouhání starého Voltaira a Courierovy hříčky stejnými očima, ucítíte, že lidský rozum může vyléčit iluze, nemůže však vyléčit bol, že Bůh jej učinil dobrým hospodářem, ne však milosrdnou sestrou. Poznáte, že když člověk řekne: „Nevěřím v nic, protože nic nevidím,“ jeho srdce tím ještě neříká poslední slovo. Budete hledat kolem sebe něco jako naději, půjdete zkusit dveře kostelů, zda se ještě pohybují ve veřejích, najdete je však zazděné. Napadne vám stát se trapisty a osud, který se vám vysmívá, dá vám jako odpověď láhev nejobyčejnějšího vína a děvku.

A vypijete-li láhev a vezmete-li děvku a zavedete ji do svého lože, budete vědět, jak k tomu může dojít.

Část druhá

I

Když jsem se příštího dne probudil, cítil jsem se tak znechucen sám sebou, viděl jsem se tak zneuctěn, tak ponížen ve vlastních očích, že mě při prvním pohybu zachvátilo strašlivé pokušení. Vyskočil jsem z lože, poručil jsem tomu stvoření, aby se obléklo a odešlo co nejrychleji, pak jsem si sedl, a když jsem bloudil zoufalým zrakem po stěnách pokoje, dal jsem mu mimoděk spočinout v koutě, kde visely mé pistole.

I když trpící mysl kráčí záhubě vstříc, abych tak řekl, s otevřenou náručí, když naše duše činí prudké rozhodnutí, zdá se, že fyzický úkon, jako je vzít zbraň se zdi a nabít ji, ba i sám chlad oceli má v sobě něco hmotného, co nahání hrůzu a co je nezávislé na vůli, prsty se připravují s úzkostí, paže tuhne. V každém, kdo kráčí na smrt, vzpouzí se celá příroda. Nemohu tedy vyjádřit, co jsem prožíval, zatímco se ona dívka oblékala, mohu říci snad jen to, že se mi zdálo, jako by mi má pistole říkala: „Mysli na to, co chceš udělat.“

Od té doby jsem vskutku často myslil na to, co by se se mnou bylo stalo, kdyby se ten tvor byl v chvatu oblékl a ihned zmizel, jak jsem si to přál. První účinek studu by se byl bezpochyby utišil, žalost není beznaděj a Bůh je spojil jako sestry, aby nás jedna nikdy nenechávala o samotě s druhou. Jakmile by byl vzduch mého pokoje zbaven oné ženy, mému srdci by se ulevilo. Zůstala by u mne jen lítost, jíž anděl nebeského odpuštění zakázal kohokoli zabíjet. Ale bezpochyby bych byl přinejmenším vyléčen na celý život, protože prostopášnost by byla navždy zahnána od prahu mých dveří a já bych se nikdy nevrátil k onomu pocitu hrůzy, který ve mně vyvolala její první návštěva.

Zběhlo se to však docela jinak. Boj, který se ve mně odehrával, palčivé reflexy, které mě vysilovaly, znechucení, strach, ba i zlost (neboť jsem pociťoval tisíc věcí najednou), všechny ty osudné síly mě připoutaly do křesla, a zatímco jsem byl takto kořistí nejnebezpečnějšího šílenství, to stvoření, sklánějící se před zrcadlem, mysli-lo jen na to, jak si co nejlépe upravit šaty, a česalo se s neklidnějším úsměvem pod sluncem. Celá ta škola koketérie trvala déle než čtvrt hodiny, během níž jsem na ni už skoro zapomněl. Konečně při nějakém hluku, jež způsobila, jsem se nedočkavě obrátil a požádal jsem ji, aby mě nechala o samotě, a to s tak výrazným a zlostným přízvukem, že byla v okamžiku ustrojena, a když brala za kliku, poslala mi polibek.

V tom okamžiku někdo zazvonil u dveří z ulice. Chvatně jsem se zvedl a měl jsem právě tolik času, abych tomu stvoření otevřel dveře malého pokojíku, do něhož hned vklouzla. Takřka v mžiku vstoupil Desgenais s dvěma mladíky ze sousedství.

Mocné vodní proudy, s nimiž se setkáváme na širém moři, připomínají život v některých chvílích. Osud, náhoda, Prozřetelnost – co záleží na jméně? Ti, kdož věří, že mohou popřít jedno tím, že proti němu postaví druhé, nedělají nic jiného, než že zneužívají slov. A přece mezi nimi není ani jediný, kdo by, když mluví o Caesarovi nebo o Napoleonovi, neříkal zcela přirozeně: „Byl to muž Prozřetelnosti.“ Zřejmě věří, že jen hrdinové si zaslouží, aby se jimi zabývalo nebe, a že barva purpuru přitahuje bohy tak jako býky.

Podle mého názoru není pro myšlení hlubší propast než to, o čem na tomto světě rozhodují nejmenší maličkosti, než změny našich osudů, působené zdánlivě bezvýznamnými předměty a okolnostmi. S našimi všedními skutky je tomu jako s otupenými šípy, které si zvykáme posílat do terče nebo skoro do terče, a to v tom, že ze všech těch drobných výsledků si vytváříme pomyslnou a přesnou bytost, které říkáme naše moudrost nebo naše vůle. Pak přijde

náraz větru a hle, nejmenší z těchto šípů, nejlehčí, nejnepatrnější zalétne do nedohledna, za obzor, do nesmírného božího klína.

Jak prudce jsme nyní zasaženi! Co se stane s těmi vidinami spokojené pýchy, s vůlí a s moudrostí? Je marné mávat zlostně, dokonce i silou, tou vládkyní světa, tím mečem lidí v zápase života, a pokoušet se skrýt za ni, abychom se uchránili před hrozící ranou. Neviditelná ruka otočí její hrot stranou a celý rozlet našeho úsilí, obrácen do prázdna, poslouží jen k tomu, aby nám dal zapadnout ještě dál.

A tak v okamžiku, kdy jsem toužil jen po tom, abych ze sebe smyl poklesek, kterého jsem se dopustil, a abych se zaň dokonce i potrestal, právě v okamžiku, kdy se mne zmocňoval nesmírný děs, poznal jsem, že musím podstoupit nebezpečnou zkoušku, a při ní jsem podlehl.

Desgenais zářil. Lehl si na pohovku a začal několika žertovnými poznámkami o mém obličejí, který prý se dobře nevyspal. Protože jsem neměl náladu snášet jeho vtipy, požádal jsem ho suše, aby mě jich ušetřil.

Nevypadal, jako by to vzal na vědomí, ale začal stejným tónem mluvit o tom, co ho přivedlo. Přišel mi sdělit, že má milenka neměla jen dva milence současně, ale tři, to znamená, že se zachovala k mému soku špatně jako ke mně. Když se to ten ubohý hoch doslechl, ztropil strašný povyk a dověděla se to celá Paříž. Zprvu jsem dobře nechápal, co mi to říká, protože jsem ho dost pozorně neposlouchal, ale když jsem ho to nechal opakovat už po třetí do nejmenších podrobností, seznámil jsem se přesně s tou strašnou historií a zůstal jsem tak vyveden z míry a tak zaražen, že jsem mu nebyl s to odpovědět. Můj první nápad byl zasmát se tomu, protože jsem jasně viděl, že jsem nemiloval než poslední z žen. Nicméně však bylo pravda, že jsem ji miloval, lépe řečeno, že ji ještě miluji. „Je to možné?“ – to bylo všechno, co jsem dovedl říci.

Desgenaisovi přátelé mi tedy potvrdili všechno, co říkal. Má milenka byla překvapena oběma svými milenci ve svém domě a tam

s nimi musela zažít výstup, který znal kdekdo nazpaměť. Byla zbavena cti a nucena opustit Paříž, nechtěla-li se vystavit ještě krutějšímu skandálu.

Snadno jsem postřehl, že se všemi těmi žerty se šíří notná dávka posměchu nad soubojem, který jsem měl pro tuto ženu, nad mou nepřekonatelnou vášní k ní a konečně nad celým mým chováním vůči ní. Říkat, že si zaslouží nejodpornějších jmen, že koneckonců je to jen ničemnice, která se možná chovala stokrát hůř, než se ví, znamenalo dát mi hořce pocítit, že jsem jen hlupák, který se dal napálit tak jako tolik jiných.

To celé se mi nelíbilo. Mladíci, kteří to zpozorovali, uložili si větší zdrženlivost, avšak Desgenais měl svůj plán, vzal si za úkol vyléčit mě z mé lásky a zacházel s ní nelítostně jako s nemocí. Dlouholeté přátelství, založené na vzájemných službách, dávalo mu jistá práva, a protože se mu jeho pohnutky zdály chvályhodné, neváhal je uplatňovat.

Nejen že mě nešetřil, ale od okamžiku, kdy uviděl můj zmatek a můj stud, dělal všechno možné, aby mě na této cestě zahnal co nejdále. Má netrpělivost začala být brzy příliš očividná, aby mu dovolovala pokračovat, zarazil a odmlčel se tedy, což mě zmátlo ještě víc.

Nyní jsem začal klást otázky, chodil jsem při tom pokojem sem a tam. Předtím pro mne bylo nesnesitelné slyšet vyprávět onen příběh, a nyní jsem chtěl, aby mi jej vyprávěli znovu. Usilovně jsem se snažil dodat si hned usměvavého výrazu, hned zase klidného vzezření, bylo to však marné. Desgenais nadobro oněměl, když se předtím ukázal jako nejohavnější mluvka. Zatímco jsem přecházel dlouhými kroky po pokoji, hleděl na mne lhostejně a nechal mě, abych si ve svém pokoji počínal jako liška v kleci.

Nemohu vypovědět, co jsem prožíval. Žena, která byla tak dlouho modlou mého srdce a která mi od té doby, co jsem ji ztratil, působila tak palčivou trýzeň, jediná, kterou jsem miloval, ta, kterou

jsem chtěl do smrti oplakávat, stala se náhle hanebnicí beze studu, předmětem špatných žertů mladíků, předmětem všeobecné hanby a skandálu. Zdálo se mi, že cítím na rameni dotek žhavého železa a že jsem poznamenaný vypáleným znamením.

Čím déle jsem uvažoval, tím víc jsem cítil, jak kolem mne houstne tmavá noc. Chvillemi jsem otočil hlavu a zahlédl jsem ledový úsměv nebo zvědavý pohled, upřený na mne. Desgenais neodcházel. Věděl dobře, co dělá, znali jsme se odedávna, věděl, že jsem schopen jakéhokoli bláznivého kousku a že vznětlivost mé povahy by mě mohla zavést za nejzazší meze po kterékoli cestě kromě jediné. A proto znevažoval mé utrpení a dovolával se mého rozumu proti mému srdci.

Když mě konečně viděl tam, kde mě chtěl mít, neotálel už a zasadil mi poslední ránu. „Ta historka se vám snad nelíbí?“ řekl mi. „Zde máte jednu lepší, která je zakončením té první. Jde o to, milý Oktavie, že výstup u vaší se odehrál jedné noci, kdy krásně svítil měsíc, a zatímco oba milenci se v pokoji oné dámy hašteřili, jak nejlépe uměli, a mluvili o tom, že jeden druhého podřežou, u příjemně hřejícího krbu, zdá se, že na ulici bylo vidět stín, který se velmi pokojně procházel a který se vám podobal tak nápadně, že se z toho usoudilo, že jste to vy.“

„Kdo to řekl?“ otázal jsem se. „Kdo mě viděl na ulici?“

„Sama vaše milenka, vykládá to každému, kdo to chce poslouchat, a zrovna tak zvesela jako my vám její vlastní historii. Tvrdí, že ji dosud milujete, že stáváte na stráži u jejích dveří, a ostatně všechno, co si můžete domyslit. Postačí vám, když víte, že o tom mluví veřejně.“

Nikdy jsem nedovedl lhát a pokaždé, když se mi stalo, že jsem chtěl zatajit pravdu, prozradil mě můj obličej. Sebeláska a okolnost, že jsem se styděl přiznat svou slabost před svědky, přiměly mě však, abych se přemohl. „Je ovšem jisté,“ řekl jsem si, „že jsem byl na ulici. Kdybych však byl věděl, že má milenka je ještě horší, než jsem si

myslil, jistě bych tam býval nebyl.“ Konečně jsem přesvědčil sám sebe, že mě nemohlo být vidět zřetelně, a pokusil jsem se zapírat. Červen se mi vehnala do tváře tak prudce, že jsem sám pocítil zbytečnost své přetvářky. Desgenais se tomu usmál. „Dejte pozor,“ řekl jsem mu, „dejte pozor! Nezacházejme příliš daleko!“

Přecházel jsem dál pokojem jako pomatený, nevěděl jsem, na koho svalit vinu. Byl bych se měl dát do smíchu, ale to bylo ještě nemožnější. Přitom zjevné známky mi napovídaly, že vinen jsem já. Byl jsem o tom přesvědčen. „Cožpak jsem to věděl?“ vykřikl jsem. „Cožpak jsem věděl, že ta ničemnice...“

Desgenais stiskl rty, jako by mi chtěl naznačit: „Věděl jste to dobře.“

Byl jsem úsečný, každou chvíli jsem zamumlal nějakou směšnou větu. Krev, která byla už čtvrt hodiny ve varu, začala mi bušit ve spáncích tak silně, že jsem už neodpovídal.

„Já na ulici, v slzách, v zoufalství! A zatím to setkání u ní! Cože? Právě té noci její výsměch! Její výsměch. Opravdu. Desgenaisi, nesníte? Je to pravda? Je to možné? Co o tom víte?“

Tak jsem mluvil nazdařbůh a ztrácel jsem hlavu, a zatím se mě celou tu dobu zmocňovala čím dál víc nepřekonatelná zuřivost. Konečně jsem usedl vyčerpán a ruce se mi třáslly.

„Příteli,“ řekl mi Desgenais, „neberte tu věc tak vážně. Osamělý život, který vedete už dva měsíce, vám hodně ublížil. Vidím, že potřebujete nějaké rozptýlení. Pojd'te dnes povečeřet s námi a zítra poobědvat za městem.“

Tón, kterým pronesl tato slova, mi ublížil víc než všechno ostatní. Cítil jsem, že mě lituje a že se mnou jedná jako s dítětem.

Seděl jsem nehybně, s rozkročenýma nohama a marně jsem se snažil trochu se ovládat. „Jakže,“ myslil jsem si, „zrazen tou ženou, otráven hrůzyplnými radami, nemohu nikde najít útočiště, ani v práci, ani v únavě, mám ve svých dvaceti letech za jediného ochránce proti beznaději a zkaženosti posvátný a strašlivý bol, a teď mi, bože,

lámou v rukou i tento bol, tu svatou památku mého utrpení! Ted' už není napadena má láska, ale má beznaděj! Vysmívat se mi! Ona a vysmívat se mi, když já pláči!" To se mi zdálo neuvěřitelné. Když jsem na to pomyslel, všechny vzpomínky na minulost mi znovu zaplavily srdce. Zdálo se mi, že vidím, jak se jedna za druhou zvedají vidiny našich nocí lásky, jak se sklánějí nad bezednou, věčnou propastí, černou jako nicota, a jak nad hlubinou této propasti poletuje výbuch tichého a škodolibého smíchu: „Tady máš svou odplatu!"

Kdybych se byl dověděl jen to, že si lidé ze mne tropí posměch, byl bych odpověděl: „Tím hůř pro ně," a nebyl bych se víc hněval. Zároveň jsem se však dověděl, že má milenka je pouhá ničemnice. A tak na jedné straně bylo mé zesměšnění veřejné, dokázané, zjištěné dvěma svědky, kteří dříve než budou vyprávět, že mě viděli, nemohou smlčet, při jaké to bylo příležitosti. Svět byl vůči mně v právu; a na druhé straně – co jsem mu mohl odpovědět? Čeho jsem se mohl zachytit? Do čeho se uzavřít? Co jsem mohl dělat, když střed mého života, samo mé srdce, byl zdeptán, zabit, zničen? Co řeknu, když tato žena, pro niž bych byl všemu vzdoroval, výsměchu stejně jako hanbě, pro niž bych si byl dal navršit na sebe celou horu bídy, když tato žena, kterou jsem miloval a která milovala jiného a po níž jsem nežádal, aby mě milovala, od níž jsem nechtěl nic než svolení, abych směl plakat u jejích dveří, nic, než abych směl daleko od ní zasvětit své mládí vzpomínkám na ni a vepsat její jméno, jen její jméno, na hrob svých nadějí! Když jsem na to pomyslel, cítil jsem, že umírám; právě tato žena si ze mne tropila posměch, ona první na mne ukázala prstem, upozornila na mne tu zahálčivou luzu, ten prázdný a znuděný dav, který chodí s výsměchem kolem všeho, co jím pohrdá a co naň zapomíná. To z ní, z jejích rtů, které tolikrát lnuly k mým, z jejího těla, z té duše mého žití, mého masa a krve, vyšla ta urážka. Ano, poslední ze všech, nejpodlejší a nejhořčejší, nemilosrdný výsměch, plivající bolesti do tváře.

Čím víc jsem se nořil do svých myšlenek, tím víc rostl můj hněv. Má se tomu říkat hněv? Nevím totiž, jak se nazývá cit, který mnou zmítal. Jisté je, že nakonec zvítězila nezřízená touha po pomstě. A jak jsem se měl pomstít ženě? Byl bych zaplatil, kolik by po mně kdo žádal, abych získal zbraň, která by ji mohla zasáhnout – ale jakou zbraň? Neměl jsem žádnou, ani tu, jíž použila ona; nemohl jsem jí odpovědět její řečí.

Pojednou jsem zahlédl stín za záclonou na zasklených dveřích; bylo to ono stvoření, které čekalo v pokojíku. „Poslyšte,“ zvolal jsem, vstávaje v pohnutí mysli, „miloval jsem, miloval jsem jako blázen, jako hlupák. Zasloužil jsem si všechn ten výsměch. Ale při nebi, musím vám ukázat něco, co vás přesvědčí, že nejsem ještě takový hlupák, jak si myslíte.“

Když jsem to dopověděl, kopl jsem do zasklených dveří, které povolily, a ukázal jsem jim dívku choulící se v koutě.

„Vejděte přece dovnitř,“ řekl jsem Desgenaisovi, „vy, který mě považujete za blázna, protože miluji ženu, a který milujete jen děvky. Nevidíte svou nejvyšší moudrost, jak se tam protahuje v křesle? Zeptejte se jí, zda jsem strávil celou dnešní noc pod okny u, ona vám o tom něco poví. Ale to není všechno,“ dodal jsem, „to není ještě všechno, co vám chci říci. Dnes máte večeři, zítra výlet na venkov. Půjdu s vámi a věřte mi, protože vás od této chvíle už neopustím. Nerozejdeme se, strávíme den pospolu, budou fleurety, karty, kostky, punč, co budete chtít, ale nesmíte odejít. Jste moji? Já jsem váš! Platí? Chtěl jsem si ze srdce udělat hrobku své lásky, ale lásku hodím do jiného hrobu, spravedlivý Bože, i kdybych si ji měl vyrvat ze srdce.“

Při těch slovech jsem se uklidnil, oni vešli do pokojíku a já jsem pocítil, kolik radosti nám může poskytnout rozhořčení, které se vybouří. Kdo žasne nad tím, že jsem onoho dne úplně změnil svůj způsob života, nezná lidské srdce a neví, že člověk může váhat dvacet let, než učiní nějaký krok, že však nemůže couvnout, jakmile jej jednou učinil.

II

Učednická léta zhýralství se podobají závratí; člověk zprvu pocituje jakousi hrůzu spojenou s rozkoší, jako na vysoké věži. Zatímco stydlivé a tajné hýření zneuctívá i nejšlechetnějšího člověka, v otevřené a drzé neřesti, v tom, co se dá nazvat hýřením za bílého dne, je něco velkého i u člověka nejzkaženějšího. Ten, kdo vychází po setmění s nosem skrytým v plášti pošpinit svůj život inkognito a potají ze sebe setrást pokrytectví dne, podobá se Italovi, která bodá nepříteli zezadu, protože se ho neodvažuje vyzvat na souboj. Je to vražda v zákoutí a taková, která čeká na noc, kdežto návštěvník žhavých orgií by mohl být málem považován za válečníka; je to něco, z čeho je cítit boj, má to podobu vznešeného zápasu. „Kdekdo to dělá a skrývá se s tím; ty to dělej a neskrývej se.“ Tak hovoří pýcha, a jakmile je tento krunýř navlečen na tělo, hned na něm zazáří odraz slunce.

Vypráví se, že Damokles spatřil nad hlavou meč. Tak se zdá, že i nad prostopášníky visí něco, co na ně neustále křičí: „Pokračuj, pokračuj přece, vždyť visím na nitce.“ Vozy s maskami, které je vidět v době karnevalu, jsou věrným obrazem jejich života. Chatrný vůz, ze všech stran otevřený, plápolající pochodně ozařují sádrové hlavy, jedni se smějí, druzí zpívají, uprostřed se zmítá cosi jako ženy, ve skutečnosti jsou to pozůstatky žen. Laskají je, urážejí je, nikdo neví, ani jak se jmenují, ani co jsou. To všechno pluje a kymácí se pod hořící smůlou v opilosti, která na nic nemyslí a nad níž, jak se říká, bdí nějaký bůh. Chvílemi vypadají, jako by se chtěli sklánět k sobě a líbat se. Jeden z nich při náhlém otřesu vozu upadl. Co na tom? Jezdí se dál sem a tam a koně cválají.

Je-li však prvním hnutím myslí úžas, druhým je děs a třetím lítost. Je v tom vskutku tolik síly, nebo spíš tak zvláštního zneužívání síly, že se často stává, že nejšlechetnější povahy a nejkrásnější myslí se jím dají strhnout. Zdá se jim to smělé a nebezpečné a stávají se tak marnotratníky promrhávajícími samy sebe a vrhají se na hýření jako

Mazepa na dravé zvíře, připoutávají se k němu, dělají ze sebe kentaury, nevidí ani krvavou stopu, kterou cáry jejich masa zanechávají pod stromy, ani oči vlků, které se barví do ruda a jsou jim v patách, nevidí ani poušť, ani havrany.

Když mě do tohoto života uvrhly okolnosti, které jsem vylíčil, musím nyní říci, co jsem viděl.

Když jsem po prvé spatřil zblízka ta pověstná shromáždění, kterým se říká divadelní maškarní plesy, slyšel jsem předtím vyprávět o hýření za Filipa Orleánského a o francouzské královně přestrojené za prodavačku fialek. Našel jsem tam prodavačky fialek přestrojené za markytánky. Očekával jsem nevázanost, ale ve skutečnosti tam vůbec není. To není nevázanost – saze, rány pěstí a do němoty zpité děvky na střepinách lahví.

Když jsem po prvé viděl hýření u stolu, slyšel jsem předtím vyprávět o večerích Heliogabalových a o řeckém filozofovi, který ze smyslových požitků vytvořil jakési náboženství. Očekával jsem něco jako zapomenutí, ne-li radost, a našel jsem tam to nejhorší, co je na světě, totiž nudu, která se snaží žít, a Angličany, kteří si říkali: „Dělám to nebo ono, tedy se bavím. Zaplatil jsem tolik a tolik zlatáků, tedy prožívám tolik a tolik rozkoše.“ A opotřebovávají svůj život na tomto mlýnském kameni.

Když jsem po prvé viděl nevěstky, slyšel jsem předtím vyprávět o Aspasii, která sedala Alkibiadovi na klíně, když rozmlouvala se Sokratem. Očekával jsem něco prohnaného, drzého, ale veselého, smělého a živého, něco jako šumění šampaňského vína; našel jsem ústa dokořán, strnulý pohled a zkřivené ruce.

Když jsem po prvé uviděl vyhlášené kurtizány, četl jsem předtím Boccaccia a Bandella, a především jsem četl Shakespeara. Snil jsem o těch vtipných kráskách, o těch cherubínech pekla, o těch světačkách plných nenucenosti, jimž kavalíři z Dekameronu podávají při odchodu ze mše svěcenou vodu. Tisíckrát jsem si načrtával ty poeticky rozpustilé hlavičky, tak vynalézavé ve své smělosti, ty

bláznivé hlavičky milostnic, které vám v jediném významném pohledu vypovědí celý román a které krácejí životem v samých vlnách a záchvěvech jako plavně se pohybující Sirény. Vzpomínal jsem si na víly z *Nových novel*, které jsou vždycky trochu stříknuté láskou, nejsou-li jí nadobro opilé. Našel jsem pisatelky dopisů, pořadatelky krásných hodin, které neumějí nic než lhát neznámým lidem a schovávat své podlé kousky do svého pokrytectví a které v tom všem nevidí nic než dávat se a zapomínat.

Když jsem se po prvé pustil do hry, slyšel jsem předtím vyprávět o potocích zlata, o jměních získaných za čtvrt hodiny a o jednom šlechtici na dvoře Jindřicha IV., který vyhrál na jedinou kartu sto tisíc tolarů, právě tolik, kolik ho stál jeho oblek. Našel jsem půjčovnu, kde si dělníci, mající jen košili, vypůjčují obleky za dvacet sous na večer, u dveří seděli strážníci a uvnitř sázeli hladoví lidé kus chleba proti ráně z pistole.

Když jsem po prvé viděl jakékoli shromáždění, ať veřejné nebo ne, přístupné některé z třiceti tisíc žen, které mají v Paříži povoleno prodávat se, slyšel jsem předtím vyprávět o saturnáliích všech dob, o všech možných orgiích od Babylonu až po Řím, od časů Priapova chrámu až po Jelení park, a vždycky jsem viděl na prahu dveří napsáno jediné slovo: Rozkoš. V dnešní době jsem také nenašel víc než jediné slovo: Prostituce, ale viděl jsem je tam vždycky vepsáno nesmazatelně, ne vyryto do toho pyšného kovu, který má barvu slunce, ale do kovu nejbledšího ze všech, který, jak se zdá, zbarvilo studené noční světlo svými mdlými paprsky, do stříbra.

Když jsem po prvé viděl lid... Bylo to jednoho strašného rána, na Popeleční středu, na svahu pod Courtille. Už od minulého večera padal drobný a studený déšť, ulice se proměnily v močály bláta. Vozy s maskami projížděly nazdařbůh, vrážely do sebe a hmoždily se mezi dvěma dlouhými řadami ohyzdných mužů a žen, kteří stáli na chodnících. Tato zeď zlověstně se tvářících diváků měla v očích, zrudlých od vína, tygří nenávist. Po délce celé jedné míle to všechno

mručelo, zatímco kola kočárů se jim otírala o prsa, a oni neustupovali ani o krok. Stál jsem na sedátku v otevřeném voze. Každou chvíli vystoupil z řady nějaký člověk v cárech, vychrlil nám do tváře proud nadávek a potom nás zasypal oblakem mouky. Brzy po nás začali házet blátem, přitom jsme stále stoupali do kopce, přijížděli jsme k Ostrovu lásky a ke krásnému Romainvilleskému lesíku, kde se kdysi na trávě rozdávalo tolik sladkých polibků. Jeden z našich přátel, který seděl na sedadle, spadl na dlažbu a div se nezabil. Dav se na něho vrhl, aby ho ztloukl, museli jsme běžet k němu a obstoupit ho. Jeden z trubačů, kteří jeli před námi, dostal dlažební kostkou do ramene, mouka už došla. O něčem podobném jsem nikdy neslyšel. Začínal jsem chápat své století a poznávat, v jaké době žijeme.

III

Desgenais uspořádal ve svém venkovském sídle schůzku mladých lidí. Nejlepší vína, skvělá tabule, hra, tanec, projížďky na koni, nic tam nechybělo. Desgenais byl bohatý a vynikal štědrostí. Spojoval antickou pohostinnost s dnešními mravy. Kromě toho u něho bylo možno najít nejlepší knihy a hovořil jako člověk vzdělaný a dobře vychovaný. Tento člověk byl problém.

Přinesl jsem si k němu zamlklou náladu, která se nedala ničím překonat; on to úzkostlivě respektoval. Neodpovídal jsem na jeho otázky; přestal mi je klást. Důležité pro něho bylo, abych zapomněl na svou milenku. Přitom jsem chodil na lov a ukazoval jsem se u stolu stejně dobrým společníkem jako ostatní; víc ode mne nežádal.

Ve společnosti nechybí takových lidí, kteří si vezmou do hlavy, že vám prokáží nějakou službu, a bez výčitek svědomí by po vás hodili nejtěžší dlažební kostkou, aby zabili mouchu, která vás štípe. Starají se jen o to, aby vám zabránili udělat něco špatného; to znamená, že nemají nikdy klid, dokud vás neučinili takovými, jako

jsou sami. Když dosáhnou tohoto cíle, ať už jakýmikoli prostředky, mnou si ruce a nenapadne jim, že jste se dostali z bláta do louže. A to všechno z dobrého přátelství k vám.

Jedním z velkých neštěstí nezkušeného mládí je, že si představuje svět podle prvních věcí, které je ohromí. Je však třeba uznat, že je i jeden druh opravdu nešťastných lidí – to jsou ti, kteří se v takovém případě vždycky objeví, aby tomuto mládí řekli: „Máš pravdu, že věříš ve zlo, a my víme, co to znamená.“ Slyšel jsem například mluvit o něčem zvláštním, bylo to něco jako střed mezi dobrem a zlem, jistá dohoda mezi ženami bez srdce a muži, kteří jsou jich hodni. Říkali tomu pomíjivý cit. Mluvili o tom jako o nějakém parním stroji, jež vynalezl jakýsi výrobce kočárů nebo stavitel. Říkali mi: „Souhlasí se s tím nebo s oním, pronášejí se takové a takové věty, na které se odpovídá jinými větami, takovými a takovými, dopisy se píše tak a tak, na kolena se kleká tak a tak.“ Všechno to bylo podle předpisu, jako nějaká vojenská přehlídka, a ti dobří lidé měli šedivé vlasy.

Bylo mi to k smíchu. K svému neštěstí nemohu říci žádné ženě, kterou pohrdám, že k ní cítím lásku, třeba vím, že je to slušnost a že ona se tím stejně nedá zmýlit. Nikdy jsem se nedotkl kolenem země, aniž jsem tam složil i srdce. A tak tento druh žen, kterým se říká snadno dostupné, je mi neznám, a jestliže jsem se dal chytit, tedy bez vlastního vědomí a z prostoduchosti.

Chápu to, že člověk odloží duši stranou, ne však to, že se jí pak dotýká. Je možné, že se z těchto slov ozývá pýcha; nemíním se ani chvástat, ani snižovat. Nade všechno nenávidím ženy, které se smějí lásce, a dovoluji jim, aby mi nenávist oplácely; nikdy se spolu nebudeme přát.

Tyto ženy stojí opravdu níž než kurtizány. Kurtizány mohou lhát a tyto ženy také, ale kurtizány mohou milovat, a tyto ženy ne. Vzpomínám si na jednu ženu, která mě milovala a která říkala muži třikrát bohatšímu než já, s nímž žila: „Nudíte mě, jdu vyhledat svého milence.“ Tato děvka stála za víc než mnoho jiných, kterým se neplatí.

Strávil jsem celé léto u Desgenaise a dověděl jsem se tam, že má milenka odjela z Francie. Tato zpráva mi zanechala v srdci ochablost, která mě už neopustila.

Při pohledu na společnost, která mě obklopovala zde na venkově a která pro mne byla tak nová, cítil jsem se zprvu zachvácen zvláštní smutnou a hlubokou zvědavostí, která mě nutila, abych se díval úkosem jako plachý kuň. První věc, která mi k tomu dala podnět, byla tato:

Desgenais měl tehdy velmi krásnou milenku, kterou dost miloval. Jednoho večera, když jsem se s ním procházel, řekl jsem mu, že ji vidím takovou, jaká je, to znamená obdivuhodnou jak co do krásy, tak co do přichylnosti k němu, zkrátka vyslovil jsem o ní vřelou chválu a dal jsem mu na srozuměnou, že by se měl cítit šťasten.

Neodpověděl mi ani slovem. Byl to jeho způsob a znal jsem ho jako nejsuššího z lidí. Když nastala noc a všichni se uchýlili do svých pokojů, ležel jsem necelé čtvrt hodiny, když jsem uslyšel, jak mi někdo klepe na dveře. Zavola jsem, že je možno vstoupit, myslil jsem, že je to někdo z hostí, kdo nemůže usnout.

Viděl jsem vejít ženu bledší než smrt, polonahou, s kyticí v ruce. Přistoupila ke mně a podala mi kytici. Byl k ní připojen lístek papíru, na němž jsem našel těchto pár slov: „Oktaviovi na oplátku jeho přítel Desgenais.“

Ještě jsem je ani nedočetl, když mi myslí prolétl blesk. Pochopil jsem, co všechno je v tomto Desgenaisově činu, když mi takto posílá svou milenku a dává mi ji darem po tureckém způsobu na základě několika slov, která jsem mu řekl. Vzhledem k jeho povaze, kterou jsem znal, nebyl v tom ani okázalý projev velkomyslnosti, ani žádný rys nadutosti, bylo to jen poučení. Tato žena ho milovala, já jsem ji za to pochválil a on mě chtěl naučit nemilovat ji, ať už si ji vezmu, nebo ať ji odmítnu.

To mě přimělo k zamyšlení. Ubohé děvče plakalo a neodvažovalo se utřít si slzy ze strachu, že bych to mohl zpozorovat. Čím jí pohro-

zil, aby ji přiměl jít za mnou? To jsem nevěděl. „Slečno,“ řekl jsem jí, „nemáte se proč rmoutit. Jděte do svého pokoje a neobávejte se ničeho.“ Odpověděla mi, že kdyby odešla z mého pokoje dříve než ráno příštího dne, Desgenais by ji poslal zpátky do Paříže, že její matka je chudá a že se k tomu nemůže odhodlat. „Dobrá,“ řekl jsem, „vaše matka je chudá a vy pravděpodobně také, protože byste Desgenaise poslechla, kdybych chtěl. Jste krásná a to by mě mohlo uvést v pokušení. Ale vy pláčete, a protože vaše slzy nepatří mně, nemohu než učinit to druhé. Odejděte a já se postarám, abych zabránil poslat vás zpátky do Paříže.“

Jednou mou zvláštností je, že rozvaha, která je u většiny lidí pevnou a stálou vlastností myslí, je u mne pouhým pudem, nezávislým na mé vůli, a zmocňuje se mne v podobě záchvatů jako prudká vášně. Přichází ke mně v jistých časových odstupech, v určitou hodinu, proti mé vůli, a ať je to kdekoli. Jakmile se však dostaví, nic proti ní nezmohu. Strhne mě, kam se jí zlíbí.

Když žena odešla, usedl jsem na lůžku. „Příteli,“ řekl jsem si, „podívej se, co ti Bůh seslal. Kdyby ti Desgenais nebyl chtěl dát svou milenkou, měl by možná pravdu, kdyby myslil, že by ses do ní mohl zamilovat.

Podíval ses na ni dobře? Vznešené a božské tajemství se odehrálo v útrokách, které ji počaly. Na taková stvoření musí příroda vynaložit své nejbdělejší mateřské ohledy a přitom člověk, který tě chce vyléčit, nenašel nic lepšího, než přistrčit tě k jejím rtům, aby ses na nich odnaučil milovat.

Jak je to možné? Bezpochyby ji obdivovali jiní než ty, ale nevydávali se tím v žádné nebezpečí. Mohla na nich vyzkoušet všechny možné svody, jen ty jsi byl v nebezpečí.

A přece, ať je Desgenaisův život jakýkoli, musí mít srdce, protože žije. Čím se liší od tebe? Je to člověk, který nevěří v nic, nebojí se ničeho, nemá žádné starosti a snad se ani nenudí, a je jasné, že lehké píchnutí v patě by mu nahnalo hrůzu, neboť co by se s ním

stalo, kdyby ho opustilo jeho tělo? Není na něm živého nic než tělo. Co je to tedy za tvora, když zachází se svou duší jako mrskači se svým tělem? Cožpak se dá žít bez hlavy?

Přemýšlej o tom. Tady je člověk, který drží v náruči nejkrásnější ženu na světě, je mladý a žhavý, vidí, že ona je krásná, a řekne jí to, ona mu odpoví, že ho miluje. Nato mu někdo poklepe na rameno a řekne mu: ‚Je to děvka.‘ Nic víc, je si tím jist. Kdyby mu někdo řekl: ‚Je to travička,‘ možná, že by ji miloval, nedal by jí proto ani o jediný polibek méně. Ale je to děvka, a proto zde bude hrát láska stejně malou úlohu jako planeta Saturn.

Co je to tedy za slovo? Spravedlivé, zasloužené, rozhodné, pránýřující slovo, souhlasím. Ale koneckonců co? Přece jen slovo. A lze zabít slovem?

A když ty miluješ – co tvé tělo? Nalijí ti sklenici vína a řeknou ti: ‚Nemiluj to, takové jsou čtyři za šest franků.‘ A co když se podnapiješ?

Ale ten Desgenais miluje svou milenku, protože ji platí. Má tedy nějaký zvláštní způsob milování? Ne, nemá, jeho způsob milování není láska a on už necítí lásku k ženě, která je jí hodna, ale k té, která si ji nezaslouží. Zkrátka nemiluje nikoho.

A co ho přivedlo tak daleko? Narodil se takovým, nebo se takovým stal? Milovat je stejně přirozené jako pít a jíst. To není člověk. Je to zmetek, nebo obr? Jakže? Je si vždycky jist svým necitelným tělem? Vskutku, do té míry, že se bez nebezpečí vrhá do náruče ženy, která ho miluje? Jakže, ani přitom nezbledne? Nikdy tu není žádná jiná výměna než zlato za tělo? Jakým hodokvasem je tedy jeho život a jaké nápoje se pijí z jeho pohárů? V třiceti letech je jako starý Mithridates, zmijí jedy jsou jeho přátelé a důvěrní známí.

Je v tom velké tajemství, milé dítě, klíč, kterého je třeba se zmocnit. Ať se dá prostopášnost podepřít jakýmikoli úvahami, dokáže se, že je přirozená jednoho dne, jedné hodiny, dnes večer, ne však zítra ani každý den. Na světě není národa, který by nepovažoval ženu

bud' za družku a utěšitelku muže, nebo za posvátný nástroj jeho života a který by ji nectil v jedné z těchto dvou forem. A přitom se podívejte na válečníka v plné zbroji, který se vrhá do propasti, již Bůh vyhloubil mezi člověkem a zvířetem. Co jiného by znamenalo popření řeči? Co je to tedy za němého titána, který se odvažuje potlačit tělesnými polibky lásku k myšlence a který si vtiskuje na rty znamení, jež z něho činí zvíře – pečeť věčného mlčení?

Zde je třeba něco vědět. Vane sem vítr z těch truchlivých hvozďů, kterým se říká tajná sdružení, jedno z těch tajemství, jež si andělé zkázy šeptají do ucha, když se na zemi snáší noc. Tento člověk je horší nebo lepší, než ho Bůh stvořil. Jeho útroby jsou jako útroby neplodné ženy, bud' je příroda jen zhruba načrtla, nebo v jejich temnu vzklíčila nějaká jedovatá bylina.

Nu tak, ani práce, ani studium tě nedovedly vyléčit, příteli. Zapomínat a učit se – to je tvé heslo. Listoval jsi v mrtvých knihách, ale na zříceniny jsi příliš mladý. Rozhlédni se kolem sebe na bledé stádo lidí, které tě obklopuje. Oči sfingy jiskří mezi božskými hieroglyfy, rozlušti knihu života! Odvahu, školáku, vrhni se do Styxu, do řeky, která činí nezranitelným, a kéž tě její ponuré vlny zanesou k smrti nebo k Bohu.“

IV

„Všechno dobro, které v něm bylo, za předpokladu, že v něm nějaké mohlo být, bylo to, že tyto klamné hry byly zárodkem bolesti a hořkostí, které mě znavily až k umdlení.“ To jsou prostá slova, která řekl o svém mládí nejlidštější z lidí, jaký kdy žil, svatý Augustin. Málokdo, kdo si počínal jako on, vyřkl tato slova, ale všichni je mají v srdci, a já nenacházím ve svém srdci žádná jiná.

Když jsem se v prosinci, po sezoně, vrátil do Paříže, trávil jsem zimu v zábavách, na maškarních plesech a na večerech a zřídka jsem

opouštěl Desgenaise, který mnou byl nadšen, což jsem já o sobě říci nemohl. Čím dál jsem zacházel, tím víc mi to působilo starostí. Po uplynutí velmi krátké doby se mi zdálo, že tento tak zvláštní svět, který mi na první pohled připadal jako propast, smršťuje se, tak říkajíc, při každém mém kroku, a tam, kde jsem se domníval vidět nějaký přízrak, nespatriil jsem, když jsem se přiblížil, nic víc než stín.

Desgenais se mne ptal, co mi je. „A co vy?“ řekl jsem mu. „Co je vám? Vzpomněl jste si na nějakého zemřelého příbuzného? Neotevřela se vám při vlhkém počasí nějaká stará rána?“

Někdy se mi zdálo, že mi naslouchá, ale neodpovídá mi. Vrhli jsme se ke stolu, pili jsme, až se nám z toho točila hlava, uprostřed noci jsme si vzali poštovní koně a jeli jsme posnídat deset nebo dvanáct mil daleko na venkov. Když jsme se vrátili, šli jsme do lázně, odtud ke stolu, odtud ke kartám a pak na lože. Když jsem došel k lůžku... zastrčil jsem závoru, padl jsem na kolena a dal jsem se do pláče. To byla má večerní modlitba.

Podivná věc: byl jsem pyšný na to, že mě považují za něco, čím vůbec nejsem. Chvástal jsem se tím, že si vedu hůř, než jsem si ve skutečnosti vedl, a nacházel jsem v tomto chvástání zvláštní potěšení, smíšené se smutkem. Když jsem opravdu dělal to, o čem jsem vyprávěl, cítil jsem jen nudu, ale když jsem si vymyslel nějaký bláznivý kousek, nějakou rozmařilou historku nebo vyprávění o orgiích, kterých jsem se nezúčastnil, zdálo se mi, že je mé srdce spokojenější, aniž jsem věděl proč.

Nejvíc zla mi působilo, když jsme při některé ze svých zábav zajeli někam do pařížského okolí, kde jsem dříve býval se svou milenkou. Otupěl jsem, odešel jsem sám nazdařbůh, hleděl jsem na křoviny a na kmeny stromů s nekonečnou hořkostí a nakonec jsem do nich začal kopat, jako bych je chtěl rozdrtit na prach. Pak jsem se vracel a opakoval jsem si stokrát za sebou mezi zuby: „Bůh mě vůbec nemá rád, Bůh mě nemá rád!“ A potom jsem zůstával celé hodiny beze slova.

Znenadání mě napadla neblahá myšlenka, že pravda je nahota. „Svět,“ řekl jsem si, „nazývá své lícidlo ctností, svůj růženec náboženstvím a svůj plášť, který vláčí za sebou, slušností. Čest a mravnost jsou jeho komorné, ve svém víně pije slzy chudých duchem, kteří v něj věří, prochází se se sklopenýma očima, zatímco na nebi svítí slunce, chodí do kostela, na ples, do shromáždění, a když přijde večer, rozhalí svůj šat a je vidět nahou bakchantku na dvou kozlích nožkách.“

Když jsem však takto mluvil, dostával jsem hrůzu sám před sebou, neboť jsem cítil, že je-li tělo uvnitř šatu, kostra je uvnitř těla. „Je možné, že to je všechno?“ ptal jsem se mimoděk sám sebe. Pak jsem se vracel do města, cestou jsem potkal hezounké děvčátko vedoucí se pod paží s matkou, s povzdechem jsem je sledoval očima a bylo mi, jako bych se znovu stal dítětem.

Přestože jsem si s přáteli osvojil jejich každodenní zvyky a přestože jsme si zařídili svůj nepořádný život, nepřestával jsem chodit do společnosti. Pohled na ženy mě přiváděl do nevýslovných rozpaků, nemohl jsem se dotknout jejich ruky bez chvění. Rozhodl jsem se, že už nikdy nebudu milovat.

Přitom jsem se jednou večer navrátil z plesu se srdcem tak chorým, že jsem cítil, že je to láska. Octl jsem se při večeři v blízkosti nejpůvabnější a nejznamenitější ženy a vzpomínka na ni ve mně zůstala. Když jsem zavřel oči, abych usnul, uviděl jsem ji před sebou. Myslil jsem, že jsem ztracen, a ihned jsem se rozhodl, že se s ní už nikdy nesetkám, že se budu vyhýbat všem místům, o nichž vím, že tam chodí. Tato horečka trvala čtrnáct dní a já jsem celou tu dobu zůstával ležet takřka v jednom kuse na pohovce a donekonečna jsem si bezděky připomínal každé sebemenší slovíčko, které jsme spolu vyměnili.

Protože není místa pod sluncem, kde by se lidé starali o svého souseda tak jako v Paříži, známí, kteří mě potkávali s Desgenaisem, prohlásili nedávno předtím, že jsem největší zhýralec. V tom jsem se obdivoval smýšlení společnosti; jako jsem po rozchodu s milenkou platil za budižkničemu a za nováčka, tak jsem nyní platil za

necitu a zatvrzelce. Později dospěli k tomu, že mi začali říkat, že jsem onu ženu nikdy nemiloval, přičemž se domnívali, že mi říkají velkou chválu, a nejhorší na celé té věci bylo, že jsem se nadul tak ničemnou pýchou, že mě to samého okouzlovalo.

Mou ctižádostí bylo, abych byl považován za blazeovaného člověka, zatímco jsem byl pln tužeb a má roznícená představivost mě unášela za nejkrajnější meze. Začal jsem říkat, že si nemohu nijak vážit žen, má hlava se vyčerpávala vidinami, o nichž jsem tvrdil, že jim dávám přednost před skutečností. A konečně bylo mým jediným potěšením stavět se jiným, než jsem. Stačila nějaká neobyčejná myšlenka, která pobouřila veřejné mínění, abych se hned stal jejím zastáncem, i když jsem se vydával v nebezpečí, že budu stavět na odiv city zasluhující nejpřísnější odsouzení.

Mou největší vadou bylo, že jsem napodoboval všechno, co mě ohromovalo ne svou krásou, ale svou neobvyklostí, a protože jsem se nechtěl přiznat k napodobování, upadl jsem do přehánění, abych se zdál originální. Podle mé chuti nebylo nic dobré, ba ani obstojné, nic nestálo za to, aby po tom člověk otočil hlavu, a přitom jakmile jsem se rozplamenil při hovoru, zdálo se, že ve francouzštině není dost nabubřelého výrazu k vychválení toho, co hájím; stačilo však přidat se k mému názoru a všechn můj žár zchladl.

Byl to přirozený následek mého chování. Byl jsem znechucen životem, jaký jsem vedl, a přece jsem jej nechtěl změnit:

*Simigliante a quella 'nferma
Che non può trovar posa in su le piume,
Ma con dar volta suo dolore scherma.*²

— Dante

2 Že podobná jsi choré paní,
jež hledá v duchnách úlevu a změnu
a převrácením bolesti brání.

Tak jsem mučil svou mysl, abych jí opatřil změnu, a upadl jsem do všech možných zvráceností, abych vystoupil sám ze sebe.

Zatím však co se má marnivost takto zaměstnávala, mé srdce trpělo, neboť téměř neustále ve mně byl jeden člověk, který se smál, a druhý, který plakal. Bylo to jako věčně se střídající údery mé hlavy a srdce. Mé vlastní posměšky mi někdy působily největší bolest a mé nejhlubší smutky ve mně probouzely chuť dát se do smíchu.

Jakýsi člověk se jednou chlubil, že je nepřístupný pověřivému strachu a že se nebojí ničeho. Přátelé mu položili do postele lidskou kostru a pak v sousedním pokoji na něho číhali, až se vrátí domů. Nezaslechli žádný hluk, ale příštího rána, když vešli do pokoje, našli ho, jak sedí na lůžku a pohrává si s kostmi – přišel o rozum.

Bylo ve mně něco, co se podobalo tomu člověku, snad až na to, že mé nejoblíbenější kůstky byly z kostry mé milované; byly to trosky mé lásky, všechno, co zbylo z minulosti.

Přitom se však nedá říci, že by v celém tom nepořádném životě nebyly žádné dobré okamžiky. Desgenaisovi společníci byli význační mladí lidé, z velké části umělci. Někdy jsme spolu trávili rozkošné večery pod záminkou, že hýříme. Jeden z nich byl tehdy unesen krásnou zpěvačkou, která nás okouzlovala svým svěžím a melancholickým hlasem. Kolikrát jsme zůstávali sedět v kruhu a naslouchali jí, zatímco stůl už byl prostřen! Kolikrát jeden z nás ve chvíli, kdy se otvíraly láhve s likéry, držel v ruce svazek Lamartinových veršů a četl z něho pohnutým hlasem! Bylo by třeba vidět, jak tehdy zmizely všechny ostatní myšlenky. Zatím uběhly hodiny, a když jsme zasedli ke stolu, byli z nás podivní zhýralci: nikdo z nás nepromluvil slova a v očích jsme měli slzy.

Zvlášť Desgenais, obyčejně nejstudenější a nejsušší člověk, vypadal v těch dnech neuvěřitelně, oddával se tak neobvyklým citům, že by ho byl každý považoval za blouznivého básníka. Po tomto vypětí se však stávalo, že se cítil zachvácen zuřivou radostí. Jakmile se rozehrál vínem, začal rozbíjet, nač přišel, duch ničení mu vystoupil

z hlavy v plné zbroji. A několikrát jsem viděl, jak uprostřed svého třeštění mrštil židlí do zavřeného okna s takovým hřmotem, že by byl člověk utekl.

Nemohl jsem se ubránit, abych si z tohoto zvláštního člověka neučinil předmět studia. Připadal mi jako výrazný typ jistého druhu lidí, kteří snad někde existují, ale které neznám. Z jeho jednání člověk nepoznal, zda je to zoufalství nemocného, nebo rozmar zhýčkaného dítěte.

Zvlášť ve svátečních dnech se objevoval ve stavu nervového vzrušení, které ho dohánělo k tomu, že se choval opravdu jako školák. Nad jeho chladnokrevností by tehdy byl člověk umřel smíchy. Jednoho dne mě přemluvil, abychom si spolu vyšli pěšky, sami, za soumraku, navlečení do směšných kostýmů, v maskách a s hudebními nástroji. Procházeli jsme se tak celou noc vážně uprostřed největšího povyku. Objevili jsme drožkáře spícího na kozlíku, vypřáhli jsme mu koně a pak jsme se dali do hlasitého volání, předstírajíce, že jdeme z plesu. Kočič se probudil, a jakmile po prvé práskl bičem, koně se dali do klusu a nechali ho civět na kozlíku. Téhož večera jsme se vydali na Elysejská pole. Když Desgenais viděl přijíždět jiný kočár, zastavil jej nejinak než lupič, zastrašil kočího svými pohrůžkami, donutil ho, aby slezl s vozu a lehl si na břicho. Byla to hra k zbláznění. Pak otevřel dvířka kočáru a uvnitř jsme našli mladíka a nějakou dámu, oba ztuhlé strachem. Desgenais mi řekl, abych dělal všechno po něm, otevřeli jsme oboje dvířka a začali jsme jedněmi nastupovat a druhými vystupovat, takže ubožáci v kočáře si potmě mysli, že tudy prochází celý průvod lupičů.

Představuji si, že lidé, kteří tvrdí, že společnost dává člověku zkušenosti, musí být opravdu udiveni, když jim někdo věří. Společnost jsou jen víry a mezi těmito víry není žádný vztah, všechno táhne v tlupách jako hejna ptáků. Ani různé čtvrti města se sobě navzájem nepodobají a člověk se může poučit na Antinské silnici v Marais stejně jako v Lisaboně. Pravda je jen to, že těmito různými

víry prochází od počátku světa sedmero postav stále stejných: první se nazývá naděje, druhá svědomí, třetí mínění, čtvrtá závist, pátá smutek, šestá pýcha a sedmá se nazývá člověk.

Já a mí druhové jsme tedy byli hejno ptáků a zůstali jsme pohromadě až do jara, hráli jsme si a povídali spolu.

„Ale při tom všem,“ řekne si čtenář, „jaképak jste měli ženy? Nevidím tu žádnou zosobněnou prostopášnost.“

Vy stvoření, která jste nosila jméno ženy a která jste procházela jako sny životem, jenž sám nebyl ničím než snem, co o vás mám říci? Cožpak tam, kde nikdy nebyl ani stín naděje, zbude nějaká vzpomínka? Kde vás najdu? Co je v lidské paměti mlčenlivějšího? Co upadlo do hlubšího zapomenutí než vy?

Má-li se mluvit o ženách, uvedu z nich dvě. Zde je první:

Prosím vás, co chcete, aby si počala chudá švadlenka, mladá a hezká, které je osmnáct let a má tedy různé touhy, která má v krámském pultě román, v němž se nepíše o ničem jiném než o lásce, která nic neví a nemá žádnou představu o morálce, která věčně šije u okna, kolem něhož už nechodí žádné průvody, protože to policie zakázala, ale kolem něhož se večer co večer potuluje tucet oprávněných poličních holek, uznávaných touž policií. Co chcete, aby si počala, když si za celý den znavila ruce i oči šitím šatů nebo klobouků a když se za soumraku na chvíli opře v tomto okně o lokty? Šaty, které ušila, klobouk, který vyrobila svýma chudýma, poctivýma rukama, aby přinesla domů na večeři, vidí na hlavě a na těle prodejné holky. Třicetkrát za den zastaví u jejích dveří nájemný povoz, vystoupí z něho prostitutka, očíslovaná jako drožka, která ji vozí, přijde s pohrdavým obličejem upejpat se před zrcadlem, desetkrát odkládat a znovu zkoušet dílo jejích smutných a trpělivých večerů. Ona, která má jeden zlaták týdně, vidí, jak děvka jich vytáhne z kapsy šest najednou. Prohlédne si ji od hlavy k patě, prozkoumá její šperky, doprovodí ji až ke kočáru a pak – co chcete? Když je hodně tmavá noc, když

večer nebyla žádná práce, když jí onemocní matka, pootevře dveře, natáhne ruku a zastaví chodce, který jde kolem.

Takový byl příběh jedné dívky, kterou jsem znal. Uměla trochu hrát na klavír, trochu počítat, trochu kreslit, znala dokonce i něco z historie a z mluvnice, a tak ze všeho trochu. Kolikrát jsem pozoroval s palčivým soucitem ten smutný, hrubý výtvar přírody, nadto ještě zmrzačený společností! Kolikrát jsem v té hluboké noci sledoval bledý mihotavý svit trpící, nepodařené jiskérky! Kolikrát jsem se pokoušel roznítit pár uhlíků uhaslých na tomto ubohém popelu! Její dlouhé vlasy vskutku popelavou barvu měly a říkali jsme jí Popelka.

Nebyl jsem dost bohatý, abych jí mohl platit učitele. Desgenais se na mou radu začal zajímat o toto stvoření, dal ji znovu naučit všemu, z čeho jí zbyly základy, nikdy však nemohla v ničem dosáhnout nějakého znatelného pokroku. Jakmile učitel odešel, založila si ruce a zůstávala tak celé hodiny, dívajíc se z okna. Jaké to byly dny! Jaká bída! Jednou jsem jí pohrozil, že nebude-li pracovat, nechám ji bez peněz. Dala se mlčky do práce a brzy jsem se dověděl, že potají vychází z domu. Kam chodila? Bůhví. Dříve než mě opustila, poprosil jsem ji, aby mi vyšila peněženku. Dlouho jsem přechovával tu smutnou relikvii, měl jsem ji viset v pokoji jako jednu z nejchmurnějších památek na všechno, co je na tomto světě v sutinách.

A zde je druhá:

Bylo asi deset hodin večer, když jsme se po hlučném a únavném dni ubírali k Desgenaisovi, který nás opustil o několik hodin dříve, aby mohl vykonat všechny přípravy. Když jsme přišli, orchestr už vyhrával a v saloně bylo plno.

Většina tanečnic byly dívky z divadla. Bylo mi vysvětleno, proč jsou lepší než ostatní: proto, že si je muži jeden druhému berou z náručí.

Sotva jsme vešli, vrhl jsem se do víru valčíku. Tento opravdu rozkošný tanec jsem vždycky miloval a neznám žádný ušlechtlejší,

ani takový, který by byl důstojnější krásné ženy a mladého muže. Ve srovnání s ním jsou všechny tance jen nechutná konvence nebo záminka pro nejbezávadnější rozhovor. Vskutku to svým způsobem znamená mít ženu, když ji člověk drží půl hodiny v náručí a tak ji unáší s sebou chvějící se proti své vůli a ne bez jistého nebezpečí, takže se nedá říci, zda ji chrání, nebo zda ji nutí. Některé se vzdávají s tak rozkošnou cudností, s takovým tichým a čistým odevzdáním, že člověk neví, zda to, co cítí v jejich blízkosti, je touha nebo bázeň, a když je přitiskne k srdci, zda na něho přijde mdloba, nebo zda je zláme jako třtinu. Německo, kde vynalezli tento tanec, je dojista země, kde se miluje.

Držel jsem v náručí skvělou tanečnici italského divadla, které přijelo do Paříže na karneval; byla ustrojena jako bakchantka, měla na sobě šat z pardálí kůže. Nikdy jsem neviděl nic tak unylého jako toto stvoření. Byla vysoká a štíhlá, a jakkoli se při valčíku otáčela s největší rychlostí, tvářila se, jako by se jen pomalu vláčela. Zdálo by se, že musí svého tanečníka unavit, ale člověk ji vůbec necítil, tančila lehce, jakoby kouzlem.

Na prsou měla obrovskou kytici, jejíž vůně mě mimoděk opájela. Při sebemenším pohybu paže jsem cítil, jak se prohýbá jako indická liána, plná tak něžné a tak sympatické měkkosti, že mě ovíjela jako závoj z navoněného hedvábí. Při každé otáčce se ozval sotva slyšitelný zvuk, jak se jí náhrdelník třel o kovový pás, pohybovala se tak božsky, že se mi zdálo, jako bych viděl nějakou krásnou hvězdu, a přitom se usmívala jako víla, která se chystá vzlétnout. Něžná a smyslná hudba valčíku vypadala, jako by vycházela z jejích rtů, zatímco její hlava, obtěžkaná lesem černých vlasů, spletených v copy, skláněla se vpřed, jako by krk byl příliš slabý, aby ji unesl.

Když valčík skončil, vrhl jsem se do křesla v koutě salonku, srdce mi bušilo, byl jsem skoro bez sebe. „Bože,“ zvolal jsem „jak je to možné? Ty nádherná vidino, ty krásný plaze, jak dovedeš objímat, jak se vlníš, sladká užovko, pod svou poddajnou skvrnitou kůží! Jak

tě had, tvůj příbuzný, naučil ovíjet se kolem stromu života s jablkem mezi rty! Ó Meluzíno, Meluzíno! Srdce mužů ti patří. Ty to dobře víš, čarodějko, i při té své jemné unylosti, která vypadá, jako by to ani netušila. Dobře víš, co ničíš, dobře víš, co utápíš, víš, že kdo se tě dotkne, bude trpět, víš, že se umírá z tvých úsměvů, z vůní tvých květin, z doteků tvých rozkoší. Proto se vzdáváš tak měkce, proto máš tak sladký úsměv a tak čerstvé květy, proto kladeš tak něžně paži na naše rameno. Ach bože, bože, co od nás tedy chceš?“

Profesor Hallé vyřkl strašná slova: „Žena je nervní součástí lidstva a muž součástí svalovou.“ Sám Humboldt, vážný vědec, řekl, že kolem lidských nervů existuje nějaké neviditelné ovzduší. Nemluví o snílících, kteří sledují vířivý let netopýrů Spallanzaniho a kteří si myslí, že našli přírodě šestý smysl. Už tak jsou její tajemství zajiště dost strašná a její síly zajiště dost hluboké, tajemství a síly té přírody, která nás stvořila, která se nám vysmívá a která nás zabíjí, aniž je ještě zapotřebí zhušťovat temnoty, které nás obklopují. Kdo z mužů si však myslí, že žil, jestliže popírá sílu ženy, jestliže nikdy neopouštěl s chvějícíma se rukama krásnou tanečnici, jestliže nikdy nepocítil cosi nevýslovného, ten vysilující magnetismus, který zvolna vystupuje uprostřed plesu, za zvuku nástrojů, v žáru, v němž blednou světla, z těla mladé ženy, elektrizuje ji samu a vznáší se kolem ní jako vůně aloe z kadidelnice kývající se ve větru?

Byl jsem ohromen hlubokým úžasem. Nebylo pro mne novinkou, že existuje podobné opojení, když člověk miluje, věděl jsem, co je ona svatozář, která obklopuje milovanou bytost. Ale přivodit takové bušení srdce, vyvolat takové vidiny jen pouhou svou krásou, květinami a strakatou kůží dravého zvířete, jistými pohyby, jistým způsobem otáčení se dokola, jemuž se naučila od nějakého kočovného herce, obrysy krásné paže, a to všechno bez jediného slova, bez jediné myšlenky, aniž se uráčí dát najevo, že o tom ví! Co byl tedy prvotní chaos, jestliže toto je dílo sedmi dnů? A přece to, co jsem cítil, nebyla láska, a nemohu říci nic jiného, než že to byla žízeň. Po

prvé v životě jsem ucítil, jak se ve mně chvěje struna, která je mému srdci cizí. Pohled na toho krásného živočicha způsobil, že jsem se v nitru začervenál. Dobře jsem cítil, že bych této ženě neřekl, že ji miluji, ani že se mi líbí, ba ani že je krásná. Neměl jsem na rtech nic než chuť políbit její rty a říci jí: „Udělej mi pás z těch lhostejných paží, opři si o mne tu skloněnou hlavu, přitiskni na má ústa ten tichý úsměv.“ Mé tělo milovalo její tělo; byl jsem opojen krásou, jako když je člověk opojen vínem.

Desgenais šel kolem a zeptal se mě, co tam dělám. „Co je to za ženu?“ řekl jsem. Odpověděl mi: „Která žena? Na koho se ptáte?“

Vzal jsem ho za paži a zavedl do sálu. Italka nás viděla vcházet. Usmála se a já jsem o krok ucouvl. „Ach, ach,“ řekl Desgenais, „vy jste tančil valčík s Marcou?“

„Co je Marca?“ zeptal jsem se.

„Ach, to je ta líná ženština, která se tamhle směje. Líbí se vám?“

„Ne,“ řekl jsem mu na to. „Tančil jsem s ní valčík a chtěl jsem vědět, jak se jmenuje, jinak se mi nelíbí.“

Stud mě přiměl, abych tak mluvil, ale jakmile mě Desgenais opustil, rozběhl jsem se za ním.

„Jste vy ale rychlý!“ řekl mi se smíchem. „Marca není obyčejná děvka, vydržuje si ji pan de, velvyslanec v Miláně, a je skoro jeho ženou. Přivedl ji ke mně jeden z jeho přátel. Zatím počítejte s tím,“ dodal, „že s ní promluvím, nenecháme vás umřít, ledaže by už nebylo jiné pomoci. Je možné, že ji přimějeme, aby tu zůstala na večeri.“

Poté se vzdálil. Nedovedu vylíčit, jaký jsem zakoušel neklid, když jsem viděl, jak přistupuje k ní, nemohl jsem je však sledovat, protože se mi ztratili v davu.

„Je to tedy pravda?“ řekl jsem si. „Dospěji tak daleko? Jakže, v malé chvilce? Bože, tentokrát tedy budu milovat? Ale koneckonců,“ myslil jsem si, „jednať jen mé smysly, srdce s tím nemá co dělat.“

Tak jsem se snažil, abych se uklidnil. Za chvíli mi Desgenais poklepal na rameno: „Hned budeme večerět,“ řekl mi. „Vy nabídnete rámě Marce, ví, že se vám zalíbila, a je to dohodnuto.“

„Poslyšte,“ řekl jsem mu, „nevím, co se se mnou děje. Zdá se mi, že vidím Vulkána s kulhavou nohou a se začouzeným vousem, jak pokrývá Venuši polibky ve své kovárně. Upírá své vyjevené oči na pevné maso kořisti. Soustřeďuje se na zjev této ženy, na to jediné, co má, nutí se do radostného smíchu, dělá, jako by se chvěl štěstím, a zatím si vzpomíná na svého otce Jupitera, sedícího na nebeských výšinách.“

Desgenais na mne hleděl a neodpovídal, pak mě vzal pod paži a odvedl s sebou. „Jsem unaven,“ řekl mi, „jsem smutný, ten hluk mě vraždí. Pojdme večerět, to nás povzbudí.“

Večeře byla skvělá, ale já jsem při ní seděl nečinně. Nemohl jsem se ničeho dotknout, rty mi umdlévaly. „Co je vám?“ zeptala se mě Marca. Já jsem však zůstal jako socha a prohlížel jsem si ji od hlavy k patě v němém údivu.

Dala se do smíchu a Desgenais, který nás zpovzdáli pozoroval, také. Před ní stála velká sklenice z broušeného křišťálu ve tvaru poháru, která tisícem svých jiskřících broušených plošek odrážela světla lustrů a zářila jako vidmo sedmi barvami duhy. Vztáhla svou pohodlnou paži a naplnila sklenici až po okraj zlatým proudem kyperského vína, toho slazeného orientálního vína, které mi později na opuštěném písčitém pobřeží v Lidu chutnalo tak hořce. „Napijte se,“ řekla a podala mi sklenici. „*Per voi, bambino mio.*“³

„Pro tebe a pro mne,“ řekl jsem, nabízeje jí sklenici nejdřív. Smočila v ní rty a já jsem ji vyprázdnil se smutkem, který mi, jak se zdálo, četla v očích.

„Je snad špatné?“ řekla. – „Ne,“ odpověděl jsem. – „Nebo jste tak znaven?“ – „Ne.“ – „Ach tak, tak je to tedy nějaké soužení lásky?“ Když tak

3 Pro vás, mé dítě.

hovořila svou zvláštní řečí, oči jí zvažněly. Věděl jsem, že je z Neapole, a když mluvila o lásce, její Itálie se jí mimoděk ozývala v srdci.

Poté přišlo další šílení. Hlavy se už rozpalovaly, sklenice narážely o sebe, i na nejbledších obličejích už vystupovala lehká červeň, jíž víno barví tváře, jako by jim chtělo zabránit, aby se na nich neobjevil stud. Chvillemi zaznělo zmatené mručení, podobné stoupajícímu přílivu, tu a tam se rozněcovaly pohledy, pak náhle trnuly a zůstávaly prázdné, jakýsi vánek unášel tu nejistou opilost a mísil ji navzájem. Jedna žena se zvedla jako první vlna, která cítí bouři na moři, jež bylo do té doby klidné, a která ji ohlašuje. Znamením ruky požádala o ticho, jedním rázem vyprázdnila svou sklenici a pohybem, který při tom učinila, rozpustila si účes, pokrývka zlatých vlasů se jí rozprostřela po ramenou. Pootevřela rty a chtěla zazpívat pijáckou píseň. Oči měla napolo zavřeny. Namáhavě oddychovala, dvakrát z její stísnné hrudi vyrazil chraptivý zvuk, náhle ji pokryla smrtelná bledost a ona klesla zpátky do křesla.

Vtom začal ryk, který pak trval déle než hodinu, celou dobu večere, a neustal až do jejího konce. Nedalo se v něm nic rozeznat, ani smích, ani písně, ba ani výkřiky.

„Co tomu říkáte?“ zeptal se mě Desgenais. „Nic,“ odpověděl jsem, „zacpávám si uši a dívám se.“

Krásná Marca zůstávala uprostřed tohoto bakchanále němá, nepila, klidně se opírala o nahou paži a oddávala se nečinnému snění. Nezdála se ani udivena, ani vzrušena. „Nechcete dělat to, co oni?“ zeptal jsem se jí. „Nechcete také okusit kyperského vína, když jste mi je před chvílí nabídla?“ Při těch slovech jsem jí nalil velkou sklenici až po okraj. Pomalu ji zvedla, vypila ji jedním rázem, pak ji postavila na stůl a zase se tvářila, jako by byla myšlenkami někde jinde.

Čím dále jsem pozoroval Marcu, tím víc mi připadala zvláštní. V ničem nenacházela potěšení, ale také ji nic nenudilo. Rozhněvat ji se zdálo stejně nesnadné jako zalíbit se jí, udělala, oč byla požádána, ale nic ze svého vlastního popudu. Myslil jsem na génia věčného

odpočinku a říkal jsem si, že kdyby se ta bledá socha stala náměsíčnou, připomínala by Marcu.

„Jsi dobrá, nebo zlá?“ ptal jsem se jí. „Smutná, nebo veselá? Milovala jsi? Chceš být milována? Miluješ peníze, rozkoš nebo co? Koně, venkov, ples? Kdo se ti líbí? O čem sníš?“ A na všechny ty otázky tentýž její úsměv, úsměv bez radosti a bez bolu, který chtěl říci: „Co na tom záleží?“ A nic víc.

Přiblížil jsem své rty k jejím. Dala mi polibek roztržitý a lhotejný, jako byla sama, a pak zvedla k ústům kapesník. „Marco,“ řekl jsem jí, „běda tomu, kdo tě bude milovat!“

Sklopila ke mně svůj temný pohled, pak jej zvedla k nebi, ukázala prstem do vzduchu s italským gestem, které nelze napodobit, a vyřkla měkce to velké ženské slovo své země: *Forse!*⁴

Zatím už podávali zákusek, někteří stolovníci se zvedli, jedni kouřili, jiní se dali do hry, menší počet jich zůstal za stolem, ženy tančily, jiné usínaly. Orchestr se vrátil, svíčky dohořívaly a byly nahrazeny novými. Vzpomněl jsem si na Petroniovu večeři, kde pohasínají všechny lampy kolem spících pánů, zatímco otroci přicházejí po špičkách a kradou stříbrné šperky. Uprostřed toho všeho se neustále zpívalo a tři Angličané, tři z těch zasmušilých postav, pro které je kontinent nemocnicí, pokračovali přese všechno v nejpochemnější baladě, jaká se kdy zrodila z jejich bažin.

„Pojďme,“ řekl jsem Marce, „odejdeme!“ Zvedla se a zavěsila se do mne. „Zítra na shledanou!“ zvolal Desgenais. Vyšli jsme ze sálu.

Když jsme se blížili k Marčině bytu, srdce mi prudce bušilo a nemohl jsem si učinit žádnou představu o této ženě; necítila ani touhu, ani nechuť, a nevěděla jsem, co si mám myslet, když jsem viděl, jak se mi nablízku té nehybné bytosti chvěje ruka.

Její pokoj byl jako ona, temný a rozkošnický, alabastrová lampa jej osvětlovala jen zpola. Křesla a pohovka byly měkké jako lůžka

4 Snad.

a myslím, že všechno tam bylo potaženo sametem a hedvábím. Když jsem vešel, zarazila mě silná vůně tureckých pastilek, ne těch, které se u nás prodávají na ulicích, ale těch z Konstantinopole, které jsou nejučinnější a nejnebezpečnější ze všech voňavek. Zazvonila, přišla komorná. Odešla s ní do své alkovny, aniž mi řekla slovo, a za několik okamžiků jsem ji spatřil, jak leží opřena o loket, stále ve své obvyklé ledabylé poloze.

Stál jsem a hleděl jsem na ni. Divná věc – čím víc jsem ji obdivoval a čím se mi zdála krásnější, tím víc jsem cítil, jak vyprchává žádost, kterou ve mně probudila. Nevím, zda to byl magnetický účinek, ale její mlčení a nehybnost mě nakazily. Učinil jsem to, co ona, lehl jsem si na pohovku proti alkovně a smrtelný chlad mi sestoupil do duše.

Tep krve v žilách je podivný orloj, jehož chvění je cítit jen za noci. Člověk zbavený vnějších předmětů padá sám na sebe, slyší se žít. Přes únavu a smutek jsem nemohl zamhouřit oči, Marčiny oči byly upřeny na mne a pozorovali jsme jeden druhého mlčky a zvolna, dá-li se to tak říci.

„Co tam děláte?“ řekla konečně. „Nepůjdete za mnou?“

„Ano,“ odpověděl jsem, „jste přece krásná!“

Ozval se slabý vzdech, podobný nářku. To povolila jedna ze strun Marčiny harfy. Při tomto zvuku jsem otočil hlavu a spatřil jsem, že bledý svit prvních jitřních paprsků zbarvil okno.

Vstal jsem a vytáhl záclony, jasné světlo vniklo do pokoje. Přistoupil jsem k oknu a zůstal jsem u něho chvíli stát. Nebe bylo čisté, slunce bez jediného mráčku.

„Půjdete tedy za mnou?“ opakovala Marca.

Naznačil jsem jí pohybem ruky, aby ještě počkala. Nějaké rozumové důvody ji přiměly k tomu, že si vybrala čtvrt' vzdálenou od středu města. Možná, že jinde měla ještě jiný byt, protože někdy přijímala hosty. Přicházeli k ní přátelé jejího milence a pokoj, v němž jsme byli, byl bezpochyby jen jakýsi *petite maison*, malý dům, a jeho

okna vedla do Lucemburské zahrady, která se prostírala před mýma očima do dálky.

Jako korek, jenž ponořen do vody zdá se neklidný pod rukou, která ho přidrží, pak proklouzne mezi prsty a vypluje na hladinu, tak se ve mně zmítalo cosi, co jsem nemohl ani přemoci, ani zapudit. Pohled na stromořadí Lucemburské zahrady způsobil, že se mi rozbušilo srdce a všechny ostatní myšlenky se rozprchly. Kolikrát, když jsem chodil za školu, uléhal jsem ve stínu na některém z těch kopečků s nějakou dobrou knížkou, plnou bláznivé poezie! To bylo mé dětské hýření! Znovu jsem nacházel všechny ty vzdálené vzpomínky na bezlistých stromech, na uschlé trávě záhonů. Tam jsem se procházel, když mi bylo deset let, s bratrem a s domácím učitelem, házel jsem drobtý chleba ubohým zkřehlým ptáčkům, tam, sedě v zákoutí, díval jsem se celé hodiny na děvčátka držící se za ruce a tančící dokola, poslouchal jsem, jak mi tluče mé naivní srdce při nápěvu jejich dětských písniček, zde, vrací se z koleje, procházel jsem tisíckrát tímž stromořadím, zaujat Vergiliovým veršem a kopaje do oblázku. „Ó mé dětství, zde jsi,“ zvolal jsem, „Bože můj, zde jsi!“ Otočil jsem se. Marca usnula, lampa vyhasla, denní světlo změnilo celý vzhled pokoje. Tapety, které se mi zdály nebesky modré, měly nazelenalý a zvadlý odstín a Marca, ta krásná socha, ležící v alkovně, byla zsinálá jako mrtvola.

Mimoděk jsem se zachvěl, zadíval jsem se na alkovnu a pak do zahrady a unavená hlava mi ztěžkla. Učinil jsem několik kroků a chtěl jsem si sednout u otevřeného sekretáře poblíž druhého okna. Opřel jsem se oň a bezmyšlenkovitě jsem hleděl na rozevřený dopis, který tam nechala ležet a který obsahoval jen několik slov. Přečetl jsem je několikrát po sobě, aniž jsem jim věnoval nějakou pozornost, až se jejich smysl stal pochopitelný mému myšlení tím, že se do něho stále vracel. Byl jsem jím náhle ohromen, přestože jsem nemohl pochopit všechno. Vzal jsem papír do ruky a přečetl jsem tato slova, napsaná špatným pravopisem:

„Zemřela včera. V jedenáct hodin večer ucítila, že na ni jdou mdloby. Zavolala mě a řekla mi: ‚Lojzičko, jdu za svým mužem, běž do skříně a sundej příkrov na rakev, co visí na hřebíku, je stejný, jako byl ten první.‘ Padla jsem na kolena a dala se do pláče, ale ona ke mně natáhla ruku a volala: ‚Neplač, neplač!‘ A potom si tak vzdychla...”

Zbytek dopisu byl utržen. Nedovedu vylíčit, jaký účinek na mne měla ta truchlivá četba. Obrátil jsem papír a uviděl jsem Marčinu adresu s datem z minulého dne. „Zemřela? Kdože to zemřel?” zvolal jsem mimoděk, kráčeje k alkovně. „Zemřela! Ale kdo? Ale kdo?”

Marca otevřela oči a viděla, že sedím u ní na lůžku s dopisem v ruce. „To zemřela má matka,” řekla. „Tak co, nepůjdete za mnou?”

A když to říkala, vztáhla ke mně ruku. „Tiše,” řekl jsem jí. „Spi a nech mě.” Obrátila se a znovu usnula. Nějakou chvíli jsem se na ni díval, až jsem si byl jist, že mě neuslyší, pak jsem se od ní tiše vzdálil a odešel jsem.

V

Seděl jsem s Desgenaisem u krbu. Okno bylo otevřeno, byl to jeden z prvních březnových dnů, které jsou posly jara, bylo po dešti a příjemná vůně stoupala ze zahrady.

„Co budete dělat, příteli,” zeptal jsem se ho, „až přijde jaro? Cítím, že bych měl chuť cestovat.”

„Já udělám to,” odpověděl mi Desgenais, „co jsem udělal vloni. Odjedu na venkov, až přijde čas.”

„Cože, vy děláte každým rokem totéž?” řekl jsem. „Chcete tedy zase začít žít loňským životem?”

„A co chcete, abych dělal?” namítl mi.

„To je pravda!” zvolal jsem a prudce jsem vstal. „Co chcete, abych dělal? To jste řekl správně. Ach Desgenaisi, jak mě to všechno unavuje! Cožpak nejste nikdy znaven tím životem, jaký vedete?”

„Ne,“ řekl.

Stál jsem před rytinou představující Magdalénu na poušti a bezděky jsem sepal ruce. „Co to děláte?“ otázal se mě Desgenais.

„Kdybych byl malíř,“ řekl jsem, „a kdybych chtěl namalovat melancholii, nemaloval bych zasněnou dívku s knížkou v ruce.“

„Na koho máte spadeno pro dnešní večer?“ zeptal se mě se smíchem.

„Ne, opravdu,“ pokračoval jsem, „tého plačící Magdaléně se hrud' vzdouvá nadějí. Bledá a neduživá ruka, o kterou si opírá hlavu, je ještě nasáklá voňavkami, které lila na Kristovy nohy. Nevidíte, že v této poušti žije národ s myšlenkami, které se modlí? To není melancholie.“

„Je to čtoucí žena,“ odpověděl mi suše.

„A šťastná žena,“ dodal jsem, „a šťastná kniha.“

Desgenais pochopil, co jsem chtěl říci, poznal, že se mě zmocňuje hluboký smutek. Otázal se mě, mám-li nějaký důvod k zármutku. Váhal jsem s odpovědí a cítil jsem, jak mi puká srdce.

„Koneckonců, milý Oktavie,“ řekl mi, „máte-li něco, co vás trápí, neváhejte se mi s tím svěřit, mluvte otevřeně a najdete ve mně přítele.“

„To vím,“ odpověděl jsem, „já mám přítele, ale mé utrpení žádného přítele nemá.“

Nutil mě, abych to blíže vysvětlil. „Nu, když to vysvětlím,“ řekl jsem mu, „k čemu vám to poslouží, když za to nemůžete a já také ne? Chcete po mně hlubinu mého srdce, nebo je to jen první, co vás napadlo, a jistá omluva?“

„Bud'te upřímný,“ pravil.

„Dobrá,“ řekl jsem na to, „dobrá, Desgenaisi, kdysi jste mi dával rady a prosím vás, abyste mě poslouchal jako já tehdy vás. Chcete ode mne vědět, co mám na srdci, a já vám to povím.“

Vezměte prvního člověka, kterého potkáte, a řekněte mu: „Tady jsou lidé, kteří tráví život pitím, jízdou na koni, smíchem, hrou,

užíváním všech radostí. Nezdržuje je žádná překážka, zákonem je pro ně to, co se jim líbí, žen mají, kolik chtějí, jsou bohatí. Nemají žádnou jinou starost, každý den je pro ně svátek.‘ Co o tom soudíte? Tento člověk, pokud aspoň nebude přísně pobožný, odpoví vám, že je to lidská slabost, neodpoví-li vám prostě, že je to největší štěstí, jaké si dovede představit.

Přimějte nyní tohoto člověka, aby jednal, posad'te ho za stůl, ženu po boku, sklenku v ruce, dejte mu každé ráno hrst zlata a řekněte mu: ‚To je tvůj život. Zatímco budeš usínat po boku své milenky, tví koně budou podupávat ve stáji, zatímco se budeš projíždět na koni po písku promenád, víno bude dozrávat v tvých sklepech, zatímco budeš trávit noc v pitce, bankéři budou rozmnožovat tvé jmění. Stačí jen, aby sis něco přál, a tvá přání se promění ve skutečnost. Jsi nejšťastnější z lidí, ale střež se napít se jednoho večera přes míru nebo pocítit v těle chuť ke hře. Bude to veliké neštěstí, protože každý bol se utiší kromě tohoto. Jednoho krásného večera se budeš s veselými kumpány klusem projíždět po lese, tvůj kůň udělá chybný krok, spadneš do jámy plné bahna a vydáš se v nebezpečí, že tví společníci, zmožení vínem, neuslyší uprostřed svých radostných fanfár tvůj úzkostný křik. Dej pozor, aby nepřejeli mimo, aniž tě zpozorují, a aby se jejich radostný ryk neozýval lesem, zatímco ty se na svých zlámaných údech povlečeš do temnot. Jednou večer prohraješ v kartách, štěstěna má své černé dni. Až se vrátíš domů a usedneš ke krbu, střež se tlouci se do hlavy, dát si smutkem zvlhčit oči a bloudit hořce zrakem okolo, jako když se člověk ohlíží po příteli, a hlavně se střež zamýšlet se pojednou ve své samotě nad těmi, kteří žijí někde pod střechou chalupy v spokojeném manželství a kteří usínají, držíce se spolu za ruce, neboť před tebou, na tvém nádherném loži, bude zcela důvěřivě sedět bledé stvoření milující tvé tolary. Skloníš se k ní, abys ulevil své stísněné hrudi, a ona pozná, že jsi velmi smuten a že jsi musel prohrát velké peníze. Slzy v tvých očích jí způsobí velké starosti, protože by se mohlo stát, že její šaty na ní zvetší a že jí prsteny

spadají z prstů. Nejmenuj jí toho, kdo tě večer obehrál, mohlo by se stát, že by ho nazítří potkala a že by se pak dívala klidným pohledem na tvou zkázu. Toto je lidská slabost; jsi jí schopen? Jsi člověk? Střež se znechucení, to je nevyléčitelná nemoc; mrtvý je lepší než ten, kdo žije znechucen životem. Máš srdce? Střež se lásky. To je pro zhýralce horší než nemoc, je to něco směšného: zhýralci platí svým milenkám a žena, která se prodává, má právo pohrdat jen jediným člověkem na světě, tím, který ji miluje. Máš nějaké vášně? Hlídej svůj obličej; pro vojáka je hanba odhodit zbraň a pro zhýralce je hanba vypadat, jako by mu na něčem záleželo, ať je to cokoli. Jeho sláva záleží jen v tom, že se všeho dotýká pouze rukama z mramoru, potřenýma olejem, po nichž musí všechno sklouznout. Máš horkou hlavu? Chceš-li žít, nauč se zabíjet, víno je někdy hádavé. Máš svědomí? Hlídej svůj spánek; zhýralec, který příliš pozdě lituje sám sebe, je jako nádoba, která teče. Nemůže se ani vrátit na zem, ani pokračovat na své cestě, ať si ho vítr unáší, ať ho přitahuje oceán, on se obrátí sám do sebe a zmizí. Máš-li tělo, střež se utrpení, máš-li srdce, střež se beznaděje. Ó nešťastníče! Střež se lidí. Dokud budeš kráčet cestou, po které jdeš nyní, bude se ti zdát, že vidíš nesmírnou pláň, na níž se rozvíjí kolo tanečníků, ověnčených květy a držících se za ruce jako články řetězu, ale je to jen vzdušná vidina, ti, kteří se dívají na své nohy, vědí, že se potácejí na hedvábné niti natažené nad propastí a že v propasti skončí mnohý mlčenlivý pád, aniž po něm na povrchu zbude nějaká jizva. Ať nikdy neklopýtneš! Sama příroda cítí, jak před tebou ustupuje její božské nitro, stromy a rákosiny tě už nepoznávají, překroutil jsi matčiny zákony, nejsi už bratrem novorozeňat a zpěvaví ptáci při pohledu na tebe mlknou. Jsi sám! Střež se Boha! Jsi před ním sám a stojíš jako chladná socha na podstavci své vůle. Nebeský déšť tě už neosvěžuje, podemílá a rozhlodává tě. Vanoucí vítr už ti nevťiskuje políbení života, svaté přijímání všeho, co dýchá. Otrásá tebou, působí, že se kymácíš. Každá žena, kterou políbíš, vezme ti jiskřičku síly, aniž ti vrátí jiskřičku své vlastní. Vyčerpáš se vidinami,

kam padne kapka tvého potu, tam vyklíčí jedna z těch chmurných bylin, které raší na hřbitovech. Zemři! Jsi nepřítel všeho, co miluje, klesni do osamění, nečekej na stáří, nezanechávej po sobě na světě děti, neoplodňuj zkaženou krev, rozplyň se jako dým, nepřipravuj klíčící obilné zrno o paprsek slunce!“

Když jsem to dopověděl, padl jsem do křesla a z očí mi vytryskl pramének slz. „Ach Desgenaisi,“ zvolal jsem vzlykaje, „toto jste mi neřekl. Cožpak jste to nevěděl? A jestliže jste to věděl, proč jste mi to neřekl?“

Avšak Desgenais měl sám sepjaté ruce, byl bledý jako umrlčí rubáš a slza mu dlouze stékala po tváři.

Nastala mezi námi chvíle mlčení. Hodiny odbily a v tom okamžiku jsem si vzpomněl, že právě před rokem, v týž den a v touž hodinu, jsem poznal, že mě má milenka klame.

„Slyšíte ty hodiny?“ zvolal jsem. „Slyšíte je? Nevím, co to odbíjejí, ale je to strašná hodina, která bude v mém životě něco znamenat.“

Mluvil jsem tak v zanícení a aniž jsem dovedl rozeznat, co se ve mně děje. Avšak skoro v téže chvíli vešel chvatně do pokoje můj sluha, vzal mě za ruku, odvedl mě stranou a tiše mi řekl: „Pane, musím vám oznámit, že váš otec umírá, před chvílí byl stížen záchvatem mrtvice a lékaři se nad ním vzdávají naděje.“

Část třetí

I

Můj otec žil na venkově, poněkud dál od Paříže. Když jsem tam dorazil, potkal jsem ve dveřích lékaře, který mi řekl: „Přicházíte příliš pozdě. Otec by vás byl chtěl ještě naposledy vidět.“

Vešel jsem dovnitř a spatřil jsem otce mrtvého. „Pane,“ řekl jsem lékaři, „zaříd'te, prosím, aby se všichni vzdálili a nechali mě tu o samotě. Otec mi chtěl něco říci, a on mi to řekne.“ Služebnictvo na můj rozkaz odešlo. Potom jsem přistoupil k lůžku a pomalu jsem zvedl příkrov, kterým už byla zastřena otcova tvář. Sotva jsem na ni však pohlédl, vrhl jsem se k ní, abych ji políbil, a ztratil jsem vědomí.

Když jsem přišel k sobě, slyšel jsem, jak někdo říká: „Požádá-li o to, odmítněte pod jakoukoli záminkou.“ Pochopil jsem, že mě chtějí oddalovat od lože mrtvého, a stavěl jsem se, jako bych nebyl nic slyšel. Když viděli, že jsem klidný, odešli. Počkal jsem, až všechno v domě usnulo, pak jsem vzal svícen a vrátil jsem se do otcova pokoje. Našel jsem tam mladého duchovního, který seděl sám poblíž lože. „Pane,“ řekl jsem mu, „odepřít sirotkovi poslední večer s otcem je odvážné počínání. Nevím, co vám o tom říkali. Zůstaňte v sousedním pokoji; vzejdou-li z toho nějaké nesnáze, беру je na sebe.“

Vzdálil se. Jediný svícen stojící na stole ozařoval lůžko. Sedl jsem si tam, kde předtím seděl duchovní, a ještě jednou jsem odhalil rysy tváře, s nimiž jsem se neměl už nikdy víc shledat. „Co jste mi chtěl říci, otče?“ otázal jsem se ho. „Jaká byla vaše poslední myšlenka, když jste očima hledal své dítě?“

Otec si psal deník, do něhož si podle zvyku zaznamenával všechno, co každý den dělal. Tento deník ležel na stole a viděl jsem, že je

rozevřen. Přistoupil jsem blíž a poklekl. Na otevřené stránce stálo jen těchto pár slov: „Sbohem, můj synu, miluji tě a umírám.“

Neprolil jsem jedinou slzu, jediný vzlyk nevyšel z mých rtů, hrdlo se mi sevřelo, ústa jsem měl jako zapečetěná a bez hnutí jsem hleděl na otce.

Znal můj život a má nezřízenost mu nejednou dávala podnět k nářku nebo k důtkám. Nikdy jsem ho neviděl, aniž se mnou začal mluvit o mé budoucnosti, o mém mládí a o mých ztřeštěnostech. Jeho rady mě často uchránily před zlým osudem a měly v sobě velkou sílu, protože jeho život byl od začátku do konce vzorem ctnosti, klidu a dobroty. Očekával jsem, že si před smrtí bude přát spatřit mě ještě jednou, aby mě odvrátil od cesty, na kterou jsem se dal. Smrt však přišla příliš rychle, pojednou pocítil, že už může říci jen jediné slovo, a řekl, že mě miluje.

II

Otcova hrobka byla obehnána nízkou dřevěnou mříží. Podle výslovného přání, které projevil už dávno předtím, byl pohřben na vesnickém hřbitůvku. Chodil jsem tam den co den a trávil jsem část dne na lavičce u hrobky. Zbytek času jsem žil osaměle v domě, kde zemřel, a měl jsem u sebe jen jediného sluhu.

Ať nám vášně působí jakoukoli bolest, zármutky života nelze srovnávat s těmi, které vyvolává smrt. První, co jsem pocítil, když jsem usedl k otcovu loži, bylo, že jsem nerozumné dítě, které nic neví a nic nezná. Mohu dokonce říci, že jsem cítil v srdci fyzickou bolest nad otcovou smrtí a někdy jsem se svíjel a protahoval ruce jako učedník, když se probouzí.

První měsíce, kdy jsem žil na venkově, nenapadlo mi přemýšlet o minulosti ani o budoucnosti. Zdálo se mi, že ten, kdo žil až dosud, jsem nebyl já. To, co jsem zakoušel, nebyl pocit beznaděje a v ničem

se to nepodobalo zuřivým bolestem, které jsem prožíval dříve. Byla to jen ochablost v celém mém jednání, jako únava a lhostejnost ke všemu, avšak s bodavou hořkostí, která mě vnitřně hlodala. Celý den jsem držel v rukou knihu a skoro jsem ani nečetl, nebo lépe řečeno, nečetl jsem vůbec, a nevím, o čem jsem to snil. Neměl jsem vůbec žádné myšlenky, všechno ve mně mlčelo. Utržil jsem tak prudkou a přitom tak dlouho působící ránu, že jsem po ní zůstal tvorem čistě pasivním a nic se ve mně neozývalo.

Můj sluha, který se jmenoval Larive, velmi přilnul k mému otci. Byl to po otci snad nejlepší člověk, jakého jsem kdy poznal. Byl stejné postavy s otcem, a protože neměl žádnou livrej, nosil po něm darované šaty. Byl s ním i přibližně stejného stáří, to znamená, že měl šedivé vlasy, a za dvacet let, co neopouštěl mého otce, osvojil si něco z jeho způsobů. Když jsem se po večeri procházel v pokoji sem a tam, křížem krážem, slyšel jsem, že on v předpokoji si počíná stejně. Přestože dveře byly otevřeny, nikdy ke mně nevešel a neřekli jsme si ani slovo, ale čas od času jsme jeden druhého viděli plakat. Tak ubíhaly večery a bylo už dávno po západu slunce, když mi napadlo požádat o světlo nebo si je přinést.

Všechno v domě zůstalo při starém, a nepohnuli jsme ani kouskem papíru. Velké kožené křeslo, v němž sedával otec, stálo u krbu, jeho stůl a knihy zůstaly na svém místě, měl jsem úctu i k prachu na jeho nábytku, protože neměl rád, když přišli utírat prach a vyrušili ho. Osamělý dům, uvyklý tichu a neklidnějšímu životu, nic nezpozoroval, jen se mi zdálo, že zdi se na mne někdy soucitně dívají, když se zahálím do otcova županu a sednu si do jeho křesla. Zdálo se, že se ozývá slabý hlas a říká: „Kam odešel otec? Vidíme přece, že toto je sirotek.“

Dostal jsem z Paříže několik dopisů a na všechny jsem odpověděl, že chci strávit léto sám na venkově, jak to měl ve zvyku otec. Začal jsem pociťovat onu pravdu, že každé zlo je k něčemu dobré a že po velké bolesti, jak se říká, přichází sladká úleva. Když nám

boží poslové zaklepou na rameno, tu ať přinášejí jakoukoli novinu, konají vždycky dobrý skutek tím, že nás probouzejí k životu, a kde oni mluví, tam všechno umlká. Pomíjívá bolest se rouhá nebi a dává mu vinu, velká bolest neobviňuje ani se nerouhá, jen naslouchá.

Ráno jsem trávil celé hodiny úvahami nad přírodou. Z mých oken se otvírala vyhlídka do hlubokého údolí a uprostřed něho se tyčila věž vesnického kostelíka. Všechno to bylo chudé a tiché. Když jsem viděl jaro, pučící květy a listy, nevyvolávalo to ve mně ponurý účinek, o němž mluví básníci, kteří v těchto kontrastech života vidí výsměch smrti. Myslím, že tato nicotná myšlenka, není-li pouhým protimluvem, vymyšleným pro pobavení, je dosud ve skutečnosti vlastní jen srdcím cítícím napolo. Hráč, který na sklonku dne odchází z domu s planoucíma očima a prázdnýma rukama, může se cítit ve stavu boje s přírodou jako pochodeň za ošklivé noci. Co však mohou říci rašící listy dítěti, které oplakává otce? Slzy jeho očí jsou sestrami rosných kapek, listy vrb nejsou nic jiného než slzy. Když jsem hleděl na nebe, na lesy a lučiny, pochopil jsem, co jsou lidé, kteří si představují, že se utěšují.

Larive měl stejně málo chuti utěšovat mě jako utěšovat sám sebe. Ve chvíli otcovy smrti se bál, abych neprodal dům a abych jeho nevzal s sebou do Paříže. Nevím, znal-li můj minulý život, ale zprvu vůči mně projevoval neklid, a když viděl, že se zde hodlám usadit, pronikl mi jeho první pohled až k srdci. Bylo to v den, kdy jsem si dal z Paříže přivést velkou otcovu podobiznu a zavěsit ji v jídelně. Když tam Larive, který mě obsluhoval, vešel a spatřil ji, zůstal chvíli nerozhodný, dívaje se hned na podobiznu, hned na mne, a měl v očích takovou tesknou radost, že jsem jí nemohl odolat. Zdálo se, jako by mi říkal: „Jaké štěstí! Budeme tedy trpět v klidu!“ Podal jsem mu ruku, kterou s pláčem pokryl polibky.

Pečoval, abych tak řekl, o mou bolest, jako by to byla velitelka jeho vlastní bolesti. Když jsem zrána přišel k otcově hrobce, našel jsem ho tam, jak zalévá květiny. Jakmile mě zahlédl, vzdálil se a ode-

šel domů. Doprovázel mě na procházkách, nechtěl jsem ho nikdy brát s sebou, protože jsem jezdil na koni a on chodil pěšky. Sotva jsem však ujel sto kroků směrem k údolí, uviděl jsem ho za sebou s holí v ruce, jak si utírá čelo. Koupil jsem mu koníka, který patřil jednomu rolníku z okolí, a pak jsme začali jezdit po lesích.

Ve vsi bylo několik známých, kteří často chodívali do našeho domu. Mé dveře pro ně zůstávaly zavřeny, jakkoli mi to bylo líto, ale nemohl jsem nikoho vidět, aniž jsem ztrácel trpělivost. Uzavřen ve své samotě pomýšlel jsem už nějakou dobu na to, že si prohlédnu otcovy papíry. Larive mi je přinesl s nábožnou úctou, třesoucí se rukou rozvázal balíky a rozložil je přede mne.

Při četbě prvních stránek jsem pocítil u srdce cosi svěžího, co oživuje vzduch kolem klidného jezera. Pokojný jas otcovy duše dýchal ze zaprášených papírů jako vůně, když jsem je rozkládal nad stolem. Znovu se přede mnou objevil deník mého života a mohl jsem den za dnem počítat údery toho šlechetného srdce. Začal jsem se hroužít do tichého a hlubokého snu a přes vážný a přísný ráz, který ve všem vládl, objevoval jsem nevýslovný půvab, pokojný květ jeho dobroty. Zatímco jsem četl, mísila se mi neustále do vyprávění jeho života vzpomínka na jeho smrt. Nedovedu říci, s jakým smutkem jsem sledoval ten průzračný potok, který jsem viděl vplýnout do oceánu.

„Spravedlivý člověče,“ zvolal jsem, „člověče bez bázně a hany, kolik čistoty je v tvých zkušenostech! Tvá oddanost k přátelům, tvůj božský cit něhy k mé matce, tvůj obdiv k přírodě, tvá vznešená láska k Bohu, to je tvůj život. Pro nic jiného nebylo v tvém srdci místa. Nedotčený sníh na vrcholcích hor není čistší než tvé posvěcené stáří; tvé bílé vlasy se mu podobaly. Ach otče, otče, dej mi je, jsou mladší než má plavovlasá hlava. Nech mě žít a zemřít, jako jsi žil a zemřel ty, chci zasadit do země, v níž odpočíváš, zelenou ratolest svého nového života. Budu ji zalévat svými slzami a bůh sirotekům dá vyrašit této rostlině nad bolestí dítěte a nad památkou starce.“

Když jsem pročetl ty drahé listy, složil jsem je po pořádku. Rozhodl jsem se, že si budu také psát deník, a dal jsem si naň udělat podobnou vazbu, jako měl otec. Pečlivě jsem v jeho deníku prozkoumal, čím se v životě zaměstnával, a umínil jsem si, že se budu řídit podle něho. A tak hodiny, které odbíjely, vháněly mi v každou denní chvíli slzy do očí. „Co dělával otec v tuto hodinu?“ řekl jsem si pokaždé. Byla to četba, procházka nebo jídlo, nikdy jsem se v tom nezmýlil. Tímto způsobem jsem přivykl klidnému a pravidelnému životu.

Tato puntičkářská přesnost měla pro mé srdce nekonečné kouzlo. Uléhal jsem s blahým vědomím, že ve smutku je mi příjemněji. Otec se hodně zabýval zahradničením a zbytek dne věnoval studiu a procházkám, což bylo spravedlivé rozdělení času mezi cvičení těla a cvičení ducha. Přitom jsem zdědil jeho zvyk konat dobré skutky a dělal jsem pro nešťastné to, co dělával on sám. Začal jsem na svých projížďkách vyhledávat lidi, kteří mě potřebovali, v údolí o ně nebylo nouze. Chudí mě brzy znali. Mám to říci? Ano, řeknu to směle: kde je dobré srdce, bolest je zdravá. Po prvé v životě jsem byl šťasten, Bůh požehnal mé slzy a bolest mě naučila ctnosti.

III

Když jsem se jednoho večera procházel v lipovém stromořadí poblíž vsi, uviděl jsem z osamělého domu vyjít mladou ženu. Byla oblečena velmi prostě a měla na sobě závoj, takže jsem jí neviděl do tváře, ale její postava a chůze mi připadaly tak půvabné, že jsem ji chvíli sledoval pohledem. Když přecházela sousední louku, přiběhlo k ní bílé kůzle, volně se pasoucí venku. Polaskala je a rozhlédla se kolem, jako by mu chtěla najít nějakou oblíbenou travinu. Uviděl jsem na blízku planou moruši, ulomil jsem z ní větev a šel jsem dále, drže ji v ruce. Kůzle se ke mně přiblížilo nerozhodnými krůčky a plaše mě pozorovalo, potom se zastavilo a nemohlo se odhodlat vzít mi větev

z ruky. Jeho majitelka mu pokynula rukou, aby mu dodala odvahy, kůzle se však po ní jen znepokojeně ohlíželo. Popošla pár kroků ke mně, položila ruku na větev a kůzle si ji hned vzalo. Pozdravil jsem se s ní a ona šla dále svou cestou.

Po návratu domů jsem se zeptal Lariva, neví-li, kdo bydlí ve vsi v místě, které jsem mu označil – byl to malý, skromně vyhlížející domek se zahradou. Znal jej. Jedinými jeho obyvateli byly dvě ženy: stařena, považovaná za velmi nábožnou, a mladá žena, která se jmenovala paní Piersonová. To byla ta, kterou jsem viděl. Zeptal jsem se ho, kdo to je a zda chodívala k mému otci. Odpověděla mi, že je to vdova, která žije v ústraní, a že ji vídal někdy, ale jen zřídka, u mého otce. Déle jsme o tom už nemluvili, a když jsem znovu zašel do oněch míst, vrátil jsem se k svým lipám a sedl jsem si pod nimi na lavičku.

Když jsem spatřil, že kůzle jde zase za mnou, přepadl mě náhle jakýsi smutek, vstal jsem, jaksi bezmyšlenkovitě jsem se zadíval na pěšinu, po které jsem viděl odcházet paní Piersonovou, a pustil jsem se po ní tak zabrán do snění, že jsem zašel hodně daleko do hor.

Bylo k jedenácté hodině večer, když jsem si vzpomněl na návrat. Protože jsem byl už hodně dlouho na cestě, zamířil jsem k stavení, které jsem zahlédl o kus dál, abych požádal o hrnek mléka a kousek chleba. Vtom začaly padat velké dešťové kapky, ohlašující bouři, kterou jsem hodlal přečkat zde. Přestože uvnitř bylo světlo a slyšel jsem tam někoho přecházet, na zaklepání mi nikdo neodpovídal. Přistoupil jsem tedy k oknu, abych se podíval, není-li někdo uvnitř.

Spatřil jsem velký hořící krb v dolní síni. Hospodář, kterého jsem znal, seděl u své postele. Zaťukal jsem na okno a zavolal na něho. Vtom se otevřely dveře a zůstal jsem překvapen, když jsem spatřil paní Piersonovou, kterou jsem hned poznal a která se ptala, kdo je venku.

Byl jsem tak málo připraven na setkání s ní v těchto končinách, že si všimla mého překvapení. Vešel jsem do světnice a požádal jsem

ji o svolení, abych se zde mohl ukrýt před bouří. Nedovedl jsem si představit, co by mohla dělat v tuto hodinu na usedlosti, takřka ztracené v kraji. Vtom mě přiměl naříkavý hlas, vycházející od lůžka, abych otočil hlavu. Zjistil jsem, že hospodářova žena leží a smrt se jí už dívá z očí.

Paní Piersonová šla za mnou a při pohledu na ubožáka, který se zdál zkrušen bolestí, nabyla opět klidu. Naznačila mi, že se mám chovat tiše – nemocná usnula. Vzal jsem židli a sedl jsem si do kouta, než se bouře přezene.

Seděl jsem a díval jsem se na ni, jak chvílemi vstává, chodí k lůžku a tiše mluví s hospodářem. Jedno z dětí, které jsem si posadil na klín, mi řeklo, že paní Piersonová přichází každý večer od té doby, co se matka rozstala, a že tu někdy zůstává přes noc. Plnila úkol milosrdné sestry; žádná jiná v celém kraji nebyla, byl tu jen jediný lékař, a ten toho věděl o svém řemesle velmi málo. „Je to Brigita Růže,“ řekl mi chlapec tichým hlasem, „cožpak ji neznáte?“

„Ne,“ řekl jsem stejně tiše jako on. „A proč se jí tak říká?“ Odpověděl mi, že neví, leda snad proto, že kdysi byla poctěna cenou nevinnosti – růží – a po ní že jí zůstalo jméno.

Paní Piersonová byla tentokrát bez závoje, takže jsem mohl spatřit tahy jejího obličejce ničím nezastřené. Když dítě odešlo, zvedl jsem hlavu. Stála u lůžka, v ruce držela šálek a podávala jej probudivší se hospodyni. Zdála se mi bledá a pohublá a měla světle popelavé vlasy. Nebyla to krása pravidelných rysů. Co o ní mám říci? Její velké černé oči se upíraly na nemocnou a ubohé stvoření, které už mělo blízko k smrti, hledělo na ni. V této prosté výměně milosrdenství a vděku bylo něco krásného, co se nedá vypovědět.

Děšť zesílil, hluboká tma těžce ulehla na opuštěná pole, ozařovaná co chvíli prudkými blesky. Hluk bouře, skučící vítr, běsnění rozpoutaných živlů nad doškovou střechou dodávaly v protikladu k posvátnému tichu uvnitř chalupy ještě větší svatosti a jakési zvláštní velikosti výjevu, jehož jsem byl svědkem. Hleděl jsem na

bídné lůžko, na okenní tabule smáčené deštěm, na chuchvalce hustého dýmu, jež bouře vháněla zpátky do světnice, na tupou skleslost hospodáře, na pověřčivou hrůzu dětí, na všechny ty litice venku, obléhající ženu odsouzenou k smrti, a když jsem uprostřed toho všeho viděl přecházet sem a tam po špičkách tu tichou a bledou ženu, neopouštějící ani na chvíli svou trpělivou službu, nevšímající si, jak se zdálo, ničeho, ani bouře, ani naší přítomnosti, ani své odvahy, leda snad tehdy, když od ní někdo něco potřeboval, připadalo mi, že v tomto tichém díle je něco, co svým jasným předčím nejkrásnější bezmračné nebe, a že ta, jež obklopena tolikerou hrůzou nedovede ani na jediný okamžik zapochybovat o svém Bohu, je nějaká nadlidská bytost.

„Co je to za ženu?“ tázal jsem se v duchu. „Odkud přišla? Odkdy je zde? Už dlouho, protože lidé se pamatují, že ji viděli jako dívku poctěnou cenou nevinnosti. Jak to, že jsem se o ní nikdy nedoslechl? Chodí do této chalupy sama v tuto hodinu? Až ji sem nebude přivolávat nebezpečí, půjde a vyhledá si nějaké jiné? Ano, chodí křížem krážem všemi těmi bouřemi, všemi těmi lesy, po všech těch horách, prostá a pod závojem, donášší život tam, kde se ho nedostává – ať drží v ruce ten malý křehký šálek, ať laská kůzle jdouc mimo. A tímto tichým a klidným krokem jde sama smrti vstříc. To tedy dělala v tomto údolí, zatímco já jsem běhal po hráčských doupatech. Bezpochyby se zde narodila a jednou ji zde pochovají v koutě hřbitova po boku mého milovaného otce. Tak zemře neznámá žena, o níž nikdo nemluví a o níž děti říkají: „Cožpak vy ji neznáte?“

Nemohu vylíčit, co jsem zakoušel. Seděl jsem nehybně v koutě, chvěl jsem se při každém svém dechu a zdálo se mi, že kdybych se jí pokusil pomoci, kdybych natáhl ruku, abych jí ušetřil jediný krok, dopustil bych se svatokrádeže, znesvětil bych posvátné náčiní.

Bouře trvala přes dvě hodiny. Když se utišila, chorá se posadila na lůžko, začala tvrdit, že je jí lépe a že jí léky pomohly. Děti hned přiběhly k jejímu loži, hleděly na matku velkýma očima, zpola zne-

pokojenýma, zpola rozradostnělýma, a chytaly se paní Piersonové za šaty.

„To bych řekl,“ ozval se muž, který se nehnul ze svého místa, „vždyť jsme dali sloužit mši a ta nás stála nějakých peněz!“

Při těchto hrubých a hloupých slovech jsem se podíval na paní Piersonovou. Její sklopené oči, její bledost a držení těla jasně prozrazovaly únavu a dávaly tušit, že bdění ji vyčerpává. „Ach můj ubohý muži,“ řekla nemocná, „aby ti to Pánbůh oplatil!“

Nemohl jsem tam už vydržet, vstal jsem rozhořčen pošetilostí těch tupců, kteří hrabivosti svého faráře vzdávali díky za andělské dobrodiní. Chystal jsem se vytknout jim jejich čirý nevděk a jednat s nimi tak, jak zasluhovali. Paní Piersonová vzala do náruče jedno z dětí a s úsměvem mu řekla: „Polib maminku, už je zachráněna.“ Při těchto slovech jsem se zarazil. Nelíčené uspokojení šťastné a laskavé duše se nikdy nezračilo tak upřímně v tak něžné tváři. Pojednou jsem v ní už nenacházel ani únavu, ani bledost, zářila z ní všechna čistota její radosti; i ona sama vzdávala díky Bohu. Chorá promluvila a na tom, co řekla, nezáleželo.

Po chvílce poslala paní Piersonová děti vzbudit čeledína, aby ji doprovodil domů. Pospíšil jsem si nabídnout jí svůj doprovod. Řekl jsem, že je zbytečné budit čeledína, když mám stejnou cestu, a že by mi bylo ctí, kdyby přijala mou nabídku. Zeptala se mě, nejsem-li Oktavius de T..... Přisvědčil jsem a řekl jí, že se snad pamatuje na mého otce. Vesele se do mne zavěsila a odešli jsme spolu.

IV

Kráčeli jsme mlčky. Vítr se utišíl a stromy se mírně zachvívaly, střásajíce z větví déšť. Občas ještě zazářilo pár vzdálených blesků, v ochlazeném vzduchu se vznášela vůně zvlhlé zeleně. Obloha se brzy vyjasnila a hory ozářil měsíční svit.

Nemohl jsem se ubránit myšlence, jak divný je osud, který za pouhých pár hodin způsobil, že jsem se octl sám v noci v opuštěném kraji jako průvodce ženy, o jejíž existenci jsem ještě při východu slunce neměl ani tušení. Přijala můj doprovod jen díky mému jménu a krácela teď rozhodným krokem, opírajíc se jakoby nevědomky o mou paži. Připadalo mi, že tato důvěra je hodně odvážná nebo hodně prostá, a podle všeho jedno i druhé bylo pravda, protože při každém kroku jsem cítil, jak se mi srdce plní hrdostí a nevinností zároveň.

Začali jsme spolu hovořit o nemocné, kterou právě opustila, a o tom, co jsme viděli po cestě. Nenapadlo nám klást si navzájem otázky jako lidé, kteří se spolu právě seznámili. Mluvila o mém otci stále tímž tónem, kterého použila, když jsem jí ho připomněl poprvé, to znamená téměř zvesela. Čím déle jsem jí naslouchal, tím více se mi zdálo, že chápu, proč tomu tak je. Chápal jsem také, že tak mluví nejen o smrti, ale i o životě, o utrpení a o všem na světě. Bylo to tím, že lidská bolest jí neříkala nic, co by se dalo klást za vinu Bohu, a z jejího úsměvu jsem vycítoval zbožnost.

Vyprávěl jsem jí o svém osamělém životě. Řekla mi, že její teta navštěvovala mého otce častěji než ona sama; hrávali spolu po večeri v karty. Vyžádala si ode mne slib, že za ní přijdu, a dodala, že budu vítán.

Asi v půli cesty pocítila únavu a sedla si na chvíli na lavičku, chráněnou před deštěm hustými stromy. Zůstal jsem stát před ní a pozoroval jsem bledý měsíční svit na jejím čele. Po chvilce mlčení se zvedla, a když viděla, že jsem zamyšlen, řekla mi: „Nač myslíte? Je čas vydat se na další cestu.“

„Přemýšlel jsem o tom, proč vás Bůh stvořil,“ odpověděl jsem. „A řekl jsem si, že vskutku proto, abyste uzdravovala trpící.“

„To je slovo,“ řekla mi, „které z vašich úst nemůže být ničím jiným než poklonou.“

„Proč?“

„Protože se mi zdáte hodně mladý.“

„Někdy se stává,“ řekl jsem na to, „že člověk je starší než jeho obličej.“

„Ano,“ odpověděla mi se smíchem, „a stává se také, že člověk je mladší než jeho slova.“

„Vy nevěříte ve zkušenosti?“

„Vím, že je to jméno, které většina lidí dává svým pošetilostem a svým bolům, ale co o nich může vědět člověk ve vašich letech?“

„Madam, muž ve dvaceti letech může mít víc zážitků než žena ve třiceti. Svoboda, které se muži těší, vede je rychleji všem věcem na kloub, běhají si bez překážek za vším, co je přitahuje, okoušejí všeho. Jakmile začnou doufat, dají se na cestu, jdou, pospíchají. Dorazí k cíli, obrátí se – naděje zůstala někde na cestě a štěstí ztratilo řeč.“

Když jsem to říkal, byli jsme právě na vrcholu kopce svažujícího se do údolí. Paní Piersonová začala lehce poskakovat, jako by ji k tomu sváděl prudký svah. Napodobil jsem ji a dali jsme se do běhu, stále do sebe zavěšeni; nutila nás k tomu kluzká tráva. Konečně jsme se octli pod kopcem jako dva vyplašení ptáci, samý skok a samý smích.

„Podívejte se,“ řekla paní Piersonová, „před chvílkou jsem byla unavena, a teď už vůbec ne. Věříte mi to?“ dodala mile. „Dělejte se svými zkušenostmi to, co já se svou únavou. Hezky jsme se proběhli a bude nám lépe chutnat večeře.“

V

Šel jsem ji navštívit příštího dne. Zastihl jsem ji u klavíru, stará teta vyšívala u okna. Pokojík byl plný květin, do žaluzií se opíralo nejkrásnější slunce na světě a vedle ní stála veliká ptačí klec.

Očekával jsem, že ji najdu bezmála jako jeptišku, nebo aspoň jako jednu z těch venkovských žen, které vůbec nevědí, co se děje na dvě míle od nich, a žijí v určitém kruhu, který nikdy nepřekročí. Přiznám se, že tyto zvláštní existence, které žijí jako zahrabány tu

a tam ve městech, pod tisíci neznámých střech, děsily mě vždycky jako nepoužívané cisterny. Myslím, že v jejich ovzduší se nedá žít – ve všem, co je na světě zapomenuto, je kus smrti.

Paní Piersonová měla na stole nové časopisy a knihy; pravda je, že na to vůbec nevypadala. Přes prostotu, která ji obklopovala, přes jednoduchost jejího nábytku a oděvu bylo z ní cítit modernost, to znamená novost života; nezáleželo jí na tom a nesnažila se o to, všechno to vzniklo samo sebou.

Její vkus mě překvapoval tím, že v něm nebylo nic podivínského, všechno jen mladistvé a příjemné. Její hovor dokazoval, že má ucelené vzdělání; hovořila o všem dobře a bez nesnází. Zatímco na pohled vypadala prostoduše, člověk cítil její duševní hloubku a bohatost. Nad prostým srdcem a nad zvyky osamělého života se klidně vznášelo její obsáhlé a svobodné myšlení. Mořská vlaštovka, kroužící v modři nebes, snáší se takto z oblačných výšin k stéblu trávy, na němž si zbudovala hnízdo.

Hovořili jsme spolu o literatuře, o hudbě a málem i o politice. V zimě jezdívala do Paříže a čas od času přicházela do styku se společností. To, co v ní viděla, bylo jí námětem k rozhovoru, ostatní pak byly její dohady.

Nade všechno se však vyznačovala živostí, která nezabíhala až do radosti, ale byla nezměnitelná. Člověk by řekl, že se narodila jako květina a živost že je její vůně.

Nedovedu říci, jak to překvapovalo při její bledosti a při jejích velkých černých očích, neuvážím-li, že chvílemi, při jistých slovech a při jistých pohledech, bylo jasné, že hodně vytrpěla a že ji život nešetřil. Něco člověku napovídalo, že klidný jas jejího čela není z tohoto světa, že jej má od Boha a že jej věčně nosí navzdory lidem, aniž z něho co ztrácí. A byly chvíle, kdy člověku přišla na mysl hospodyně, která za větru chrání rukou plamen svíce.

Když jsem v jejím pokoji strávil půl hodiny, nemohl jsem se ubránit, abych jí nevypověděl všechno, co jsem měl na srdci. Myslil jsem

na svůj dřívější život, na své smutky, na svou nudu. Přecházel jsem sem a tam, skláněl jsem se ke květinám, sál do sebe vzduch a pozoroval slunce. Poprosil jsem ji, aby mi něco zazpívala, a ona mi ochotně vyhověla. Opíral jsem se při tom o okno a díval se na poskakující ptáky. Napadla mi Montaignova slova: „Nemám rád smutek, ani si ho nevážím, ať svět podniká cokoli, aby jej poctil zvláštní přízní jako nějakým vyznamenáním. Oblékají do něho moudrost, ctnost, svědomí. Je to pošetilá a prostá ozdoba.“

„Jaké štěstí,“ zvolal jsem mimoděk, „jaký klid, jaká radost, jaké zapomení!“

Dobrák teta zvedla hlavu a užasle na mne pohlédla, paní Piersonová se na chvíli zarazila. Zrudl jsem jako oheň, protože jsem cítil bláznivost svého chování, a beze slova jsem si šel sednout.

Vyšli jsme do zahrady. Bílé kůzle, které jsem viděl minulého dne, leželo tam v trávě. Jakmile nás zhlédlo, přiběhlo a družně nás doprovázelo. Když jsme po prvé procházeli stromořadím, objevil se znenadání u mříže vysoký mladý muž s bledým obličejem, zahalený do jakési černé sutany. Vstoupil bez zazvonění a přišel pozdravit paní Piersonovou. Zdálo se mi, že tahy jeho obličeje, které mi hned v první chvíli připomněly nějakého neblahého věštce, zachmuřily se poněkud, když mě spatřil. Byl to kněz, kterého jsem předtím viděl ve vsi a který se jmenoval Mercanson. Přišel ze semináře u Svatého Sulpicia a místní farář byl jeho příbuzný.

Byl tlustý a přitom bledý, což se mi nikdy nelíbilo a což působí opravdu nepříjemně; takové chorobné zdraví je něco protismyslného. Kromě toho měl ve zvyku mluvit pomalu a přerývaně, což prozrazovalo, že je puntičkář. Nelíbě se mě dotýkala dokonce i jeho chůze, která nebyla ani mladistvá, ani volná, a co se týkalo jeho pohledu, dalo by se říci, že žádný nemá. Nevím, co si myslet o člověku, jehož oči mi nic neříkají. To byly vnější známky, podle nichž jsem posuzoval Mercansona a které mě, bohužel, neklamaly.

Sedl si na lavičku a začal mluvit o Paříži, které říkal moderní Babylon. Přijel odtamtud, znal tam kdekoho, chodíval k paní de B....., která byla anděl, kázával v jejím saloně a lidé ho poslouchali na kolenou. (Nejhorší na tom je, že to bylo pravda.) Jeden z jeho přátel, kterého tam přivedl, byl prý právě vyhnán z koleje za to, že svedl nějakou dívku, což je jistě strašné a velmi smutné. Skládal paní Piersonové tisíceré poklony za zvyk konat milosrdné skutky, který v kraji zavedla. Dověděl se prý o její dobročinnosti, o její péči o choré, nad nimiž bdí dokonce i osobně. Je prý to velmi krásné, velmi čisté a on neopomene zmínit se o tom u Svatého Sulpicia. Nevypadalo to, jako by říkal, že neopomene zmínit se o tom samému Pánubohu?

Znaven jeho krasořečněním, nad nímž bych byl musel jen pokrčit rameny, lehl jsem si na trávník a hrál jsem si s kůzlem. Mercanson ke mně sklonil svůj matný a neživotný pohled. „Slavný Vergniaud,“ řekl, „náruživě rád sedal na zemi a hrál si se zvířaty.“

„Je to náruživost velmi nevinná, pane abbé,“ odpověděl jsem. „Kdyby byly jen takové náruživosti, svět by šel sám svou cestou a nebylo by tolik lidí, kteří se mu do toho chtějí plést.“

Má odpověď se mu nelíbila, sraštil obočí a začal mluvit o něčem jiném. Byl pověřen jistým posláním: jeho příbuzný, vesnický farář, mu pověděl o jednom chudákovi, který nemá být z čeho živ. Bydlí prý tam a tam, sám se za ním byl podívat, zajímá se o něho a doufá prý, že paní Piersonová...

Pozoroval jsem ji celou tu dobu a čekal jsem, až odpoví, jako by mě zvuk jejího hlasu měl vyléčit z účinků řeči knězovy. Ona se však jen zdvořile uklonila a on se vzdálil.

Když odešel, dobrá nálada se nám vrátila. Šli jsme ke skleníku na druhém konci zahrady.

Paní Piersonová zacházela se svými květinami jako se svými ptáky a s venkovskými lidmi: všechno kolem ní se muselo cítit dobře, každý musel mít svou kapku vody a svůj paprsek slunce, aby mohla být sama veselá a šťastná jako dobrý anděl. Nic nemohlo být lépe

udržováno a vyhlížet rozkošněji než její malý skleník. Když jsme jím prošli, řekla mi: „Vidíte, pane de T....., to je můj malý svět. Viděl jste všechno, co mám, a tady končí mé království.“

„Madam,“ řekl jsem jí na to, „otcovo jméno mi zjednálo čest být nyní zde. Jestliže mi umožní vracet se sem někdy, uvěřím, že štěstí na mne tak docela nezapomnělo.“

Podala mi ruku a já jsem ji s úctou vzal do své, neodvažuje se pozvednout ji ke rtům.

Večer jsem se vrátil domů, zavřel jsem dveře a ulehl. Měl jsem před očima bílý domek, viděl jsem se, jak po večeři odcházím z domu, jdu vesnicí a stromořadím a klepu na zahradní branku. „Mé ubohé srdce,“ zvolal jsem, „buď Bohu chvála! Jsi ještě mladé, můžeš ještě žít, můžeš milovat!“

VI

Jednoho večera jsem byl u paní Piersonové. Zatím už uplynulo něco víc než tři měsíce. Celý ten čas jsem ji vídal téměř denně. A co víc bych vám mohl říci o této době než to, že jsem ji vídal? „Být pohromadě s lidmi, které milujeme, stačí,“ říká La Bruyère. „Snít, hovořit s nimi nebo vůbec s nimi nemluvit, myslet na ně nebo myslet na nejbezzvznamnější věci, všechno je jedno, jen když je to v jejich blízkosti.“

Miloval jsem. Už tři měsíce jsme spolu chodili na dlouhé procházky, byl jsem zasvěcen do tajemství jejích skutků skromného milosrdenství. Občas jsme se spolu ubírali stinným stromořadím – ona na koníku a já pěšky s holí v ruce – a tak, zabráni zpola do hovoru, zpola do snění, klepávali jsme na dveře chalup. Na pokraji lesa, kde jsem na ni čekával po večeři, stála lavička. Tam jsme se setkávali jakoby náhodou a přitom pravidelně. Dopoledne hudba nebo čtení, večer partie karet s tetou u krbu – jako s ní kdysi hrával můj otec – a neustále, všude ona nablízku. Usmívala se a její přítomnost napl-

ňovala mé srdce. „Prozřetelnosti, jakými cestami jsi mě to vedla do neštěstí? Jaký mi to byl přisouzen nezměnitelný osud? Tak svobodný život, okouzlující důvěrnost, tolik klidu a rodící se naděje...! Ach bože, nač si lidé naříkají? Co je sladšího než milovat?“

Žít, ano, silně, hluboce cítit, že existuji, že jsem člověk stvořený Bohem – to je první a největší dobrodiní lásky. Láska je nevysvětlitelné tajemství, o tom ať nikdo nepochybuje. Aťsi ji lidé ovinuli jakýmikoli řetězy, jakýmikoli bédami, a třeba i nechutnostmi, což říkám směle, ať je pohřbena pod horou předsudků, které ji znetvořují a kazí, přes všechny kal, jímž je vlečena, přece jen láska, živá a osudová láska zůstává nebeským zákonem, stejně mocným a stejně nepochopitelným jako ten, který udržuje slunce na obloze. Co znamená, ptám se vás, to pouto pevnější a vytrvalejší nad železo, pouto neviditelné a nehmatatelné? Co znamená potkat ženu, podívat se na ni, říci jí jedno slovo a pak už nikdy na ni nezapomenout? Proč je to ta, a ne jiná? Vezměte na potaz rozum, zvyk, cit, hlavu, srdce a vysvětlete to, můžete-li. Nenajdete nic než dvě těla, jedno zde a druhé tam, a mezi nimi – co? Vzduch, prostor, nekonečno. Vy necitelní tvorové, kteří se považujete za lidi a máte odvahu mudrovat o lásce, máte snad lásku, abyste o ní mohli hovořit? Ne, vy jste ji jen pocítili. Vyměnili jste pohled s neznámou bytostí, která šla kolem, a nenadále z vás vylétlo cosi, co nemá jména. Zapustili jste kořeny do půdy jako zrnko skryté v trávě, které cítí, že je životem nesenो vzhůru a že z něho vzejde úroda.

Seděli jsme spolu sami u otevřeného okna. Na opačném konci zahrady byla malá kašna a její zurčení doléhalo až k nám. Bože, byl bych chtěl spočítat kapku po kapce všechnu tu vodu, která v ní uplynula, zatímco jsme tak seděli, co ona hovořila a já jsem jí odpovídal. Tehdy jsem se jí opájel až do zmatení smyslů.

Říká se, že nic nevzniká tak rychle jako pocit nechuti k někomu. Myslím však, že ještě rychleji se dva lidé dovtípí, že si rozumějí, a že se do sebe zamilují. Jakou cenu má tedy sebemenší slůvko? Jak by

mohlo záležet na tom, co říkají rty, když člověk slyší, jak si navzájem odpovídají srdce? Jaká nekonečná něha je v prvních pohledech v blízkosti ženy, která vás přitahuje! Zprvu se zdá, že všechno, co jeden říká v přítomnosti druhého, jsou jakési bázlivé pokusy, jakási letmá zkouška. Brzy se však začne probouzet podivná rozkoš, člověk cítí, že vyvolal ozvěnu, a žije dvojnásobným životem. Jaký je to dotek a jaké sblížení! A když už je si člověk jist vzájemnou láskou, když u milované bytosti našel bratrský vztah, který u ní hledal, jaký je to jas v duši! Slova zmlknou sama od sebe. Oba vědí, co si chtějí říci, duše se rozpíná do šířky a rty mlčí. Jaké je to ticho a jaké zapomnění všeho!

Přestože se má láska, která začala prvního dne, rozrostla do nejvyšší míry, úcta k paní Piersonové jí zatím nedovolovala promluvit. Kdyby mě nebyla tak snadno vpustila do své důvěrné blízkosti, byl bych možná smělejší, neboť na mne působila tak prudkým dojmem, že jsem ji nikdy neopouštěl jinak než unesen láskou. Avšak právě v její upřímnosti a v důvěře, kterou mi projevovala, bylo cosi, co mě zaráželo. Ostatně jednala se mnou přece jako s přítelem jen díky jménu mého otce. Tato úvaha ve mně budila ještě větší úctu k ní, protože mi záleželo na tom, abych se ukázal hodným otcova jména.

„Mluvit o lásce znamená milovat,“ říkává se. My jsme o ní mluvili málokdy. Obvykle pokaždé, když jsem se v rozhovoru letmo dotkl tohoto předmětu, odpovídala mi paní Piersonová jen zdráhavě a začala mluvit o něčem jiném. Nemohl jsem rozpoznat, co ji k tomu vede, protože stud to nebyl, ale zdálo se mi, že někdy při takové příležitosti nabývá její tvář přísného, a dokonce bolestného nádechu. Protože jsem se jí nikdy nevyptával na její dřívější život a protože jsem to ani nehodlal učinit, neptal jsem se jí na nic.

V neděli se vždycky ve vsi tančilo a ona tam chodila skoro pokaždé. V takový den bývala ustrojena vybraněji, i když vždy prostě. Mívala květinu ve vlasech, pestřejší stuhu nebo jinou maličkost, ale celé její vzezření bylo mladistvější, nenucenější. Tanec, který

milovala sám o sobě a upřímně jako zábavné cvičení, budil v ní bláznivou veselost. Sedávala pod pódiem, na němž hrála místní hudba, přibíhala tam v poskocích a smála se s venkovskými děvčaty, která ji skoro všechna znala. Jak se rozběhla, už se nezastavila. Tehdy se mi zdálo, že se mnou mluví svobodněji než obvykle, a mezi jiným jsem v její řeči cítil jistou neotřelou důvěrnost. Netančil jsem, protože jsem ještě nosil smutek, ale zůstával jsem jí stále za zády, a když jsem ji viděl v tak dobré náladě, octl jsem se nejednou v pokušení vyznat jí, že ji miluji.

Avšak od té doby, co jsem na to myslel, cítil jsem v sobě nepřekonatelný strach, aniž jsem věděl proč. Pouhá myšlenka na takové vyznání působila, že jsem uprostřed nejveselejší zábavy rázem zvažněl. Několikrát mi napadlo, abych jí napsal, pokaždé jsem však dopis spálil, sotva jsem jej dopsal do půli.

Toho večera jsem u ní zůstal na večeři. Pozoroval jsem všechen ten klid jejího příbytku, přemýšlel jsem o pokojném životě, jaký vedu, o svém pocitu štěstí od té doby, co ji znám, a řekl jsem si: „Proč chtít víc? Toto ti nestačí? Kdož ví, možná, že víc toho pro tebe Bůh už neučinil. Co by z toho vzešlo, kdybych jí řekl, že ji miluji? Možná, že by mi zakázala další návštěvy. A když jí to řeknu, učiním ji tím šťastnějším, než je dnes? A budu pak šťastnější já sám?“

Stál jsem opřen o klavír, a zatímco jsem tak uvažoval, zmocňoval se mne smutek. Stmívalo se. Rozžala svíci, a když se vracela, aby zase usedla na své místo, zahlédla, jak mi z oka skanula slza. „Co je vám?“ zeptala se. Odvrátil jsem hlavu.

Hledal jsem nějakou výmluvu, žádnou jsem však nemohl najít a bál jsem se setkat s jejím pohledem. Zvedl jsem se a šel jsem k oknu. Venku byl vlahý vzduch a měsíc vycházel za lipovým stromořadím, kde jsem ji uviděl po prvé. Ponořil jsem se do hlubokého snění, zapomněl jsem dokonce i na její přítomnost, rozevřel jsem náruč k nebi a vzlyk se mi vydral ze srdce.

Vstala, šla ke mně a zůstala stát za mými zády. „Tak tedy, co je vám?“ zeptala se mě znovu. Odpověděl jsem jí, že při pohledu na širé, opuštěné údolí mi přišla na mysl otcova smrt, rozloučil jsem se s ní a odešel jsem.

Nedovedl jsem si vysvětlit, proč jsem se rozhodl, že jí svou lásku zatajím. Místo abych se vrátil domů, začal jsem bloudit jako šílenec po vsi a po lese. Když jsem našel nějakou lavičku, sedl jsem si a zase jsem chvatně vstal. K půlnoci jsem se přiblížil k domu paní Piersonové. Byla právě v okně. Když jsem ji uviděl, ucítil jsem, že se chvěji. Chtěl jsem se vrátit, ale byl jsem jako očarován a pomalu a smutně jsem si šel sednout pod její okno.

Nevím, zda mě poznala. Seděl jsem tam už chvíli, když jsem zaslechl její něžný a svěží hlas, zpívající refrén romance, a takřka vzápětí mi na rameno dopadla květina. Byla to růže, kterou jsem téhož večera viděl na jejích prsou. Zvedl jsem ji a přitiskl ke rtům.

„Kdo je tam, v tuto hodinu?“ otázala se. „Jste to vy?“ A zavolala mě jménem.

Branka zahrady byla pootevřena. Bez odpovědi jsem vstal a vešel dovnitř. Zastavil jsem se uprostřed trávníku; šel jsem jako náměsíčný a nevěděl jsem, co dělám.

Pojednou jsem ji spatřil; objevila se ve dveřích schodiště. Počila si nejistě a pozorně se rozhlížela v měsíčním světle. Přiblížila se o několik kroků ke mně a já jsem vykročil k ní. Padl jsem před ní na kolena a vzal jsem ji za ruku.

„Poslyšte mě,“ řekla, „vím to, ale jestliže to dospělo tak daleko, Oktavie, musíme se rozejít. Chodíte sem den co den, a nejste zde snad vítán? Nestačí to? Co pro vás mohu učinit? Mé přátelství máte zaručeno. Byla bych si přála, abyste měl tolik síly a uchoval mi své přátelství o něco déle.“

VII

Paní Piersonová pronesla tato slova a odmlčela se, jako by čekala na odpověď. Když jsem zůstal zlomen žalem, pomalu stáhla ruku zpět, couvla o několik kroků, ještě jednou se zastavila a pak se pomalu vrátila domů.

Zůstal jsem na trávníku. To, co mi řekla, jsem očekával. V okamžiku jsem byl rozhodnut. Umínil jsem si, že odjedu. Zvedl jsem se se srdcem hluboce zarmouceným, ale pevným, a obešel jsem zahradu. Dlouho jsem hleděl na dům a na okno jejího pokoje. Při odchodu jsem za sebou zavřel branku a políbil jsem zámek.

Vrátil jsem se domů, přikázal jsem Larivovi, aby přichystal všechno, čeho je třeba; řekl jsem mu, že se hodlám vydat na cestu, jakmile se rozední. Chudák Larive nad tím užasl, naznačil jsem mu však, že mě má poslechnout a že se nemá na nic vyptávat. Přinesl velký cestovní vak a začali jsme chystat všechny věci.

Bylo pět hodin ráno a začalo se rozednívat, když jsem se zeptal sám sebe, kam pojeď. Při této tak prosté otázce, která mi do té doby nenapadla, jsem pocítil, jak nezadržitelně ztrácím odvahu. Bloudil jsem očima po krajině a pohlížel jsem hned na tu, hned na onu stranu obzoru. Přepadla mě veliká slabost, byl jsem vyčerpán únavou. Sedl jsem si do křesla a myšlenky se mi pomalu začínaly rozplývat. Sáhl jsem si na čelo, měl jsem je celé jako vykoupáno v potu. Prudká horečka mi roztrásla údy a zbývalo mi právě tolik sil, abych se s Larivovou pomocí dovedl na lůžko. Všechny myšlenky se mi tak pomátly, že jsem si jen stěží dovedl vzpomenout, co všechno se zběhlo. Den uplynul a k večeru jsem zaslechl zvuky hudby. Byla to nedělní taneční zábava. Řekl jsem Larivovi, aby se šel podívat, je-li tam paní Piersonová. Nenašel ji tam, poslal jsem ho tedy k ní domů. Okna byla zavřena. Služka mu řekla, že paní odjela s tetou a že stráví několik dní u příbuzného, který žije v N....., v malém, dosti vzdáleném městě.

Larive mi zároveň přinesl dopis, který mu byl odevzdán. Obsahoval tato slova:

„Jsou tomu tři měsíce, co se s Vámi scházím, a měsíc je tomu, co jsem zpozorovala, že ke mně cítíte to, čemu se ve Vašem věku říká láska. Domnívala jsem se, že ve Vás vidím pevné rozhodnutí skrýt to přede mnou a ovládnout se. Měla jsem k Vám úctu a ta tím ještě vzrostla. Nemohu Vám vytykat nic z toho, co se stalo, ani to, že jste neměl dost pevné vůle.

Co považujete za lásku, je jen pouhá žádostivost. Vím, mnoho žen se ji snaží vzbudit. Mohly by raději projevit svou pýchu na pravém místě a ukázat, že jim není zapotřebí, aby se hleděly zalíbit každému, kdo se k nim přiblíží. I tato marnivost je však nebezpečná, a proto jsem se dopustila chyby, když jsem se jí řídila ve svém chování k Vám.

Jsem o několik let starší než Vy a žádám Vás, abyste se se mnou už nescházel. Marně byste se snažil zapomenout na okamžik slabosti. To, k čemu mezi námi došlo, nelze ani opakovat, ani úplně vymazat z paměti.

Neopouštím Vás bez smutku. Odjíždím na několik dní, a nenajdu-li Vás po návratu ve zdejším kraji, budu si vážit této poslední známky přátelství a úcty, které mi tím projevíte.

Brigita Piersonová“

VIII

Horečka mě týden poutala na lůžko. Jakmile jsem zase mohl psát, odpověděl jsem paní Piersonové, že ji poslechnu a odjedu. Napsal jsem to upřímně a bez nejmenšího úmyslu oklamat ji, zůstal jsem však velmi dalek toho, abych svůj slib splnil. Sotva jsme ujeli dvě míle, dal jsem zastavit a vystoupil jsem z vozu. Začal jsem se pro-

cházet po cestě. Nemohl jsem odtrhnout oči od vesnice, kterou jsem viděl v dálce. Po chvíli strašlivé nerozhodnosti jsem konečně pocítil, že nejsem s to pokračovat v cestě. Raději bych byl namísto zemřel, než bych znovu nastoupil do vozu. Řekl jsem postilionovi, aby obrátil, a místo do Paříže, jak jsem oznámil, dal jsem se zavést rovnou do N....., kde byla paní Piersonová.

Dorazil jsem tam v deset hodin večer. Sotva jsem se ubytoval v zájezdním hostinci, dal jsem si od číšníka ukázat dům jejího příbuzného, a aniž jsem uvažoval o tom, co dělám, bez okolků jsem se vydal za ní. Přišla mi otevřít služka. Požádal jsem ji, je-li přítomna paní Piersonová, aby jí oznámila, že s ní chce mluvit někdo, koho posílá pan Desprez. To bylo jméno faráře z naší vesnice.

Zatímco služka vyřizovala můj vzkaz, zůstal jsem stát na malém a dosti tmavém dvorku. Protože přselo, popošel jsem dále pod sloupoví na neosvětleném dolním konci schodiště. Paní Piersonová přišla brzy, krácejíc před služkou. Seběhla po schodech a ve tmě mě neviděla. Přikročil jsem k ní a dotkl jsem se její paže. Vyděšeně uskočila a vykřikla: „Co mi chcete?“

Hlas se jí tak třásl, a když se objevila služka se světlem, uviděl jsem ji tak bledou, že jsem nevěděl, co si o tom myslit. Je možné, že ji má neočekávaná přítomnost do té míry zneklidnila? Tato úvaha mi proběhla myslí, ale řekl jsem si, že je to bezpochyby jen náhlý strach, přirozený u ženy, která nenadále ucítí, že je v zajetí.

Zatím už opakovala svou otázku klidnějším hlasem. „Musíte mi dovolit, abych se s vámi ještě jednou sešel,“ řekl jsem jí. „Odjedu, opustím zemi, uposlechnu vás, přísahám vám to. A udělám ještě víc, než si sama přejete, protože prodám otcovský dům a všechno ostatní a odjedu do ciziny. Jen s tou podmínkou se s vámi ještě jednou sejdu, ne-li, zůstanu. Neobávejte se ode mne ničeho, ale tak jsem se rozhodl.“

Stáhla obočí, zvláštním pohledem se rozhlédla a pak mi odpověděla takřka laskavým tónem: „Přijďte zítra, za dne, přijmu vás.“ Nato odešla.

Zašel jsem k ní příští den v poledne. Byl jsem uveden do pokoje se starými čalouny a starožitným nábytkem. Zastal jsem ji o samotě, seděla na pohovce. Sedl jsem si proti ní.

„Madam,“ řekl jsem, „nepřicházím vám vyprávět o tom, jak trpím, ani zapírat lásku, kterou k vám cítím. Napsala jste mi, že to, co se mezi námi zběhlo, nelze vymazat z paměti, a to je pravda. Říkáte mi však, že se proto už nemůžeme scházet tak jako dříve, a v tom se mýlíte. Miluji vás, ale vůbec jsem vás neurazil. Pokud jde o vás, nic se nezměnilo, protože vy mě nemilujete. Setkám-li se tedy s vámi znovu, je třeba, abych ručil pouze sám za sebe, a dostatečnou zárukou vám bude právě má láska.“

Chtěla mě přerušit.

„Dovolte mi laskavě, abych to dopověděl. Nikdo neví lépe než já, že přes všechnu úctu, kterou k vám chovám, a navzdory všem slibům, jimiž jsem se mohl zavázat, láska je silnější. Opakuji vám, že nebudu zapírat, co mám v srdci. Ale podle toho, co mi sama říkáte, nedověděla jste se teprve dnes, že vás miluji. Jaký důvod mi tedy až do nynějška bránil vyznat vám to? Obava, že vás ztratím. Báł jsem se, že přestanete přijímat mé návštěvy, a to se teď stalo. Uložte mi jako podmínku, že při prvním slově, které o tom pronesu, při první příležitosti, kdy mi unikne pohyb nebo myšlenka vymykající se pocitu nejhlubší úcty, budou mi vaše dveře zavřeny. Tak jako jsem mlčel předtím, budu mlčet i nadále. Myslíte si, že je tomu měsíc, co vás miluji, a zatím je to už od prvního dne. Když jste to zpozorovala, nepřestala jste se proto se mnou scházet. Jestliže jste tedy ke mně měla dost úcty, abyste věřila, že vás nedovedu urazit, proč jsem tuto úctu ztratil? Právě o ni vás chci znovu požádat. Co jsem vám udělal? Poklekl jsem na kolena, ale neřekl jsem ani jediné slůvko. Co jste se dověděla? Vždyť jste to věděla už dříve. Byl jsem slabý, protože jsem trpěl. Madam, je mi dvacet let, a co jsem v životě viděl, znechutilo mě do té míry (a mohl bych použít ještě silnějšího slova), že dnes není na světě ani v lidské společnosti, ba ani v samotě místočko dost malé

a dost bezvýznamné, abych je chtěl zaujímat. Prostor uzavřený mezi čtyřmi zdmi vaší zahrady je jediným místem na světě, kde žiji, a vy jste jediná lidská bytost, kvůli níž miluji Boha. Zřekl jsem se všeho ještě dříve, než jsem vás poznal; proč mě chcete připravit o jediný paprsek slunce, který mi Prozřetelnost ponechala? Jestliže je to ze strachu, čím jsem jej ve vás mohl vzbudit? Jestliže je to z lítosti, čím jsem se provinil? Jestliže je to ze soucitu a proto, že trpím, mýlíte se, věříte-li, že se mohu uzdravit. Snad to bylo možné přede dvěma měsíci. Bylo mi milejší vidět vás a trpět při tom; nebudu toho litovat, ať se stane cokoli. Jediné neštěstí, které mě může potkat, je, že vás ztratím. Podrobte mě zkoušce. Ucítím-li někdy, že mi naše ujednání působí příliš velká muka, odjedu. Vy o tom jistě nepochybujete, protože mě posíláte pryč už dnes, a já jsem hotov odjet. V jaké nebezpečí se vydáváte tím, že mi poskytnete ještě jeden nebo dva měsíce jediného štěstí, které kdy poznám?“

Čekal jsem na její odpověď. Prudce vstala a pak si opět sedla. Po chvilce mlčení mi řekla: „Bud'te ujištěn, že tomu tak není.“ Zdálo se mi, že hledá výrazy, které by jí nepřipadaly příliš kruté, a že mi chce odpovědět mírně.

„Jen jedno slovo,“ řekl jsem vstávaje. „Jen jedno slovo a nic víc. Víím, kdo jste, a máte-li v srdci nějaký soucit se mnou, děkuji vám. Řekněte jen jedno slovo. Tento okamžik rozhoduje o mém životě.“

Zavrtěla hlavou. Viděl jsem, že váhá. „Vy věříte, že se z toho vyléčím?“ zvolal jsem. „Kéž vám Bůh ponechá tuto domněnku, vyženete-li mě odsud...“

Při těchto slovech jsem se zadíval na obzor a při pomyšlení na odjezd jsem pocítil tak strašlivou samotu až na dně duše, že mi ztuhla krev. Viděla, jak stojím s očima upřenýma na ni a čekám, až promluví. Celou silou svého života jsem visel na jejích rtech.

„Dobrá,“ pravila, „poslyšte mě. Cesta, kterou jste vykonal, byla nerozumná. Není možné, abyste sem přijel kvůli mně. Ujměte se poslání, které vám uložím v zájmu jistého přítele naší rodiny. Zjistíte-li,

že je to poněkud daleká cesta, budiž vám to příležitostí, abyste se odtud vzdálil, na jak dlouho budete chtít, ne však na příliš krátkou dobu. Ať tomu řeknete cokoliv," dodala s úsměvem, „menší cesta vám dopomůže k uklidnění. Zastavíte se ve Vogézách a pojedete až do Štrasburku. A za měsíc, nebo spíš za dva měsíce se vrátíte, abyste mi podal zprávu o záležitosti, která vám byla svěřena. Pak vás znovu uvidím a odpovím vám lépe.“

IX

Téhož večera jsem dostal od paní Piersonové dopis určený panu R. D. ve Štrasburku. O tři týdny později bylo mé poslání skončeno a vrátil jsem se zpět.

Celou cestu jsem myslel jen na ni a nadobro jsem přestával doufat, že na ni někdy zapomenou. Zároveň jsem se rozhodl, že před ní budu mlčet. Nebezpečí její ztráty, kterému jsem se vystavil svým nerozumným počínáním, způsobilo mi příliš krutou trýzeň, aby mi napadlo vystavit se mu ještě jednou. Úcta k ní mi nedovolovala věřit, že její jednání není upřímné, a v kroku, který podnikla k tomu, abych opustil zemi, nebylo nic, co by se podobalo pokrytectví. Zkrátka byl jsem pevně přesvědčen, že po prvním slůvku lásky, které bych k ní pronesl, uzavřely by se přede mnou její dveře navždycky.

Našel jsem ji pohublou a změněnou. Její obvyklý úsměv vypadal ochable na vybledlých rtech. Řekla mi, že byla nemocná.

O tom, co se stalo dříve, nebylo vůbec řeči. Tvářila se, jako by na to nechtěla vzpomínat, a já jsem o tom nechtěl mluvit. Brzy jsme obnovili své dřívější sousedské zvyky. Přitom bylo mezi námi cítit jakýsi ostych a jakousi strojenou důvěrnost. Zdálo se, jako bychom si někdy říkali: „Tak tomu bývalo dříve, necht' je tomu tedy zase stejně.“ Poskytovala mi svou důvěru jako náhradu, která pro mne nebyla bez půvabu. Naše řeči však ochladly, právě proto, že zatímco jsme

spolu rozmlouvali, naše pohledy vedly mlčenlivý rozhovor. V tom, co jsme si mohli říci, nezbyvalo nic, co by si bylo třeba domýšlet. Už jsme se nesnažili tak jako dříve proniknout jeden druhému do duše, už nebylo tolik poutavosti v každém slově a v každém pocitu, ani té někdejší zvědavé úcty. Jednala se mnou dobrotivě, já jsem však nedůvěřoval ani její dobrotě. Procházel jsem se s ní po zahradě, ale už jsem ji nedoprovázel, když vyšla z domu, nechodili jsme spolu po lesích a údolích. Když jsme byli sami, otevřela klavír, ale zvuk jejího hlasu už v mém srdci neprobouzel mladistvý rozlet a návaly radosti, které jsou jako vzlyky plné naděje. Při odchodu mi vždycky podala ruku, cítil jsem však, že je bez vzruchu. V naší nenucenosti bylo mnoho strojeného, v sebemenším slůvku mnoho úvah a za tím vším mnoho smutku.

Dobře jsme cítili, že mezi námi stojí někdo třetí; byla to má láska k ní. Nic v mém jednání ji neprozrazovalo, brzy se mi však objevila na tváři. Ztratil jsem svou veselost, sílu a známky zdraví, které jsem mívál na lících. Neuplynul ani měsíc, a už jsem se nepodobal sám sobě.

Přitom jsem v našich rozhovorech vždycky zdůrazňoval, jak jsem znechucen společností a jaký odpor mám k tomu, abych se do ní vůbec někdy vrátil. Uložil jsem si za úkol dát paní Piersonové pocítit, že nemá čeho litovat, jestliže mě znovu přijala. Někdy jsem jí líčil svůj dřívější život v nejtemnějších barvách a naznačoval jsem jí, že kdybych se s ní musel rozejít, zůstal bych vydán na pospas samotě horší než smrt. Říkal jsem jí, že mám hrůzu před společností, a věrné vylíčení mého života, které ode mne vyslechla, dokazovalo jí, že jsem upřímný. Hned zase jsem předstíral veselost, která byla mému srdci velmi vzdálena, abych jí mohl říci, že když mi dovolila vídat se s ní, zachránila mě před nejhorším neštěstím; skoro pokaždé jsem jí děkoval za to, že k ní smím chodit, jen abych se k ní mohl vrátit zase večer nebo nazítří. „Všechny mé sny o štěstí,“ říkal jsem jí, „všechny mé naděje, všechna má ctižádost, to všechno je uzavřeno

v tom koutku světa, kde žijete vy. Mimo vzduch, který dýcháte vy, není pro mne vůbec života.“

Viděla, jak trpím, a nemohla se ubránit lítosti nade mnou. Má odvaha v ní budila soucit a v mé přítomnosti odívala každé své slovo, ba i každý pohyb a výraz tváře jakousi něhou. Tušila, jaký boj se ve mně odehrává. Má poslušnost lichotila její pýše, ale má bledost v ní probouzela pud milosrdné sestry. Někdy jsem ji vídal v rozpacích, skoro jako by se mnou koketovala. Říkala mi bezmála vzpurným tónem: „Zítra nebudu doma, nechodte za mnou tedy.“ Potom, když jsem smutně a odevzdaně odcházel, náhle se obměkčila a dodala: „Už o tom nic nevím. Tak tedy přece jen přijďte.“ Anebo se se mnou rozloučila důvěrněji, sledovala mě až k mříži smutnějším a něžnějším pohledem.

„Nepochybujete o tom,“ řekl jsem jí, „že mě k vám přivedla Prozřetelnost. Kdybych vás nebyl poznal, byl bych dnes už možná upadl zpět do svého nepořádného života. Bůh vás seslal jako světlého anděla, abyste mě vyvedla z propasti. Bylo vám svěřeno svaté poslání. Kdybych vás ztratil, kdož ví, kam by mě mohl zavést stesk, který mě pohlcoval, neblahé zkušenosti, které mám ve svém věku, a strašlivý zápas mého mládí s nudou.“

Tato myšlenka, která ode mne byla upřímná, působila neobyčejně silně na ženu oddanou Bohu, na duši stejně zbožnou jako zanícenou. Snad jen z tohoto jediného důvodu mi paní Piersonová dovolovala, abych ji navštěvoval.

Jednoho dne jsem se chystal jít za ní, když vtom někdo zaklepal. Uviděl jsem, že za mnou přichází Mercanson, kněz, s kterým jsem se setkal při první návštěvě v její zahradě. Začal omluvami stejně nudnými, jako byl sám, žádal o prominutí, že se takto objevil u mne, aniž mě zná. Řekl jsem mu, že já ho znám velmi dobře jakožto synovce našeho faráře, a zeptal jsem se ho, oč jde.

Přecházel rozpacitě sem tam, hledal slova a dotýkal se špičkou prstu všeho, co leželo na stole, jako člověk, který neví, co by měl říci.

Nakonec mi sdělil, že paní Piersonová je nemocna a že mu uložila, aby mi ohlásil, že se se mnou nebude moci toho dne sejít.

„Je nemocná? Ale vždyť jsem od ní včera odcházel dost pozdě, a cítila se dobře.“

Uklonil se. „Ale pane abbé, je-li nemocna, proč mi to dává vzkazovat po někom třetím? Nebydlí tak daleko a málo by záleželo na tom, kdyby mě nechala vykonat zbytečnou cestu.“

Mercanson mi odpověděl stejným způsobem jako předtím. Nemohl jsem pochopit, co znamená tento jeho zásah, a ještě méně jsem chápal, co znamená posláním, které mu bylo svěřeno. „Dobrá,“ řekl jsem mu, „uvidím ji zítra a ona mi to všechno vysvětlí.“

Znovu začal váhavě: Paní Piersonová mu mezi jiným řekla... má mi vyřídit... vzal na sebe úkol...

„Tak oč vlastně jde?“ zvolal jsem netrpělivě.

„Jste příliš prudký, pane. Myslím, že se paní Piersonová rozstona-la dosti vážně; nebude vás moci přijmout celý týden.“

Nový pozdrav. Odešel.

Bylo jasno, že se za touto návštěvou skrývá nějaká záhada. Buď mě paní Piersonová nechce už vidět – a nevěděl jsem, čím si to vysvětlit –, nebo se do toho Mercanson vmísil na vlastní pěst.

Nechal jsem uplynout den a nazítří časně ráno jsem se vydal k ní. Ve dveřích jsem potkal služku. Ta mi však řekla, že paní je vskutku těžce churava, a ať jsem dělal cokoli, nechtěla ode mne ani vzít peníze, které jsem jí nabízel, ani vyslechnout mé otázky.

Když jsem se vracel do vsi, uviděl jsem zrovna Mercansona na procházce, obklopeného školními dětmi, které vyučoval jeho strýc. Přistoupil jsem k němu uprostřed jeho řečnění a požádal jsem ho, aby šel se mnou na slovíčko.

Doprovodil mě až na náves, nyní jsem však váhal já, nevěda, jak bych z něho vytáhl jeho tajemství. „Pane,“ řekl jsem mu, „snažně vás prosím, povězte mi, je-li pravda, co jste mi včera oznámil, nebo vedla-li vás k tomu nějaká jiná pohnutka. Protože v celém kraji není

lékař, kterého by bylo možno přivolat, mám velmi vážné důvody otázat se vás, co je na té věci pravdy.“

Bránil se všemi způsoby předstíraje, že paní Piersonová je nemocná a že nic jiného o ní neví, jen to, že ho poslala, aby mě vyhledal a zpravil mě o tom, což také učinil. Zatím jsme došli v neustálém hovoru na horní konec návsi, do opuštěných míst. Když jsem viděl, že ani lest, ani prosby mi nejsou nic platny, znenadání jsem se otočil a uchopil jsem ho za obě paže. „Co to znamená, pane? Chcete snad použít násilí?“

„Ne, ale chci, abyste promluvil.“

„Pane, nebojím se nikoho a řekl jsem vám všechno, co jsem vám měl říci.“

„Řekl jste to, co jste měl říci, ale ne to, co víte. Paní Piersonová není vůbec nemocná, vím to, jsem si tím jist.“

„Jak to víte?“

„Služka mi to řekla. Proč přede mnou zavírá dveře a proč svěřila to poslání vám?“

Mercanson zahlédl vesničana jdoucího mimo. „Petře,“ zavolal na něho křestním jménem, „počkejte na mne, rád bych si s vámi o něčem promluvil.“

Muž se přiblížil k nám; to bylo všechno, co si Mercanson přál, neboť si domyslel, že v přítomnosti třetí osoby se mu neopovázím ublížit. Vskutku jsem ho odstrčil, ale tak hrubě, že odletěl zpátky a narazil zády na strom. Zatál pěst a beze slova odešel.

Prožil jsem celý týden ve stavu největšího vzrušení. Třikrát denně jsem chodil k paní Piersonové, a byl jsem u jejích dveří důsledně odmítán. Dostal jsem od ní dopis. Psala mi, že má neodbytnost je celému kraji pro smích, a prosila mě, abych ji napříště navštěvoval méně často. Jinak ani slova o Mercansonovi nebo o její nemoci.

Tato opatrnost byla u ní tak málo přirozená a byla v tak podivném rozporu s nevšimavou hrdostí, kterou projevovala vůči každému takovému klepu, že zprvu jsem tomu stěží mohl uvěřit. Protože jsem

však zatím nedovedl najít žádné vysvětlení, odpověděl jsem jí, že mi nic tak neleží na srdci jako poslušnost vůči ní. Avšak z výrazů, kterých jsem použil, bylo proti mé vůli cítit jistou hořkost.

Dokonce jsem dobrovolně oddaloval den, kdy mi ji bude dovoleno navštívit, a neposílal jsem nikoho poptat se, jak se jí daří, jen abych ji přesvědčil, že její nemoci vůbec nevěřím. Nevěděl jsem, z jakého důvodu mě od sebe takto oddaluje, ale ve skutečnosti jsem byl tak nešťasten, že jsem někdy vážně pomýšlel na to, skoncovat s takovým nesnesitelným životem. Trávil jsem celé dny v lesích. Náhoda tomu chtěla, že mě tam jednoho dne potkala, když jsem byl ve stavu hodném politování.

Jen stěží jsem našel dost odvahy, abych ji požádal o některá vysvětlení. Neodpověděla mi upřímně a já už jsem se k tomu nevracel. Zbývalo mi jen počítat dni, které jsem trávil jinde než u ní, a živit se celé týdny nadějí, kterou jsem si odnesl z jedné návštěvy. V každém okamžiku jsem cítil chuť vrhnout se jí k nohám a vylíčit jí své zoufalství. Říkal jsem si, že by k tomu nemohla zůstat necitelná, že by mi na oplátku řekla aspoň pár soucitných slov, ale pak jsem si vždycky vzpomněl na její náhlý odjezd a na její strohost, zachvěl jsem se obavou, že ji ztratím, a raději bych byl zemřel, než bych se vystavil nebezpečí její ztráty.

A tak mi nebylo ani dovoleno přiznat se k svým mukám a mé zdraví bylo podlomeno. Nohy mě k ní nesly jen neochotně, cítil jsem, že tam jdu čerpat jen prameny slz, a každá návštěva mě stála nové slzy. Pokaždé, když jsem ji opouštěl, byl jsem rozerván, jako bych ji neměl už nikdy spatřit.

Pokud šlo o ni, nehovořila se mnou už ani stejným tónem, ani se stejnou nenuceností jako dříve. Mluvila o úmyslu vydat se na cesty, předstírala, že se mi mimochodem svěruje se záměrem odjet do ciziny, který jí někdy přichází na mysl, jak říkala, a který mě zanechával víc mrtvého než živého, kdykoli jsem se o něm doslechl. Jestliže se na okamžik oddala nějakému přirozenému hnutí mysli,

hned zase znovu upadla do zoufalého chladu. Jednoho dne už jsem se před ní nedovedl ubránit slzám bolesti nad tím, jak se mnou zachází. Viděl jsem, jak mimoděk zbledla. Když jsem odcházel, řekla mi ve dveřích: „Zítra se vydám do Svaté Lucie (byla to jedna z okolních vesnic) a na cestu pěšky je to příliš daleko. Přijed'te sem časné ráno na koni, nemáte-li nic na práci; doprovodíte mě.“

Byl jsem na místě schůzky včas, jak si každý může domyslit. Přijal jsem její slova unesen radostí, ale když jsem vycházel z domu, pocítil jsem naopak nepřekonatelný smutek. Tím, že mi vrátila ztracenou výsadu doprovázet ji na jejích osamělých vyjížd'kách, zřejmě povolila rozmaru, který mi připadal krutý, jestliže mě nemiluje. Věděla, že trpím. Proč tedy zneužívá mé statečnosti, jestliže nezměnila své mínění?

Tato úvaha, která mi mimovolně napadla, způsobila, že jsem byl jiný než obvykle. Nasedala na koně a srdce se mi rozbušilo, když jsem ji vzal za nohu, pomáhaje jí do sedla; nevím, zda žádostivostí, nebo hněvem. „Je-li dojata,“ říkal jsem si, „proč tolik zdrženlivosti? A jestliže jen koketuje, proč tolik nenucenosti?“

Takoví jsou muži. Při prvním mém slově si všimla, že se dívám stranou a že můj obličej je změněn. Nemluvil jsem na ni a jel jsem po druhé straně cesty. Dokud jsme jeli otevřenou krajinou, zdála se klidná a jen čas od času se ohlédla, jedu-li za ní, ale když jsme vjeli do lesa a kroky našich koní se začaly ozývat v šeru stromořadí, mezi osamělými skalisky, viděl jsem, jak se náhle zachvěla. Zastavila se, jako by chtěla počkat na mne, protože jsem se držel poněkud vzadu, a jakmile jsem ji dohonil, rozjela se cvalet. Brzy jsme přijeli k úpatí horského svahu a museli jsme jet krokem. Přidal jsem se tedy k ní a jel jsem po jejím boku, oba jsme však svěřili hlavu. Nadešel čas. Vzal jsem ji za ruku.

„Brigito,“ řekl jsem jí, „unavily vás mé nářky? Byl jsem vám nějak na obtíž od té doby, co jsem se vrátil, co vás vidím každý den a co se každý večer cestou domů ptám sám sebe, kdy si pro mne přijde

smrt? Už dva měsíce ztrácím klid, sílu a naději. A řekl jsem vám za tu dobu jediné slovo o osudné lásce, která mě šíří a která mě zabíjí, nevíte-li to? Zvedněte hlavu. Je třeba, abych vám to říkal? Nevidíte, že trpím a že celé noci trávím v pláči? Nepotkala jste tam někde v temných lesích nešťastníka schovávajícího tvář do dlaní? Nenašla jste tam nikdy slzy na stoncích vřesu? Podívejte se na mne, podívejte se na ty hory – dovedete se upamatovat na to, že vás miluji? Ony to vědí, jsou to mí svědkové; ty skály, ty pustiny to vědí. Proč mě před ně přivádíte? Nejsem ještě dost ubohý? Nebyl jsem teď dost statečný? Neposlouchám vás dost? Jaké zkoušky, jakému mučení jsem podrobován a za jaký zločin? Nemilujete-li mě, co zde děláte?”

„Jedme,“ řekla, „doprovodte mě, vraťme se domů.“

Uchopil jsem jejího koně za uzdu.

„Ne,“ odpověděl jsem, „protože jsem už promluvil. Vraťme-li se, ztratím vás, vím to. Víím předem, co mi cestou domů řeknete. Chtěla jste vidět, kam až sahá má trpělivost, vydráždila jste mou bolest, snad proto, abyste měla právo odehnat mě od sebe. Omrzel vás smutný milenec, trpící bez nářku, který odevzdaně pil hořký kalich vašeho pohrdání. Věděla jste, že octnu-li se s vámi o samotě, nebudu umět zachovat mlčení při pohledu na tyto lesy, před tváří samoty, v níž se zrodila má láska. Chtěla jste, abych vás urazil. Nuže, madam, ať vás tedy ztratím! Dost jsem se naplakal, dost jsem vytrpěl, dost jsem se napotlačoval ve svém srdci zaslepené lásky, která mě hlodá, a vy jste v sobě měla dosti krutosti!“

Chtěla seskočit z koně, ale já jsem ji uchopil do náruče a přitiskl jsem své rty na její. V tom okamžiku jsem však spatřil, jak zbledla, zavřela oči, pustila uzdu z rukou a svezla se k zemi.

„Dobrotivý Bože, ona mě miluje!“ zvolal jsem, když mi vrátila mé políbení.

Seskočil jsem z koně a běžel k ní. Ležela v trávě. Zvedl jsem ji, otevřela oči. Náhlý děs způsobil, že se roztrásla po celém těle. Silou odstrčila mou ruku, začala se rozplývat v slzách a utekla přede mnou.

Zůstal jsem na pokraji cesty. Díval jsem se na ni, krásnou jako den, jak se opírá o strom, na dlouhé vlasy, které jí padaly na ramena, na její zmatené a chvějící se ruce, na její zardívající se tváře, celé zářící purpurem a perlami. „Nechod'te ke mně,“ zvolala, „nepřibližujte se ke mně ani o krok!“

„Má lásko,“ řekl jsem jí, „nebojte se ničeho. Jestliže jsem vás teď právě urazil, můžete mě za to potrestat. Byl to okamžik zuřivosti a bolesti. Naložte se mnou, jak chcete, můžete teď odjet a poslat mě, kam se vám zlíbí. Víím, že mě milujete, Brigito, a zde jste ve větším bezpečí než všichni králové ve svých palácích.“

Při těchto slovech na mne paní Piersonová upřela své zvlhlé oči. Viděl jsem, jak mi v jejich záblesku kráčí vstříc štěstí mého života. Přešel jsem přes cestu a klekl jsem před ní. Jak málo miluje ten, kdo dovede říci, jakými slovy mu milenka vyznala svou lásku!

X

Kdybych byl klenotníkem a kdybych vzal ze své pokladnice šňůru perel, abych ji dal darem příteli, myslím, že by mi způsobilo velkou radost, kdybych mu ji sám položil kolem krku. Kdybych však byl oním obdarovaným přítelem, raději bych zemřel, než bych vytrhl náhrdelník klenotníkovi z rukou.

Viděl jsem, že muži mají většinou naspěch se získáním ženy, která je miluje. Já jsem si vždycky počínal právě naopak, ne z vypočítavosti, ale z přirozeného citu. Žena, která trochu miluje a která se brání, nemiluje dost, a žena, která miluje dost a brání se, ví, že je milována méně.

Poté, co mi paní Piesonová vyznala, že mě miluje, projevovala mi větší důvěru než kdykoli předtím. Úcta, kterou jsem k ní choval, vyvolávala v ní pocit tak sladké radosti, že její krásná tvář se začala podobat rozvitému květu. Někdy jsem ji viděl oddávat se bujně

veselosti, pak se náhle zarazila a zamyslela, v jistých chvílích se mnou ráda jednala skoro jako s dítětem a potom se na mne podívala očima plnýma slz. Vymýšlela si tisíc žertů, aby si našla záminku pro důvěrnější slůvko nebo pro nevinné pohlazení, pak mě opouštěla, aby si mohla sednout někde v ústraní a oddat se snění, které ji přepadalo. Je na světě nějaký dojemnější pohled? Když se vracela ke mně, potkávala mě cestou někde ve stromořadí, odkud jsem ji zpozvdáli pozoroval. „Má drahá přítelkyně,“ říkal jsem jí, „sám Bůh se raduje, když vidí, jak jste milována.“

A přece jsem před ní nedovedl skrýt svou prudkou žádostivost ani to, jak trpím, když se ji snažím potlačit. Jednoho večera, když jsem byl u ní, řekl jsem jí, že jsem se ráno dověděl o své prohře v soudním sporu, který pro mne byl důležitý a který znamenal značnou změnu mých poměrů. „Jak je možné,“ zeptala se mě, „že mi to říkáte se smíchem?“ – „Jeden perský básník,“ řekl jsem jí, „napsal toto přísloví: ‚Kdo je milován krásnou ženou, je chráněn před ranami osudu.‘“ Paní Piersonová mi neodpověděla a celý večer dávala najevo větší veselost než obvykle. Když jsem hrál s její tetou v karty a prohrával jsem, nebylo zlomyslnosti, které by nepoužila, aby mě podráždila. Říkala, že se ve hře vůbec nevyznám, a stále sázela proti mně, takže mě obehřála o všechno, co jsem měl v peněženke. Když stará dáma odešla do svého pokoje, paní Piersonová vyšla na balkon a já jsem ji mlčky následoval.

Byla nejkrásnější noc, jakou si lze představit, měsíc zapadl a hvězdy zářily živěji a jasněji na temně azurovém nebi. Ani nejmenší vánek nepohnul listím stromů, vzduch byl vlhý a provoněný.

Opírala se o loket a hleděla na oblohu. Sklonil jsem se vedle ní a pozoroval jsem ji, jak sní. Za chvíli jsem sám zvedl oči k obloze. Oba nás opájela melancholická rozkoš. Vdechovali jsme společně vlhé výpary, vystupující z habrového porostu, sledovali jsme v dalekém prostoru poslední bledě bílý zásvit, jež měsíc vlekl za sebou, když klesal za černou hradbu kaštanů. Vzpomněl jsem si na den,

kdy jsem hleděl s beznadějí na nesmírnou prázdnotu té krásné oblohy. Při této vzpomínce jsem se zachvěl; jak se to teď všechno zaplnilo! Cítil jsem, jak mi v srdci zaznívá hymnus díků a jak se naše láska vznáší k Bohu. Objal jsem svou drahou milenkou kolem pasu, něžně ke mně otočila hlavu – oči měla plné slz. Její tělo se prohnulo jako stéblo rákosy, její pootevřené rty přilnuly k mým a vesmír byl zapomenut.

XI

Věčný anděli šťastných nocí, kdo vylíčí ty chvíle ticha? Polibku, tajemný nápoji, jež si rty nalévají jako žíznivé poháry! Rozkoši, ty opilosti smyslů, ano, jsi nesmrtelná jako Bůh! Vznesený lidský rozlete, vesmírná shodo bytostí, třikrát svatá rozkoši, co o tobě říkali ti, kdo tě vychvalovali? Nazývali tě pomíjivou, ty tvůrkyně, a říkali, že tvé chvilkové zjevení ozařuje jejich prchavý život. Jsou to slova kratší než vzdech umírajícího, opravdová řeč smyslného zvířete, žasnoucího nad tím, že žije jen hodinu, a považujícího jas věčného světla za jiskřičku, která vyskočila z křesadla. Lásko, základe světa! Drahocenný plameni, nad nímž celá příroda jako neklidná vestálka neustále bdí v chrámu božím! Ohnisko všeho, jímž všechno žije! Duchové zkázy by sami zemřeli, kdyby na tebe dýchali. Nežasnu nad tím, že se lidé rouhají tvému jménu; ti, kteří se domnívají, že ti pohlédli do tváře, jen proto, že otevřeli oči, nevědí, kdo jsi. A když najdeš své skutečné apoštoly, spojené na zemi polibkem, poručíš jejich víčkům zastřít oči jako závojem, aby štěstí nebylo vidět.

Vy však, vy slasti, toužebné úsměvy, první pohlazení, bázlivé tykání, první zajíknutí milenčino, vy, které je možno vidět, vy, které patříte nám, patříte proto Bohu méně než všechno ostatní, vy krásní cherubíni, poletující alkovnou a přivádějící zpátky na tento svět člověka, který procitl z božského snu? Drahé dítky rozkoše, jak vás vaše

matka miluje! Vy dychtivé rozprávky, odkrývající prvá tajemství, vy chvějivé a ještě cudné doteky, pohledy už nenasytné, jež začínáte v srdci rýsovat jako nesmělý náčrt nesmazatelný obraz zbožňované krásy! Vy říše! Vy vítězství! Vy činíte milence milenci. A ty, pravý diadéme, ty, jase štěstí, první pohled vržený na život, první návrate šťastných k tolika lhostejným věcem, na něž se dívají už jen skrze svou radost, vy první kroky přírodou po boku milované, kdo vás vylíčí? Které lidské slovo kdy vyjádří sebelehčí pohlazení?

Kdo jednoho dne vyšel za svěžího jitra v plné síle mládí volným krokem, zatímco zbožňovaná ruka za ním zavírala tajná dvířka, kdo šel nevěda kam a hleděl na lesy a pláně, kdo prošel vsí a neslyšel, že ho někdo oslovuje, kdo usedl na opuštěném místě a smál se a plakal bez příčiny, kdo si zakryl tvář rukama, aby z nich mohl vdechnout zbytek vůně, kdo rázem zapomněl, co doposud dělal na světě, kdo hovořil k stromům u cesty a k přelétajícím ptákům a kdo nakonec mezi lidmi dal najevo, že je radostí bez sebe, a kdo pak padl na kolena a děkoval za to za všechno Bohu, ten zemře bez nářků – neboť žena, kterou miloval, byla jeho.

Část čtvrtá

I

Mám nyní vyprávět, co se stalo s mou láskou a jaká změna se udála ve mně. Jak bych ji mohl odůvodnit? Nijak, jen tak, že o ní budu vyprávět a že mohu říci: „To je pravda.“

Byly tomu dva dny, ani více, ani méně, co jsem byl milencem paní Piersonové. V jedenáct hodin večer jsem vyšel z koupele a za nádherné noci jsem kráčel stromořadím k ní. Měl jsem v těle tak blahý pocit a v duši takové uspokojení, že jsem při chůzi poskakoval radostí a rozevíral náruč k nebi. Zastihl jsem ji na horním konci schodiště. Opírala se lokty o zábradlí a vedle ní na zemi stála svíce. Očekávala mě, a sotva mě zahlédla, rozběhla se mi naproti. Za chvíli jsme byli v jejím pokoji a zastrčili jsme za sebou závoru.

Ukázala mi, jak změnila účes, který se mi nelíbil; strávila den tím, že si natáčela vlasy – tak, jak jsem si to já přál. Ukázala mi, že odstranila z alkovny velký ohavný černý obraz, který se mi zdál příliš ponurý, že přinesla čerstvé květiny – a bylo jich všude plno. Vyprávěla mi, co všechno dělala od té doby, co se známe, o tom, jak mě viděla trpět, o tom, co sama vytrpěla, o tom, jak chtěla už tisíckrát odjet do ciziny a prchnout před mou láskou, jak si vymyslela tolik způsobů ochrany přede mnou, jak se radila se svou tetou, s Mercansonem a s farářem, jak si sama přísahala, že raději zemře, než by povolila, a jak se to všechno rozplynulo pod vlivem jistého slova, které jsem jí řekl, při jistém pohledu, při jisté příležitosti. A při každém doznání jeden polibek. Všechno, co bylo v pokoji podle mého vkusu, co mezi drobnostmi, jimiž byly pokryty její stoly, upoutalo mou pozornost, to všechno mi chtěla dát, abych si to ještě téhož večera odnesl a položil na svůj krb. Chtěla, abych všechno, co bude dělat napříště,

ráno, večer, v kteroukoli hodinu, řídil podle své libosti, a řekla, že se nebude ničím trápit, že lidské řeči se jí nedotýkají, a jestliže dělala, jako by jim věřila, tedy jen proto, aby mě udržela dál od sebe, že však chce být šťastna a zacpat si obě uši, že jí bude brzy třicet a že už jí nezbývá mnoho času na to, aby mnou byla milována. „A budete mě mít dlouho rád? Je trošku pravdy na těch krásných slovech, kterými jste mě tak dokonale zmámil?“ A potom roztomilé výčitky, že přicházím pozdě a že jsem koketní, že jsem se v koupeli navoněl přespříliš, nebo zase málo podle její chuti, že zůstala v domácích střevíčkách, abych viděl její neobutou nohu, že má nohy stejně bílé jako ruce, ale jinak že není vůbec krásná, že by chtěla být stokrát krásnější, jako byla, když jí bylo patnáct. Přecházela sem a tam, celá zmámená láskou, celá zružovělá radostí. Nevěděla, co si vymýšlet, co dělat, co mluvit, aby se mohla dávat a znovu dávat, tělem i duší a vším, co má.

Ležel jsem na pohovce. Cítil jsem, jak při každém jejím slově ze mne padá a jak se ode mne odpoutává těžká hodina mého minulého života. Viděl jsem na svém nebi vzcházet hvězdu lásky a zdálo se mi, že jsem jako strom plný mízy, který ve větru střásá zvadlé listy, aby se přioděl novou zelení.

Sedla si ke klavíru a řekla, že mi zahraje jednu Stradellovu píseň. Miluji nade všecko hudbu, to svaté umění, a píseň, kterou mi zpívala už předtím, zdála se mi velmi krásná. „Nu tak,“ řekla, když dozpívala, „pořádně jste se zmýlil. To jsem vás jen tak ošálila. Ta píseň je ode mne.“

„Od vás?“

„Ano, a vám jsem namluvila, že je od Stradelly, abych viděla, co na ni řeknete. Nikdy nehrávám vlastní skladby, když náhodou něco složím, ale chtěla jsem udělat pokus, a vidíte, že se zdařil, protože jste se dal tak ošidit.“

Jak příšerný stroj je člověk! Mohlo být něco nevinnějšího než to? Každé nepřilíš vychytralé dítě by si dovedlo vymyslet takovou lest,

aby překvapilo svého domácího učitele. Když mi to říkala, smála se od srdce, já jsem však měl znenadání pocit, jako by na mne padl mrak. Změnu mi bylo vidět na obličeji. „Co je vám?“ zeptala se mě. „Co se vám stalo?“

„Nic, zahrajte mi tu píseň ještě jednou.“

Zatímco hrála, přecházel jsem sem a tam, mával jsem si rukou před čelem, jako bych chtěl rozehnat nějakou mlhu, dupal jsem a krčil rameny nad vlastním šílenstvím, a konečně jsem si sedl na zem na spadlý polštář. Přišla za mnou. Čím víc se mi chtělo pustit se do boje s duchem temnot, který se mne v té chvíli zmocňoval, tím černější noc se mi prostírala v hlavě. „Opravdu umíte tak dobře lhát?“ řekl jsem jí. „Ta píseň je vskutku od vás? Dovedete tedy lhát tak bez nesnází?“

Zadívala se na mne užaslým pohledem. „Co to znamená?“ řekla. V rysech její tváře se zračilo nevýslovné znepokojení. Rozhodně si nemohla myslit, že jsem šílený do té míry, abych jí vyčítal tak prostý žert. Neviděla v tom nic vážného, až na smutek, který mě přepadl. Čím malichernější byla jeho příčina, tím víc se mu bylo co divit. Na chvílku byla ochotna věřit, že jí jen oplácím její žertování, když však mě viděla stále bledého, jako by se o mne pokoušely mdloby, strnula s pootevřenými rty a se skloněným tělem jako socha. „Bože na nebesích,“ zvolala, „je to možné?“

Snad se usmíváš, čtenáři, při četbě této stránky. Já, který ji píši, chvěji se ještě teď. Neštěstí mají své příznaky tak jako nemoci a na moři není nic tak nebezpečného jako malý černý bod na obzoru.

Zatím, když se začalo rozednívat, má drahá Brigita postavila doprostřed pokoje stolek z bílého dřeva a prostřela na něm k večeři, nebo lépe řečeno k snídani, protože ptáci už zpívali a včely bzučely nad záhonem. Připravovala všechno sama a já jsem nepil ani kapku, dokud ona nepozvedla sklenici ke rtům. Modravé denní světlo, pronikající záclonami z pestře pomalovaného plátna, ozařovalo její půvabný obličej a velké, poněkud zapadlé oči. Chtělo se jí spát

a objímajíc mě nechala klesnout hlavu na mé rameno a přitom mi říkala umdlévajícím hlasem tisíce slovíček.

Tak půvabnému odevzdání jsem nebyl s to odolat a mé srdce se znovu otevřelo pocitu radosti. Věřil jsem, že jsem se rázem zbavil zlého snu, který se mi právě před chvílí zdál, a prosil jsem ji, aby mi odpustila chvilkové šílenství, které jsem si nedovedl vysvětlit. „Milá přítelkyně,“ řekl jsem jí upřímně, „jsem hluboce nešťasten, že jsem ti nespravedlivě vyčetl nevinný žert, ale máš-li mě ráda, nikdy mi nelži, i kdyby šlo o maličkost. Lež mi připadá strašná a nemohu ji snést.“

Ulehla. Byly tři hodiny ráno a řekl jsem, že chci zůstat u ní, dokud neusne. Viděl jsem, jak zavírá své krásné oči, slyšel jsem ji, jak si v první dřímotě říká nesrozumitelná slova a usmívá se, zatímco jsem jí skloněn k lůžku dával polibek na rozloučenou. Konečně jsem vyšel s klidným srdcem a sliboval jsem si, že se budu radovat ze svého štěstí a že napříště je už nic nemůže zkalit.

Avšak hned příštího dne mi jako náhodou Brigita řekla: „Mám tlustou knihu, do které si zapisuji své myšlenky, všechno, co mi táhne hlavou, a chci vám dát přečíst, co jsem si tam zapsala v prvních dnech po tom, co jsem vás uviděla po prvé.“

Četli jsme společně všechno, co se týkalo mne, a dodávali jsme k tomu stovky žertovných poznámek. Mezi stránkami, které jsem rychle obracel, padla mi do očí věta, napsaná velkými písmeny. Přečetl jsem zřetelně několik slov, dost bezvýznamných, a chtěl jsem číst dál, když vtom mi Brigita řekla: „To nečtěte.“

Odhodil jsem knihu. „Máte pravdu,“ řekl jsem, „nevím, co dělám.“

„Vy to ještě berete vážně?“ zeptala se mne se smíchem, když bezpochyby viděla, že mě má nemoc zachvacuje znovu. „Vezměte si zase tu knihu, chci, abyste ji četl.“

„Nemluvme o tom už. Co bych tam mohl najít tak zajímavého? Vaše tajemství patří vám, má drahá.“

Kniha zůstala pohozena na stole, ale ať jsem dělal co dělal, nemohl jsem od ní odtrhnout oči. Náhle se mi zdálo, jako bych slyšel hlas, který mi šeptá do ucha, a domníval jsem se, že vidím, jak se přede mnou šklebí ve svém ledovém úsměvu suchá postava Desgenaisova. „Co tu má co dělat Desgenais?“ zeptal jsem se sám sebe, jako bych ho byl skutečně viděl. Zjevil se mi tak, jak vypadal jednoho večera s čelem skloněným pod mou lampou, když mi řezavým hlasem přednášel svůj katechismus prostopášníka.

Neustále jsem hleděl na knihu a nejasně jsem v paměti tušil nějaká zapomenutá slova, která jsem kdysi zaslechl, která mě však tížila u srdce. Duch pochybnosti, vznášející se nad mou hlavou, vlil do mých žil kapku jedu, jehož výpary mi stoupily k mozku, a já jsem se začal napolo potácet v začínajícím neblahém opilství. Jaké tajemství přede mnou Brigita skrývá? Věděl jsem dobře, že stačí sklonit se a otevřít knihu. Ale na kterém místě? Jak znovu najít list, na který jsem přišel čirou náhodou?

Hrdost mi ostatně nedovolovala vzít knihu do rukou. Byla to opravdu hrdost? „Bože můj,“ řekl jsem si v strašném smutku, „cožpak je minulost nějaký přízrak? Cožpak vystupuje z hrobu? Ach ty bídnice, dojde snad k tomu, že nebudu schopen milovat?“

Všechny mé pohrdavé myšlenky o ženách, všechny ty výroky výsměšné nadutosti, které jsem si kdysi v dobách nezřízeného života opakoval jako školní úkol a jako divadelní roh, prolétly mi nenadále myslí. A divná věc: kdysi, když jsem je stavěl na obdiv, nepřikládal jsem jim žádné víry, kdežto teď se mi zdálo, že jsou pravdivé, nebo aspoň že byly pravdivé.

Znal jsem paní Piersonovou čtyři měsíce, ale nevěděl jsem nic o jejím dřívějším životě a na nic jsem se jí neptal. Oddával jsem se své lásce k ní důvěřivě a s nekonečným zanícením. Nacházel jsem jakési potěšení v tom, že jsem se na ni neptal nikoho, ani jí samé. Ostatně podezřívavost a žárlivost patří tak málo k mé povaze, že když jsem je pocítil, užasl jsem víc než Brigita, když je ve mně našla.

Při svých prvních láskách ani v každodenním životě jsem nikdy nebyl nedůvěřivý, ale naopak spíš smělý, a nepochyboval jsem takřka o ničem. Musel jsem vidět na vlastní oči milenčinu zradu, abych uvěřil, že je schopna mě podvádět. Sám Desgenais, který mi dělával kázání ve svém duchu, dobíral si mě v jednom kuse za to, že se nechám snadno napálit. Celá historie mého života byla důkazem, že jsem spíš důvěřivý než podezíravý. A když mnou tedy pohled na onu knihu tak nenadále otřásl, zazdalo se mi pojednou, že v sobě cítím nějakou novou bytost a cosi neznámého. Můj rozum se bouřil proti tomu, co jsem cítil, ale neměl jsem odvahu zeptat se, kam mě to všechno přivede.

Avšak muka, která jsem vytrpěl, vzpomínka na zradu, jejímž jsem byl svědkem, hrozná léčba, kterou jsem si uložil, hovory mých přátel, zkažená společnost, jíž jsem prošel, smutné pravdy, které jsem zhlédl, ty, které jsem pochopil a vytušil svou neblahou rozumovou schopností, aniž jsem je znal, a konečně hýření, pohrdání láskou, zneužívání všeho – to všechno jsem měl v srdci, aniž jsem to tehdy tušil. A v okamžiku, kdy jsem se domníval, že se znovu rodím pro naději a pro život, uchopily mě všechny ty přechodně ustrnuvší fúrie za hrdlo a křikly mi do ucha, že jsou tu.

Sklonil jsem se a otevřel knihu, pak jsem ji hned zavřel a znovu odhodil na stůl. Brigita mě pozorovala. V jejích krásných očích nebyla ani uražená hrdost, ani hněv, nebylo v nich nic než něžné znepokojení, jako bych byl churav. „Což si myslíte, že mám nějaká svá tajemství?“ zeptala se objímajíc mě. „Ne,“ odpověděl jsem, „nemyslím si nic, jen to, že jsi krásná a že chci zemřít jako tvůj milenec.“

Když jsem se vrátil domů a chystal se povečeřet, zeptal jsem se Lariva: „Kdo je to vlastně, ta paní Piersonová?“

Otočil se celý užaslý. „Žije zde v kraji už hodně let,“ řekl jsem mu, „a musíš ji znát lépe než já. Co se tu o ní říká? Co si o ní myslí lidé ve vsi? Jak žila předtím, než jsem ji poznal? S jakými lidmi se stýkala?“

„Na mou věru, pane, nikdy jsem ji neviděl dělat nic jiného než to, co dělá denně, to znamená procházet se v údolí, hrát s tetou piket a prokazovat dobrodiní chudým. Lidé ve vsi jí říkají Brigita Růže a nikdy jsem od nikoho neslyšel jediné slovo proti ní, leda to, že chodí po venku úplně sama, v kteroukoli denní nebo noční hodinu. Ale když je to za tak chvalitebným cílem! Je to Prozřetelnost tohoto kraje. A co se týče lidí, s kterými se stýká, je to jen a jen farář a pan de Dalens za svého letního pobytu.“

„Kdo je to pan de Dalens?“

„To je majitel zámku tam za vrchem, jezdívá sem jen na hony.“

„Je mladý?“

„Ano.“

„Je to příbuzný paní Piersonové?“

„Ne, byl to přítel jejího manžela.“

„Je tomu dávno, co jí manžel zemřel?“

„Na Všechny svaté tomu bude pět let. Byl to čestný člověk.“

„A neříká se, že se jí ten pan de Dalens dvoří?“

„Vdově, pane? Ovšem! Abych pravdu řekl...“ zarazil se v rozpacích.

„Budeš mluvit?“

„Říkalo se, neříkalo... Já o tom nic nevím, nic jsem neviděl.“

„A zrovna teď jsi mi řekl, že se o ní ve vsi nemluví?“

„Jinak se o ní nikdy nic nemluvalo, a já myslil, že toto už pán ví.“

„Zkrátka, říká se to, ano, nebo ne?“

„Říká, aspoň si to myslím.“

Vstal jsem od stolu a šel jsem se projít do stromořadí. Byl tam Mercanson. Čekal jsem, že se mi vyhne, ale on naopak, přistoupil ke mně.

„Pane,“ oslovil mě, „onehdy jste projevil známky hněvu, jež člověk mého povolání nemůže uchovávat v paměti. Vyslovuji vám své politování nad tím, že jsem se ujal poslání poněkud nenáležitého (liboval si v takových dlouhých slovech) a že jsem položil jaksi nevhod břevno do cesty.“

Oplatil jsem mu poklonu, domnívaje se, že mě pak opustí, on se však přidal ke mně.

„Dalens, Dalens!“ opakoval jsem si mezi zuby. „Kdo mi poví něco o Dalensovi?“ Larive mi totiž neřekl nic víc, než co může říci sluha. Od koho jsem to věděl? Od nějaké služby nebo od nějakého venkovana. Potřeboval jsem svědka, který mohl vidět Dalense u paní Piersonové a který věděl, co si o tom myslet. Ten Dalens mi nešel z hlavy, a protože jsem nemohl mluvit o ničem jiném, začal jsem o něm rovnou hovořit s Mercansonem.

Nikdy jsem nedovedl jasně rozeznat, je-li Mercanson zlý člověk, je-li hloupý, nebo lstivý. Jisté je, že mě musel nenávidět a že se ke mně choval tak zlomyslně, jak jen mohl. Paní Piersonová, která k faráři cítila nejhlubší přátelství (a plným právem), začala je nakonec, takřka proti své vůli, pocítovat i k jeho synovci. Byl na to pyšný, a tudíž žárlil. Láska není to jediné, z čeho pramení žárlivost. Prokázaná přízeň, laskavé slovo, úsměv krásných úst dovedou u jistých lidí vyvolat žárlivost přímo zuřivou.

Mercanson se zprvu zdál, stejně jako Larive, zaražen údivem nad otázkami, které jsem mu položil. Já sám jsem nad nimi žasl ještě víc. Ale kdo z nás se v sobě vyzná?

Při prvních kněžových odpovědích jsem poznal, že chápe, co chci vědět, a že je rozhodnut neříci mi to.

„Jak je možné, pane, že vy, který znáte paní Piersonovou už tak dlouho a jste u ní přijímán jako dosti důvěrný přítel (aspoň si to myslím), vůbec jste se u ní nesetkal s panem de Dalens? Ale zřejmě máte nějaký důvod, který mi nepřísluší znát, proč se na něho dnes vyptáváte. Já za svou osobu o něm mohu říci jen tolik, že je to počestný šlechtic, samá dobrota a milosrdný skutek. Byl podobně jako vy přijímán paní Piersonovou jako velmi blízký přítel. Má velkou smečku honicích psů a dovede ve svém domě výborně prokazovat hostitelské pocty. U paní Piersonové se osvědčoval jako výtečný hudebník, tak jako vy, pane. Pokud jde o jeho povinnosti k bližním, plnil

je přesně. Když byl zde, doprovázel onu dámu na procházkách, tak jako vy, pane. Jeho rodina se v Paříži těší skvělé pověsti. Stávalo se mi, že jsem se s ním u oné dámy setkal téměř pokaždé, kdy jsem k ní přišel. Jeho mravy jsou považovány za vynikající. Ostatně, chápete jistě, pane, že vůbec mám v úmyslu hovořit jen o počestné důvěrnosti, jaká přísluší osobám tak zasloužilým. Myslím, že sem přijíždí jen na hony. Byl to manželův přítel. Je prý velmi bohatý a velmi šlechetný, ale jinak ho neznám skoro vůbec, leda z doslechu...”

Kolika zamotanými větami mě omráčil ten neohrabaný kat! Hleděl jsem na něho, styděl jsem se za to, že mu naslouchám, a neodvažoval jsem se už položit mu ani jedinou otázku nebo zarazit mu jeho tlachání. Říkal své pomluvy tak neurčitě a jak dlouho chtěl; pohodlně mi nořil svou zahnutou čepel do srdce. Když to vykonal, opustil mě, aniž jsem ho stačil zadržet, a vcelku vzato, nic mi neřekl.

Zůstal jsem ve stromořadí sám; nastávala noc. Nevím, zda jsem v sobě cítil víc zuřivého hněvu nebo smutku. Důvěra, s níž jsem se slepě oddal lásce k své drahé Brigitě, byla mi příliš milá a pro mne příliš přirozená, abych se mohl odhodlat k víře, že tak velké štěstí mě zklamalo. Prostoduchý a důvěřivý cit, který mě k ní přivedl, aniž jsem jej chtěl kdy potlačovat nebo o něm pochybovat, zdál se mi sám o sobě důkazem, že je ho hodna. Bylo tedy možné, že ty čtyři tak šťastné měsíce nejsou už ničím víc než snem?

„Ale koneckonců,“ řekl jsem si pojednou, „tato žena se mi oddala dost brzy. Nebylo vůbec nic lživého v úmyslu prchnout přede mnou, který mi nejprve dala najevo a který jediné mé slovo rozptýlilo? Neměl jsem náhodou co činit s ženou, jakých je vidět tolik? Ano, je to tak; tak si vedou všechny: naoko uhýbají, aby viděly, že jsou pronásledovány. I laně si tak počínají; je to samičí pud. Nevyznala mi svou lásku z vlastní vůle právě v okamžiku, když jsem myslel, že nikdy nebude mou? Nepřijala hned první den, kdy jsem ji spatřil, mé rámě, aniž mě znala, a tak snadno, že bych o ní byl měl zapo-

chybovat? Byl-li ten Dalens jejím milencem, je jím pravděpodobně dosud, to jsou ty svazky v dnešní společnosti, které nezačínají ani nekončí: když se dva lidé sejdou, vždycky znovu se sobě oddají, a jakmile se rozejdou, jeden na druhého zapomene. Přejde-li ten člověk na letní pobyt, ona se s ním nepochybně setká, a přitom se mnou se pravděpodobně ani nerozejde. A co je vlastně zač ta její teta? A co ten záhadný život, který má na vývěsním štítě dobročinnost? A co ta opovážlivá volnost, která nedbá na žádné řeči? Nejsou to dobrodružky, ty dvě ženy se svým domkem, se svou šosáckou rozšafností, která tak rychle budí úctu v lidech a ještě rychleji sama sebe usvědčuje ze lži? Ať je tomu jakkoliv, jisté je, že jsem upadl se zavřenýma očima do milostné pletky, kterou jsem považoval za román. Ale co si teď počít? Nevidím tu nikoho, kromě onoho kněze, který nechce mluvit jasně, a kromě jeho strýce, který mi o tom poví ještě méně. Ach bože, kdo mě zachrání? Jak se dopídit pravdy?“

Tak mluvila žárlivost. Tak, zapomenuv na tolik slz a na všechno, co jsem vytrpěl, začal jsem se za dva dni znepokojovat proto, že se mi Brigita vzdala. Tak jsem už, jako všichni pochybovači, odsunul stranou city a myšlenky, abych se mohl přít se skutečnostmi, chytat se každého písmenka a rozpitvat to, co jsem miloval.

Zabrán do úvah, došel jsem pomalým krokem k Brigitinu domku. Našel jsem mřížkovou branku otevřenou, a když jsem kráčet přes dvůr, uviděl jsem v kuchyni světlo. Napadlo mi vyzpovídat služku. Zamířil jsem tam tedy, a cinkaje v kapse několika stříbrnými mincemi, vstoupil jsem na práh.

Okamžitě mě zarazil hrůzný dojem. Služka byla vyhublá vrásčitá stařena s věčně shrbenými zády, jaká mívají lidé připoutaní k hrouď. Zastihl jsem ji, jak myje nádobí nad nečistou výlevkou. Ohavná svíčka se jí třásla v ruce, kolem ní rendlíky, talíře, zbytky od oběda, které požíral toulavý pes, jenž sem vešel s pocitem studu jako já. Teplý a odporný pach vycházel z vlhkých zdí. Když mě stařena zahlédla, důvěrně se na mne pousmála – ráno mě viděla vyklouznout

z pokoje své paní. Otrásl jsem se odporem sám nad sebou a nad tím, co jsem přišel hledat na místo hodící se tak dobře k podlosti, kterou jsem měl za lubem. Prchl jsem před stařenou, jako by byla zosobněním mé žárlivosti a jako by pach jejího nádobí vycházel z mého vlastního srdce.

Brigita byla v okně a zalévala své milované květiny. Dítě jedné z našich sousedek, sedící v lenošce a zabořené do podušek, drželo ji za rukáv a ústy plnými bonbonů k ní pronášelo svým radostným a nesrozumitelným jazykem jednu z dlouhých řečí klučinů, kteří ještě nedovedou pořádně mluvit. Sedl jsem si vedle ní a políbil jsem dítě na buclaté tvářičky, jako bych chtěl svému srdci navrátit trochu nevinnosti. Brigita mě přijala plaše; viděla v mých očích svůj vlastní obraz už zakalený. Já jsem se jejím pohledům vyhýbal. Čím víc jsem se obdivoval její kráse a jejímu nevinnému vzezření, tím víc jsem si říkal, že taková žena je buď anděl, nebo proradný netvor. Usilovně jsem hledal v paměti každé Mercansonovo slovo a stavěl jsem proti sobě, abych tak řekl, jeho našeptávání s podobou své milenky a s půvabnými obrysy její tváře. „Ovšem, je velmi krásná,“ říkal jsem si, „a velmi nebezpečná, dovede-li podvádět, ale já jí dám co proto a budu jí umět vzdorovat. Potom pozná, kdo jsem.“

„Má drahá,“ řekl jsem jí po dlouhém mlčení, „právě jsem dal radu příteli, který mě o ni požádal. Je to dosti prostý mladík. Jak mi napsal, zjistil, že žena, která se mu nedávno oddala, má zároveň jiného milence. Ptal se mě, co má dělat.“

„Jak jste mu odpověděl?“

„Dvěma otázkami: Je krásná? Milujete ji? Milujete-li, zapomeňte na ni. Je-li krásná a nemilujete-li ji, ponechte si ji pro potěšení. Máte-li co činit jen s její krásou, budete mít vždycky dost času na to, abyste se s ní rozešel, a v tomto ohledu je jedna stejně dobrá jako druhá.“

Brigita, slyšíc mě tak mluvit, pustila dítě, které držela za ruku, a šla si sednout na druhou stranu pokoje. Neměli jsme rozsvíceno

a měsíc, ozařující místo, které Brigita opustila, vrhal na pohovku, kam si sedla nyní, hluboký stín. Slova, která jsem pronesl, měla v sobě tak drsný a tak krutý smysl, že mě to samého hluboce zarmoutilo, a srdce se mi naplnilo hořkostí. Znepokojené dítě volalo po Brigitě a při pohledu na nás posmutnělo. Jeho radostné výkřiky a žvatlání zvolna umlkaly a pak usnulo v lenošce. A tak jsme všichni tři zůstali v tichu a měsíc se zastřel mrakem.

Do pokoje vstoupila služka, která přišla pro dítě, a přinesla světlo. Vstal jsem a Brigita zároveň se mnou, vzápětí si však přitiskla obě ruce k srdci a skácela se k zemi vedle svého lože.

Přiběhl jsem zděšen k ní. Neztratila vědomí a prosila mě, abych nikoho nepřivolával. Řekla mi, že se jí prudce rozbušilo srdce, že tyto záchvaty ji trápí už od dětství a přepadají ji tak znenadání, že však nejsou nijak nebezpečné a že proti nim nepomáhá žádný lék. Klečel jsem u ní. Něžně mě objala, vzal jsem jí hlavu do rukou a přitiskl si ji k rameni. „Ach, lituji vás, milý příteli,“ řekla mi.

„Poslyš mě,“ zašeptal jsem jí do ucha, „jsem ničemný blázen, ale nedovedu nic skrývat v srdci. Co je to za pana Dalense, který bydlí za vrchem a který k tobě občas přichází na návštěvu?“

Zdálo se, že užasla, slyšíc mě vyslovovat ono jméno. „Dalens?“ řekla. „To je přítel mého manžela.“

Zadívala se na mne, jako by chtěla dodat: Ostatně, proč ta otázka? Zdálo se mi, že se jí obličej zachmuřil. Kousal jsem se do rtů. „Chce-li mě podvádět,“ napadlo mi, „dopustil jsem se chyby, že jsem o tom začal mluvit.“

Brigita namáhavě vstala. Vzala si vějíř a přecházela rychlými kroky po pokoji. Prudce oddychovala; zranil jsem ji. Chvilí zůstala zamyšlena a vyměnili jsme si spolu několik téměř chladných a téměř nepřátelských pohledů. Šla k sekretáři, otevřela jej, vytáhla svazek dopisů, převázaných hedvábnou stužkou, a beze slova jej hodila přede mne.

Nedíval jsem se však ani na ni, ani na dopisy. Hodil jsem kámen do propasti a poslouchal jsem, jak v ní duní ozvěna. Po prvé se na Brigitině tváři objevila uražená hrdost. V jejích očích už nebyl ani neklid, ani soucit, a protože jsem se začal cítit zcela jinak než kdykoli předtím, začal jsem také v ní vidět ženu, kterou jsem dříve neznal.

„Přečtete si to,“ řekla konečně. Přistoupil jsem k ní a vztáhl k ní ruku. „Přečtete si to, přečtěte!“ opakovala ledovým tónem.

Držel jsem dopisy v ruce. V té chvíli jsem cítil, že jsem tak přesvědčen o její nevinnosti, a uvědomil jsem si svou nespravedlivost tak, že jsem začal všeho litovat. „Připomínáte mi,“ řekla, „že jsem vám dlužna historii svého života. Sedněte si a dovíte se ji. Potom otevřete tyto zásuvky a přečtete si všechno, co je v nich, ať je to psáno mou, nebo cizí rukou.“

Sedla si a ukázala na křeslo. Viděl jsem, s jakou námahou mluví. Byla bledá jako smrt, změněný hlas se jí jen stěží dral ze sevřeného hrdla.

„Brigito, Brigito!“ zvolal jsem. „Pro všechno na světě vás prosím, nemluvte! Bůh je mi svědkem, že jsem se narodil jiný, než si myslíte; nikdy v životě jsem nebyl podezřívavý a nedůvěřivý. Zkazili mě, pokřivili mi srdce. Žalostná zkušenost mě zavedla do propasti a celý rok jsem viděl jen to, co je na tomto světě zlého. Bůh je mi svědkem; do dnešního dne jsem sám nevěřil, že bych dovedl sehrát takovou nečestnou úlohu, poslední mezi všemi, úlohu žárlivce. Bůh je mi svědkem, že vás miluji a že vy jediná na tomto světě mě můžete vyléčit z následků minulosti. Až dosud jsem měl co činit jen s ženami, které mě klamaly nebo které nebyly hodny lásky. Vedl jsem život zhýralce a mám v srdci vzpomínky, které se nikdy nedají vyhladit. Je to má vina, když sebeneurčitější, sebeneudržitelnější pomluva nebo obvinění najde dnes v tomto srdci vlákna dosud chová, ochotná přijímat všechno, co se podobá bolesti? Onehdy večer jsem se doslechl o člověku, kterého neznám, o jehož existenci jsem

předtím nevěděl. Bylo mi naznačeno, že o vás a o něm se šířily řeči, které mi nic nedokazují. Nechci se vás na nic ptát, trpěl jsem pro to, přiznal jsem se vám k tomu, a to je nenapravitelná chyba. Ale než bych přijal, co mi navrhuje, raději to všechno hodím do ohně. Ach, milá přítelkyně, neponižujte mě, nezačněte se ospravedlňovat, netrestejte mě za to, že jsem trpěl. Jak bych vás mohl v hloubi srdce podezřívát, že mě klamete? Ne, jste krásná a jste upřímná. Jediný váš pohled, Brigito, mi říká víc, než potřebuji k tomu, abych vás miloval. Kdybyste věděla, jaké hrůzy, jaké příšerné zrady vidělo dítě, které máte před sebou! Kdybyste věděla, jak s ním zacházeli, jak se posmívali všemu, co je dobré, jak pečlivě ho učili všemu, co by ho mohlo přivést k pochybovačství, k žárlivosti, k zoufalství! Běda, má drahá milenko, kdybyste jen věděla, koho milujete! Nedělejte mi žádné výčitky, mějte odvalu politovat mě, potřebuji zapomenout, že existují jiní tvorové než vy. Kdož ví, jaké zkoušky a jaké strašlivé chvíle bolesti budu ještě muset prožít! Netušil jsem, že by tomu tak mohlo být. Nevěřil jsem, že budu muset zápasit. Od té doby, co jste mou, poznávám, čeho jsem se dopouštěl; když jsem vás líbal, cítil jsem, jak jsem si v minulosti poskrnul rty. Proboha, pomozte mi žít. Bůh mě stvořil lepšího, než jsem teď.“

Brigita ke mně vztáhla ruce a zahrnula mě nejněžnějším laskáním. Požádala mě, abych jí vyprávěl všechno, co vedlo k tomuto smutnému výstupu. Pověděl jsem jí jen to, co mi řekl Larive, a neodvážil jsem se jí přiznat, že jsem se vyptával Mercansona. Trvala rozhodně na tom, abych vyslechl její vysvětlení. Pan de Dalens ji miloval, ale je to člověk lehkomyšlný, velmi rozmařilý a velmi nestálý. Dala mu na srozuměnou, že se nechce znovu vdávat a že ho tedy musí poprosit, aby s ní mluvil jinak, a on se s tím ochotně smířil. Od té doby však byly jeho návštěvy čím dál řidší a teď už nechodí vůbec. Vytáhla ze svazku dopis, který mi ukázala a na němž bylo zcela čerstvé datum. Nemohl jsem se ubránit, abych se nezačervenal, když jsem v něm našel potvrzení toho, co mi právě řekla. Ujistila mě, že mi odpouští,

a jako jediné pokání si na mně vyžádala slib, že napříště jí řeknu okamžitě o všem, co by ve mně mohlo vzbudit nějaké podezření vůči ní. Zpečetili jsme smlouvu polibkem, a když jsem odcházel, už za denního světla, oba jsme zapomněli, že nějaký pan Dalens existuje.

II

Jakási bezvládná netečnost, zabarvená hořkou radostí, je u zhýralců obvyklá. Je to následek rozmařilého života, v němž se nic neřídí potřebami těla, nýbrž všechno jen představivostí ducha, a kde první musí být vždy ochotno podřídít se druhému. Mládí a vůle dovedou odolávat až do krajnosti, příroda se však mstí mlčky a v den, kdy se rozhodne obnovit své síly, vůle odumírá, aby vyčkala návratu sil a začala jich znovu zneužívat.

Člověk nachází kolem sebe všechny předměty, které jej včera pokoušely, nemá už sílu zmocnit se jich a může všemu, co ho obklopuje, oplácet jen znechuceným úsměvem. Připočtete k tomu, že právě k předmětům, které probouzely jeho žádost, nepřistupuje se nikdy chladnokrevně. Zhýravec se zmocňuje všeho, co má rád, násilím. Jeho život je horečka, a mají-li jeho smysly najít nějaké potěšení, musí se spřáhnout s opojnými nápoji, s nevěstkami a s probdělými nocemi. Ve dnech nudy a nečinnosti nachází tedy mnohem větší vzdálenost mezi svou nemohoucností a svým pokušením než jiní lidé, a aby pokušení odolal, musí mu přijít na pomoc pýcha a vzbudit v něm víru, že pokušením opovrhne. Tak potom neustále plívá na všechny hodokvasy života a mezi palčivou žízňí a úplným nasycením ho spokojená marnivost vede ke hrobu.

Přestože jsem už nebyl zhýralcem, mé tělo si někdy z ničeho nic vzpomnělo, že jsem jím býval. Je zcela pochopitelné, že od té doby jsem nic takového nepozoroval. Před žalem, který jsem cítil po otco-

vě smrti, umlklo všechno a pak přišla prudká láska. Dokud jsem žil o samotě, nemusela má nuda s ničím zápasit. Ať čas ubíhá jakkoliv, smutně nebo vesele – co na tom záleží člověku, který je sám?

Tak jako zinek, tento polokov, když je vydobyť z modravé žíly, kde spal v potupě, dá v sobě zazářit paprsku slunce, spojí-li se s panenskou mědí, tak Brigityny polibky zvolna probouzely v mém srdci, co jsem tam nosil pohřbeno. Od té doby, co jsem byl pohromadě s ní, poznával jsem, co jsem.

Některý den jsem se od rána cítil v tak zvláštním rozpoložení, že je není možno nijak blíž označit. Probouzel jsem se bez příčiny jako člověk, který předešlého večera u stolu užíval přes míru a tím se vyčerpal. Všechny dojmy z vnějšku mě nesnesitelně unavovaly, všechny známé a obvyklé předměty mě odpuzovaly a nudily. Jestliže jsem promluvil, tedy jen proto, abych zesměšnil, co říkali jiní nebo co jsem si myslel sám. A tak jsem ležel na pohovce, jako bych nebyl schopen pohybu, a schválně jsem svými řečmi kazil celou procházku, kterou jsme si smluvili minulého dne. Napadlo mi vyhledat v paměti všechna nejprocítěnější a nejupřímnější něžná slovíčka, která jsem své drahé milence kdy řekl, a nebyl jsem spokojen, dokud jsem svými ironickými žerty nepošpinil a neotrávil vzpomínky na šťastné hodiny. „Nemohl byste mě toho ušetřit?“ ptala se mě smutně Brigita. „Jsou-li ve vás dva tak různí lidé a pozvedne-li se ten zlý, nestačilo by vám zapomenout na toho dobrého?“

Avšak trpělivost, s níž Brigita čelila mým návalům nepřítelů, povzbuzovala jen mou neblahou veselost. Je to divná věc, že člověk, který trpí, chce působit utrpení tomu, koho miluje. Není to nejhorší ze všech nemocí, když má člověk tak málo vlády nad sebou? Co je pro ženu krutější než vidět, jak muž, který právě opustil její objetí, neodpustitelně bizarním způsobem zesměšňuje to, co je na šťastných nocích nejsvětějšího a nejtajemnějšího? A přece přede mnou neprchala, zůstávala u mne, skloněna nad vyšíváním, zatímco já

jsem ve své zběsilé náladě takto urážel lásku a nechával jsem své šílenství blábolit na rtech zvlhlých jejími polibky.

V tyto dni jsem proti svému zvyku míval chuť hovořit o Paříži a líčit svůj zhýralý život jako nejlepší věc na světě. „Vy jste jen pobožná žena,“ říkal jsem Brigitě se smíchem, „vy nevíte, co to je. Nic se nevyrovná tomu, když lidé žijí bezstarostně a provozují lásku, aniž v ni věří.“ Neznamenal to, že já v ni nevěřím?

„Dobrá,“ odpověděla mi Brigita, „naučte mě tedy tomu, jak se vám stále líbit. Možná, že jsem stejně hezká jako milenky, kterých je vám líto. Nejsem-li tak vtipná jako ony, abych vás dovedla bavit podle vaší chuti, chci se tomu naučit. Dělejte, jako byste mě nemiloval, a nechte mě milovat vás a nemluvit o tom. Jsem-li pobožná v kostele, jsem pobožná i v lásce. Co mám dělat, abyste tomu uvěřil?“

Stála před zrcadlem a oblékala se za bílého dne jako na ples nebo na nějakou slavnost. Předstírala koketnost, kterou přitom nesnášela, a snažila se hovořit stejným tónem jako já, smějíc se a poskakujíc po pokoji. „Jsem podle vašeho vkusu?“ ptala se mě. „Co myslíte, které z vašich milenek jsem podobná? Jsem dost krásná, abych vám dala zapomenout, že se dá ještě věřit v lásku? Vypadám bezstarostně?“ Pak jsem viděl, jak se ke mně uprostřed této strojené radosti otočila zády a proti své vůli se roztřásla tak, že se začaly chvět smutné květy, které si dala do vlasů. Tehdy jsem se jí vrhl k nohám. „Přestaň,“ řekl jsem jí, „příliš připomínáš to, co chceš napodobovat; a má ústa jsou do té míry zlá, že by to dovedla před tebou připomenout. Odlož ty květiny, svlékni ty šaty. Smyjme tu veselost upřímnou slzou. Nepřipomínej mi, že jsem marnotratný syn, znám svou minulost až příliš dobře.“

I toto pokání však bylo kruté; dokazovalo jí, že přízraky, které mám v srdci, jsou plné skutečnosti. Když jsem ustoupil před pocitem hrůzy, říkal jsem jí tím jasně, že její odevzdanost a její touha zalíbit se mi jsou pro mne jen kalným obrazem.

Bylo to pravda. Přicházel jsem k Brigitě unesen radostí, přísahal jsem si, že v její náruči zapomenu na svůj bol a na svůj dřívější život, na kolenou jsem jí projevoval úctu až po pelest jejího lože, vstupoval jsem k ní jako do svatyně a vztahoval jsem k ní náruč, prolévaje slzy. Pak učinila nějaký pohyb, svlékala si šaty jistým způsobem nebo krácejíc ke mně pronesla nějaké slovo, a já jsem si náhle vzpomněl na děvku, která si jednoho večera svlékala šaty a cestou k mému lůžku učinila tento pohyb, vyřkla toto slovo.

Ubohá oddaná duše, co jsi tehdy vytrpěla, když jsi viděla, jak před tebou blednu, když mé paže, chystající se tě obejmout, sklesly jako zbaveny života na tvá sladká a svěží ramena, když polibek se uzavřel na mých rtech a když otevřený pohled lásky, ten čistý paprsek božského světla, uhnul z mých očí jako šíp stržený větrem! Ach Brigito, jaké démanty kanuly z tvých řas! Z jakých pokladů vznešeného milosrdenství jsi trpělivou rukou čerpala svou smutnou lásku, plnou soucitu!

Dlouho se střídaly dobré a zlé dny téměř pravidelně. Projevoval jsem se střídavě jako otrlý a posměvačný, něžný a oddaný, suchý a ješitný, lítostivý a pokorný. V duchu jsem neustále měl před sebou Desgenaisův obličej, který se mi zjevil první, jako by mi přišel oznámit, co budu dělat. Ve dnech pochybnosti a chladu jsem se tak říkajíc bavil s ním. Často jsem si říkal, dokonce i ve chvíli, kdy jsem Brigitu urážel krutým výsměchem: „Desgenais by na mém místě vyváděl ještě víc!“

Někdy také, když jsem si na odchodu k Brigitě bral klobouk, podíval jsem se na sebe do zrcadla a řekl jsem si: „Co je na tom zlého? Mám koneckonců hezkou milenku, oddala se zhýralci, ať mě tedy bere takového, jaký jsem.“ Přišel jsem s úsměvem na rtech a s bezstarostným a odhodlaným obličejem jsem se vrhl do křesla. Pak jsem uviděl Brigitu, jak se ke mně blíží se svými velkýma něžnýma a neklidnýma očima. Uchopil jsem její drobné bílé ruce a ponořil jsem se do nekonečného snu.

Jak pojmenovat věc, která nemá jména? Byl jsem hodný, nebo zlý? Byl jsem vyzývavý, nebo jsem byl šílený? O tom se nesmí uvažovat, musí se pokračovat – tak je to.

Měli jsme za sousedku mladou ženu, která se jmenovala paní Danielová. Nechybělo jí krásy, a koketnosti teprve ne, byla chudá a chtěla se zdát bohatou. Chodívala k nám na návštěvu po večeři a vždycky s námi hrála v karty dost vysoko, přestože ji prohry přiváděly do úzkých. Zpívala, přestože vůbec neměla hlas. V této zapadlé vsi, kam ji osud donutil zapadnout, cítila se sžírána neslýchanou touhou po zábavě. Nemluvila o ničem jiném než o Paříži, kam vkročila každý rok na dva na tři dni. Předstírala, že sleduje módu, a má drahá Brigita jí pomáhala, jak mohla, stále se jen soucitně usmívajíc. Její manžel byl zaměstnán u katastru, o svátcích ji vozíval do okresního města a tam, ověšena všemi svými cetkami, tančívала tato panička nadšeně s příslušníky vojenské posádky v místnostech prefektury. Vracívala se odtamtud s rozzářenýma očima a s polámaným tělem, potom přicházela za námi, aby měla komu vyprávět o svých hrdinských kouscích a o drobných zármutcích, které způsobila. Zbytek času věnovala četbě románů a nikdy se ani nepodívala na svou domácnost, která ostatně nevyhlížela nijak lákavě.

Když jsem se s ní setkal, nikdy jsem si z ní neopomenul ztropit žert, protože mi nic nepřipadalo tak k smíchu jako život, který se domnívala vést. Přerušoval jsem ji v líčení svátečního dne, abych se jí zeptal, jak se daří manželovi a tchánovi, kterými nesmírně pohrdala – jedním proto, že to byl její manžel, a druhým proto, že byl obyčejný rolník. Nakonec jsme nebyli nikdy pohromadě, abychom se o něco nepřeli.

Ve zlých dnech mi napadlo, že se začnu dvořit této ženě, jen proto, abych zarmoutil Brigitu. „Podívejte se,“ říkal jsem, „jak paní Danielová dokonale rozumí životu. Při veselé povaze, jakou má, by si nebylo možno přát rozkošnější milenku.“

Pak jsem ji začal vychvalovat. Její bezvýznamné tlachy byly nucenost plná jemnosti, její přehnané nároky byly zcela přirozená touha líbit se – může snad za to, že je chudá? Myslí aspoň jen na zábavu a upřímně se k tomu přiznává, nedělá nikomu kázání a neposlouchá kázání druhých. Zašel jsem až tak daleko, že jsem Brigitte řekl, že by si z ní měla vzít příklad a že to je právě druh ženy, jaký se mi líbí.

Ubohá paní Danielová zahlédla v Brigitiných očích jisté známky melancholie. Bylo to zvláštní stvoření, stejně dobrosrdečné a upřímné, když ji člověk vytrhl z jejích hadříků, jako hloupé, dokud je měla v hlavě. Jednoho krásného dne, když se spolu octly na procházce samy, vrhla se Brigitte do náruče, řekla jí, že si všimla, že se jí začínám dvořit a že k ní pronásím řeči, o jejichž cíli nelze pochybovat. Ví prý však, že jsem milencem jiné ženy, a pokud jde o ni samu, ať se stane cokoliv, raději by zemřela, než by zničila štěstí své přítelkyně. Brigita jí poděkovala a paní Danielová, když takto uklidnila své svědomí, přestala na mne vrhat významné pohledy, a to k mému největšímu zármutku.

Když večer odešla, Brigita mi strohým tónem oznámila, co se zběhlo v lese, a poprosila mě, abych ji v budoucnu ušetřil podobné potupy. „Ne že bych tomu přikládala velkou váhu,“ řekla, „nebo že bych těm žertům věřila, ale cítíte-li ke mně nějakou lásku, zdá se mi zbytečné dávat někomu třetímu najevo, že ji necítíte každý den.“

„Je možné,“ odpověděl jsem se smíchem, „aby to mělo nějaký význam? Vidíte přece, že si tropím žerty a že je to jen pro ukrácení chvíle.“

„Ach příteli, příteli,“ řekla Brigita, „to je zlé, když si člověk musí krátit chvíli.“

O několik dní později jsem jí navrhl, abychom si sami zašli na prefekturu a podívali se na paní Danielovou, jak tančí; svolila k tomu nerada. Zatímco se ještě dostrojovala, stál jsem u krbu a trochu jsem jí vyčítal, že ztrácí svou někdejší veselost. „Co je to s vámi?“ ptal

jsem se jí (věděl jsem to stejně dobře jako ona). „Proč ten rozmrzelý vzhled, který vás teď už vůbec neopouští? Opravdu, připravíte nám trochu smutný život ve dvou. Víím, že kdysi jste měla veselejší, volnější a otevřenější povahu, a není pro mne nijak lichotivé, že já jsem příčinou její změny. Ale vy máte založení jeptišky, vy jste se narodila pro život v klášteře.“

Byla neděle. Když jsme jeli po promenádě, Brigita dala zastavit, aby se pozdravila s několika dobrými přítelkyněmi, svěžými, hodnými venkovskými dívkami, které šly tančit k Lipám. Když se s nimi rozloučila, dlouho se vykláněla z okénka; milovala ty své nedělní malé plesy. Přiložila si šátek k očím.

Na prefektuře jsme našli paní Danielovou celou rozradostnělou. Začal jsem s ní tančit dost často, takže si toho lidé všimli. Dělal jsem jí tisíce poklony a ona odpovídala, jak nejlépe uměla.

Brigitu jsme měli před sebou a její pohled nás neopouštěl. Je těžko říci, co jsem zakoušel – byla to rozkoš a bolest. Viděl jsem jasně, že žálí, ale místo aby mě to dojímalo, dělal jsem všechno, čeho bylo zapotřebí, abych ji znepokojil ještě více.

Při návratu jsem očekával výčitky z její strany. Nejen že mi žádné nedělala, ale zůstala zachmuřená a nemá i nazítří a následujícího dne. Když jsem k ní přišel, přistoupila ke mně a políbila mě, potom jsme si sedli proti sobě, oba zamyšleni, a stěží jsme spolu vyměnili pár bezvýznamných slov. Třetího dne promluvila. Vybuchla v hořké výčitky, řekla mi, že mé chování bylo nevysvětlitelné, že neví, co si o něm myslit jiného, než že ji už nemám rád, že však nemůže snášet takový život a že je rozhodnuta udělat cokoli, než by trpěla mé výstřednosti a můj chlad. Měla oči plné slz a já jsem už byl ochoten poprosit ji za odpuštění, když vtom jí náhle uniklo několik tak hořkých slov, že se vzbourila má pýcha. Odpověděl jsem jí stejným tónem a naše hádka nabyla prudkého rázu. Řekl jsem jí, že je směšné, nebudím-li v milence dost důvěry, aby mi nevytýkala nejobyčejnější věci, že paní Danielová je pro ni jen záminka, že přece dobře ví, že

to s touto ženou nemyslím vážně, že její domnělá žárlivost je ve skutečnosti jen tyranství a že ostatně, unavuje-li ji tento způsob života, záleží jen na ní, aby s ním skoncovala.

„Budiž,“ odpověděla mi. „Od té doby, co jsem vaše, už vás vůbec nepoznávám. Bezpochyby jste hrál komedii, abyste mě přesvědčil, že mě milujete. Omrzelo vás to a dovedete mi už oplácet jen zlým. Po prvním slově, které vám kdo řekne, začnete mě podezřívát, že vás podvádím, a já nemám právo trpět, když se na mně dopustíte urážky. Vy už nejste ten, kterého jsem milovala.“

„Vím,“ řekl jsem jí, „jakého druhu je vaše utrpení. Co mám dělat, aby se neopakovalo při každém mém kroku? Brzy mi už nebude dovoleno ani promluvit na jinou ženu. Předstíráte, že vám ubližuji, abyste sama mohla urážet. Obviňujete mě z tyranství, abych se já stal otrokem. Protože ruším váš klid, žijte v pokoji – mne už neuvidíte.“

Rozešli jsme se v hněvu a celý den jsem ji neviděl. Příštího dne pozdě večer, k půlnoci, pocítil jsem takový smutek, že jsem mu nemohl odolat. Proléval jsem potoky slz, zahrnoval jsem se urážkami, které jsem si plným právem zasluhoval. Řekl jsem si, že jsem blázen, a blázen nebezpečného druhu, jestliže jsem způsobil muka nejšlechetnější, nejlepší ze všech bytostí. Rozběhl jsem se k ní, abych se jí vrhl k nohám.

Když jsem vešel do zahrady, uviděl jsem v jejím pokoji světlo a pochybnosti mi prolétly hlavou. „V tuto hodinu mě nečeká,“ řekl jsem si. „Kdož ví, co dělá? Včera jsem ji zanechal v slzách; možná, že dnes ji najdu, jak si prozpěvuje a nestará se o mne, jako bych vůbec nebyl. Možná, že sedí před zrcadlem jako *ta druhá*. Musím vejít potichu, abych věděl, na čem jsem.“

Šel jsem po špičkách, a protože dveře byly náhodou pootevřeny, mohl jsem vidět Brigitu, aniž jsem byl sám viděn.

Seděla za stolem a psala něco do knihy, která byla příčinou mých prvních pochyb vůči ní. V levé ruce držela krabičku z bílého dřeva,

na niž chvílemi pohlížela s jakýmsi nervózním chvěním. V ovzduší ticha, které vládlo v pokoji, bylo cosi zlověstného. Sekretář byl otevřen a bylo v něm složeno několik svazků papírů, nedávno uspořádaných.

Když jsem otvíral dveře, způsobil jsem trochu hluku. Vstala, šla k sekretáři, zavřela jej a pak s úsměvem přistoupila ke mně. „Okta-vie,“ řekla mi, „jsme jako dvě malé děti, milý příteli. Naše hádka nemá žádný smysl, a kdyby ses nebyl dnes večer vrátil, byla bych tuto noc u tebe. Opuť mi, to já jsem neměla pravdu. Paní Danielová přijde zítra na večeři; chceš-li, nech mě litovat toho, čemu říkáš mé tyranství. Když mě miluješ, jsem šťastna. Zapomeňme na to, co se stalo, a nekalme si ničím své štěstí.“

III

Naše roztržka byla, abych tak řekl, méně smutná než naše smíření; z Brigity strany bylo doprovázeno jakýmsi tajemstvím, které mě zprvu poděsilo a které mi pak zanechalo v duši trvalý neklid.

Čím dále jsem šel, tím víc se ve mně rozvíjely navzdory všemu mému úsilí dva prvky neštěstí, zděděné z minulosti: hned zuřivá žárlivost, plná výčitek a urážek, hned kruté veselí, předstíraná lehkomyšlnost, která přeháněla v žertování o tom, co mi bylo nejdražší. Tak mě bez ustání pronásledovaly nevyhladitelné vzpomínky a tak Brigita, která viděla, že s ní jedním střídavě buď jako s nevěrnou milenkou, nebo jako s vydržovanou děvkou, upadala postupně do smutku, který pustošil celý náš život. A nejhorší z toho všeho bylo, že právě tento smutek, přestože jsem cítil jeho pohnutky a svou vinu, nebyl mi proto méně na obtíž. Byl jsem mladý a miloval jsem zábavu; každodenní hovory ve dvou se ženou starší než já, trpící a unylou, její čím dál vážněji tvář, kterou jsem měl neustále před

sebou, to všechno pobuřovalo mou mladost a působilo, že jsem hoře litoval své někdejší svobody.

Když jsme se jednou za krásného měsíčního svitu zvolna procházeli po lese, cítili jsme oba, jak nás zachvátil hluboký stesk. Brigita na mne hleděla se soucitem. Sedávali jsme na skále, čníci nad opuštěnou soutěskou. Trávili jsme tam celé hodiny, její přivřené oči se mi nořily do srdce mýma očima, pak zase bloudila pohledem po okolní přírodě, po obloze a po údolí. „Ach milé dítě,“ řekla mi, „jak je mi tě líto! Ty mě nemiluješ.“

K této skále se šlo dvě míle sem, dvě míle zpátky, celkem tedy čtyři. Brigita se nebála ani únavy, ani noci. Vycházeli jsme v jedenáct hodin večer a vraceli jsme se někdy až ráno. Na tyto dlouhé vycházky si brávala modrou halenku a mužský oblek; říkala se smíchem, že její obvyklé šaty se nehodí pro chůzi houštím. Kráčela v písku přede mnou pevným krokem a s tak půvabnou směsí ženské jemnosti a dětské bázlivosti, že jsem se co chvíli zastavil a zadíval na ni. Jakmile se vydala na cestu, zdálo se, že má před sebou nějaký nesnadný, ale posvátný úkol. Kráčela vpředu jako voják, kývajíc rukama a zpívajíc z plna hrdla; náhle se otočila, šla ke mně a políbila mě. To bylo cestou tam. Na zpáteční cestě se opírala o mé ramě, nezpívala už, říkali jsme si důvěrná, něžná slůvka tichým hlasem, přestože kromě nás dvou nebylo na dvě míle kolem živé duše. Nevzpomínám si na jediné slovo, které bychom si byli řekli na zpáteční cestě a které by se netýkalo lásky nebo přátelství.

Jednoho večera jsme se vydali ke skále cestou, kterou jsme sami objevili, šli jsme totiž napříč lesem, nepřidržujíce se cesty. Brigita si vykračovala tak radostně a v malé sametové čapce, nasazené na bujných plavých vlasech, vypadala tak klukovsky odvážně, že když se někde naskytlo pár kroků těžko schůdné cesty, zapomínal jsem, že je to žena. Nejednou mě musela zavolat, abych jí pomohl vyšplhat na skálu, když jsem se už vyšvihl o kus výš a nepomyslel na ni. Nedovedu vylíčit dojem, jakým na mě v jasné a velkolepé noci uprostřed

lesů působil ženský hlas, zpola radostný a zpola naříkavý, vycházející z těla školáčka, který zůstal viset na trsech kručinek a na kmenech stromů a nemohl dál. Vzal jsem ji do náruče. „Pojďme, madam,“ řekl jsem jí se smíchem, „jste malý statečný a čilý horolezec, ale odřela byste si své bílé ručky, a přestože máte těžké okované boty a hůl a tváříte se tak bojovně, vidím, že vás budu muset nést.“

Vystoupili jsme na vrchol skály celí udýchaní. Byl jsem opásán řemenem a v láhvi opletené proutím jsem nesl pití. Když jsme byli na skále, požádala mě Brigita o láhev. Ztratil jsem ji, stejně jako křesadlo, které nám sloužilo k jinému účelu: abychom si mohli přečíst jména na kůlech u cesty, když jsme zbloudili, což se nám stávalo znovu a znovu. Pokaždé jsem vylezl na sloup a musel jsem škrtnout křesadlem tak obratně, abych mohl letmo přečíst napolo smazaná písmena. To všechno jsme dělali bláznivě, jako děti, a opravdu jsme byli děti. Byli byste nás museli vidět na rozcestí, když bylo třeba rozluštit nápis ne na jednom, ale na pěti nebo šesti kůlech, než jsme našli ten pravý. Toho večera však zůstala všechna naše zavazadla někde v trávě. „Nu dobrá,“ řekla Brigita, „strávíme noc zde, beztak jsem unavena. Skála je trochu tvrdé lůžko, ale usteleme si na suchém listí. Sedněme si a nemluvme o tom už.“

Večer byl nádherný. Měsíc právě vycházel, ještě teď jej vidím, jak svítil po mém levém boku. Brigita se dlouho dívala, jak zvolna vystupuje z černého krajkoví, které zalesněné vrchy vykreslily na obzoru. Jak se jeho jas vyprošťoval z hustého mláží a rozkládal se po obloze, Brigitina píseň zněla táhleji a tesklivěji. Za chvíli se sklonila ke mně, položila mi paže kolem krku a řekla: „Nemysli si, že tvému srdci nerozumím a že ti vyčítám, že kvůli tobě trpím. Nemůžeš za to, příteli, že nemáš dost síly, abys zapomněl na svůj dřívější život. Miloval jsi mě upřímně a nikdy bych toho nelitovala, i kdybych na tvou lásku zemřela ještě týž den, kdy jsem se ti oddala. Věřil jsi, že ses znovu zrodil pro život a že v mé náruči zapomeš na ženy, které tě zničily. Bohužel, Oktavie, kdysi jsem se usmívala nad těmi tvými předčas-

nými zkušenostmi, o kterých jsi mluvil a kterými ses přede mnou vychloubal jako nevědomé dítě. Myslila jsem, že mi stačí jen chtít a že všechno, co je v tvém srdci dobrého, vystoupí ti na rty při mém prvním políbení. Věřil jsi tomu i ty sám, a mylili jsme se oba. Ach dítě, nosíš v srdci ránu, která se nechce zacelit. Musel jsi velice milovat ženu, která tě oklamala. Ano, víc než mne, mnohem víc, bohužel, protože celá má ubohá láska nedokáže vyhladit její obraz. A musela tě krutě oklamat, protože má věrnost k tobě mi není nic platná. A co dělaly ty ostatní, ty bídnic, že ti tak otrávil mládí? Rozkoše, které ti prodávaly, musely být velmi živé a strašné, protože chceš, abych se jim podobala. Vždyť si na ně vzpomínáš, když jsi se mnou! Ach dítě, to je ze všeho nejkrutější. Raději tě vidím nespravedlivého a rozrušeného, když mi vyčítáš smyšlené zločiny a mstíš se na mně za zlo, které ti způsobila tvá první milenko, než když vidím v tvém obličejí to děsné veselí, ty rysy zhýralého posměváčka, které se nenadále kladou jako sádrová maska mezi tvoje a moje rty. Pověz mi, Oktavie, proč to? Proč ty dni, kdy mluvíš o lásce s pohrdáním a kdy se tak smutně vysmíváš i našim nejsladším výlevům citu? Jakou moc nad tvými citlivými nervy si získal ten strašný život, který jsi vedl, že ti ještě mohou proti tvé vůli vycházet ze rtů takové urážky? Ano, proti tvé vůli, protože máš šlechetné srdce a sám se červenáš za to, co děláš. Máš mě příliš rád, abys proto netrpěl, neboť vidíš, jak trpím já. Ach, teď tě znám. Když jsem tě takového uviděla po prvé, zachvátila mě hrůza, jakou si vůbec nedovedeš představit. Myslila jsem, že jsi jen prohnáný člověk, že jsi mě záměrně oklamal předstíráním lásky, kterou jsi necítil, a že tě vidím takového, jaký opravdu jsi. Ach příteli, tehdy jsem pomýšlela na smrt. Jakou jsem to prožila noc! Ty neznáš můj život, ty nevíš, že já, která k tobě mluvím, nezískala jsem mezi lidmi o nic lepší zkušenosti než ty. Ano, sladko je žít, ale těm, kteří neznají život.

Vy, drahý Oktavie, nejste první člověk, kterého jsem milovala. Na dně mého srdce leží osudná historie a chci, abyste ji znal. Když jsem

byla ještě docela mladá, zaslíbil mě otec jedinému synu svého starého přítele. Byli sousedé, měli dvě malá panství, přibližně stejné ceny. Obě rodiny se denně navštěvovaly a žily takřka pohromadě. Otec zemřel, matku jsme ztratily už dávno předtím. Zůstala jsem pod ochranou své tety, kterou znáte. Za nějaký čas musela odcestovat a byla nucena svěřit mě mému budoucímu tchánovi. Ten mě nikdy nenazýval jinak než svou dcerou. V kraji bylo tak dobře známo, že si mám vzít jeho syna, že nám dvěma byla ponechána největší volnost.

Zprvu se zdálo, že mě onen mladík, jehož jméno je zbytečné vám říkat, miluje. Co bylo po léta dětským přátelstvím, změnilo se časem v lásku. Když jsme spolu byli o samotě, začal mi vřdycky vyprávět o štěstí, které nás očekává, a líčit mi svou nedočkavost. Byla jsem jen o rok mladší než on, on se však seznámil v sousedství s člověkem, který vedl špatný život, byl to dobrodruh a on se řídil jeho radami. Když jsem se s dětinskou důvěřivostí vzdala jeho něžností, rozhodl se oklamat otce, nedostát nikomu z nás v slově a opustit mě, když mě předtím zničil.

Jeho otec nás jednoho dne zrána zavolal do svého pokoje a tam nám v přítomnosti celé rodiny oznámil, že byl stanoven den naší svatby. Téhož dne večer mě syn potkal v zahradě, líčil mi svou lásku ještě ohnivěji než jindy, řekl mi, že když už je stanoven den sňatku, považuje se za mého chotě a že před Bohem jím byl už od narození. Neměla jsem jinou omluvu, které bych se teď mohla dovolávat, než své mládí, svou nevědomost a důvěřivost. Dala jsem se mu dříve, než jsem se stala jeho ženou, a on o týden později opustil otcovský dům. Prchl se ženou, s kterou ho seznámil jeho nový přítel. Napsal nám, že odjíždí do Německa, a od té doby jsme ho už nespátřili.

To je, v krátkosti řečeno, příběh mého života; můj manžel jej znal, tak jako jej nyní znáte vy. Mám v sobě dost hrdosti, milé dítě, a ve své samotě jsem přísahala, že už nikdy mi žádný muž nezpůsobí po druhé takové utrpení, jaké jsem prožila tehdy. Uviděla jsem vás

a zapomněla jsem na svou přísahu, ne však na svou bolest. Je třeba zacházet se mnou jemně; jestliže vy jste nemocen, já také. Musíme ošetřovat jeden druhého. Vidíte, Oktavie, já také vím, co jsou vzpomínky z minulosti. I ve mně vyvolávají okamžiky kruté hrůzy ve vaší blízkosti. Mám asi víc odvahy než vy, snad proto, že jsem víc trpěla. Na mně bude, abych začala; mé srdce je si málo jisto samo sebou, jsem ještě hodně slabá. Můj život v této vsi byl tak klidný, než jsi přišel ty! Tolik jsem si slibovala, že na něm nebudu nic měnit! To všechno působí, že jsem tak neskromná. Ale na tom nezáleží; jsem tvá. Ve svých světlých chvílích jsi mi říkal, že Prozřetelnost mě pověřila, abych nad tebou bděla jako matka. To je pravda, milý příteli, nejsem vaší milenkou každý den, je dost takových dní, kdy jsem nebo kdy chci být vaší matkou. Ano, když mi působíte bolest, nevidím ve vás už svého milence, jste už jen nemocné dítě, nedůvěřivé nebo vzpurné, které chci ošetřovat a které chci vyléčit, abych zase našla toho, kterého miluji a kterého chci milovat navždycky. Kéž mi Bůh dá tuto sílu!“ dodala, vzhlížeje k nebi. „Kéž Bůh, který nás vidí, který mě slyší, kéž Bůh matek a milenek mi dá vyplnit tento úkol! Kdybych při tom měla podlehnout, kdyby má bouřící se pýcha, mé srdce, které puká proti mé vůli, celý můj život...”

Nedopověděla, slzy ji umlčely. Ach bože, viděl jsem ji tam klečet na kolenou se sepjatýma rukama, skloněnou ke skále, vítr jí přede mnou kýval jako snítkami vřesu kolem nás. Jaké to bylo křehké a jemné stvoření! Modlila se za svou lásku. Zvedl jsem ji v náručí. „Má jediná přítelkyně,“ zvolal jsem, „ach má milenko, matko a sestro! Pros i za mne, abych tě mohl milovat, jak si zasluhuješ. Pros za mne, abych mohl žít, aby se mé srdce omylo v tvých slzách, aby se z něho stala neposkvrněná hostie, o níž se před Bohem rozdělíme.“

Klesli jsme zpět na skálu. Všude kolem nás bylo ticho, nad hlavou se nám prostíralo nebe zářící hvězdami. „Poznáváš je?“ řekl jsem Brigitě. „Vzpomeneš si na první den?“

Díky bohu, od tohoto večera jsme se už nikdy ke skále nevrátili. Je to oltář, který zůstal čistý, je to jedna z vidin mého života, která dosud zůstává oděna bíle, když mi vyvstane před očima.

IV

Když jsem šel jednou večer po návsi, spatřil jsem dva muže, kteří se spolu zastavili, a jeden z nich řekl dost hlasitě: „Zdá se, že jí ublížil.“ „To je její vina,“ odpověděl mu druhý, „proč si vybrala takového člověka? Vždyť měl co dělat jen s děvkami. A ona teď pyká za své pobláznění.“

Přiblížil jsem se ve stínu, abych poznal, kdo to mluví, a abych se pokusil vyslechnout ještě víc. Zhlédli mě však a vzdálili se.

Našel jsem Brigitu znepokojenou; teta se jí těžce rozstonala. Stačila mi říci jen pár slov. Nemohl jsem se s ní sejít celý týden; dověděl jsem se jen, že přivolala lékaře z Paříže. Konečně jednoho dne pro mne poslala.

„Teta zemřela,“ řekla mi. „Ztrácím jedinou bytost, která mi zde zbyla. Teď jsem ve světě sama a odjedu do ciziny.“

„Cožpak já pro vás opravdu nic neznamenujím?“

„Ale ano, milý příteli, víte, že vás miluji, a často věřím, že vy milujete mne. Jak bych se však na vás mohla spoléhat? Jsem vaší milenkou, ale vy, bohužel, nejste mým milencem. To pro vás napsal Shakespeare ta smutná slova: ‚Dej si ušít šat z měňavého hedvábí, neboť tvé srdce se podobá tisícibarevnému opálu.‘ A já, Oktavie,“ dodala, ukazujíc na své smuteční šaty, „já jsem se zasněvila jediné barvě, a na dlouho; už nikdy ji nezměním.“

„Odjeďte do ciziny, chcete-li; buď se zabijí, nebo pojedu za vámi. Ach Brigito,“ pokračoval jsem, vrhnuv se před ní na kolena, „když jste viděla umírat tetu, myslila jste si, že jste sama! To je nejkrutější trest, jakým jste mě mohla postihnout. Nikdy jsem nepocítil bolest-

něji bídu své lásky k vám. Musíte vzít zpátky tu strašnou myšlenku; zasloužím si ji, ale zabíjí mě. Ach bože, je vskutku pravda, že ve vašem životě ničím nejsem nebo že v něm něco znamenám jen díky zlu, které vám působím?”

„Nevím,“ řekla, „kdo se o nás stará, ale od jisté doby se po vsi a po okolí šíří divné řeči. Jedni říkají, že se ničím, obviňují mě z nerozumy a z bláznovství, druzí vás líčí jako krutého a nebezpečného člověka. Přehrabovali se, nevím jak, i v našich nejtajnějších myšlenkách. To, co jsem se domnívala znát jen já sama, výkyvy ve vašem chování a smutné výstupy jimi vyvolávané, o tom o všem se ví. I má nebohá teta mi o tom říkala, věděla to už dlouho, a nemluvila o tom. Kdož ví, zda ji to nesklátilo do hrobu rychleji a krutějším způsobem. Když potkávám na promenádě své dávné přítelkyně, mluví se mnou chladně, nebo odejdou, když se k nim blížím. I ty moje milé vesničanky, ta hodná děvčata, která mě měla tolik ráda, krčí rameny, když na svém malém nedělním plese vidí mé místo pod hudbou prázdné. Proč to, jak k tomu došlo? Nevím, a vy bezpochyby také ne, ale musím odjet, nemohu to snášet. A hlavně ta smrt, to náhlé a strašné onemocnění, ta samota! Ten prázdný pokoj! Nemám dost odvahy, příteli, neopouštějte mě!“

Rozplakala se. Zahlédl jsem v sousedním pokoji rozházené šaty, na zemi cestovní zavazadla a všechno, co ohlašuje přípravy k odjezdu. Bylo jasné, že Brigita chtěla v okamžiku tetiny smrti odjet beze mne a že k tomu neměla dost síly. Byla opravdu tak zdrcena, že sotva mohla mluvit, byla ve strašném stavu a zavínil jsem to já. Nejen že byla nešťastná, ale veřejně ji tupili a člověk, u něhož měla najít oporu a útěchu zároveň, byl pro ni jen ještě mocnějším zdrojem nepokoje a útrap.

Cítil jsem svou vinu tak živě, že jsem se styděl sám před sebou. Hle, co jsem učinil po tolika slibech, po tolika zbytečných vznětech, po tolika plánech a tolika nadějích – a za pouhé tři měsíce! Domníval jsem se, že mám v srdci poklad, a zatím z něho vyšla jen hořká

žluč, stín snu a neštěstí ženy, kterou jsem zbožňoval. Po prvé jsem stál skutečně tváří v tvář sám sobě. Brigita mi nic nevyčítala. Chtěla odjet, a nemohla; byla ochotna trpět ještě dál. Pojednou jsem se zeptal sám sebe, zda bych ji neměl opustit já, zda není na mně, abych od ní prchl a uchránil ji před pohromou.

Vstal jsem, šel jsem do sousedního pokoje a sedl jsem si na Brigitin stůl. Tam jsem si opřel čelo do dlaní a zůstal jsem jako bez života. Díval jsem se kolem sebe na všechny ty napolo zavázané balíky, na šaty rozložené po nábytku. Na neštěstí jsem je všechny znal; po všem tom, co ji postihlo, zůstalo zde kus mého srdce. Začal jsem vypočítávat všechno zlo, které jsem na ní spáchal. Znovu jsem uviděl svou drahou Brigitu, jak jde lipovou alejí a její bílé kůzlátko běží za ní.

„Človče!“ zvolal jsem. „A jakým právem? Kdo ti dal tolik smělosti, že jsi přišel sem a vztáhl ruku po této ženě? Kdo dovolil, aby pro tebe trpěla? Učešeš se před zrcadlem a pak jdeš jako hejsek na zálety k své zoufalé milence, vrhneš se do podušek, na nichž se předtím modlila za tebe a za sebe, a jemně, nenuceně hladíš drobné ručky, které se ještě chvějí. Vyznáš se v tom, jak rozpálit ubohou hlavu, a v milostném poblouzení dovedeš mluvit velmi vřele, skoro jako advokáti, kteří vycházejí se zarudlýma očima od zlého prohraného soudního procesu. Děláš ze sebe malého marnotratného synka, pohráváš si s utrpením, dovedeš snadno najít způsob, jak pouhým bodnutím špendlíku provést vraždu v dámském pokoji. Co řekneš živoucímu Bohu, až bude tvé dílo dokonáno? Kam odchází žena, která tě miluje? Kam sklouzáváš ty, kam padáš, zatímco ona se o tebe opírá? S jakou tváří budeš jednou pochovávat svou bledou a ubohou milenku, jako ona právě pochovala poslední bytost, která nad ní bděla? Ano, ano, bezpochyby ji pochováš, protože tvá láska ji zabíjí a stravuje, obětoval jsi ji svým fúriím, a ona je utiňuje. Budeš-li následovat tuto ženu, budeš příčinou její smrti. Dej pozor! Její dobrý anděl vyčkává; seslal ránu na tento dům, aby odtud vypudil osudnou a hanebnou vášeň. Vnukl Brigitě myšlenku na odjezd a možná, že

v tomto okamžiku jí šeptá do ucha poslední varovná slova. Ty vrahu! Ty kate! Dej pozor! Jde o život a o smrt!“

Tak jsem mluvil sám k sobě. Pak jsem zahlédl v rohu pohovky šaty z pruhované látky, složené už tak, aby se vešly do zavazadla. Byly svědkem jednoho z mála našich šťastných dnů. Pohladil jsem je a vzal jsem je do rukou.

„Já vás mám opustit?“ promluvil jsem k nim. „Já vás mám ztratit? Ach šatičky, vy chcete odjet beze mne?“

Ne, nemohu opustit Brigitu, v této chvíli by to bylo ode mne podlé. Ztratila tetu, je teď sama, je vydána na pospas jakémusi nepříteli. Může to být jen Mercanson, bezpochyby vyprávěl, jak jsem s ním hovořil o Dalensovi, a jakmile poznal, že žárlím, vyvodil a uhořel z toho všechno ostatní. Dozajista je to užovka, která pohlédla sližem můj milovaný květ. Nejprve ho musím ztrestat a pak musím napravit zlo, které jsem způsobil Brigitě. Jaký jsem to pomatenec! Pomýšlím na to, opustit ji, když je třeba, abych jí zasvětil svůj život, abych odpykal své viny, abych jí ve štěstí, v péči a v lásce navrátil to, co mou vinou vyteklo v slzách jejích očí. Když jsem její jedinou oporou ve světě, jediným jejím přítelem, jedinou její zbraní! Když mám jít za ní až na kraj světa, zaštitit ji svým tělem, utěšit ji, aby ji nermoutilo, že mě milovala a že se mi oddala!“

„Brigito,“ zvolal jsem, vraceje se k ní do pokoje. „Počkejte na mne hodinku a já se vrátím.“

„Kam jdete?“ otázala se.

„Počkejte na mne,“ řekl jsem, „neodjíždějte beze mne. Vzpomeňte si na slova Rút: ‚Kamkoli se obrátíš, lid tvůj lid můj a Bůh tvůj Bůh můj, kdekoli umřeš, umru a tu pochována budu.‘“

Chvatně jsem ji opustil a běžel k Mercansonovi. Řekli mi, že není doma, vešel jsem tedy dovnitř, abych na něho počkal.

Sedl jsem si do knězova koženého křesla v koutě, k jeho černému a špinavému stolu. Začala mi být dlouhá chvíle, když vtom jsem si vzpomněl na souboj, který jsem měl kvůli své první milence.

„Dostal jsem tehdy pěknou ránu z pistole,“ řekl jsem si, „a vypadal jsem jako směšný blázen. Co jsem sem přišel pohledávat? Kněz se bít nebude, a budu-li se s ním chtít hádat, odpoví mi, že jeho roucho mu dovoluje vyslechnout mě, a bude si z toho tropit ještě větší posměch, až odejdu. Co jsou vůbec lidské řeči? Co znepokojuje Brigitu? Říká se o ní, že si kazí pověst, že já s ní špatně nakládám a že dělá chybu, když to snáší. Jaká hloupost! Nikomu po tom nic není. Nejlepší je nechat lidi mluvit. Zabývat se v tomto případě podobnými malichernostmi znamená dodávat jim důležitosti. Dá se venkovským lidem zabránit, aby se nestarali o své sousedy? Dá se zabránit stydlivým netýkavkám, aby nepomlouvaly ženu, která si našla milence? Jaký se dá najít prostředek k umlčení lidských řečí? Říká-li se, že s ní špatně zacházím, musím dokázat opak svým chováním k ní, a ne násilím. Vyhledávat hádku s Mercansonem by bylo stejně směšné jako odjet ze země proto, že si tam lidé tropí posměch. Ne, nesmíme odjet, to je nejapné, to by znamenalo říci lidem, že se k nám chovali správně, a dát za pravdu pomlouvačům. Nesmíme ani odjet, ani si všímat lidských řečí.“

Vrátil jsem se k Brigitě. Uplynulo sotva půl hodiny a já jsem třikrát změnil své smýšlení. Zrazoval jsem ji od jejího záměru, vyprávěl jsem jí, co jsem právě učinil a proč jsem se ovládl. Vyslechla mě odevzdaně, přesto však chtěla odjet. Dům, v němž zemřela teta, se jí zprotivil, a musel jsem vynaložit velké úsilí, než jsem ji přiměl, aby se uvolila zůstat. Konečně se mi to podařilo. Znovu jsme si opakovali, že pohrdáme lidskými řečmi, že jim nesmíme v ničem ustupovat a že nesmíme na svém každodenním životě nic měnit. Přisahal jsem jí, že ji má láska vyléčí ze všech bolů, a ona předstírala, že v to doufá. Řekl jsem jí, že mě tato okolnost důkladně poučila o mé vině, že jí svým chováním dokáži svou lítost, že chci vyhnat všechen nezdravý kvas, který mi zůstal v srdci, jako nějaký přízrak a že od nynějška už nebude muset trpět ani mou pýchou, ani mými rozmary. A tak,

smutná a trpělivá, stále zavěšena na mé šíji, poslechla pouhého rozmaru, který jsem sám považoval za záblesk svého rozumu.

V

Jednoho dne, když jsem se vracel do bytu, všiml jsem si, že je otevřen malý pokojík, kterému říkala modlitebna. Jedinými kusy nábytku v něm byly vlastně jen klekátko a malý oltář s křížkem a několika vázami na květiny. Jinak bylo všechno, zdi i záclony, bílé jako sníh. Někdy se tam zavírala, ale od té doby, co jsem žil u ní, jen zřídka.

Naklonil jsem se ke dveřím a uviděl jsem Brigitu, jak sedí na zemi uprostřed rozházených květin. Držela věneček, který, jak se mi zdálo, byl z uschlých květin, a drtila jej v rukou.

„Co to děláte?“ zeptal jsem se jí. Zachvěla se a vstala. „To nic není,“ řekla, „jen taková dětská hračka, je to starý věneček z růží, který zvadl zde v modlitebně. Už je tomu dávno, co jsem jej sem dala, a teď jsem přišla vyměnit květiny.“

Hlas se jí třásl a zdálo se, že se o ni pokoušejí mdloby. Vzpomněl jsem si na jméno Brigita Růže, kterým jsem ji slyšel nazývat. Zeptal jsem se jí, není-li to, co láme v rukou, věnec, který dostala na znamení své nevinnosti.

„Ne,“ odpověděla a zbledla.

„Ano,“ vykřikl jsem, „ano pro všechno na světě, dejte mi kousíčky, které z něho zbyly!“

Sebral jsem je a položil na oltář, pak jsem se odmlčel s očima upřenýma na tyto pozůstatky.

„Byl-li to věnec nevinnosti,“ řekla, „neučinila jsem správně, když jsem jej sňala se zdi, kde tak dlouho visel? K čemu jsou ty zbytky? Brigita Růže už není na světě, stejně jako růže, po kterých ji pojmenovali.“

Odešla. Zaslechl jsem vzlyk a dveře za mými zády se zavřely. Klesl jsem na kolena na kamennou podlahu a hořce jsem se rozplakal.

Když jsem přišel zase nahoru k ní, našel jsem ji, jak sedí za stolem. Večeře byla připravena a ona čekala na mne. Sedl jsem si mlčky na své místo a ani jeden, ani druhý jsme se nezmínili o tom, co máme na srdci.

VI

Byl to vskutku Mercanson, který ve vsi a na okolních zámcích vykládal, jak jsem s ním hovořil o Dalensovi, a zmiňoval se o podezření, které jsem před ním dal jasně najevo, aniž jsem chtěl. Každý ví, jak se na venkově pomluby opakují, jak letí od úst k ústům a jak se zveličují. A právě to se tehdy stalo.

Octli jsme se s Brigitou jeden vůči druhému v novém postavení. Jakkoli chabý byl její pokus o odjezd, přece jen byl podniknut. Zůstala toliko na mou prosbu a to mě zavazovalo. Slíbil jsem, že nebudu rušit její klid ani žárlivostí, ani lehkomyšlností. Každé drsné nebo výsměšné slovo, které mi uniklo, bylo proviněním, každý smutný pohled, který na mne vrhla, byla citelná a zasloužená výčitka.

Dobrá a prostá povaha ji zprvu pomohla najít nové kouzlo uprostřed samoty; mohla mě nyní vídat v kteroukoli chvíli, aniž přitom byla nucena zachovávat nějakou opatrnost. Možná, že se k tomu rozhodla, aby mi dokázala, že si cení lásky víc než své pověsti. Zdálo se, že lituje své citlivosti vůči pomluvám. Ať tomu bylo jakkoliv, místo abychom se střežili a chránili se před lidskou zvědavostí, začali jsme naopak žít volnějším a bezstarostnějším životem než předtím.

Přicházel jsem k ní v hodinu oběda, a protože jsem neměl přes den nic na práci, vycházel jsem z domu jen s ní. Zdržela mě na večeři, což znamenalo, že jsme spolu strávili i večer, a když nadešla hodina

mého odchodu, podnikali jsme z opatrnosti tisícero věcí, které ve skutečnosti vůbec opatrné nebyly. Nakonec jsem žil tak říkajíc u ní a oba jsme dělali, jako bychom si mysleli, že to nikdo nepozoruje.

Nějakou dobu jsem držel slovo a jediný mráček nezkalil naše společné chvíle. Byly to šťastné dni, o těch však není třeba mluvit.

Po celém kraji se říkalo, že Brigita žije veřejně se zhýralcem, který přijel z Paříže, že její milenec s ní zle nakládá, že oba tráví čas tím, že se rozcházejí a zase smiřují, ale že to všechno špatně skončí. Jako kdysi vychvalovali Brigitu za její dřívější chování, tak ji nyní haněli. V jejím chování, i když bylo kdysi hodno veškeré chvály, nebylo teď nic, co by nebyli ochotni prozkoumat a vyložit ve zlém. Její osamělé pochůzky po horách, jejichž cílem bylo konání dobrých skutků a které nikdy nebudily podezření, staly se náhle předmětem žertů a posměšků. Hovořilo se o ní jako o ženě, která ztratila všechnu lidskou úctu a která na sebe musí právem přivolat neodvratné a strašlivé neštěstí.

Řekl jsem Brigitě, že podle mého názoru bychom měli lidi nechat, ať se posmívají, a nechtěl jsem vzbudit zdání, že dbám o jejich řeči, pravda však je, že pro mne byly nesnesitelné. Někdy jsem schválně vycházel z domu na návštěvy do okolí, abych se pokusil zachytit nějaké jasné slovo, které bych mohl považovat za urážku, a zeptat se po příčině. Naslouchal jsem pozorně všemu, co se potichu říkalo v saloně, kam jsem přišel, nemohl jsem však nic zachytit. Čekali, až odejdu, aby mě pak mohli svými řečmi trhat na kusy podle své libosti. Vrátil jsem se tedy domů a řekl jsem Brigitě, že všechny ty pověsti jsou malicherné, že jen blázen by se jimi mohl zabývat, že lidé o nás budou mluvit, jak budou chtít, a že já o tom nechci nic vědět.

Neprovinil jsem se tak, že se to nedá ani vyslovit? Jestliže Brigita byla nerozumná, nebylo na mně, abych uvažoval a abych ji varoval před nebezpečím? Já jsem se však právě naopak postavil, abych tak řekl, na stranu lidí proti ní.

Z počátku jsem dával najevo bezstarostnost, brzy jsem však dospěl k tomu, že jsem začal dávat najevo zlou vůli. „Je pravda,“ řekl jsem Brigitě, „že se o vašich nočních výletech mluví špatně. Jste si jista, že se lidé mylí? Nepřihodilo se nic ve stromořadích a v jeskyních toho romantického lesa? Nepřijala jste nikdy při návratu za soumraku rámě nějakého neznámého, jako kdysi rámě mé? Bylo to opravdu jen milosrdenství, co pro vás bylo božstvem v tom nádherném chrámu zeleně, jímž jste tak odvážně procházela?“

První Brigitin pohled, když jsem začal hovořit tímto tónem, nevymizí mi nikdy z paměti; sám jsem se při něm zachvěl. „Ale což,“ myslil jsem si, „kdybych se jí zastával, bude se chovat jako má první milenka, ukáže na mne prstem jako na směšného hlupáka a já budu v očích lidí vinen vším.“

Od člověka, který pochybuje, k člověku, který popírá, není nijak daleko. Každý filozof je blízký příbuzný neznaboha. Když jsem Brigitě řekl, že pochybuji o jejím dřívějším chování, pochyboval jsem o něm opravdu. A jakmile jsem o něm začal pochybovat, přestal jsem v ně věřit.

Začal jsem si představovat, že mě Brigita podvádí, ta, kterou jsem neopouštěl v žádné denní době. Někdy jsem se úmyslně vzdaloval na delší dobu a sám jsem si říkal, že to dělám, abych ji zkoušel. Vlastně jsem to však dělal proto, abych si jaksi nevědomky opatřil důvod k pochybnostem a k posměškům. Byl jsem tehdy spokojen, když jsem jí naznačil, že jakkoliv mám daleko k tomu, abych ještě žárlil, netrápí mě už bláznivé obavy, které mi kdysi táhly myslí. To ovšem znamenalo, že si jí nevážím do té míry, abych na ni žárlil.

Zprvu jsem si své poznámky nechával pro sebe, brzy jsem však začal nacházet potěšení v tom, když jsem je říkal zcela nahlas před Brigitou. Když jsme si vyšli na procházku, říkal jsem jí: „Tyto šaty jsou hezké, myslím, že dcera jedněch mých přátel má podobné.“ Když jsme seděli u stolu, říkal jsem: „Víte, drahá, má bývalá milenka vždycky při zákusku zpívala svou píseň, měla byste ji napodobit.“

Když si sedla ke klavíru, říkal jsem jí: „Ach, buďte tak hodná a zahrajte mi valčík, který byl v módě minulou zimu; připomíná mi dobré časy.“

Čtenáři, toto trvalo šest měsíců, celých šest měsíců Brigita, pomlouvaná, vystavená urážkám lidí, musela ode mne zakoušet všechno pohrdání a všechny urážky, jakými může rozvzteklý a krutý zhýralec obdařit děvku, kterou si platí.

Od těchto příšerných výstupů, v nichž se můj duch vyčerpával trýzní a rval mi srdce, při nichž střídavě obviňoval a vysmíval se, ale nepřestával dychtit po utrpení a po návratu k minulosti, od této doby podivná láska a zanícení, přesahující všechny meze, působily, že jsem zacházel se svou milenkou jako s modlou, jako s božstvem. Čtvrt hodiny poté, co jsem ji urážel, klečel jsem na kolenou; jakmile jsem ji přestal urážet, začal jsem ji prosit za odpuštění. Jakmile jsem se jí přestal posmívat, dal jsem se do pláče. Tehdy se mne zmocňovalo neslýchané poblouzení, horečka štěstí, byl jsem zmámen radostí, prudkost mého zanícení mě takřka připravovala o rozum, nevěděl jsem, co mám říci, co udělat, co si vymyslet, abych napravil spáchané zlo. Bral jsem Brigitu do náruče a dával jsem jí stokrát, tisíckrát opakovat, že mě miluje a že mi odpouští. Mluvil jsem o tom, že se zbavím svých chyb a že si proženu hlavu kulí, začnu-li jí ještě jednou ubližovat. Tento rozlet srdce trval někdy celé noci, během nichž jsem nepřestával mluvit, plakat, vrhat se Brigitě k nohám, opíjet se bezmeznou, vyčerpávající a šílenou láskou. Pak přišlo ráno, nastal den, klesl jsem bez vlády, usnul, a když jsem se probudil s úsměvem na rtech, všemu jsem se vysmíval a ničemu jsem nevěřil.

Zdálo se, že za těchto nocí strašlivé rozkoše si Brigita nevzpomíná, že je ve mně ještě jiný člověk než ten, kterého má před očima. Když jsem ji prosil za odpuštění, krčila rameny, jako by mi chtěla říci: „Což nevíš, že ti odpouštím?“ Kolikrát jsem ji viděl, jak mi pobledlá rozkoší a láskou říká, že mě chce mít takového, že bouře jsou její život, že muka, která snáší, jsou jí drahá, když jsou takto splacena,

že si nikdy nebude naříkat, dokud mi v srdci zbude aspoň jiskřička naší lásky, že ví, že na ni zemře, že však doufá, že na ni zemřu i já sám, a konečně že všechno, co je ode mne, zdá se jí dobré a sladké, urážky stejně jako slzy, a že tyto slasti jsou jejím hrobem.

Zatím dny plynuly a má nemoc se neustále zhoršovala, mé návaly zloby a výsměchu nabývaly ponurého a nevyléčitelného rázu. Uprostřed svého šílenství jsem míval skutečné záchvaty horečky, které mě srážely jako bleskem, probouzel jsem se, třesa se na celém těle a pokryt studeným potem. Nával překvapení, neočekávaný dojem mě rozechvěly tak, že každý, kdo mě viděl, se zděsil. Brigita, přestože si nenaříkala, nosila ve tváři známky hluboké proměny. Když jsem jí začal ubližovat, beze slova odešla a zamkla se. Bohudík nikdy jsem na ni nevztáhl ruku; i ve svých největších záchvatech zuřivosti bych byl raději zemřel, než bych se jí dotkl.

Jednoho večera, kdy déšť šlehal do oken, byli jsme spolu sami a záclony byly spuštěny. „Cítím, že mám radostnou náladu,“ řekl jsem Brigitě, „a přitom mě ta strašná bouřka rozesmuthňuje proti mé vůli. Nesmíme si to dát líbit, a souhlasíte-li se mnou, budeme se bavit bouřce navzdory.“

Vstal jsem a rozžal všechny svíce, které byly ve svícnech. Pokoj, který byl dost malý, rozzářil se pojednou jako při slavnostním osvětlení. Přitom v něm plápolající oheň (bylo to v zimě) šířil dusné teplo. „Nu tak,“ řekl jsem, „co budeme dělat, než bude čas k večeři?“

Myslil jsem na to, že v Paříži je právě doba karnevalu. Zdálo se mi, že vidím projíždět kolem vozy s maskami, které se spolu setkávají na bulvárech. Slyšel jsem rozradostnělý dav, jak si u vchodů do divadel říká tisíce ohlušujících slov, viděl jsem rozpustilé tance, strakaté kostýmy, víno a ztřeštěné kousky – celé mé mládí mi překypovalo v srdci.

„Přestrojme se,“ řekl jsem Brigitě. „Bude to jen pro nás dva, ale co na tom? Nemáme-li žádný kostým, máme si jej z čeho udělat a strávíme tak příjemněji čas.“

Vzali jsme ze skříní šaty, šály, pláště, šerpy, umělé květiny. Brigita projevovala jako vždy trpělivou veselost. Oba jsme se převlékli. Trvala na tom, že mě sama učeše, pak jsme si nanесли na tváře červen a pudr, všechno, co jsme k tomu potřebovali, bylo ve staré kazetě, která zbyla, myslím, po tetě. Konečně za hodinu jsme už jeden druhého nepoznávali. Večer uběhl ve zpěvu, ve vymýšlení tisíce pošetilostí. K jedné hodině s půlnoci nadešel čas k večeři.

Předtím jsme prohrabali všechny skříně. V mé blízkosti zůstala jedna z nich pootevřena. Když jsem si sedal za stůl, zpozoroval jsem v ní na polici knihu, o které jsem se už zmiňoval a do které si Brigita často něco zapisovala.

„Není to sbírka vašich myšlenek?“ zeptal jsem se. Natáhl jsem ruku a vzal jsem knihu. „Není-li to příliš indiskrétní, nechte mě do ní nahlédnout.“

Otevřel jsem ji, přestože Brigita učinila pohyb, kterým mi v tom chtěla zabránit. Na první stránce jsem spatřil slova: *Toto je má závěť!*

Všechno bylo psáno klidnou rukou. Našel jsem tam nejprve věrné vylíčení všeho, co ode mne Brigita vytrpěla od té doby, co byla mou milenkou, napsané bez hořkosti a bez hněvu. Oznamovala tam své pevné rozhodnutí snášet všechno, dokud ji budu milovat, a zemřít, jakmile ji opustím. Učinila poslední pořízení; složila účty z oběti svého života, den po dni. Co ztratila, več doufala, strašná samota, kterou zakoušela i v mém objetí, neustále rostoucí přehrada, která se postavila mezi nás, krutosti, jimiž jsem oplácel její lásku a její odevzdání – to všechno zde bylo vylíčeno bez jediného postesknutí. Naopak, vzala si za úkol ospravedlnit mě. Nakonec vypsala podrobnosti týkající se jejích osobních věcí a upravila dědické záležitosti. Psala, že sejde ze světa jedem, že zemře dobrovolně, a výslovně zakazovala, aby její památky bylo někdy použito za záminku k nějakému zákroku proti mně. „Modlete se za něho!“ byla její poslední slova.

Na téže policii ve skříni jsem našel krabičku, kterou jsem viděl už dříve, plnou jemného namodralého prášku, podobajícího se soli.

„Co je to?“ zeptal jsem se Brigity, zvedaje krabičku ke rtům. Vyrazila děsný výkřik a vrhla se ke mně.

„Brigito,“ řekl jsem jí, „rozlučte se se mnou. Odnesu si tuto krabičku a vy na mne zapomenete a budete žít, chcete-li mě ušetřit vraždy. Odjedu ještě této noci a vůbec vás neprosím za odpuštění; poskytnete mi ho víc, než bude chtít sám Bůh. Polibte mě naposled.“

Sklonil jsem se k ní a políbil ji na čelo. „Ještě ne!“ vykřikla v úzkosti. Odstrčil jsem ji však na pohovku a vyběhl jsem z pokoje.

Za tři hodiny jsem byl připraven k odjezdu a přijel pro mne poštovní vůz. Stále ještě přšelo a musel jsem nastoupit do vozu po hmatu. V tom okamžiku se vůz rozjel a já jsem ucítil, jak mě sevřely dvě paže; zároveň se ozval vzlyk, který přilnul k mým rtům.

Byla to Brigita. Podnikl jsem všechno možné, abych ji přiměl zůstat, zavolał jsem na vozku, aby zastavil, říkal jsem jí všechno, co jsem si dovedl vymyslet, abych ji přesvědčil, že má vystoupit z vozu, zašel jsem dokonce tak daleko, že jsem jí slíbil, že se k ní jednoho dne vrátím, až čas a cesty zahladí vzpomínku na zlo, které jsem na ní spáchal. Snažil jsem se jí dokázat, že co bylo včera, bude zítra zase, opakoval jsem jí, že ji mohu učinit jen nešťastnou, že přimknout se ke mně znamená učinit mě vrahem. Použil jsem proseb, přísah, ba i vyhrůžky, ona mi však odpověděla jen těmito několika slovy: „Odjíždíš, vezmi mě s sebou, opustíme tuto zem, opustíme minulost. Nemůžeme zde žít, jděme jinam, kam budeš chtít, pojďme zemřít někde v koutku světa. Musíme být šťastni, já tebou a ty mnou.“

Políbil jsem ji tak zaníceně, že jsem cítil, jak mi puká srdce. „Jed' tedy!“ křikl jsem na postilionu. Vrhli jsme se jeden druhému do náruče a koně se rozjeli cvałem.

Část pátá

I

Rozhodnutí podniknout dlouhou cestu přijeli jsme do Paříže. Nezbytné přípravy a věci, jež bylo třeba zařídit, vyžadovaly času a museli jsme si na měsíc pronajmout zařízení byt.

Rozhodnutí opustit Francii dostalo náhle zcela jinou tvářnost. Radost, naděje, důvěra, to všechno se rázem vrátilo, byl konec zármutku a konec hádkám při pomýšlení na nastávající odjezd. Byly už jen sny o štěstí a přísahy věčné lásky. Chtěl jsem konečně dát své drahé milence opravdu zapomenout na všechno vytrpěné zlo. Jak bych mohl odolat tolika důkazům tak něžné náklonnosti a tak rozhodného odevzdání? Brigita mi nejen odpustila, ale byla ochotna přinést mi největší oběť – opustit všechno a následovat mě. Jak hluboce jsem cítil, že si nezasloužím oddanosti, kterou mi projevuje, tak velice jsem si přál splatit ji v budoucnu svou láskou. Můj dobrý anděl nakonec zvítězil a obdiv s láskou nabyt v mém srdci vrchu.

Brigita, skloněna ke mně, hledala na mapě místo, kam bychom se spolu uchýlili; dosud jsme o něm nerozhodli a v této nejistotě jsme nacházeli tak živé a pro nás tak nové potěšení, že jsme se tvářili, jako bychom se nemohli na ničem ustálit. Při tomto hledání se naše čela dotýkala a má paže objímala Brigitu v pase. „Kam půjdeme? Co budeme dělat? Kde pro nás začne nový život?“ Jak mám říci, co jsem prožíval, když jsem občas uprostřed těchto nadějí zvedl hlavu? Jaká lítost mnou pronikala při pohledu na tu krásnou a klidnou tvář, usmívající se vstříc budoucnosti a ještě pobledlou dřívějším utrpením! Když jsem ji tak držel a její prst bloudil po mapě, zatímco tichým hlasem hovořila o věcech, které zařídila, o svých tužbách, o našem budoucím životě v ústraní, byl bych za ni dal svou krev.

Vyhlídky na štěstí, vy jste snad jediné opravdové štěstí na tomto světě!

Bylo tomu asi týden, co jsme trávili čas pochůzkami a nákupy, když se u nás ohlásil jakýsi mladý muž a přinesl Brigitě nějaké dopisy. Po jejich rozmluvě jsem ji našel smutnou a skleslou, nedověděl jsem se však nic, než že dopisy jsou z N....., z téhož města, kde jsem s ní po prvé hovořil o své lásce a kde žili jediní příbuzní, kteří ještě Brigitě zbyli.

Naše přípravy zatím rychle pokračovaly. V srdci jsem neměl místo pro nic jiného než pro netrpělivé očekávání odjezdu a radost, kterou jsem při něm zakoušel, nepoprávala mi klidu téměř ani na okamžik. Když jsem ráno vstal a slunce nám zasvitlo do oken, zmocnilo se mne takové vzrušení, že jsem jím byl jako opilý. Po špičkách jsem vešel do pokoje, kde spala Brigita. Nejednou, když se probudila, našla mě na kolenou u svého lůžka. Díval jsem se na ni, jak spí, a nebyl jsem s to zadržet slzy, nevěděl jsem, jakými prostředky ji mám přesvědčit, že má lítost je upřímná. Jestliže láska k první milence mě kdysi doháněla k bláznivým kouskům, vyváděl jsem jich nyní stokrát tolik, zuřivě jsem vyhledával všechno nezvyklé a prudké, co může budit vášeň vyhnaná do krajnosti. Zbožňoval jsem Brigitu, a přestože jsem byl jejím milencem déle než půl roku, zdálo se mi, když jsem se k ní přiblížil, že ji vidím po prvé. Sotva jsem se odvažoval políbit lem šatů této ženy, již jsem tak dlouho ubližoval. Při sebemenším jejím slůvku jsem se začal chvět, jako by její hlas byl pro mne nový. Hned jsem se jí se vzlykem vrhal do náruče a hned jsem bez příčiny vybuchoval ve smích, o svém dřívějším chování jsem mluvil jen s hrůzou a s odporem a přál jsem si, aby byl někde chrám zasvěcený lásce, kde bych se očistil křtem a oblékl si šat odlišující mě od ostatních, který by ze mne v budoucnu už nemohl být stržen.

Viděl jsem kdysi Tizianova svatého Tomáše, jak vkládá prst do Kristovy rány, a často jsem naň myslíval. Kdybych se odvážil přirovnat lásku k lidské víře v Boha, mohl bych říci, že jsem se mu podobal.

Jak se jmenuje cit, jež vyjadřuje ta neklidná hlava, napůl ještě pochybující, která se však už sklání před Bohem? Dotýká se rány, rouhavá slova mu užasle ulpívají na pootevřených rtech, na něž tiše vstupuje modlitba. Je to apoštol? Je to bezbožník? Projevuje stejně hlubokou lítost, jak hluboko byla jeho urážka? Nikdo o tom nic neví, ani on, ani malíř, ani ty, který se naň díváš. Spasitel se usmívá a pod paprskem nesmírné dobroty se všechno rozplývá jako kapka rosy.

Náš pokoj byl plný rozházeného šatstva, alb, tužek, knih, balíků a na tom všem byla neustále rozložena mapa, kterou jsme tolik milovali. Přecházeli jsme sem a tam a já jsem se co chvíli zastavil, abych se vrhl na klín Brigitě, která mi říkala, že jsem lenoch, a tvrdila mi se smíchem, že všechno musí dělat sama a já že nejsem k ničemu. A celou dobu, co jsme si chystali zavazadla, naskýtal se nám různé plány, jak si každý domyslí. Na Sicílii je hodně daleko, ale zima je tam tak příjemná, je tam nejšťastnější podnebí. Janov se svými pestře malovanými domy, se špalíry stromů v zahradách a s Apeninami v pozadí je velice krásný, ale jaký je tam hluk a jaké davy lidu! Ze tří lidí na ulici je jeden mnich a jeden voják. Florencie je smutná, je to středověk, dožívající ještě mezi námi. Jak se smířit s těmi zamřížovanými okny a s tou strašlivou hnědou barvou, již jsou pomazány domy? Co bychom dělali v Římě? Necestujeme proto, abychom se dávali oslňovat, a ještě méně proto, abychom se dávali poučovat. Což kdybychom se vydali k břehům Rýna? Ale tam už bude po sezoně, a přestože nevyhledáváme společnost, je vždycky smutné přijet do míst, kam lidé jezdívají, právě v době, kdy tam nikdo není. A co Španělsko? Zde nás zarazily příliš velké rozpaky; tam se musí jet jako do války a je třeba připravit se na všechno kromě klidu. Jedme do Švýcarska! Nechme hlupáky, ať touto zemí opovrhují proto, že tam jezdí tolik lidí. Tam však září v celé nádheře tři barvy Bohu nejmilejší: modř nebes, zeleň luk a bělost sněhu na vrcholcích ledovců. „Jedme, jedme,“ řekla Brigita, „odletme tam jako ptáci. Představme si, milý Oktavie, že se známe teprve od včerejška.

Setkal jste se se mnou na plese, zalíbila jsem se vám a zamiloval jste se do mne. Vypravujete mi, že několik mil odtud, v jakémsi městečku, jste miloval jistou paní Piersonovou, jenže já tomu, co se mezi ní a vámi stalo, nechci věřit. Nezačal byste se mi svěřovat s příběhem lásky k ženě, kterou jste opustil kvůli mně? A já vám zase říkám docela tiše, že ještě před nedávnem jsem milovala darebáka, pro kterého jsem byla velice nešťastná. Vy mě litujete, naléháte na mne, abych mlčela, a nakonec se dohodneme, že o tom spolu nebudeme už nikdy mluvit.“

To, co jsem cítil při těchto Brigitiných slovech, podobalo se chamtivosti, tiskl jsem ji k sobě třesoucíma se rukama. „Bože,“ zvolal jsem, „nevím, zda se třesu radostí, nebo strachem. Odvezu si tě, můj poklade. Před tímto nesmírným obzorem jsi má. Odjedeme spolu. Ať zemře mé mládí, ať zemřou vzpomínky, ať zemřou muka a výčitky! Ach má dobrá, statečná milenko, udělala jsi z dítěte muže. Kdybych tě nyní ztratil, nikdy bych už nemohl milovat. Snad by mě byla mohla vyléčit jiná žena dříve, než jsem tě poznal, ale teď jen ty jediná na světě mě můžeš buď zabít, nebo zachránit, protože mám v srdci ránu, pocházející od všeho zla, které jsem na tobě napáchal. Byl jsem nevďečný, slepý a krutý. Ale chvála Bohu, ty mě ještě miluješ! Vrátiš-li se ještě někdy do vsi, kde jsem tě po prvé uviděl pod lipami, zadívej se na ten opuštěný dům. Musel v něm zůstat nějaký přízrak, protože člověk, který s tebou odtamtud odchází, není ten, který tam vešel.“

„Je to vskutku pravda?“ zeptala se Brigita a její krásné čelo, celé rozzářené láskou, zvedlo se k nebi. „Je vskutku pravda, že jsem tvá? Ano, budete milovat daleko od toho nenáviděného světa, který vám dal předčasně zestárnout, mé dítě. Budu vás mít takového, jaký jste, a ať budeme žít v kterémkoli koutě světa, můžete tam na mne bez výčitek zapomenout toho dne, kdy mě přestanete milovat. Mé poslání tím skončí, a vždycky mi ještě zbude Bůh na nebesích, abych mu za to mohla děkovat.“

Jakou palčivou a strašlivou vzpomínku ve mně zanechávají po dnes tato slova! Konečně bylo rozhodnuto, že pojedeme nejprve do Ženevy a že si na jaro vyhledáme nějaké tiché místo na úpatí Alp. Brigita už začala mluvit o krásném jezeře a já už jsem v duchu vdechoval vítr, který je čeří, a výraznou vůni zeleného údolí. Už jsem viděl Lausanne, Vevay, Oberland a za vrcholky Monte Rosy nesmírně rozlehlou lombardskou nížinu. Už tu bylo zapomnění, klid, zvaly a vítaly nás všechny šťastné osamělé duše, už jsem viděl, jak večer, držíce se za ruce, mlčky hledíme jeden druhému do očí. Cítili jsme v sobě vzrůstající se pocit, plný zvláštní velikosti, který ovládá srdce před nastoupením dlouhé cesty, záhadnou a nevysvětlitelnou závrať, vyvolávanou strachem z vyhnanství a zároveň i nadějí na dlouhé putování. Ach Bože, sám tvůj hlas v takové chvíli volá člověka a připomíná mu, že jde k tobě. Nemá lidské myšlení křídla, která se třepetají, a zvukné struny, které se napínají? Co vám mám říci? Cožpak není celý svět v pouhých slovech: „Všechno bylo připraveno a chystali jsme se odjet?“

Pojednou Brigita sklesla, sklopila hlavu a upadla v mlčení. Zeptal jsem se jí, není-li nemocna. Odpověděla mi ochablým hlasem, že není. Když jsem se jí zmínil o dni odjezdu, zvedla se a chladně, odevzdaně pokračovala ve svých přípravách. Když jsem jí přísahal, že bude šťastna a že jí zasvětím celý svůj život, zavřela se o samotě a rozplakala se. Když jsem ji líbal, zbledla a odvrátila pohled jinam, nastavujíc mi rty. Když jsem jí řekl, že ještě není nic hotovo, že se může našeho plánu vzdát, drsně a divoce svraštila obočí. Když jsem ji snažně prosil, aby mi otevřela své srdce, když jsem jí opakoval, že se zřeknu svého štěstí, i kdybych proto měl zemřít, jestliže by za ně měla někdy zaplatit jedinou výčitkou svědomí, vrhla se mi kolem krku, pak se zarazila a jakoby nechtíc mě odstrčila. Konečně jednoho dne jsem vešel k ní do pokoje s lístkem v ruce – byla na něm vyznačena naše místa v dostavníku do Besançonu. Přistoupil

jsem k ní a položil jsem jí lístek do klína. Rozpřáhla ruce, vykřikla a padla mi v bezvědomí k nohám.

II

Všechno úsilí, které jsem vynaložil, abych uhodl příčinu tak neočekávané změny, zůstalo bez výsledku, stejně jako otázky, které jsem jí mohl položit. Brigita se rozstala a zachovávala tvrdošíjně mlčení. Strávil jsem celý den jednak tím, že jsem ji snažně prosil o vysvětlení, jednak tím, že jsem se vyčerpával samými dohady, a potom jsem vyšel z domu, aniž jsem věděl, kam jdu. Když jsem kráčet kolem Opery, nějaký veřejný posluha mi nabídl lístek a já jsem bezmyšlenkovitě vešel dovnitř, jak jsem to kdysi mívával ve zvyku.

Nemohl jsem sledovat, co se děje na jevišti, ani co se děje v sále, tísnil mě takový bol a přitom jsem byl tak ohromen, že jsem žil, abych tak řekl, jen sám v sobě, a zdálo se, že vnější předměty na mé smysly vůbec nepůsobí. Všechny mé soustředěné síly se upínaly k jediné myšlence, a čím víc jsem ji převracel v hlavě, tím méně jsem byl s to jasně do ní vidět. Jaká strašlivá překážka, znenadání se vynořivší, zvrátila v předvečer odjezdu tolikeré plány a tolikeré naděje! Jde-li o nějakou obvyklou příhodu nebo i o skutečné neštěstí, jako je nějaká osudná nehoda nebo ztráta přítele, proč to zatvrzelé mlčení? Jakého rázu může být tajemství, které ničí naše štěstí a které mi Brigita odpírá svěřit po všem, co učinila v okamžiku, kdy se zdálo, že se skuteční naše nejdražší sny? Jakže, ona přede mnou něco tají? Ať ji tedy její žal, její záležitosti, nebo dokonce i strach před budoucností zdrží na nějaký čas, nebo ať ji přimějí, aby se navždy zřekla této tak vytoužené cesty, ale proč by se mi neměla svěřit? Ani při tehdejšímu stavu svého srdce jsem se nemohl domnívat, že v tom není nic, co si zaslouží výtky. I pouhý stín podezření mě pobuřoval a naháněl mi hrůzu. Jak také uvěřit v nestálost nebo

třeba jen v rozmarnost této ženy, jak jsem ji znal? Padal jsem do propasti a neviděl jsem ani sebemenší světélko, sebenepatrnější bod, kterého bych se mohl zachytit.

Přede mnou na galerii seděl mladý muž, jehož rysy mi nebyly neznámé. Jak se často stává, když má člověk mysl příliš zaměstnanou, hleděl jsem na něho, aniž jsem si toho byl vědom, a snažil jsem se umístit pod jeho obličej nějaké jméno. Náhle jsem ho poznal; byl to člověk, o němž jsem se už dříve zmínil, ten, který přinesl Brigitte dopisy z N..... Chvatně jsem vstal, abych si s ním šel promluvit, a nemyslel jsem na to, co dělám. Seděl na místě, kam jsem se nemohl dostat, aniž jsem vyrušil velký počet diváků, a byl jsem tedy nucen počkat do přestávky.

První, co mě napadlo, byla myšlenka, že může-li mi někdo podat vysvětlení v jediné věci, která mě trápí, je to tento mladý muž spíš než kdo jiný. V posledních dnech hovořil s paní Piersonovou několikrát a vzpomněl jsem si, že vždycky, když od ní odešel, našel jsem ji smutnou, nejen první den, ale pokaždé, kdykoli za ní přišel. Setkal se s ní den předtím, zrána téhož dne, co ochořela. Brigita mi neukázala dopisy, které jí přinesl. Je možné, že tento mladík zná pravou příčinu, která zdržuje náš odjezd. Je také možné, že s ní není seznámen tak docela, ale přinejmenším mi může povědět něco o obsahu těchto dopisů a musím předpokládat, že je do té míry seznámen s našimi záležitostmi, abych se ho mohl směle vyptávat. Byl jsem nesmírně rád, že jsem ho našel, a jakmile spadla opona, vyběhl jsem, abych se s ním setkal na chodbě. Nevím, zda mě viděl přicházet, ale vzdálil se a vstoupil do jedné z lóží. Rozhodl jsem se počkat, až odtamtud vyjde, a procházel jsem se čtvrt hodiny, nespouštěje oči z dveří lóže. Konečně se otevřely a on vyšel. Hned jsem ho z dálky pozdravil a šel jsem mu vstříc. Učinil několik nerozhodných kroků, pak se náhle otočil, seběhl po schodech a zmizel.

Můj záměr oslovit ho byl příliš zřejmý, aby mi mohl tak uniknout bez výslovného úmyslu vyhnout se mi. Podle všeho znal mou tvář

a ostatně, i kdyby ji nebyl znal, když člověk vidí, že mu někdo jde vstříc, má přinejmenším počkat. Když jsem k němu vykročil, byli jsme na chodbě sami, nebylo tedy pochyby, že se mnou nechtěl mluvit. Nenapadlo mi vidět v tom nějakou drzost – jak jsem si mohl myslet, že mě chtěl urazit člověk, který chodí denně do bytu, kde bydlím, kterého jsem vždycky slušně uvítal, když jsem se s ním setkal, a jehož způsoby jsou prosté a skromné? Chtěl přede mnou jen utéci a ušetřit si trapnou rozmluvu. Ale proč? Tato druhá záhada mě mátlá skoro tak jako první. Ať jsem se jakkoli snažil vyloučit tu myšlenku, zmizení mladého muže se mi v mysli neodbytně spojovalo s Brigitiným zatvrzelým mlčením.

Ze všech útrap se nejtíže snáší nejistota a v nejedné situaci svého života jsem na sebe přivolal velké neštěstí tím, že jsem nedovedl trpělivě vyčkávat. Když jsem se vrátil domů, zastihl jsem Brigitu, jak čte právě ty osudné dopisy z N..... Řekl jsem jí, že nemohu dále zůstat ve svém nynějším rozpoložení mysli a že se z něho chci dostat stůj co stůj, že chci znát důvod náhlé změny, která se s ní udála, ať je jakýkoliv, a že odepře-li mi odpověď, budu její mlčení považovat nejen za rozhodné odmítnutí odjet se mnou, ale i za příkaz, abych ji navždy opustil.

Jen neochotně mi ukázala jeden z dopisů, které držela v ruce. Příbuzní jí psali, že svým odjezdem se navždy připravila o čest, že každý zná jeho příčinu a že považují za svou povinnost ohlásit jí předem, jaký bude výsledek. Žije prý veřejně jako má milenka, a i když je vdova a je volná, přece jen musí cítit odpovědnost k jménu, které nosí. Ani oni, ani nikdo z jejích bývalých přátel prý se s ní už nikdy nesejdou, bude-li trvat na svém. Konečně se ji všemi možnými vyhrůžkami a radami snažili pohnout k návratu na venkov.

Tón tohoto dopisu mě pobouřil a zprvu jsem v něm neviděl nic jiného než urážku. „A mladík, který vám nosí tyto traktáty, vzal na sebe bezpochyby povinnost přednášet vám je nahlas a nezanedbává ji, není-liž pravda?“ zvolal jsem.

Brigitin hluboký smutek mě přiměl k zamyšlení a utišil můj hněv. „Uděláte, co budete chtít,“ řekla mi, „a dosáhnete toho, že mě zničíte. Vždyť můj osud je ve vašich rukou a už dávno jste jeho pánem. Pomstěte se podle své libosti za toto poslední úsilí, které vynakládají moji přátelé, aby mě přivedli zpátky k rozumu, ke společnosti, které jsem si kdysi vážila, a ke cti, kterou jsem ztratila. Víc už nemám co říci, a chcete-li mi sám nadiktovat odpověď, napíši ji tak, jak si budete přát.“

„Já si nepřeji nic,“ odpověděl jsem, „než znát vaše úmysly; naopak, na mně je, abych se jim přizpůsobil, a přísahám vám, že jsem k tomu hotov. Řekněte mi, zůstanete-li zde, odjedete-li nebo budu-li muset odjet sám.“

„K čemu ta otázka?“ zeptala se Brigita. „Řekla jsem vám, že jsem změnila své mínění? Jsem nemocná, a proto nemohu odjet. Jakmile se však uzdravím nebo jakmile budu aspoň moci vstát, odjedeme do Ženevy, jak jsme se dohodli.“

Po těchto slovech jsme se rozešli a smrtelný chlad, s jakým je pronešla, zarmoutil mě víc, než by mě bylo zarmoutilo její odmítnutí. Nebylo to po prvé, co se někdo pokoušel podobnými radami přervat náš svazek. Avšak dříve, i kdyby podobné dopisy na Brigitu zapůsobily jakkoliv, byla by se jejich účinku brzy zbavila. Jak uvěřit, že dnes ji tato jediná pohnutka ovládá tak mocně, když v méně šťastných dobách by u ní nebyla nic zmohla? Pátral jsem ve svém chování od příjezdu do Paříže, není-li v něm nic, co bych si mohl vyčítat. „Je to snad,“ ptal jsem se v duchu, „jen slabost ženy, která chtěla provést nerozvážnost a která v poslední chvíli couvá před vlastní vůlí? Je to snad něco, co by prostopášníci podle všeho nazvali posledním zbytkem svědomí? Ale veselá nálada, kterou dávala Brigita před týdnem najevo od rána do večera, ty roztomilé plány, neustále zavrhované a znovu rozvíjené, ty sliby, ta vyznání, to všechno přece bylo upřímné, skutečné a nevynucené. Chtěla, abychom odjeli, i když jsem nechtěl já. Ne, zde je nějaká záhada; a jak ji vypátrat, udává-li

mi teď na mé otázky důvod, který nemůže být pravý? Nemohu jí říci, že lže, ani ji donutit, aby mi odpověděla něco jiného. Říká mi, že stále ještě chce odjet, říká-li to však tímto tónem, neměl bych to naprosto odmítnout? Mohu přijmout takovou oběť, která je přinášena jako povinnost, jako trest, když to, co jsem považoval za věc nabízenou z lásky, musím vyžadovat na základě daného slova? Ach bože, odnesu si tedy toto bledé a unylé stvoření v náruči? Odvedu si daleko od vlasti a na tak dlouhou dobu, snad na celý život, jen odevzdanou oběť? Učiním, co se ti zlíbí, říká mi. Ne, jistě se mi nezlíbí vyptávat se do omrzení, a bude-li mlčet, raději odjedu sám, než bych se třeba ještě jen týden díval na ten utrápený obličej.“

Jaký jsem to byl šílenec! Cožpak jsem měl sílu odjet? Už čtrnáct dní jsem byl příliš šťasten, abych se opravdu odvážil ohlédnout se zpět, a vzdálen pocitu takové odvahy přemýšlel jsem jen o způsobu, jak odtud Brigitu odvést. V noci jsem nezamhouřil oka a příštího dne časně zrána jsem se nazdařbůh rozhodl, že zajdu za oním mladým mužem, kterého jsem viděl v Opeře. Nevím, zda mě k němu hnál hněv nebo zvědavost, nevěděl jsem také, co po něm vlastně chci, myslil jsem si však, že takto mi aspoň nebude moci uniknout, a to bylo všechno, co jsem chtěl.

Protože jsem neznal jeho adresu, vešel jsem k Brigitě, abych se jí na ni zeptal. Předstíral jsem, že po všech návštěvách, které u nás vykonal, jsem povinen oplatit mu jeho zdvořilost, neboť o mém setkání v divadle jsem jí neřekl ani slovo. Brigita ležela na lůžku a její unavené oči prozrazovaly pláč. Když jsem vešel, vztáhla ke mně ruku a řekla: „Co mi chcete?“ Její hlas byl smutný, ale něžný. Vyměnili jsme si spolu několik přátelských slov a odešel jsem se srdcem méně zoufalým. Mladý muž, za nímž jsem se vydal, jmenoval se Smith a bydlel nedaleko. Když jsem zaklepal na jeho dveře, zmocnil se mě jakýsi nepokoj. Vkročil jsem do nich pomalu a jako nenadále oslepen nějakým prudkým světlem. Při jeho prvním pohybu mi ztuhla krev. Ležel v posteli a s týmž přízvukem jako před chvílí Brigita, s týmž

bledým a strhaným obličejem mi podal ruku a vyřkl tatáž slova: „Co mi chcete?“

Ať si o tom každý myslí, co chce, ale jsou v životě náhody, které lidský rozum nedovede vysvětlit. Sedl jsem si, aniž jsem byl s to odpovědět, a jako bych se byl probudil ze sna, v duchu jsem si opakoval otázku, kterou mi položil. Vskutku, co jsem k němu přišel pohledávat? Jak mu říci, co mě sem přivádí? Domnívám-li se, že by pro mne bylo užitečné položit mu několik otázek, jak mám vědět, zda bude ochoten odpovídat? Přinesl dopisy a znal lidi, kteří je psali, ale což jsem je neznal stejně dobře od chvíle, kdy mi Brigita jeden z dopisů ukázala? Byl bych mu musel klást otázky a bál jsem se, aby nevytušil, co se děje v mém nitru. První slova, která jsme si vyměnili, byla zdvořilá a bezvýznamná. Poděkoval jsem mu, že se ujal poslání svěřeného mu rodinou paní Piersonové, řekl jsem mu, že při odjezdu z Francie ho zase my poprosíme, aby nám prokázal nějaké služby, a pak jsme se odmlčeli, udiveni tím, že sedíme proti sobě.

Rozhlížel jsem se kolem sebe, jako to dělá člověk v rozpacích. Pokoj, který obýval tento mladý muž, byl ve čtvrtém poschodí. Všechno zde prozrazovalo počestnou a pracovitou chudobu. Několik knih, hudební nástroje, obrazy v rámech z bílého dřeva, na stole s ubrusem urovnané papíry, staré křeslo a několik židlí – to bylo všechno. Ze všeho však bylo cítit čistotu a péči, které zde vytvářely příjemný celek. Pokud šlo o něho, jeho poctivá a živá tvář mluvila předem v jeho prospěch. Na krbu jsem zahlédl podobiznu starší ženy a přistoupil jsem k ní, stále ještě jako ve snu. Řekl mi, že je to jeho matka.

Vtom jsem si vzpomněl, že Brigita mi o něm často vyprávěla, a znovu mi vyvstalo v paměti tisíc zapomenutých podrobností. Brigita ho znala od dětství. Do té doby, než jsem přijel na venkov, vídala se s ním občas v N....., od mého příjezdu tam však zajela jen jednou a on tam tehdy nebyl. Dověděl jsem se tedy jen náhodou o některých zvláštnostech, které mě však překvapily. Neměl nic než skromné

zaměstnání, které mu umožňovalo živit matku a sestru. Jeho chování k těmto dvěma ženám si zasluhovalo největší chvály. Vzdal se pro ně všeho, a přestože měl vynikající hudební nadání, které by mu mohlo dopomoci k jmění, nejvyšší poctivost a zdrženlivost ho vedly k tomu, že vždycky dával klidu přednost před vyhlídkami na úspěch, které se mu nabízely. Zkrátka, patřil k těm několika málo tvorům, kteří žijí bez hluku a jsou ostatním vděční za to, že přehlížejí jejich pravou cenu.

Brigita mi uvedla několik rysů, které stačí k vykreslení člověka. Byl velmi zamilován do krásné dívky ze sousedství, a když za ní déle než rok vytrvale chodil, dostalo se mu svolení vzít si ji za ženu. Byla stejně chudá jako on. Měla se podepsat svatební smlouva a všechno bylo přichystáno k sňatku, když mu matka řekla: „A co tvá sestra? Kdo tu bude provdávat?“ Z těchto několika slov pochopil, že ožení-li se, vynaloží na domácnost všechno, co svou prací vydělá, a že tudíž jeho sestra nebude mít žádné věno. Ihned zrušil všechno, co bylo započato, a odvážně se zřekl sňatku i své lásky. Poté odešel do Paříže a našel si zde své nynější zaměstnání.

Kdykoli jsem slyšel tento příběh, o němž se v kraji mluvilo, vždycky jsem si přál poznat jeho hrdinu. Ta tichá a skrytá oddanost mi připadala obdivuhodnější než všechna sláva získaná na bitevním poli. Když jsem spatřil podobiznu jeho matky, ihned jsem si na všechno vzpomněl, a když jsem se pak zadíval na něho, udivilo mě, že je tak mlád. Nemohl jsem se ubránit, abych se ho nezeptal na jeho věk – byl stejně starý jako já. Odbilo osm hodin a on vstal.

Viděl jsem, jak se při prvních krocích zapotácel a pak prudce potřásl hlavou. „Co je vám?“ zeptal jsem se ho. Odpověděl mi, že je čas jít do kanceláře a že se necítí dost silný, aby se udržel na nohou.

„Jste nemocen?“

„Mám horečku a krutě trpím.“

„Včera večer vám bylo lépe, viděl jsem vás, myslím, v Opeře.“

„Promiňte, že jsem vás nepoznal. Mám do divadla volný vstup a doufám, že se tam s vámi zase setkám.“

Čím déle jsem zkoumal tohoto mladíka, tento pokoj a tento dům, tím méně jsem cítil síly, abych mohl začít o pravém účelu své návštěvy. Myšlenka z minulého dne, že by mi mohl u Brigity uškodit, rozplynula se sama od sebe. Nacházel jsem v něm jistý rys upřímnosti a zároveň přísnosti, který mě brzdil a který ve mně budil úctu. Mé myšlenky se pomalu dávaly jiným směrem. Hleděl jsem na něho pozorně a zdálo se mi, že on mě také pozoruje se zvědavostí.

Bylo nám oběma jedenadvacet let, ale jaký byl mezi námi rozdíl! On přivykl životu, jehož každý pohyb byl určován pravidelným zvukem hodin, nikdy nepoznal v životě nic jiného než cestu z osamělého pokoje do zapadlé kanceláře na ministerstvu, posílal matce i své úspory, ten groš lidského potěšení, který tak chtivě svírá každá pracující ruka, naříkal si na noc protrpěnou v bolestech, protože ho připravila o jeden den lopoty, a znal jen jedinou myšlenku a jediné blaho – bdít nad blahem jiných, a to už od dětství, od té doby, co měl ruce. A já? Jak jsem já nakládal s drahocenným, rychle prchajícím, neúprosným časem, s tím pijákem lidského potu? Byl jsem člověk? Který z nás opravdu žil?

K procítění toho, co zde vypisuji na celé stránce, stačil nám jediný pohled. Naše oči se setkaly a už se neopustily. Začal se mnou mluvit o mé cestě a o zemi, kterou navštívíme.

„Kdy odjíždíte?“ zeptal se mne.

„Nevím; paní Piersonová ochuravěla a leží už tři dny.“

„Už tři dny!“ opakoval v bezděčném pohnutí.

„Ano, co vás na tom tak zaráží?“

Vstal, vrhl se ke mně s rozevřenou náručí a s pohledem upřeným na mne a roztrásl se strašným zimničním chvěním.

„Není vám dobře?“ zeptal jsem se a chtěl jsem ho vzít za ruku. V tom okamžiku ji však zvedl k obličeji v marné snaze zadržet slzy a zvolna se odvrátil na lůžko.

Hleděl jsem na něho překvapen. Prudký záchvat horečky ho rázem přemohl. Nemohl jsem se odhodlat, abych ho zanechal v tomto stavu, a znovu jsem k němu přistoupil. Odstrčil mě silou, jako v nějaké podivné hrůze. Když se konečně zase vzpamatoval, řekl slabým hlasem:

„Promiňte mi, že se vám nemohu věnovat. Bud'te tak laskav a nechte mě teď; jakmile mi to síly dovolí, přijdu vám poděkovat za návštěvu.“

III

Brigitě bylo lépe. Řekla mi, že chce odjet ihned, jakmile se uzdraví. Postavil jsem se však proti tomu a museli jsme počkat ještě čtrnáct dní, než bude schopna cestovat.

Byla neustále smutná a zamlklá, ale přesto laskavá. Ať jsem podnikal cokoli, abych ji přiměl promluvit od srdce, říkala mi, že jedinou příčinou její tesknosti je dopis, který mi ukázala, a prosila mě, abychom o něm už nemluvili. Tak mi zbývalo jen mlčet stejně jako ona a marně jsem se snažil uhodnout, co se v jejím srdci děje. Společné chvíle ve dvou nás oba tížily a večer co večer jsme chodili do divadla. Sedali jsme tam bok po boku v hloubi lóže, občas jsme si tiskli ruce, tu a tam nás krásná hudební skladba nebo překvapující slovo přiměly vyměnit si přátelský pohled, ale cestou tam i zpátky jsme zůstávali němí, zabraní do svých myšlenek. Dvacetkrát za den jsem cítil, že jsem hotov vrhnout se jí k nohám a požádat ji o jedinou milost: aby mi zasadila smrtelnou ránu nebo aby mi vrátila štěstí, které jsem na chvíli zahlédl. A dvacetkrát v okamžiku, kdy jsem se to chystal učinit, spatřil jsem, jak se její rysy mění. Potom vstala a odešla nebo nějakým ledovým slovem způsobila, že mi srdce uvázlo na rtech.

Smith přicházel takřka denně. Přestože jeho přítomnost v domě byla příčinou všeho zla a návštěva u něho mi zanechala v mysli

divné podezření, způsob, jímž hovořil o naší cestě, jeho upřímnost a prostota mě uklidňovaly. Začal jsem s ním mluvit o dopisech, které přinesl, a nezdálo se mi, že by se pro to urazil, ale že je z nich ještě smutnější než já. Neznal jejich obsah a dávné přátelství k Brigitě ho přimělo, aby je rozhodně odsoudil. Řekl mi, že kdyby byl věděl, co obsahují, nebyl by se takového úkolu ujímal. Podle zdrženlivého tónu, jakým s ním paní Piersonová hovořila, nemohl jsem se domnívat, že je zasvěcen do jejich důvěrných záležitostí. Vídal jsem ho tedy rád, přestože ve vztahu mezi námi bylo cítit jakousi ostýchavost a obřadnost. Uvolil se, že po našem odjezdu bude prostředníkem mezi Brigitou a její rodinou a že zabrání vyslovené roztržce mezi nimi. Úcta, které se v kraji těšil, nebyla by jistě při tomto prostředkování bez významu a nemohl jsem se ubránit pocitu vděčnosti k němu. Byla to nejšlechetnější povaha. Když jsme byli všichni tři pohromadě a když mezi mnou a Brigitou zpozoroval nějaký chlad nebo nějakou strojenost, viděl jsem, jak vynakládá všechno úsilí, aby nám vrátil veselou náladu. Když projevoval znepokojení nad tím, co se děje, vždycky to činil bez vtíravosti a způsobem, z něhož se dalo vyrozumět, že by si přál vidět nás oba šťastny. O našem vztahu takřka vždycky hovořil s úctou a jako člověk, pro něhož je láska posvátný svazek před Bohem. Koneckonců to byl svým způsobem přítel a budil ve mně naprostou důvěru.

Avšak přese všechno, i přes všechnu svou snahu, byl neustále smutný, a já jsem se nemohl ubránit podivným myšlenkám, které mě přepadaly. Slzy, které jsem viděl tohoto mladého muže prolévat, nemoc, která ho zachvátila právě ve stejné době jako mou milenkou, jakási teskná sympatie, kterou jsem podle svého domnění mezi nimi nacházel, trápily mě a znepokojovaly. Nebyl tomu ještě ani měsíc, co bych se byl dal při sebemenším podezření unést žárlivostí. Z čeho jsem však nyní měl Brigitu podezřívát? Ať bylo tajemství, které přede mnou skrývala, jakékoliv, nechystala se odjet se mnou? I když bylo možné, že Smith je zasvěcen do nějakého tajemství,

které já neznám, jakého druhu mohlo toto tajemství být? Co se dalo vytýkat jejich smutku a jejich přátelství? Zнала ho už jako dítě a setkává se s ním po dlouhých letech ve chvíli, kdy odjíždí z Francie, je v nešťastném postavení a náhoda chtěla tomu, že on se to dověděl a že se do jisté míry sám stal nástrojem jejího zlého osudu. Nebylo zcela přirozené, že si spolu vyměnili několik smutných pohledů, že pohled na mladého muže připomněl Brigitě minulost, že v ní vyvolal jisté vzpomínky a jistou lítost? A mohl se on bez obav dívat na ni, jak odjíždí, aniž mimoděk v duchu uviděl všechno, co ji může na dlouhé cestě potkat, nebezpečí života, který pro ni bude napříště znamenat bloudění světem a bezmála život vyhnance a psance? Tak tomu nepochybně muselo být, a když jsem na to myslel, cítil jsem, že je na mně, abych se zvedl, abych se postavil mezi ně, abych je upokojil, abych je přiměl věřit mi, abych jí řekl, že má paže ji bude chránit, dokud se o ni bude chtít opírat, a jeho abych ujistil, že jsem mu vděčen za náklonnost, kterou nám projevil, a za služby, které nám v budoucnu prokáže. Cítil jsem to, a nemohl jsem to udělat. Smrtný chlad mi svíral srdce a zůstával jsem sedět ve svém křesle.

Večer, když Smith odešel, jsme buď mlčeli, nebo jsme mluvili o něm. Nevím, jaký divný svod působil, že jsem se den co den vyptával Brigity na nové podrobnosti jejího života. Přitom mi neměla co říci, jen to, co jsem já už pověděl čtenáři; její život nebyl nikdy jiný, než jaký byl, chudý, skromný a počestný. K jeho vylíčení stačilo několik málo slov, dával jsem si je však opakovat neustále, aniž jsem věděl, proč mě tolik zajímají.

Když jsem o tom uvažoval, cítil jsem v hloubi srdce tajný bol, který jsem si sám nechtěl přiznat. Kdyby se byl tento mladík objevil ve chvíli naší radosti a kdyby byl přinesl Brigitě nějaký bezvýznamný dopis nebo jí přišel stisknout ruku při nastupování do kočáru, byl bych tomu věnoval sebemenší pozornost? Kdybych byl šťasten, co by mi bylo záleželo na tom, poznal-li mě v Opeře nebo ne, unikly-li

mu přede mnou slzy, jejichž příčinu neznám? I když jsem však nebyl s to uhodnout důvod Brigitina smutku, přece jen jsem viděl, že mé dřívější chování, ať o něm říká cokoli, není bez vlivu na její nynější zármutek. Kdybych byl takový, jaký jsem měl být celých těch šest měsíců, co jsme žili spolu, vím, že nic na světě by nedokázalo naši lásku zkalit. Smith byl jen obyčejný člověk, ale byl dobrý a oddaný, jeho prosté a skromné vlastnosti se podobaly dlouhým rovným čarám, jež oko zachytí bez námahy a ze všeho nejdříve. Za čtvrt hodiny je člověk zná a nabývá k nim důvěry, ne-li obdivu. Nemohl jsem se ubránit myšlence, že kdyby byl Brigitiným milencem, odjela by s ním plna radosti.

Zdržel jsem náš odjezd z vlastní vůle a už jsem toho začínal litovat. Brigita na mne také někdy naléhala. „Co nás zdržuje?“ říkala. „Vidíte, uzdravila jsem se a všechno je připraveno.“ Vskutku, co mě to tehdy zdržovalo? Nevím.

Sedě u krbu, upíral jsem pohled střídavě na Smitha a na svou milenku. Viděl jsem, že jsou oba bledí, vážní, zamlklí. Nevěděl jsem, proč jsou taková, a mimoděk jsem si říkal znovu a znovu, že to přece může mít u obou jednu a touž příčinu a že zde není dvojí tajemství. Nebylo to však jedno z těch mlhavých a chorobných podezření, jaká mě mučivala kdysi, byl to nezdolný, osudový instinkt. Jací jsme to podivní tvorové! Působilo mi potěšení zanechávat je spolu o samotě, nechat je sedět u krbu a jít si na nábreží snít, opřít se o zábradlí a hledět do vody jako nějaký povaleč.

Když hovořili o době, kterou prožili v N....., a když Brigita začala takřka s rozkoší hovořit mateřským tónem, připomínajíc mu společně strávené dny, zdálo se mi, že trpím, a přitom jsem se tím bavil. Kladl jsem jim otázky, mluvil jsem se Smithem o jeho matce, o tom, čím se on zaměstnává, a o jeho plánech. Dával jsem mu příležitost, aby se ukazoval v příznivém světle, a nutil jsem jeho skromnost, aby před námi odhalila své zásluhy. „Máte velice rád svou sestru, že ano?“ ptal jsem se ho. „Kdy počítáte, že ji provdáte?“ Tehdy nám

řekl, červenaje se, že zařízení domácnosti stojí hodně peněz, že to dokáže snad za dva roky, možná že dříve, dovolí-li mu zdraví vykonávat mimořádné práce, které mu vynášejí zvláštní odměnu, že zná na venkově dosti zámožnou rodinu, jejíž nejstarší syn je jeho přítelem, že jsou spolu takřka dohodnuti a že štěstí může jednoho dne přijít, stejně jako věčný klid, aniž na to člověk pomyslí, že se ve prospěch sestry vzdal svého malého podílu na dědictví, které jim zanechal otec, že matka byla proti tomu, že on však prosadil svou, že mladý muž musí žít z práce svých rukou, že však o životě dívky se rozhoduje v den jejího sňatku. Tak před námi zvolna rozvíjel celý svůj život a celou svou duši a já jsem se díval na Brigitu, jak mu naslouchá. Potom, když se zvedl k odchodu, doprovodil jsem ho až ke dveřím a zůstal jsem u nich stát zamyšleně a nehnutě, dokud hluk jeho kroků nezanikl na schodišti.

Pak jsem se vrátil do svého pokoje a zastihl jsem Brigitu, jak se odstrojuje. Pozoroval jsem lačně to půvabné tělo, ty poklady krásy, které mi tolikrát patřily. Díval jsem se na ni, jak si češe dlouhé vlasy, jak si uvazuje šátek a jak se obrací, nechávajíc šaty sklouznout k zemi, jako Diana vstupující do lázně. Lehla si na lůžko a já jsem šel ulehnout na svoje; nemohlo mi přijít na mysl, že mě Brigita podvádí nebo že Smith je do ní zamilován, nenapadlo mi pozorovat je nebo snažit se je přistihnout. Nebyl jsem si ničeho vědom. Říkal jsem si: „Je velmi krásná a ten ubohý Smith je poctivý hoch, oba mají velký zármutek a já také.“ To mi rmoutilo srdce a zároveň mi to poskytovalo úlevu.

Když jsme ještě jednou otevřeli zavazadla, zjistili jsme, že v nich chybí ještě několik drobností. Smith se nabídl, že nám je opatří. Byl ve své činnosti neúnavný a říkal, že je vděčný, když je pověřen, aby něco obstaral. Když jsem se jednoho dne vrátil do bytu, uviděl jsem ho, jak klečí na podlaze a zavírá kufr se šatstvem. Brigita seděla u klavíru, který jsme si na dobu svého pobytu v Paříži pronajali za týdenní poplatek. Hrála jednu ze starých písní, do nichž vkládala

tolik výrazu a které mi byly tak milé. Zastavil jsem se v předsíni u dveří, které byly otevřeny. Každý tón mi vnikal do duše; nikdy nezpívala tak smutně a tak nábožně.

Smith jí naslouchal s rozkoší; klečel na zemi, drže přezku cestovního vaku. Mnul ji v ruce, pak ji pustil na zem a hleděl na šaty, které právě sám složil a přikryl bílým plátnem. Když píseň dozněla, zůstal v téže poloze a Brigita se s rukama na klávesách zahleděla do dálky na obzor. Na okamžik jsem zahlédl, jak z očí mladého muže kanou slzy. Neměl jsem daleko k tomu, abych sám začal slzet, a nevěda, co se se mnou děje, vešel jsem a podal jsem mu ruku.

„Vy jste byl zde?“ zeptala se Brigita. Chvěla se a zdála se překvapena.

„Ano, já jsem byl zde,“ odpověděl jsem. „Zpívejte, drahá, snažně vás o to prosím. Ať ještě uslyším váš hlas!“

Neodpověděla mi a začala znovu; pro ni to byla také vzpomínka. Viděla pohnutí Smithovo a hlas jí selhal. Zdálo se, že poslední tóny, stěží už vyzpívané, ztrácejí se někde v nebesích. Vstala a políbila mě. Smith mě ještě držel za ruku a já jsem cítil, jak mi ji silně a křečovitě tiskne; byl bledý jako smrt.

Jindy jsem přinesl album litografií, představujících různé švýcarské krajiny. Prohlíželi jsme si je všichni tři a Brigita čas od času, když našla nějaké místo, které se jí líbilo, dlouze se na ně zadívala. Jedno, jak se zdálo, předčilo všechna ostatní. Byla to krajina v kantonu Vaud, nedaleko cesty do Brigues: zelené údolí osázené jabloněmi, pod nimiž ve stínu odpočívala zvířata, v dálce bylo vidět vesničku, skládající se z tuctu dřevěných domků, nepravidelně rozhozených po louce a okolních pahorcích. V popředí pod stromem seděla děvče v širokém slaměném klobouku, před ní stál vesnický hoch s okovanou holí v ruce a patrně jí ukazoval cestu, kterou prošel: mířil holí na křivolakou stezku ztrácející se v horách. Nad nimi se tyčily Alpy a celý obraz byl korunován třemi zasněženými vrcholky, zbarvenými září zapadajícího slunce. Nemohlo být nic prostšího a zároveň nic

krásnějšího než tato krajina. Údolí se podobalo jezeru zeleně a oko sledovalo její obrysy s dokonalým uspokojením.

„Pojedeme tam?“ řekl jsem Brigitě. Vzal jsem tužku a načrtl jsem na rytinu několik čar.

„Co to děláte?“ zeptala se.

„Zkousím,“ odpověděl jsem, „zda by se musela při trošce zručnosti tato tvář hodně pozměnit, aby se podobala vám. Myslím, že ten dívčin hezký klobouk by vám výborně slušel. A kdyby se mi to podařilo, nemohl bych toho statečného horala poněkud připodobnit sobě?“

Zdálo se, že se jí tento rozmar zalíbil, hned vzala škrabátko a za chvíli vymazala na listě obličej chlapce i obličej dívky. Já jsem pak kreslil její portrét a ona se pokoušela o můj. Obličejy byly velmi malé, takže to nebylo snadné, a shodli jsme se, že portréty jsou nám nápadně podobné. Ve skutečnosti stačilo jen hledat v nich naše rysy a člověk je tam objevil. Zasmáli jsme se tomu a nechali jsme knihu otevřenu; a po malé chvilce mě sluha volal v nějaké záležitosti a já jsem odešel.

Když jsem se vrátil, opíral se Smith o stůl a hleděl na rytinu tak pozorně, že si ani nevšiml mého návratu. Byl ponořen do hlubokého snění. Sedl jsem si ke krbu a teprve po prvním slově, které jsem pronesl k Brigitě, zvedl Smith hlavu. Na okamžik se na nás zadíval, pak se chvatně rozloučil, a když procházel jídelnou, viděl jsem, jak se uhodil rukou do čela.

Objeviv na něm tyto známky bolu, vstal jsem a šel jsem se zavřít do svého pokoje. „Ach, co to je? Co to je?“ opakoval jsem si. Pak jsem sepal ruce, abych se pomodlil – ke komu? Nevím. Snad k svému dobrému andělu, snad k svému zlému osudu.

IV

Srdce na mne volalo, abychom odjeli, a přitom jsem stále otálel; tajná a hořká rozkoš mě večer co večer přibíjela na místo. Když měl přijít Smith, neuklidnil jsem se, dokud jsem nezaslechl zvuk zvonku. Jak je možné, že je v nás cosi, co miluje neštěstí?

Každý den jsem se rozechvěl účinkem nějakého slova, nějakého rychlého záblesku, nějakého pohledu, každý den na mne zase jiné slovo, jiný pohled zapůsobily opačně a uvrhly mě zpátky do nejistoty. Jaká nevysvětlitelná záhada byla v tom, že jsem je viděl oba smutné? Jaká jiná záhada působila, že jsem nejednou při podobné příležitosti dával najevo přímo zuřivý vztek? Cítil jsem se zamilován do těchto téměř divokých návalů žárlivosti, jaké je vidět v Orientě, a přitom jsem neměl sílu, abych se pohnul. Trávil jsem dny čekáním, a nebyl bych mohl říci, nač čekám. Večer jsem sedal na lůžko a říkal jsem si: „Poslyš, pojď o tom přemýšlet!“ Sevřel jsem hlavu do dlaní a po chvíli jsem zvolal: „To je nemožné!“ A příštího dne jsem začal znovu.

Ve Smithově přítomnosti mi Brigita dávala najevo víc přátelství, než když jsme spolu byli sami. Jednoho večera, když jsme si právě vyměnili několik dosti drsných slov, stalo se, že sotva zaslechla v předsíni jeho hlas, přišla si mi sednout na klín. Smith byl stále tichý a smutný a zdálo se, že se sám neustále přemáhá. Každý jeho sebemenší pohyb byl odměřený, mluvil málo a pomalu, zato prudké pohyby, které mu někdy unikaly, odrážely se od jeho obvyklého chování tím nápadněji.

Mohl jsem v tehdejší svém postavení nazývat netrpělivost, která mě sžírala, zvědavostí? Co bych byl odpověděl, kdyby mi byl někdo řekl: „Co je vám do toho? Jste příliš zvědavý!“ A přitom je možné, že to nic jiného nebylo.

Vzpomínám si, že jednoho dne jsem u Královského mostu viděl, jak se topí člověk. Plavali jsme s přáteli na volné vodě, jak se na

plovárně říká, a za námi jela loď s dvěma mistry plavčíky. Bylo to uprostřed léta. Naše loď se setkala s druhou lodí, takže nás bylo pod velkým mostním obloukem víc než třicet. Jeden mladík v našem středu byl náhle stižen záchvatem mrtvice. Zaslechl jsem výkřik a otočil jsem se. Viděl jsem dvě ruce, zmítající se nad hladinou, a pak všechno zmizelo. Ihned jsme se začali potápět, bylo to však marné, a teprve za hodinu se podařilo vytáhnout mrtvolu, která se zachytila pod vorem.

Dojem, který jsem tehdy prožíval, když jsem se potápěl v řece, nevymizí mi nikdy z paměti. Rozhlížel jsem se na všechny strany v kalných a hlubokých vodách, které mě obklopovaly temným hučením. Dokud jsem mohl zadržet dech, nořil jsem se stále hlouběji, pak jsem se vždycky vrátil na hladinu, vyměnil jsem pár otázek s některým stejně znepokojeným plavcem a znovu jsem se vydal na tento lidský rybolov. Byl jsem naplněn hrůzou a nadějí. Myšlenka, že možná ucítím, jak mě křečovitě svírají dvě paže, vyvolávala ve mně nevýslovnou radost a hrůzu, a vrátil jsem se na loď teprve, když jsem byl úplně vyčerpán.

Jestliže hýřením člověk nezesurovívá, zbude mu po něm jako jeden z nezbytných následků zvláštní zvědavost. Zmínil jsem se už dříve o zvláštní zvědavosti, kterou jsem pocítil při své první návštěvě u Desgenaise. Vyložím to podrobněji.

Pravda, která je kostrou všech zjevů, chce, aby každý člověk, necht' je jakýkoli, přišel se v určitý den a v určitou hodinu dotknout jejích věčných kostí v hloubi nějaké přechodné rány. Tomu se říká poznávat svět a zkušenosti se získávají jen za tuto cenu.

Tehdy se stává, že jedni před takovou zkouškou zděšeně couvají, druzí, slabí a ustrašení, potácejí se při ní jako stíny. Někteří tvorové, snad ti nejlepší, při ní rovnou umírají. Největší část lidí zapomíná, a tak všechno pluje smrti vstříc.

Avšak někteří lidé, dozajista nešťastní, ani necouvají, ani se nepotácejí, neumírají ani nezapomínají. Když na ně přijde řada, aby

se dotkli neštěstí, jinak řečeno pravdy, předstoupí pevným krokem, natáhnou ruku a – strašná věc! – vzplanou láskou k živému utopení, kterého cítí v hloubi vod. Uchopí ho, ohmatají, přitisknou k sobě, jsou opilí touhou po poznání, dívají se na věci už jen proto, aby viděli skrze ně, nedělají už nic jiného, než že pochybují a zkoušejí, prohrabávají celý svět jako zvědové boží, jejich myšlenky se zaostřují v šípy a v jejich nitru se rodí číhající rys.

Této hrůze jsou víc než kdo jiný vystaveni zhýralci, což má prostou příčinu: přirovnáme-li obyčejný život ke klidné a průzračné hladině, zhýralci se v prudkých vírech každým okamžikem dotýkají dna. Například cestou z plesu zajdou do vykřičeného domu. Když předtím při valčíku tiskli cudnou ruku panny a snad ji i rozechvěli, odcházejí, běží, přehodí si plášť přes ramena a pak si sednou za stůl a mnou si ruce. Na rtech mají ještě poslední větu, kterou pronesli ke krásné a počestné ženě, a opakuji si ji, vybuchující v smích. Co říkám? Nenadzvedávají za několik stříbrných mincí oděv, tvořící stud, šat ženy, ten závoj plný tajemství, o němž se zdá, že sám cítí bytost, kterou zdobí, a že ji zahaluje, aniž se jí dotýká? Jakou představu si tedy mohou učinit o světě? Žijí v něm neustále jako herci mezi kulisami. Kdo má větší schopnost zkoumat podstatu věcí, a dá-li se to tak říci, hmatat hlouběji a bezbožněji než oni? Podívejte se, jak mluví o čemkoli: vždycky nejdrsnějšími, nejhrubšími, nejohavnějšími slovy. Jen ta se jim zdají pravdivá, všechno ostatní je podle nich jen přetvářka, konvence a předsudek. Ať vyprávějí nějaký příběh, ať hovoří o tom, co zažili, vždycky je to špinavé a fyzické slovo, vždycky litera, vždycky smrt! Neříkají „tato žena mě milovala“, říkají „měl jsem tuto ženu“, neříkají „miluji“, říkají „mám chuť“, nikdy neříkají „dej to Bůh“, vždycky říkají „jen kdybych chtěl“! Nevím, co si myslí sami o sobě a jaké vedou samomluvy.

Nezbytným následkem toho je pak buď lenost, nebo zvědavost, poněvadž zatímco se takto cvičí, aby ve všem viděli nejhorší stránku, nepřestávají chápat, že jiní nadále věří v dobro. Bud' to tedy musí

být tak bezstarostní, že si zacpávají uši, nebo je musí řeči ostatních burcovat ze spánku. Otec nechává chodit syna tam, kam chodí tolik jiných a kam chodil sám Kato, a říká, že mládí se musí vybouřit. Syn se však po návratu zadívá na sestru a podívejte se, co v něm způsobila hodina strávená mezi čtyřma očima s krutou skutečností! Musí si říci: „Má sestra se v ničem nepodobá stvoření, které jsem právě opustil.“ A od tohoto dne nemá klid.

Zvědavost vyvolaná zlem je ohavná nemoc, která vzniká z každého nečistého styku. Je to toulavý pud přízraků, který zvedá náhrobní kameny, jsou to nevysvětlitelná muka, jimiž Bůh trestá ty, kdo selhali. Rádi by věřili, že všechno může selhat, a možná, že by z toho byli zoufalí. Dotazují se však, hledají, přou se, sklánějí hlavu na stranu jako architekt, když přeměřuje pravý úhel, a tak pracují, aby poznali, po čem touží. Nad dokázaným zlem se usmívají, na nejisté zlo by přísahali a dobro chtějí vidět vzadu. Kdož ví, snad je to ta velká formule, první slovo, které vyřkl Satan, když viděl, jak se nad ním zavřela nebesa. Běda, kolik nešťastníků má toto jediné slovo na svědomí! Kolik pohrom a smrtí, kolik strašných máchnutí kosou v klíčící úrodě! Kolik srdcí, kolik rodin, z nichž zbyly jen trosky od chvíle, kdy se v nich ozvalo toto slovo! Kdož ví? Ošklivé slovo? Než je vyslovit, to raději se schovat jako ovce, které nevědí, kde jsou jatky, a jdou k nim, okusujíce trávu. To je lepší než být libertin a číst La Rochefoucaulda.

Jaký lepší příklad bych mohl uvést než ten, o němž vyprávím právě v této chvíli? Má milenka chtěla odjet a stačilo, abych řekl jen jediné slovo. Viděl jsem, že je smutná, proč jsem tedy zůstával na místě? Co by se stalo, kdybych s ní byl odjel? Znamenalo by to jen chvilku obav, nebyli bychom na cestě ani tři dni a všechno by bylo zapomenuto. Kdybych s ní byl sám, myslela by jen na mne, a co by mi záleželo na poznání tajemství, nijak neohrožujícího mé štěstí? Ona dala svůj souhlas a tím všechno končilo. Stačil polibek na rty, a zatím, podívejte se, co jsem učinil.

Jednou večer, když byl Smith u nás na večeři, odešel jsem dost brzy a nechal jsem je pospolu. Zavíraje dveře svého pokoje, zaslechl jsem, jak Brigita žádá, aby jim přinesli čaj. Když jsem k ní příštího dne vešel, přistoupil jsem náhodou ke stolu a vedle čajové konvice jsem uviděl jen jediný šálek. Předě mnou tam nikdo nebyl, a sluha tudíž neodnesl nic z nádobí, jehož bylo použito minulý večer. Rozhlédl jsem se po kusech nábytku kolem, neuvidím-li druhý šálek, a přesvědčil jsem se, že tam není.

„Zůstal zde Smith dlouho?“ zeptal jsem se Brigity.

„Zůstal zde do půlnoci.“

„Šla jste si lehnout sama, nebo jste někoho zavolala, aby vám pomohl při odstrojení?“

„Šla jsem si lehnout sama, v domě už všechno spalo.“

Hledal jsem neustále a ruce se mi třáslly. V které frašce se najde tak pošetilý žárlivec, aby se začal vyptávat, co se stalo s čajovým šálkem? Pili Smith a paní Piersonová z téhož šálku? Jaká ušlechtilá myšlenka mi to napadla!

Držel jsem šálek v ruce a chodil jsem po pokoji sem a tam. Nemohl jsem se ubránit, abych se nedal do smíchu a nemrští šálkem o podlahu. Rozbil se na tisíc kusů a já jsem je začal drtit údery podpatku.

Brigita se na mne dívala a nepromluvila jediné slovo. Následující dva dni se ke mně chovala chladně a mně se zdálo, že v tomto chladu je obsazeno jisté pohrdání. Všiml jsem si také, že vůči Smithovi používá volnějšiho a laskavějšiho tónu než obvykle. Říkala mu křestním jménem „Jindřichu“ a důvěrně se naň usmívala.

„Chtěla bych se projít na čerstvém vzduchu,“ řekla po večeři. „Půjdete do Opery, Oktavie? Mám chuť jít tam pěšky.“

„Ne, zůstanu zde, jděte beze mne.“

Zavěsila se do Smitha a odešla. Zůstal jsem celý večer sám, měl jsem před sebou list papíru a chtěl jsem zachytit své myšlenky, nemohl jsem však psát.

Tak jako milenec, jakmile se octne o samotě, vytáhne milenčin dopis, skrytý na prsou, a pohříží se do milého snu, utápěl jsem se po chuti v pocitu hlubokého osamění a zavíral jsem se, abych se mohl obírat svými pochybnostmi. Měl jsem před sebou dvě prázdné židle, na nichž předtím seděli Smith s Brigitou. Hleděl jsem na ně lačným zrakem, jako by mi mohly něco povědět. Tisíckrát jsem si v hlavě zopakoval všechno, co jsem viděl a slyšel, čas od času jsem šel ke dveřím a podíval jsem se na naše zavazadla, seřazená podél zdi a čekající tam už měsíc, pomalu jsem je otvíral, prohlížel jsem šaty a knihy, uložené pečlivýma a něžnýma rukama, a naslouchal jsem hluku povozů projíždějících pod okny, který mi rozechvíval srdce. Rozložil jsem na stůl naši mapu Evropy, někdejšího svědka tak rozkošných plánů, a tam, v přítomnosti všech svých nadějí, v pokoji, kde jsem je v sobě probudil a kde jsem je viděl tak blízko uskutečnění, oddával jsem se z celého srdce nejděsivějším předtuchám.

Jak to bylo možné? Necítil jsem ani hněv, ani žárlivost, jen bezmezný bol. Nepodezřívál jsem, a přece jsem pochyboval. Lidský duch je tak podivný, že z toho, co vidí, a přes to, co vidí, dovede si ukazovat sta věcí, které mu působí trýzeň. Jeho mozek se ve skutečnosti podobá mučírně, jejíž stěny jsou ověšeny tolika nástroji, že člověk nerozumí ani jejich účelu, ani jejich tvarům a při pohledu na ně se ptá, jsou-li to mučidla nebo hračky. Řekněte mi, prosím vás, jaký je rozdíl mezi tím, když člověk řekne své milence: „Všechny ženy podvádějí,“ a když jí řekne: „Vy mě podvádíte?“

A přece to, co se dělo v mé hlavě, bylo možná stejně jemné jako nejjemnější sofizma; byla to jakási rozmluva mezi rozumem a svědomím. „Co kdybych ztratil Brigitu?“ říkal rozum. – „Odjede s tebou,“ odpovídalo svědomí. – „Co kdyby mě klamala?“ – „Jak by tě mohla klamat ta, která ve své závěti žádala pozůstalé, aby se za tebe modlili?“ – „Co kdyby ji Smith miloval?“ – „Blázne, co ti na tom záleží, víš-li, že ona miluje tebe?“ – „Miluje-li mě, proč je smutná?“ – „To je její tajemství, měj k němu úctu.“ – „Odvezu-li ji s sebou, bude šťastna?“ –

„Miluj ji a bude šťastna.“ – „Když se na ni ten člověk dívá, proč se mi zdá, jako by se bála setkat se s jeho pohledem?“ – „Protože je žena a on je mladý.“ – „Proč ten člověk, když ona se na něho podívá, náhle zbledne?“ – „Protože je muž a ona je krásná.“ – „Proč, když jsem ho byl navštívit, vrhl se mi s pláčem do náruče? Proč se jednoho dne bil do čela?“ – „Neptej se na to, co nemáš vědět.“ – „Proč nemám vědět tyto věci?“ – „Protože jsi nicotný a křehký a protože všechna tajemství patří Bohu.“ – „Ale proč trpím? Proč na to nemohu myslet, aby se má duše neděsila?“ – „Mysli na svého otce a na konání dobra.“ – „Ale proč právě to nemohu? Proč mě zlo k sobě přitahuje?“ – „Poklekni a vyzpovídej se; věříš-li ve zlo, znamená to, že jsi je působil.“ – „Jestliže jsem je působil, byla to má vina? Proč mě dobro zradilo?“ – „Jsi-li v temnotách, je to důvod k tomu, abys popíral existenci světla? Jsou-li dva zrádce, proč jsi jedním z nich?“ – „Proč trávíš noci bděním? Novorozeňata v tuto hodinu spí. Proč jsi teď sám?“ – „Protože přemýšlím, pochybuji a bojím se.“ – „A kdy se tedy začneš modlit?“ – „Až začnu věřit. Proč mi lhali?“ – „Proč lžeš ty, zbabělče, právě v tuto chvíli? Proč nezemřeš, nedovedeš-li trpět?“

Tak ve mně hovořily a sténaly dva strašné a protichůdné hlasy a ještě jakýsi třetí do toho volal: „Běda, běda, má nevinnosti! Běda, běda, mé někdejší dni!“

V

Jaká strašlivá páka je lidské myšlení! Je to naše obrana a naše záchrana, nejkrásnější dar, jaký nám Bůh dal. Patří nám a poslouchá nás, můžeme je vrhnout do prostoru, a jakmile se jednou octne mimo tuto chabou lebku, je po všem, už za ně neodpovídáme.

Zatímco jsem náš odjezd neustále odkládal ze dne na den, ztrácel jsem sílu i spánek a ponenáhlu, aniž jsem to pozoroval, opouštěl mě všechen život. Když jsem zasedl za stůl, pocítil jsem smrtelné

znechucení; ty dvě bledé tváře, Smithova a Brigitina, na něž jsem hleděl celý den, pronásledovaly mě v noci v děsivých snech. Když šli večer do divadla, odmítl jsem jít s nimi, potom jsem se tam vydal na vlastní pěst, skryl jsem se v přízemí a odtamtud jsem je pozoroval. Předstíral jsem, že mám nějakou práci v sousedním pokoji, zůstal jsem tam hodinu a naslouchal jsem jim. Někdy mě prudce posedla myšlenka, že vyvolám hádku se Smithem a že ho donutím bít se se mnou; když na mne promluvil, otáčel jsem se k němu zády, potom jsem ho však uviděl, jak jde překvapen ke mně a podává mi ruku. Hned zase, když jsem byl v noci sám a když všechno v domě spalo, octl jsem se v pokušení jít k Brigitinu sekretáři a odnést jí její papíry. Jednou jsem musel odejít z domu, abych tomuto pokušení odolal. Co jsem mohl říci? Jednoho dne jsem jim chtěl s nožem v ruce pohrozit, že je oba zabiji, neřeknou-li mi, z jakého důvodu jsou tak smutní, jindy jsem chtěl obrátit svůj hněv proti sobě samému. S jakým studem to pší! A kdyby se mne byl někdo zeptal na příčinu, která mě přiměla k takovému jednání, nebyl bych věděl, co mu mám odpovědět.

Vidět, vědět, tušit, slídit, znepokojoval se a přivolávat na sebe bědy, celé dni nastavovat uši a v noci se rozplývat v slzách, opakovat si, že zemřu žalem, a věřit, že k němu mám příčinu, cítit, jak osamocení a slabost vyhlazují v mém srdci naději, představovat si, že jsem na číhané, zatímco jsem ve tmě slyšel jen svůj horečnatý tep, donekonečna opakovat ty mělké věty, obíhající všude: „Život je sen, nic na tomto světě není stálé,“ a nakonec zlořečit, proklínat Boha v sobě jen z ničemnosti a z rozmaru – to byla má rozkoš, mé oblíbené zaměstnání, pro které jsem se zřekl lásky, nebeského vzduchu, volnosti!

Volnost, věčný Bože! Ano, byly jisté okamžiky, kdy jsem na ni přese všechno ještě myslel. Uprostřed všeho toho pomatení, podivínství a pošetilosti míval jsem okamžiky vzepření, které mě rázem přiváděly k sobě. Býval to závan vzduchu, který mi ovanul tvář, když

jsem vycházel ze svého skrytu, byla to stránka v knize, kterou jsem četl, a to pokaždé, když jsem vzal do rukou něco jiného než knihy těch novodobých darebů, kterým se říká pamfletisté a kterým by mělo být prostě z důvodů veřejného zdraví zakázáno pitvat a filozofovat. Když mluvím o těchto světlých chvílích, musím říci, že byly tak vzácné, že chci jednu z nich uvést. Jednoho večera jsem četl Constantovy Paměti, v nichž jsem našel těchto deset řádek:

„Salsdorfovi, saskému chirurgovi, který byl přidělen princí Kristiánovi, přerazil v bitvě u Wagramu granát nohu. Ležel v prachu takřka bez života. Na patnáct kroků od něho byl Amadeus z Kerburgu, pobočník (zapomněl jsem už čím), zasažen kulí do prsou, klesl k zemi a zvracel krev. Salsdorf viděl, že nedostane-li se tomuto mladíku pomoci, zemře na mrtvici. Sebral všechny své síly, dovedl se plížením až k němu, pustil mu žilou a zachránil mu život. Salsdorf nato zemřel ve Vídni, čtyři dni po amputaci.“

Když jsem přečetl tato slova, odhodil jsem knihu, rozplývá se v slzách. Nelituji jich, vynesly mi dobrý den, protože jsem nemluvil o ničem jiném než o Salsdorfovi a kvůli nikomu jsem se netrápil. Toho dne by mi jistě nenapadlo nikoho podezřívát. Já ubohý snílek! Vzpomněl jsem si snad, že jsem kdysi býval dobrý? K čemu mi to pomohlo! K tomu, že jsem vztahoval k nebi zoufalé paže, že jsem se ptal sám sebe, proč jsem na světě, a že jsem se rozhlížel kolem, nezasáhne-li mě také nějaký granát, který by mě vysvobodil na věky. Avšak běda, byl to jen záblesk, který na okamžik prolétl mou nocí.

Tak jako šílení derviši, přicházející k vytržení v závratí, když se myšlení tak dlouho točí samo kolem sebe, až se vyčerpá k prasknutí a znaveno zbytečnou prací vyděšené se zastaví. Zdá se, že člověk je prázdný a že vnikáním do sebe dojde k poslednímu závitu spirály. Tam se mu nedostává vzduchu jako na vrcholku hor, jako na dně dolů, a Bůh brání jít ještě dál. Tehdy srdce, zasaženo smrtelným chladem a jakoby stíženo zapomněním, chtělo by vyskočit ven, aby

se obrodilo, žádá o život všechno, co je kolem, nenachází však okolo sebe nic než své vlastní přeludy, oživené silou, která mu teď chybí. Samo je vytvořilo a teď je jimi obklopeno jako nemilosrdnými přízraky.

Nebylo možné, aby věci dlouho pokračovaly tímto způsobem. Znaven nejistotou rozhodl jsem se podniknout pokus, abych odkryl pravdu.

Šel jsem objednat poštovní koně na desátou hodinu večer. Najali jsme si lehký kočár a nařídil jsem, aby ve stanovenou hodinu bylo všechno připraveno. Zároveň jsem zakázal říci o tom cokoli paní Piersonové. Smith přišel na večeri. Když jsem si sedal ke stolu, dával jsem najevo větší veselost než obvykle, a aniž jsem jim pověděl o svém úmyslu, zavedl jsem řeč na naši cestu. Řekl jsem Brigitě, že bych se cesty vzdal, kdybych si myslel, že jí na ní tolik nezáleží. Prohlásil jsem, že se v Paříži cítím tak dobře, že bych si nepřál nic lepšího než zůstat zde, pokud by to ona shledávala příjemným. Vychvaloval jsem všechny zábavy, které lze najít jen v tomto městě, mluvil jsem o plesech, o divadlech, o tolika příležitostech k rozptýlení, které se zde dají potkat na každém kroku. Zkrátka řekl jsem, že když jsme šťastni, nevidím, proč bychom se měli stěhovat, a že nemám v úmyslu odjet tak brzy.

Očekával jsem, že začne naléhat na uskutečnění našeho plánu – na cestu do Ženevy – a vskutku, neopominula to učinit. Naléhala na mne sice dost chabě, avšak jakmile vyřkla první slova, začal jsem předstírat, že jejímu naléhání povoluji, potom jsem stočil rozhovor jiným směrem a hovořil o bezvýznamných věcech, jako by všechno už bylo dohodnuto.

„A proč by Smith nejel s námi?“ řekl jsem. „Je sice pravda, že má práci, která ho zde zdržuje, ale nemohl by dostat dovolenou? A ostatně, cožpak jeho nadání, z něhož nechce těžit, by mu nezajistilo kdekoliv svobodnou a čestnou existenci? Jen ať jede bez okolků s námi, vůz je velký a nabídneme mu v něm jedno místo. Mladý

člověk se musí podívat do světa a v jeho věku není nic smutnějšího než uzavírat se v těsném kruhu. Nemám pravdu?“ zeptal jsem se Brigity. „Zkusme to, drahá, ať váš vliv u něho dosáhne toho, co mně by možná odmítl. Přimějte ho, aby nám věnoval šest neděl svého času. Budeme cestovat a po naší společné cestě do Švýcarska se vrátí s větší radostí do své pracovny a k své práci.“

Brigita se ke mně přidala, přestože dobře věděla, že toto pozvání je jen žert. Smith se nemohl vzdálit z Paříže bez nebezpečí, že přijde o místo, a odpověděl nám, nikoli bez lítosti, že tento důvod mu brání přijmout naši nabídku. Zatím jsem dal přinést nahoru láhev dobrého vína, naléhal jsem na něho dále, napolo se smíchem, napolo vážně, a bavili jsme se všichni tři. Po večeři jsem na čtvrt hodiny odešel, abych se přesvědčil, že mé příkazy byly splněny, pak jsem se vrátil s radostnou tváří, sedl jsem si ke klavíru a navrhl jsem, abychom se chvíli věnovali hudbě. „Zůstaňme večer zde, chcete-li dát na mne,“ řekl jsem jim, „nechoďme do divadla. Nemohu se k vám přidat, ale mohu vás poslouchat. Jestliže se Smith bude nudit, přimějeme ho, aby nám zahrál, a čas nám uběhne rychleji než jindy.“

Brigita se nedala prosit a ochotně zazpívala. Smith ji doprovázel na své violoncello. Přinesli věci potřebné k přípravě punče a brzy nás plamen hořícího rumu rozveselil svým plápolem. Opustili jsme klavír a šli jsme ke stolu, zase jsme se vrátili, pak jsme se chopili karet. Všechno šlo, jak jsem si přál, a nemluvalo se o ničem jiném než o zábavě.

Upřeně jsem hleděl na hodiny a netrpělivě jsem čekal, až mi ručička ohlásí desátou. Sžíral mě neklid, měl jsem však dost síly, abych jej na sobě nedal znát. Konečně nadešel stanovený okamžik; zaslechl jsem práskání postilionova biče a koně vjížděli do dvora. Brigita seděla vedle mne; vzal jsem ji za ruku a zeptal jsem se jí, je-li připravena odjet. Podívala se na mne překvapeně, domnívající se bezpochyby, že si chci tropit žerty. Řekl jsem jí, že se mi při večeři zdála být tak pevně rozhodnuta, že jsem neváhal a poslal pro koně –

byl jsem je objednat, když jsem vyšel ven. V tom okamžiku vstoupil číšník, který mi přišel oznámit, že zavazadla už jsou na voze a že se čeká jen na nás.

„Myslíte to vážně?“ zeptala se Brigita. „Chcete odjet dnes v noci?“

„Proč ne,“ odpověděl jsem, „když jsme se shodli, že musíme opustit Paříž?“

„Jakže, teď, hned v tuto chvíli?“

„Ovšem, cožpak není všechno připraveno už měsíc? Vidíte, že stačilo naložit zavazadla na vůz. Jakmile jsme se rozhodli, že zde nezůstaneme, není nejlepší jednat rychle? Podle mého mínění je třeba všechno dělat takto a nic nenechávat na zítřek. Dnes večer máte náladu na cestování a já spěchám, abych toho využil. Proč neustále čekat a odkládat odjezd? Takový život bych nesnesl. Chcete odjet, není-liž pravda? Dobrá, odjedme tedy, záleží to jen na vás.“

Nastal okamžik hlubokého ticha. Brigita šla k oknu a viděla, že je vskutku zapřaženo. Ostatně podle tónu, jímž jsem mluvil, nezbyvaly už žádné pochybnosti, a jakkoli se jí toto rozhodnutí zdálo náhlé, jeho původcem byla vlastně sama. Nemohla se zříci vlastních slov ani hledat nějakou záminku pro odklad. Rozhodla se ihned; nejprve mi položila několik otázek, jako by se chtěla ujistit, že je všechno v pořádku, a když viděla, že se na nic nezapomnělo, začala hledat hned tu, hned tam. Vzala si šálu a klobouk, zase je položila a pak hledala ještě něco. „Jsem připravena,“ řekla mi, „tu jsem. Pojedeme?“ Vzala světlo, šla do mého pokoje, pak do svého, otvírala truhly a skříň. Ptala se po klíči od svého sekretáře, který ztratila, jak řekla. Kde mohl být ten klíč? Ještě před hodinou jej měla. „Pojďme, pojďme, už jsem připravena,“ opakovala v největším vzrušení. „Odjedme, Oktavie, sejděme dolů.“ Zatímco to říkala, neustále hledala a pak si znovu sedla k nám.

Zůstal jsem sedět na pohovce a pozoroval jsem Smitha, který stál přede mnou. Jeho chování se nijak nezměnilo a nezdál se ani zmaten, ani překvapen, jen dvě kapky potu mu stékaly po spáncích

a slyšel jsem, jak mu v prstech praská hrací známka ze slonoviny, kterou držel v ruce a jejíž úlomky padaly na zem. Napřáhl k nám obě ruce zároveň. „Šťastnou cestu, přátelé!“ řekl.

Nové ticho; stále jsem ho pozoroval a čekal jsem, že dodá ještě nějaké slovo. „Je-li zde nějaké tajemství,“ myslel jsem sil, „kdy se je dovím, ne-li v tomto okamžiku? Musí je mít oba na rtech. Ať se objeví třeba jen jeho stín a zmocním se ho.“

„Milý Oktavie,“ řekla Brigita, „kde počítáte, že se zastavíme? Vy nám napíšete, že ano, Jindřichu? Nezapomenete na mou rodinu a uděláte pro mne, co budete moci?“

Odpověděl pohnutým hlasem, ale na pohled klidně, že se z celého srdce vynasnaží posloužit jí a že na to vynaloží všechno své úsilí. „Nemohu za nic ručit,“ řekl, „a podle dopisů, které jste dostala, je opravdu málo naděje. Nebude to tedy mou vinou, nebudu-li vám moci přese všechno brzy poslat nějakou radostnou zprávu. Spolehejte na mne, jsem vám oddán.“

Když k nám pronesl ještě několik zdvořilých slov, chystal se k odchodu. Vstal jsem a předešel jsem ho, chtěl jsem je nechat ještě naposled na okamžik spolu, a sotva jsem za sebou zavřel dveře, se vším vztekem zklamané žárlivosti jsem přitiskl čelo k zámku.

„Kdy vás zase uvidím?“ zeptal se.

„Už nikdy,“ odpověděla Brigita. „Sbohem, Jindřichu.“ Podala mu ruku. Sklonil se, zvedl ji ke rtům a já jsem tak tak stačil uskočit zpátky do tmy. Prošel okolo, aniž mě spatřil, a vyšel ven.

Když jsem zůstal s Brigitou o samotě, pocítil jsem zoufalství v srdci. Čekala na mne s pláštěm přes ruku a pohnutí, které prožívala, bylo příliš jasné, abych se mohl mýlit. Našla klíč, který hledala, a její sekretář byl otevřen. Vrátil jsem se na místo u krbu.

„Poslyšte,“ řekl jsem, aniž jsem se odvážil pohledět na ni, „provinil jsem se vůči vám tak, že musím čekat a trpět, a nemám právo si naříkat. Změna, která se s vámi stala, uvrhla mě do takového zoufalství, že jsem se nemohl ubránit, abych se vás nezeptal na její

příčinu, ale dnes už se vás na nic neptám. Je vám za těžko odjet? Řekněte mi to a vzdám se cesty.“

„Odjedme, odjedme!“ odpověděla.

„Jak chcete, ale buďte upřímná. Ať dostanu jakoukoliv ránu, nesmím se ani zeptat, odkud přichází, a podrobím se bez hlesnutí. Mám-li vás však někdy ztratit, nevracejte mi naději, neboť Bůh ví, že to nepřežiji.“

Prudce se obrátila. „Mluvte se mnou o své lásce,“ řekla, „ne o své bolesti.“

„Ano, miluji tě víc než svůj život! Proti mé lásce je má bolest jen snem. Pojd' se mnou na kraj světa, kde zemřu nebo budu žít tebou!“

Při těchto slovech jsem se k ní o krok přiblížil a viděl jsem, jak bledne a couvá. Marně se namáhala vynutit úsměv na stažených rtech, a sklánějíc se k sekretáři, řekla: „Okamžik, ještě okamžik, musím spálit nějaké papíry.“ Ukázala mi dopisy z N....., roztrhala je a hodila do ohně, pak vzala jiné, znovu je pročetla a rozložila na stůl. Byly to účty od obchodníků a mnohé mezi nimi nebyly ještě zaplacený. Prohlížeje je začala překotně hovořit a tváře jí žhnuly jako v horečce. Prosila mě, abych jí odpustil její zatvrzelé mlčení a její chování po příjezdu do Paříže. Dávala mi najevo víc něžnosti a víc důvěry než kdykoli předtím. Tleskala, smála se a slibovala si nejrozkošnější cestu a nakonec byla samá láska, nebo se aspoň zdálo, že je samá láska. Nedovedu říci, jaké utrpení mi působila tato strojená radost. V jejím bolu, který se takto sám prozrazoval, byl smutek strašnější než slzy a hořčejší než výčitky. Býval bych raději, kdyby zůstala chladná a lhostejná, než když se takto nutila k sebeovládání; připadalo mi, že vidím parodii našich nejšťastnějších chvil. Byla to táž slova, táž žena, tytéž něžnosti, ale co mě před čtrnácti dny zpíjelo láskou a štěstím, nahánělo mi při tomto opakování hrůzu.

„Brigito,“ řekl jsem pojednou. „Jaké tajemství to přede mnou skrýváte? Milujete-li mě, jakou strašlivou komedii zde přede mnou hrajete?“

„Já!“ zvolala téměř uraženě. „Proč si myslíte, že ji hraji?“

„Proč si to myslím? Řekněte mi, drahá, že máte smrt v duši a že snášíte muka. Zde je má náruč, chystající se vás přijmout, složte do ní hlavu a plačte. Pak vás možná odtud odvezu, ale takto ne, abych pravdu řekl.“

„Odjed'me, odjed'me odsud!“ opakovala ještě.

„Ne, na mou duši, teď ne. Ne, dokud je mezi námi nějaká lež nebo nějaká maska. Neštěstí je mi milejší než tato veselost.“ Zůstala němá, ohromená, když viděla, že jsem se jejími slovy nedal zmýlit a že jsem přes její úsilí uhodl, co se v ní děje.

„Proč máme jeden druhého klamat?“ pokračoval jsem. „Cožpak jsem u vás do té míry klesl v úctě, že přede mnou můžete hrát? Vy si tedy myslíte, že jste odsouzena k té nešťastné a smutné cestě? Cožpak jsem nějaký tyran, váš absolutní vládce? Cožpak jsem kat, který vás vleče na mučení? Proč se tolik obáváte mého hněvu, že se utíkáte k podobným vytáčkám? Jaký strach vás nutí k takovému lhaní?“

„Mýlíte se,“ odpověděla, „prosím vás, už ani slovo.“

„Proč jen tak málo upřímnosti? Nejsem-li zasvěcen do vašich tajností, nemůžete se mnou jednat aspoň jako s přítelem? Nemám-li vědět, co je příčinou vašich slz, nemohu je aspoň vidět téci? Nemáte ke mně už ani tolik důvěry, abyste věřila, že mám úctu k vašemu žalu? Co jsem udělal, že o nich nesmím vědět? Nedokázali bychom najít na ně nějaký lék?“

„Ne,“ řekla, „mýlíte se. Budete-li na mne dále naléhat, přivoláte neštěstí na sebe i na mne. Nestačí, že odjedeme?“

„Jak chcete, abych odjel, když pohled na vás mi stačí, abych poznal, že vás ta cesta odpuzuje, že jedete proti své vůli, že jí litujete už teď? Co je to tedy, velký Bože? A co to přede mnou skrýváte? K čemu si pohrávat se slovy, když myšlenky jsou tak jasné jako tamto zrcadlo? Nebyl bych nejničernější z lidí, kdybych beze slova přijal, co mi dáváte s takovou lítostí? A přitom – jak mohu odmítnout? Co mohu dělat, nepromluvíte-li?“

„Ne, nenásleduji vás proti své vůli, mýlíte se, miluji vás, Oktavie; přestaňte mě tak mučit.“

Vložila do těchto slov tolik něhy, že jsem se jí vrhl k nohám. Kdo by byl odolal jejímu pohledu a božskému zvuku jejího hlasu? „Můj bože,“ zvolal jsem, „vy mě milujete, Brigito? Má drahá milenko, vy mě milujete?“

„Ano, miluji vás, ano, patřím vám, udělejte se mnou, co chcete. Budu vás následovat, odjedme spolu, pojd'te, Oktavie, čekají na nás.“ Oběma rukama mi stiskla ruku a políbila mě na čelo. „Ano, musí to být,“ řekla tiše, „ano, chci to, až do posledního dechu.“

„*Musí to být?*“ řekl jsem sám k sobě. Vstal jsem. Na stole zůstal už jen jediný list papíru, který Brigita přelétla pohledem. Vzala jej, obrátila a pak jej nechala spadnout na zem. „Je to všechno?“ zeptal jsem se jí.

„Ano, to je všechno.“

Když jsem objednával koně, nemyslel jsem při tom, že vskutku odjedeme. Chtěl jsem učinit jen pokus, avšak věci samy si vynutily, že se odjezd stal skutečností. Otevřel jsem dveře. „Musí to být,“ řekl jsem si. „Musí to být!“ opakoval jsem nahlas. „Co znamenají ta slova, Brigito? Co je zde ještě, o čem nevím? Vysvětlete mi to, jinak zůstanu zde. Proč mě musíte milovat?“

Klesla na pohovku a bolestí zalomila rukama. „Ach nešťastníče, nešťastníče,“ řekla, „ty nebudeš umět milovat nikdy.“

„Nu, to je možné, věřím tomu, ale jako že je Bůh nade mnou, dovedu trpět. Musíte mě milovat, že ano? Pak mi tedy také musíte odpovědět. Kdybych vás měl ztratit navždycky, kdyby se mi měly tyto zdi zřítit nad hlavou, nevyjdu odtud, dokud se nedovím, co je to za tajemství, které mě už měsíc trápí. Buď budete mluvit, nebo vás opustím. Ať jsem blázen, zuřivec, ať si bez příčiny kazím život, ať po vás chci něco, o čem bych snad měl předstírat, že to nechci vědět, ať objasnění mezi námi zničí naše štěstí a postaví přede mne od této chvíle nepřekonatelnou hráz, ať se tím znemožní i tento od-

jezd, který jsem si tolik přál, ať to stojí vás i mne cokoliv, vy budete mluvit, nebo se zřeknu všeho.“

„Ne, ne, nebudu mluvit!“

„Budete! Myslíte si snad, že se dám ošálit vaším lhaním! Myslíte si, že se dám zmýlit tím, když vidím, jak z jednoho dne na druhý se sobě náhle podobáte tak málo jako den noci? Domníváte se, že když mi uvedete jako důvod jakési dopisy, které nestojí ani za pouhé přečtení, že se spokojím s první záminkou, která vás napadne, protože se vám neuráčilo hledat jinou? Cožpak máte obličej ze sádry, aby bylo nesnadné poznat z něho, co se děje ve vašem srdci? Jaké to o mně máte mínění? Nemýlím se tolik, jak si myslíte, a dejte pozor, aby mi vaše mlčení neprozradilo i beze slov, co tak tvrdošíjně skrýváte.“

„Co chcete, abych před vámi skrývala?“

„Co chci! Vy se ptáte mne! Kladete mi tuto otázku, abyste se mi vysmívala do očí? Nebo proto, abyste mě dohnala do krajnosti a zbavila se mě? Ano, dozajista je zde uražená pýcha, která jen čeká, až vybuchnu. Kdybych se vyslovil otevřeně, použila byste všeho ženského pokrytectví. Čekáte, že vás obviním, abyste mi pak mohla odpovědět, že žena jako vy se nesnižuje k tomu, aby se ospravedlňovala. Do jakých pohledů pohrdavé pýchy se dovedou zahalit největší viníci a největší zrádci! Vaší velkou zbraní je mlčení a nevím to teprve od včerejška. Nechcete nic jiného než stát se předmětem urážky, mlčíte, abych k tomu dospěl. Pojd'te, pojd'te a bojujte s mým srdcem, najdete je tam, kde bije vaše srdce, nebojujte však s mou hlavou, ta je tvrdší než železo a ví toho stejně tolik jako vy!“

„Ubohý hochu,“ zašeptala Brigita, „vy tedy nechcete odjet?“

„Ne! Odjedu jen se svou milenkou, a vy jí teď nejste. Dost jsem se nabojoval, dost jsem se natrpnul, dost jsem se napřemáhal svého srdce. Je na čase, aby se rozednilo; dost dlouho jsem žil v temnotách. Chcete mi odpovědět? Ano, nebo ne?“

„Ne.“

„Jak je vám libo; počkám tedy.“

Šel jsem si sednout na druhý konec pokoje, rozhodnut, že nevstanu, dokud se nedovím, co chci vědět. Zdálo se, že uvažuje, a povýšeně přecházela přede mnou.

Sledoval jsem ji lačným pohledem a její mlčení postupně zvyšovalo můj hněv. Nechtěl jsem, aby si toho všimla, a nevěděl jsem, jak se rozhodnout. Otevřel jsem okno. „Ať vypřáhnou koně,“ zavolal jsem, „a ať jim zaplatí! Dnes v noci nepojedu.“

„Ubohý nešťastníku!“ řekla Brigita. Klidně jsem zavřel okno a zase jsem si sedl, aniž jsem dal najevo, že jsem ji slyšel. Cítil jsem však v sobě tak zuřivý hněv, že jsem jej nemohl potlačit. To chladné mlčení, ta záporná síla mě uváděly v nejvyšší zoufalství. Kdybych byl vskutku oklamán a byl si jist zradou milované ženy, nemohl bych zakoušet nic horšího. Od chvíle, kdy jsem se sám odsoudil k tomu, že zůstanu v Paříži, řekl jsem si, že Brigita musí promluvit stůj co stůj. Marně jsem hledal v mysli prostředek, jak ji k tomu přimět, a byl bych dal všechno, co jsem měl, kdybych jej mohl najít hned v témž okamžiku. Co dělat? Co říci? Stála tam klidná a smutně na mne hleděla. Slyšel jsem, jak vypřahají koně, jak je pohánějí do klusu, a zvuk jejich rolniček brzy zanikl v ulicích. Stačilo mi jen se otočit, aby se vrátili, a přitom se mi zdálo, že jejich odchod je neodvolatelný. Zastrčil jsem závoru na dveřích a jakýsi hlas mi řekl do ucha: „Hle, teď jsi sám tváří v tvář stvoření, které ti musí dát život, nebo smrt.“

Zatímco jsem se zahloubán do myšlenek usilovně snažil vymyslet nějakou okliku, která by mě přivedla k pravdě, vzpomněl jsem si na jeden Diderotův román, v němž žena, žárlící na svého milence, použije dosti jednoduchého prostředku, aby si vyjasnila své pochyby. Markýz des Arcis (to je milencovo jméno) padne do léčky a přizná se, že jeho láska ho samého znavila. Tento zvláštní výstup, který jsem četl v raném mládí, překvapil mě jako dobře mířená rána a při vzpomínce, která mi naň zbyla, jsem se nyní usmál. „Kdož ví,“ řekl jsem si, „možná, že kdybych jednal stejně, Brigita by se dala zmýlit a pověděla by mi své tajemství.“

Ihned jsem přešel od zuřivého vzteku k lstivým a prohnaným nápadům. Což je tak těžké přimět ženu, aby promluvila proti své vůli? Tato žena byla mou milenkou a byl bych příliš slabý, kdybych to nedokázal. S nenuceným a lhostejným obličejem jsem se zvrátil na pohovku. „Nu tak, drahá,“ řekl jsem zvesela, „dnes přece není žádný zpovědní den!“

Podívala se na mne užaslým pohledem.

„Bože můj,“ pokračoval jsem, „dřív nebo později musí přece pravda mezi námi stejně vyjít najevo. Podívejte se, mám chuť začít, abych vám dal příklad. To vám zase vrátí důvěru a není nad to, když se přátelé spolu dohodnou.“

Když jsem takto mluvil, bezpochyby mě můj obličej prozradil; Brigita dělala, jako by mě neslyšela, a procházela se dál.

„Víte přece,“ řekl jsem jí, „že koneckonců spolu žijeme už půl roku. Ve způsobu života, jaký vedeme, není zdaleka nic, co by bylo k smíchu. Jste mladá a já také. Kdyby se stalo, že by vám náš život ve dvou přestal být po chuti, byla byste ženou, která by mi to dovedla říci? Vskutku, kdyby k tomu došlo, já bych se vám přiznal poctivě. A proč ne? Cožpak milovat je hřích? Pak tedy nemůže být hřích milovat méně nebo nemilovat vůbec. Co by na tom bylo divného, kdybychom v našem věku potřebovali změnu?“

Zarazila se. „V našem věku!“ řekla. „To říkáte mně? Jakou komedii to teď hrajete vy?“

Krev se mi vehnala do tváře. Uchopil jsem ji za ruku. „Sedni si sem,“ řekl jsem jí, „a poslouvej mě.“

„K čemu to? Vždyť to nemluvíte vy.“

Stydl jsem se za svou vlastní přetvářku a vzdal jsem se jí.

„Poslechněte mě,“ pokračoval jsem silným hlasem, „a pojd'te si sednout sem ke mně, snažně vás o to prosím. Chcete-li zachovat mlčení, prokažte mi aspoň tu laskavost, že mě vyslechnete.“

„Poslouchám. Co mi chcete říci?“

„Je mi dvaadvacet let a už jsem se bil v souboji – a kdyby mi dnes někdo řekl, že jsem zbabělec, vzbouřil by se celý můj život a mé srdce. Nejsem si snad vnitřně vědom toho, co jsem? Šli bychom tedy někam na louku, musel bych se postavit proti jakémusi neznámému člověku, musel bych dát svůj život v sázku proti jeho životu. A proč? Abych dokázal, že nejsem zbabělec, čemuž by jinak lidé věřili. Jediné slovo vyžaduje takovou odpověď pokaždé, ať je proneseno kdykoliv a kýmkoliv.“

„To je pravda, ale kam tím míříte?“

„Ženy se nebijí v soubojích, a přece ve společnosti, jaká je, není jediný tvor, ať jednoho nebo druhého pohlaví, i kdyby byl nařízen jako hodiny, i kdyby byl jako ze železa, který by v jistých okamžicích svého života nepoznal, že právě jde o všechno. Uvažujte; kdo se podle vás vymyká tomuto zákonu? Snad několik málo lidí, podívejte se však, co se s nimi stává: pro muže to znamená ztrátu cti, a pro ženu – co? Zapomenutí. Každý tvor, který žije opravdovým životem, musí právě tímto dokázat, že žije. Pro ženu tedy nastávají, stejně jako pro muže, okolnosti, kdy je napadena. Je-li statečná, vstane, dá najevo, že je přítomna, a sedne si. Rána kordem jí nic nedokazuje. Tato žena se musí nejen hájit, ale musí si sama ukovat své zbraně. Někdo ji podezřívá. Kdo? Nějaký člověk, který je jí lhostejný? Tím může a musí pohrdat. Je to však její milenec a ona ho miluje? Miluje ho, je v něm její život, a nemůže jím pohrdat.“

„Jedinou její odpovědí je mlčení.“

„Mýlíte se. Milenec, který ji podezřívá, napadá tím celý její život, vím to. Odpovídají za ni její slzy, její dřívější chování, její oddanost a trpělivost – nemám pravdu? Co se stane, bude-li mlčet? To, že ji milenec ztratí svou vinou a že čas jí dá za pravdu. Není toto vaše myšlenka?“

„Možná, ale mlčení především.“

„Možná, říkáte? Určitě vás ztratím, neodpovíte-li mi. Jsem rozhodnut odjet sám.“

„Pak tedy, Oktavie...“

„Pak tedy,“ zvolal jsem, „čas vám dá za pravdu? Dopovězte to, aspoň k tomuto řekněte své ano nebo ne.“

„Ano, doufám v to.“

„Vy v to doufáte! Prosím vás, abyste se právě na toto zeptala upřímně sama sebe. Je to bezpochyby naposled, co budete mít příležitost učinit to přede mnou. Říkáte mi, že mě milujete, a já tomu věřím. Podezřívám vás, a vy počítáte s tím, že odjedu a že čas vám dá za pravdu?“

„A z čeho mě podezříváte?“

„Nechtěl jsem vám to říkat, protože vidím, že je to zbytečné. Ale koneckonců, mám se trápit tak nebo onak? Jak je vám libo, tato muka mi budou stejně milá. Klamete mě. Milujete jiného. To je vaše i moje tajemství.“

„Koho?“

„Smitha.“

Položila mi ruku na ústa a odvrátila se. Nemohl jsem mluvit dál. Oba jsme zůstali zamyšleni, s očima upřenýma do země.

„Poslyšte mě,“ řekla s námahou. „Dost jsem vytrpěla a беру si nebe za svědka, že bych za vás dala život. Dokud mi zůstane na světě nejslabší světélko naděje, dotud budu ochotna trpět ještě dál. I kdybych však měla znovu probudit váš hněv, když vám řeknu, že jsem žena, přece jen žena jsem, můj příteli. Člověk nesmí jít příliš dopředu ani dál, než stačí lidské síly. Na toto nikdy neodpovím. Všechno, co v tomto okamžiku mohu učinit, je, že naposledy pokleknu a snažně vás prosím, abychom odjeli.“

Při těchto slovech se sklonila. Vstal jsem.

„Jaký šílenec,“ řekl jsem hořce, „jaký šílenec je ten, kdo jedenkrát ve svém životě chce slyšet pravdu od ženy! Dostane se mu jen pohrdání, a opravdu si ho zaslouží! Pravda! Tu zná ten, kdo podplácí komorné nebo kdo se přihrádá k jejich lůžku, když mluví ze spaní. Zná ji ten, kdo sám ze sebe dělá ženu a koho vlastní nízkost zasvěcuje do

všeho, co se děje v přítmí. Ale člověk, který o ni žádá upřímně, který otvírá poctivou dlaň, aby se mu dostalo té strašné almužny, právě ten ji nedostane nikdy! Žena se před ním má na pozoru, jediná její odpověď je pokrčení ramene. A když mu dojde trpělivost, tu ona se vztyčí ve své ctnosti jako uražená vestálka a dá splynout ze svých rtů velkému ženskému orákulu: že podezření ničí lásku a že nelze odpustit to, nač nelze odpovědět. Ach spravedlivý Bože, jak mě to tíží! Kdy to všechno skončí?“

„Kdy budete chtít,“ řekla ledovým tónem. „Unavuje mě to stejně jako vás.“

„Hned v tuto chvíli! Opustím vás navždycky a ať vám tedy čas dá za pravdu! Čas! Čas! Vy chladná milenko, vzpomeňte si na toto rozloučení. Čas! A co se stane s tvou krásou, s tvou láskou a se štěstím? Ztrácíš mě tedy tak bez lítosti? Ach, podle všeho v den, kdy žárlivý milenec pozná, že jednal nespravedlivě, v den, kdy spatří důkazy, pochopí, jaké srdce zranil – že ano? Zpláče nad svou hanbou, nenajde už ani radost, ani klidný spánek, bude žít jen proto, aby vzpomínal, že kdysi mohl žít šťastně. Možná však, že toho dne jeho hrdá milenka zbledne, až uvidí, že je pomstěna, a řekne si: ‚Kdybych to jen byla učinila dříve!‘ A věřte mi, jestliže milovala, pýcha jí nepřinese útěchu.“

Chtěl jsem hovořit klidně, ale neovládal jsem se už; teď zase já jsem vzrušeně přecházel pokojem. Jisté pohledy jsou jako rány mečem, kříží se jako ostří zbraní. Takové byly pohledy, které jsme si s Brigitou vyměnili v onu chvíli. Hleděl jsem na ni, jako hledí vězeň na dveře cely. Byl bych dal v sázku svůj i její život, abych zlomil pečeť na jejích rtech a abych ji donutil promluvit.

„Kam míříte?“ zeptala se. „Co chcete, abych vám řekla?“

„To, co máte na srdci. Není od vás dost kruté, že mi to dáváte takto opakovat?“

„A co vy,“ zvolala, „nejste stokrát krutější? Ach, jaký šílenec je ten, říkáte, kdo chce zvědět pravdu! Já bych zase mohla říci: Šílená je žena, která může doufat, že se jí bude věřit. Chcete znát mé tajemství

a mým tajemstvím je, že vás miluji. Jak jsem šílená! Vy v tom hledáte jiného. Podezříváte bledost, jejíž příčinou jste sám, a podrobuje ji výslechu. Jsem šílená! Chtěla jsem trpět mlčky, věnovat vám své odevzdání, chtěla jsem skrýt své slzy, a vy je stopujete jako důkazy nějakého zločinu. Jsem šílená! Chtěla jsem odjet za moře, s vámi opustit Francii, jít zemřít daleko od všeho, co mě mělo rádo, zemřít na srdci, které o mně pochybuje. Jsem šílená! Věřila jsem, že pravda má svůj pohled, svůj přízvuk, že ji lze uhodnout a že si jí každý váží. Ach, když na to pomyslím, slzy mě dusí. Má-li tomu být takto, proč jste mě strhl k činu, který navždycky zkalil můj klid? Myšlenky se mi matou a nevím, na čem jsem.“

V pláči se sklonila ke mně. „Jsem šílená, šílená!“ opakovala srdcevroucím hlasem.

„A co je to tedy?“ pokračovala. „Jak dlouho ještě budete trvat na svém? Co mohu dělat s tím podezřením, které se rodí stále znovu a znovu a které se neustále obměňuje! Říkáte, že se musím ospravedlnit. Z čeho? Z toho, že chci odjet, že miluji, že zemřu, že jsem zoufalá? A když předstírám nucenou veselost, i tato veselost vás uráží. Obětuji vám všechno, jen abychom spolu odjeli, a neujedeme ještě ani míli a vy už se budete ohlížet zpět. Všude, vždycky, ať dělám co dělám, samá urážka, samý hněv! Ach mé dítě, kdybyste věděl, jaký je to smrtelný chlad, jaká trýzeň, když vidím, jak nejprostší slovo, které mi jde od srdce, je přijímáno s pochybnostmi a s jizlivostí! Připravíte se tím o jediné štěstí na světě: o lásku plnou odevzdání. Zabíjíte v srdci těch, kdo vás milují, každý jemnější a ušlechtilější cit a dospějete tak daleko, že budete věřit jen v to nejsprostší, z lásky vám zbude jen to, co je vidět a čeho se lze dotknout prstem. Jste mladý, Oktavie, a máte před sebou ještě dlouhý život, budete mít ještě jiné milenky. Ano, jak říkáte, hrdost málo znamená a mne neutěší, ale Bůh chce, abyste mi jednoho dne jednou svou slzou splatil slzy, které kvůli vám prolévám v této chvíli!“

Vstala. „Musím to tedy říci? Musíte se tedy dovědět, že už šest měsíců jsem večer neulehla, aniž jsem si opakovala, že všechno je zbytečné a že se už nikdy nevyléčíte? Musíte se tedy dovědět, že ani jednoho rána jsem nevstala, aniž jsem si řekla, že se o to musím pokoušet ještě dál? Vy jste neřekl jediné slovo, abych necítila, že bych vás měla opustit, a ani jednou jste mě nepolaskal, abych necítila, že by bylo lépe zemřít. Den ode dne, minutu od minuty, neustále mezi strachem a nadějí, pokoušela jsem se už tisíckrát přemoci buď svou lásku, nebo svou bolest. Kdykoliv jsem před vámi otevřela své srdce, vrhl jste výsměšný pohled až na dno mého nitra, a jakmile jsem je zavřela, zdálo se mi, že v něm cítím poklad, který jen vy můžete utratit. Mám vám vyprávět o všech těch slabostech a o všech záhadách, jež připadají dětinské lidem, kteří si jich neváží? Mám vám říci, že když jste ode mne odešel v hněvu, zavřela jsem se v pokoji a četla jsem si znovu vaše první dopisy, že mám svůj zamilovaný valčík, který jsem nikdy nehrála nadarmo, když jsem příliš nedočkavě toužila po vašem příchodu? Ach nešťastnice, jak draze zaplatíš za všechny ty nepovšimnuté slzy, za všechny ty bláznivé kousky, jež tak lahodí slabým! Plač nyní; ani tato muka, tato bolest nebyla k ničemu.“

Chtěl jsem ji přerušit. „Nechte mě, nechte mě,“ řekla, „jednoho dne s vámi musím takto promluvit. Podívejte se, proč o mně pochybujete? Už šest měsíců patřím myšlenkami, tělem a duší jen vám. Z čeho se mě odvažujete podezřívát? Chcete jet do Švýcarska? Jsem připravena, jak vidíte. Myslíte si, že máte nějakého soka? Pošlete mu dopis, který podepíše a který vy dáte na poštu. Co budeme dělat, kam půjdeme? Rozhodněme se. Nejsme neustále spolu? Tak proč mě tedy opouštíš? Nemohu být blízko tebe a daleko od tebe zároveň. Říkáš, že je třeba, aby člověk mohl mít k milence důvěru. To je pravda. Láska je buď dobrem, nebo zlem; je-li zlem, je třeba se z ní vyléčit. Vidíš, to všechno je hra, kterou hrajeme, ale v sázce jsou naše srdce a náš život, a to je strašné. Chceš zemřít? Alespoň to bude dříve odbyto. Kdo vlastně jsem, že se o mně pochybuje?“

Zastavila se před zrcadlem.

„Kdo vlastně jsem,“ opakovala, „kdo vlastně jsem? Pomyslíš jste na to? Podívejte se přece na můj obličej.

Pochybují o tobě!“ vykřikla, obracejíc se k vlastnímu obrazu v zrcadle. „Ubohá pobledlá hlavičko, podezřívají tě! Vy ubohé vpadlé tváře, vy ubohé unavené oči, pochybují o vás a o vašich slzách! Dobrá tedy, skončete své utrpení, ať polibky, které vás vysušily, vám zavrou víčka! Klesni do vlhké hlíny, ty ubohé roztřesené tělo, nemohoucí se už udržet na nohou! Až tam budeš, pak ti snad uvěří, jestliže pochybovač může uvěřit ve smrt. Ty smutný přízraku, po kterém břehu chceš bloudit a naříkat? Jaký oheň tě stravuje? Pomýšlíš na cesty a stojíš jednou nohou v hrobě. Zemři! Bůh je ti svědkem, že jsi chtěla milovat. Jaké poklady, jaké síly lásky ti probudili v srdci! Jaké sny ti dali snít a jakými jedy je zabili! Jaké zlo jsi spáchala, že v tobě vyvolali tu žhavou horečku, která tě spaluje? Jaký vztek vede toho šíleného tvora, který tě nohou odkopává do rakve, zatímco jeho rty k tobě hovoří o lásce? Co s tebou bude, budeš-li ještě žít dál? Není už na čase? Není toho už dost? Jaký důkaz své bolesti předložíš, aby se mu uvěřilo, když tobě samé, ubohému živoucímu důkazu, ubohému svědku, se nevěří? Jaká muka chceš podstoupit, která bys ještě nebyla vytrpěla? Jakými strážněmi, jakými oběťmi upokojíš lačnou, nenasytnou lásku? Budeš jen předmětem výsměchu, marně budeš hledat opuštěnou ulici, kde by si na tebe chodci neukazovali prstem. Ztratíš všechn stud i poslední zdání té křehké ctnosti, jež ti byla tak drahá, a muž, kvůli kterému se zneuctíš, bude první, kdo tě za to potrestá. Bude ti vyčítat, že žiješ jen pro něho jediného, že pro něho vzdoruješ světu, a zatímco tví přátelé si budou šuškat kolem tebe, on bude pátrat v jejich pohledech, nenajde-li v nich příliš mnoho lítosti. Obviní tě, že ho podvádíš, jestliže nějaká ruka ještě stiskne tvou ruku a najdeš-li náhodou v poušti svého života někoho, kdo by tě mohl mimochodem politovat. Ach bože, vzpomínáš si ještě na letní den, kdy ti vložili na hlavu věnec z bílých růží? Nosilo

jej toto čelo? Ach, tato ruka, která jej zavěsila na stěnu modlitebny, nerozpadla se ještě v prach tak jako on! Ach mé údolí! Má stará teto, která teď spíš v pokoji! Mé lípy, mé bílé kůzlátko, mí hodní venkované, kteří jste mě tolik měli rádi! Vzpomínáte si, jak jste mě viděli šťastnou, hrdou, klidnou a váženou? Kdo mi to vrhl do cesty toho cizince, který mě z ní chce strhnout? Kdo mu dal právo vkročit na pěšinu vedoucí do mé vesničky? Ach ty nešťastnice, proč ses vracela tehdy, prvního dne, kdy tě po ní následoval? Proč jsi ho přijala jako bratra? Proč jsi mu otevřela a podala mu ruku? Oktavie, proč jsi mě miloval, muselo-li všechno takto skončit!“

Byla blízka mdlobám a klesla do křesla, k němuž jsem ji dovedl, s hlavou na mém rameni. Strašné úsilí, které právě vynaložila, když ke mně mluvila tak hořkými slovy, ji zlomilo. Místo pohněvané milenky jsem v ní pojednou nacházel jen naříkající a trpící dítě. Její oči se zavřely, objal jsem ji pažemi a ona zůstala bez hnutí.

Když opět nabyla vědomí, postěžovala si na nejvyšší ochablost a tichým hlasem mě požádala, abych ji nechal ulehnout na lože. Mohla sotva chodit; zanesl jsem ji až do alkovny a pomalu jsem ji položil na lůžko. Nejevila žádné známky utrpení, zotavovala se po bolesti jako po nějaké námaze a nezdálo se, že si na ni vzpomíná. Její citlivá a jemná povaha ustupovala bez boje, a jak sama řekla, já jsem zašel dále, než stačily její síly. Držela mou ruku ve své. Políbil jsem ji; naše dosud milující rty se spojily jako nevědomky a krutý výstup skončil tím, že mi usnula na srdci, usmívajíc se jako v první den.

VI

Brigita spala. Oněmělý a nehybný jsem seděl u jejího lůžka. Tak jako rolník po bouři počítá klasy na zpustošeném poli, začínal jsem se nořit sám do sebe a měřit hloubku zla, které jsem způsobil.

Pomyslel jsem na ně teprve tehdy, když už jsem je uznal za ne-napravitelné. Jistá muka nás právě svým vyvrcholením zpravují o svém konci, a čím víc jsem zakoušel hanby a výčitek, tím víc jsem cítil, že po takové scéně nám nezbyvá než říci si sbohem. I kdyby měla Brigita sebevětší odvalu, vypila až do dna hořký pohár své smutné lásky, a jestliže jsem ji nechtěl vidět umírat, bylo třeba, aby se z ní zotavila. Stávalo se často, že mi dělala kruté výčitky, a možná že do nich dříve vkládala víc hněvu než tentokrát, ale co mi řekla tentokrát, nebyla už pouhá slova diktovaná uraženou pýchou, byla to pravda, jež byla schoulena na dně srdce a nyní je zlomila, aby se dostala ven. Postavení, v němž jsme se nacházeli, a mé odmítnutí odjet s ní zmařily ostatně všechny naděje; byla by chtěla odpustit, ale neměla k tomu síly. I sám ten spánek, ta přechodná smrt bytosti, která už nemohla trpět dál, byl toho dostatečným svědectvím. Její náhlé zmlknutí, něžnost, kterou mi dala najevo, když se tak smutně vracela k životu, její bledý obličej a všechno až po její políbení mi říkalo, že je se vším konec a že, ať nás spojovala jakákoliv pouta, já jsem je zlomil navždycky. Bylo jasné, že stejně jako usnula teď, při prvním utrpení, které bych jí způsobil, usnula by spánkem věčným. Hodiny odbily a pocítil jsem, že uplynulá hodina odnáší s sebou můj život.

Nechtěl jsem nikoho volat, rozžal jsem tedy Brigitinu lampu, pozoroval jsem její slabý svit a zdálo se mi, že mé myšlenky poletují v přítomnosti jako její nesmělé paprsky.

Ať jsem dříve říkal nebo dělal cokoli, ještě nikdy přede mnou nevyvstávala myšlenka na to, že bych mohl Brigitu ztratit. Stokrát jsem ji chtěl opustit, ale kdo z lidí, kteří na tomto světě milovali, neví, jak tomu bývá? Bylo to jen zoufalství nebo návaly zuřivosti. Dokud jsem věděl, že jsem jí milován, byl jsem si zcela jist, že ji také miluji; nyní se po prvé postavila mezi nás nezdolná nutnost. Cítil jsem něco jako nejasnou ochablost, v níž jsem nic jasně nerozeznával. Seděl jsem skloněn u alkovny, a přestože jsem od prvního okamžiku

viděl celý rozsah svého neštěstí, nepocítoval jsem nad tím žádnou bolest. Zdálo se, že co má mysl chápe, to má slabá a vyděšená duše odstrkuje, aby to vůbec neviděla. „Nuže,“ řekl jsem si, „je to jisté. Chtěl jsem to a udělal jsem to, není nejmenší pochyby, že spolu dál už nemůžeme žít. Nechci tuto ženu zabít, nezbývá mi tedy než ji opustit. To je hotová věc a zítra odjedu.“ A zatímco jsem tak mluvil sám k sobě, nepomyslel jsem ani na své chyby, ani na minulost, ani na budoucnost, nevzpomněl jsem si v té chvíli ani na Smitha, ani na cokoli jiného, nebyl bych mohl říci, kdo mě zavedl až sem, ani co jsem dělal v minulé hodině. Hleděl jsem na stěny pokoje a myslím, že jsem nedělal nic jiného, než že jsem uvažoval, kterým povozem zítra odjedu.

Dlouho jsem zůstal v tomto stavu zvláštního klidu. Tak jako člověk, který dostane ránu dýkou, necítí zprvu chlad železa, musí učinit ještě několik kroků a pak se teprve ohromen, s očima v sloup zeptá, co se s ním děje. Pomalu se však objevuje krev, kapka po kapce, rána se otevře a nechá ji téci, země se zbarví temným nachem, přichází smrt. Člověk se při jejím přiblížení roztřepe hrůzou a padne jako zasažen bleskem. Tak jsem také já v zdánlivém klidu slyšel přicházet neštěstí. Opakoval jsem si tichým hlasem, co mi řekla Brigita, a rozložil jsem kolem ní všechno, co se jí obvykle připravovalo na noc, jak jsem věděl. Pak jsem se na ni zahleděl, potom jsem přistoupil k oknu a zůstal jsem tam s čelem přitisknutým ke sklu před temným a těžkým nebem, poté jsem se vracel k lůžku. Odjet zítra, to byla má jediná myšlenka a postupně se mi toto slovo *odjet* stávalo srozumitelným.

„Ach bože,“ zvolal jsem náhle, „má ubohá milenko, ztrácím vás a nedovedl jsem vás milovat!“

Zachvěl jsem se při těchto slovech, jako by je byl vyslovil někdo jiný. Ozvala se v celém mém bytí jako v napjaté harfě poryv větru, který ji má zlomit. V jediném okamžiku mi proběhly srdcem dva roky utrpení a po nich mě jako jejich následek a jejich poslední

výraz zachvátila přítomnost. Jak bych vyličil takový bol? Snad jediným slovem pro ty, kdo milovali. Vzal jsem Brigitu za ruku a ona, bezpochyby sníc ve spánku nějaký sen, vyslovila mé jméno.

Vstal jsem a přecházel pokojem, bystřina slz se mi hrnula z očí. Rozpřáhl jsem náruč, jako bych chtěl zachytit celou minulost, která mi unikala. „Je to možné?“ opakoval jsem. „Jakže? Já vás ztrácím? Vždyť nemohu milovat než vás. Jakže! Vy, můj živote, má zbožňovaná milenko, vy mi prcháte, už vás neuvidím? Nikdy, nikdy!“ řekl jsem zcela hlasitě a pokračoval jsem, obraceje se k spící Brigitě, jako by mě mohla slyšet: „Nikdy, nikdy, nepočítejte s tím, nikdy k tomu nesvolím! A co je to vlastně? Proč tolik hrdosti? Není už žádný způsob, jak napravit urážku, které jsem se vůči vám dopustil? Prosím vás, hledejme jej spolu. Což jste mi neodpustila už tisíckrát? Milujete mě přece, nebudete moci odjet a nebude se vám dostávat odvahy. Co chcete, abychom si potom počali?“

Nenadále se mne zmocnila strašná, děsivá pomatenost, přecházel jsem sem a tam, mluvil nazdařbůh a hledal na kusech nábytku kolem nějaký předmět, jímž bych si mohl přivodit smrt. Konečně jsem padl na kolena a bil jsem čelem o pelest lůžka. Brigita se pohnula a já jsem se okamžitě zarazil.

„Kdybych ji tak probudil!“ řekl jsem si a zachvěl jsem se. „Co to děláš, ubohý pomatenče? Nech ji spát až do rozednění; zbývá ti už jen jediná noc, kdy se na ni můžeš dívat.“

Sedl jsem si zase na své místo. Tolik jsem se obával, aby se Brigita neprobudila, že jsem se sotva odvažoval dýchat. Zdálo se, že se mi srdce zastavilo zároveň s proudem slz. Zůstal jsem zmrazen chladem, který mnou prochvíval, a řekl jsem si, jako bych se chtěl násilím utišit: „Dívej se na ni, dívej se na ni, ještě je ti to dovoleno.“

Konečně se mi podařilo se uklidnit a ucítil jsem, jak mi po tváři zvolna stékají slzy největší něhy. Měl jsem dojem, jako by nějaký naříkavý výkřik byl prořízl vzduch. Sklonil jsem se nad ložem a za-

díval jsem se na Brigitu, jako by mi můj dobrý anděl naposled řekl, abych si vryl do duše otisk jejích drahých rysů.

Jak byla bledá! Její dlouhé řasy, obklopené modravými kruhy, zářily ještě, zvlhlé slzami. Její pás, kdysi tak pružný, ohýbal se jako pod nějakým břemenem. Její pohublá a zšedlá tvář spočívala na drobounké ručce, na její slabé a útlé paži. Zdálo se, že její čelo nese otisky zkrvavené trnové koruny, kterou se věnčí odevzdanost. Vzpomněl jsem si na chalupu v horách. Jak byla Brigita krásná před půl rokem! Jak byla veselá, volná, bezstarostná! Co jsem z toho všeho udělal! Zdálo se mi, že mi neznámý hlas opakuje starou romanci, kterou jsem dávno zapomněl:

*Altra volta gieri biele,
Blanch'e rossa com' un' fiore.
Ma ora no. Non son più biele.
Consumatis dal' amore.*

Byla to stará píseň mé první milenky a po prvé se mi jasně zjevil smysl toho teskného nářečí. Opakoval jsem si ji, jako bych ji byl až do té doby jen uchovával v paměti a nerozuměl jí. Proč jsem se ji naučil a proč jsem si na ni vzpomněl? Zde přede mnou ležel můj zvadlý květ, chystající se zemřít, strávený láskou.

„Dívej se na ni,“ říkal jsem si vzlykaje, „dívej se na ni! Pomysli na ty, kteří si stěžují, že je jejich milenky nemilují. Tvá milenka tě miluje, náležela ti. A ty ji ztratíš a nedovedl jsi ji milovat.“

Bolest však byla příliš silná. Vstal jsem a znovu jsem začal chodit po pokoji. „Ano,“ pokračoval jsem, „dívej se na ni a myslí na ty, jež požívá nuda a kteří odcházejí do daleka, vlekouce s sebou bolest nikým nesdílenou. Muka, která zakoušíš, zakoušela ona a nic v tobě nezůstalo osamoceno. Mysli na ty, kteří žijí bez matky, bez příbuzných, bez psa, bez přátel, na ty, kdo hledají a nenalézají, na ty, kdo pláčí a sklízejí výsměch, na ty, kteří milují a dostává se jim

pohrdání, na ty, kteří umírají a jsou zapomenuti. Před tebou, tam, v této alkovně odpočívá bytost, kterou příroda snad stvořila pro tebe. Tato duše a toto tělo jsou tví bratři od nejvyšších sfér rozumu až po nejneproniknutelnější tajemství hmoty a tvaru. Půl roku tvá ústa nepromluvila, tvé srdce ani jedenkrát nezatepalo, aby ti neodpovědělo jiné slovo, jiný tep srdce. A tato žena, kterou ti Bůh seslal, jako sesílá rosu trávě, jen sklouzla po tvém srdci. Tato bytost, která před tváří nebes přišla k tobě s otevřenou náručí, aby ti dala svůj život a svou duši, vyprchá jako stín a nezbude z ní ani pouhá stopa zdání. Zatímco se tvé rty dotýkaly jejích, zatímco tvá paže objímala její šíji, zatímco andělé věčné lásky vás ovíjeli jako jedinou bytost pouty krve a rozkoše, byli jste jeden od druhého dál než dva vystěhovalci na dvou koncích zeměkoule, oddělení od sebe celým světem. Dívej se na ni, a hlavně mlč. Můžeš se na ni dívat ještě jednu jedinou noc – neprobudí-li ji tvé vzlyky.“

Hlava se mi vzněcovala čím dál víc, vzrušovaly a děsily mě čím dál chmurnější myšlenky, neodolatelná moc mě nutila nořit se do vlastního nitra.

Působit zlo – to byla úloha, kterou mi uložila Prozřetelnost! Já a působit zlo! Já, jsem svědomí i uprostřed mých záchvatů zuřivosti přece jen říkalo, že jsem dobrý! Já, jež nemilosrdný osud bez ustání strhoval dále do propasti a jsem zároveň tajemný pocit hrůzy bez ustání ukazoval hloubku propasti, do níž jsem se řítit! Já, který bych si všude a navzdory všemu, i kdybych se byl dopustil zločinu a těma-to rukama prolil krev, byl opakoval, že mé srdce se ničím neprovinilo, že se mýlím a že jsem to nebyl já, kdo takto jednal, nýbrž můj osud, můj zlý duch, nějaká bytost, která sídlí ve mně, která se však ve mně nezrodila! Já a působit zlo! Půl roku jsem plnil tento úkol, neminul jediný den, abych nepracoval na tomto bezbožném díle, a důkaz o tom jsem měl právě v tuto chvíli před očima. Člověk, který kdysi miloval Brigitu, který ji urazil, pak pohanil a poté zanechal a opustil, aby si ji vzal znovu plnou obav a obklopenou podezřením a konečně

uvrženou na bolestné lůžko, na němž jsem ji viděl ležet – to jsem byl já! Bil jsem se v prsa, a když jsem na ni pohleděl, nechtěl jsem tomu věřit. Pozoroval jsem Brigitu, dotýkal jsem se jí, jako bych se chtěl přesvědčit, že mě neklame nějaký sen. Má ubohá tvář, kterou jsem zahlédl v zrcadle, hleděla na mne s úžasem. Co to bylo vlastně za tvora, který se mi zjevoval v mé podobě? Co to bylo za nelítostného člověka, který se rouhal mými ústy a který k mučení používal mých rukou? To jemu říkala má matka Oktavius? Jeho jsem vídal kdysi, když mi bylo patnáct let, uprostřed lesů a luk v průzračných studánkách, k nimž jsem se skláněl se srdcem čistým jako křišťál jejich vod?

Zavřel jsem oči a myslil jsem na dny svého dětství. Jako paprsek slunce pronikající mrakem pronikalo mi srdcem tisícero vzpomínek. „Ne,“ říkal jsem si, „já jsem to neudělal. Všechno, co mě obklopuje v tomto pokoji, je jen nemožný sen.“ Vzpomínal jsem si na doby, kdy jsem byl ještě nevědomý, kdy jsem cítil, jak se mi srdce otvírá při prvních krocích do života. Vzpomněl jsem si na starého žebráka, který sedával na kamenné lavičce před vraty statku a za nímž mě někdy ráno po snídani posílali, abych mu donesl zbytky našeho jídla. Viděl jsem ho, slabého, shrbeného, jak vztahuje své vráscité ruce, aby mi s úsměvem požehnal. Cítil jsem, jak mě ranní vítr hladí po spáncích, a cosi svěžího mi padalo do duše jako rosa z nebe. Pak jsem pojednou znovu otevřel oči a znovu jsem před sebou, ve světle lampy, spatřil skutečnost.

„A ty si myslíš, že nejsi vinen?“ zeptal jsem se s hrůzou sám sebe. „Ty učedníku, zkažený včerejškem! Protože pláčeš, myslíš si, že jsi nevinný? Co považuješ za důkaz svého svědomí, jsou možná jen výčitky – a který vrah je nezakouší? Křičí-li na tebe tvá ctnost, že trpí, kdo ti říká, že to není jen proto, že cítí, jak hyne? Ach bídničku, věříš, že ty vzdálené hlasy, které slyšíš sténat ve svém srdci, jsou vzlyky; možná, že je to jen křik racka, smutečního ptáka, kterého trosečník přivolává k sobě. Kdo ti kdy vyprávěl o dětství těch, kdo umírají

zaliti krví? Kdysi bývali také dobří a také si někdy zakrývají obličej dlaněmi a vzpomínají. Pácháš zlo a kaješ se? Nero si počínal stejně, když zabil vlastní matku. Kdo ti tedy řekl, že nás slzy očisťují?

A i kdyby tomu tak bylo, i kdyby bylo pravda, že jedna část tvé duše nebude nikdy patřit zlu, co učiníš s tou druhou, která mu bude patřit? Levou rukou budeš hladit rány, které zasadí tvá pravice, ze ctnosti ušiješ rubáš, abys do něho zahalil své zločiny, budeš bodat a na meč si tak jako Brutus vyryješ Platonovy povídky. Bytosti, která k tobě rozevře náruč, ponoříš až na dno srdce tu nadutou a zároveň už kající se zbraň. Doprovodíš na hřbitov pozůstatky svých vášní a na jejich hrobě otrháš listí z neplodné květiny své lítosti. A těm, kteří tě uvidí, řekneš: ‚Co chcete? Naučili mě zabíjet a všimněte si, že proto ještě pláči a že Bůh mě stvořil lepšího, než jsem.‘ Budeš hovořit o svém mládí, budeš sám sebe přesvědčovat, že ti nebe musí odpustit, že jsi působil neštěstí nedobrovolně, a budeš vzývat své bezesné noci, aby ti poskytly trochu odpočinku.

Ale kdo ví? Jsi ještě mlád. Čím víc se budeš svěřovat svému srdci, tím víc tě tvá pýcha povede na scestí. Dnes stojíš před první zříceninou z těch mnoha, které zanecháš na své cestě. Zemře-li Brigita zítra, zapláčeš nad její rakví. Kam půjdeš, když ji opustíš? Odjedeš snad na tři měsíce a budeš cestovat po Itálii, budeš se halit do pláště jako Angličan, kterého zachvátil splín, a jednoho krásného rána v některém zájezdním hostinci si po pitce řekneš, že se tvé výčitky utišily a že je na čase zapomenout, abys začal znovu žít. Začínáš vždycky plakat příliš pozdě a dej pozor, abys jednoho dne nepřestal. Kdo ví? Možná že ti napadne vysmát se bolestem, o nichž si myslíš, že je cítíš. Možná, že se jednoho dne na plese nějaká krásná žena soucitně usměje, až jí budou vyprávět, jak si stále vzpomínáš na mrtvou milenkou. Nemohl bys z toho pak vytěžít jistou slávu a stát se náhle pyšným na to, co tě dnes hluboce rmoutí? Až se přítomnost, před níž se chvěješ a jíž se neodvažuješ pohledět do tváře, stane minulostí, starou historií, nejasnou vzpomínkou, nemůže se stát,

že jednoho večera, až budeš večeřet s hýřily, náhodou se zvrátíš na opěradlo křesla a začneš s úsměvem na rtech vyprávět, co jsi viděl se slzami v očích? Tak člověk pije všechnu hanbu, tak to chodí na tomto světě. Začal jsi tím, že jsi byl dobrý, stáváš se slabým a staneš se zlým.

Ubohý příteli,“ řekl jsem si v hloubi srdce, „chci ti dát jednu radu: myslím si, že musíš zemřít. V tuto hodinu jsi dobrý, využij toho k tomu, abys už nebyl zlý. Zatímco žena, kterou miluješ, je zde, umírá na tomto lůžku, a zatímco ty pocituješ hrůzu sám před sebou, vztáhni ruku na její hrud'. Ještě žije, to stačí. Pak zavři oči a už je neotvírej, nechod' jí na pohřeb z obavy, aby ses nazítří neutěšil ze zármutku, zasad' si ránu dýkou, dokud srdce, které v sobě nosíš, miluje ještě Boha, který je stvořil. Brání ti v tom tvé mládí? Cožpak chceš šetřit barvu svých vlasů? Nedej jim nikdy zbělet, jestliže nezbělely této noci.

A ostatně, co si chceš počít na světě? Odjedeš-li, kam půjdeš? Co si slibuješ od toho, zůstaneš-li? Když se díváš na tuto ženu, zdá se ti, že máš v srdci ještě zakopán celý poklad, není-liž pravda? A není pravda, že to, co ztrácíš, je méně než to, co bylo a co mohlo být, a nejhorší loučení je, když člověk cítí, že neřekl všechno? Co všechno jsi mluvil ještě před necelou hodinou! Když byla tato hodinová ručička na tomto místě, mohl jsi ještě být šťasten. Jestliže jsi trpěl, proč jsi neotevřel svou duši? Jestliže jsi miloval, proč jsi to neřekl? Jsi jako tajnůstkář umírající hlady na svém pokladu, zavřel jsi za sebou dveře, lakomče, teď sebou biješ za zavřenými závorami. Zatřes jimi, jsou pevné; ukovala je tvá vlastní ruka. Ach šilenče, toužil jsi a měl jsi v majetku předmět své touhy, ale nepomyslel jsi na Boha! Hrál sis se štěstím jako dítě s hračkou a nepomyslel jsi, jak vzácné a křehké je to, co držíš v rukou, pohrdal jsi jím, usmíval ses nad ním, znovu ses z něho těšil a nepočítal jsi modlitby, které zatím pronášel tvůj dobrý anděl, aby ti zachoval tento záblesk dne. Ach, je-li na nebesích anděl, který nad tebou někdy bděl, co se s ním děje

v tuto chvíli? Sedí u varhan, s křídly napolo rozpjatými, s rukama spočívajícíma na klávesách ze slonoviny, začíná hrát věčný hymnus, hymnus lásky a věčného zapomnění. Kolena se mu však chvějí, křídla klesají, hlava se sklání jako zlomená třtina, anděl smrti se dotkl jeho ramene a on mizí v nekonečnu.

A ty zůstáváš ve věku dvaadvaceti let na světě sám, když ušlechtilá a vznešená láska a síla mládí z tebe snad mohly něco udělat. Když jsi po tak dlouhém soužení, po tak palčivých smutcích, po tolikéře nerozhodnosti a po tak rozmařilém mládí mohl spatřit, jak se nad tebou otvírá klidný a jasný den, když se tvůj život, zasvěcený zbožňované bytosti, mohl nalít novou mízou, právě v tomto okamžiku se všechno řítí do propasti a rozplývá se před tebou. Stojíš tu, ne už s nejasnými tužbami, nýbrž s opravdovými výčitkami, ne už s prázdným, ale s vylidněným srdcem! A ty váháš? Na co čekáš, když ona už nestojí o tvůj život, když tvůj život už nemá žádnou cenu? Když tě opouští ona, opusť i ty sám sebe! Ať nad tebou zapláčíc ti, kdo milovali tvé mládí! Není jich mnoho. Kdo zůstal němý v Brigitině blízkosti, musí zůstat němý navždycky. Ať ten, kdo prošel jejím srdcem, zanechá v něm aspoň neposkvřněnou stopu. Ach bože, což ji nebudeš muset zahladit, chceš-li ještě žít? Chceš-li si udržet svůj bídný dech, co jiného ti zbývá než úplně jej otrávit? Ano, teď si musíš vykoupit život za tuto cenu. Abys jej mohl snášet, musíš nejen zapomenout na lásku, ale i odnaučit se věřit, že existuje, nejen popřít, co v tobě bylo dobrého, ale i zabít, co dobrého by v tobě ještě mohlo být, neboť co by sis počal, kdybys na to vzpomínal! Neučinil bys na zemi jediný krok, nesmál by ses, neplakal bys, nedal bys almužnu chudému, nemohl bys být dobrý ani na čtvrt hodiny, aniž by na tebe krev, hrnoucí se do srdce, nevolala, že tě Bůh učinil dobrým proto, aby Brigita byla šťastna. Každý tvůj sebemenší skutek by se v tobě ozýval a jako hlasitá ozvěna by rozechvíval tvé neštěstí. Všechno, co by dojímalo tvou duši, probouzelo by v ní lítost a sama naděje, ten nebeský posel, ten svatý přítel zvoucí nás k životu, změnil by se pro

tebe v neúprosný přízrak a stal by se blížencem minulosti. Všechny tvé pokusy o zachycení něčeho byly by jen dlouhým pokáním. Když vražda kráčí ve stínu, má ruce přitisknuty na prsa ze strachu, aby se ničeho nedotkla a aby ji zdi neobžalovaly. Tak si musíš počínat ty; vyber si mezi svou duší a svým tělem, jedno z obojího musíš zabít. Vzpomínka na dobro tě žene ke zlu, změň se v mrtvolu, nechceš-li se stát svým vlastním strašidlem. Ach dítě, zemři čestně, ať je možno plakat na tvém hrobě!“

Vrhl jsem se k nohám lůžka, pln tak strašlivého zoufalství, že mě opustilo vědomí; nevěděl jsem už, kde jsem a co dělám. Brigita si vzdychla, odhrnula pokrývku, která ji halila, jako se člověk zbavuje tísnivého břemene, a odkryla svá bílá nahá prsa.

Tento pohled vzrušil všechny mé smysly. Způsobila to bolest nebo žádostivost? Nevím. Pojednou mě rozechvěla děsná myšlenka. „Jak-že,“ řekl jsem si, „toto zde nechat někomu jinému? Zemřít, klesnout do hrobu, zatímco tato bílá hrud' bude vdechovat volný vzduch? Spravedlivý Bože, jiná ruka než moje na této jemné a průzračné pleti, jiná ústa na těchto rtech a jiná láska v tomto srdci! Jiný muž zde u tohoto lůžka! Brigita šťastná, živoucí, zbožňovaná, a já se budu v koutě hřbitova rozpadat v prach na dně hrobové jámy! Nebudu-li už zítra na živu, jak dlouho bude trvat, než na mne zapomene? Kolik to bude slz? Možná, že ani jediná. Nebude jediného přítele, nikoho, kdo se k ní přiblíží, aby jí neřekl, že má smrt je jen k dobrému, aby se ji nesnažil utěšit, aby ji nezapřísahal, že na mne už nemá myslet. Bude-li plakat, budou ji chtít něčím rozptýlit, přepadne-li ji vzpomínka, zaženou ji, přežije-li mě její láska, budou ji z ní léčit jako z nějaké otravy a ona sama první den možná řekne, že mě chce následovat, ale za měsíc se odvrátí, aby ani z dálky nespátřila smuteční vrbu, kterou mi někdo zasadí na hrob. Jak by tomu mohlo být jinak? Koho lituje žena, je-li tak krásná? Kdyby chtěla zemřít žalem, tato krásná hrud' by jí řekla, že chce žít a že zrcadlo ji o tom přesvědčí, a kdo jí v den, kdy uschlé slzy ustoupí prvnímu úsměvu, nebude

blahopřát, že se uzdravila ze zármutku? Když po týdnu mlčení začne trpět, aby se před ní vyslovovalo mé jméno, pak o mně bude mluvit sama, dívajíc se smutně, jako by říkala: „Utěšujte mě,“ potom pomalu dospěje ne k tomu, že se vyhne vzpomínkám na mne, ale k tomu, že o mně už nebude mluvit, a za krásného jarního jitra, kdy ptáci zpívají v rose, otevře okno, zasní se a řekne: „Milovala jsem!“, kdo bude zde, po jejím boku? Kdo se jí odváží odpovědět, že ještě je třeba milovat? Ach, já to už tedy nebudu! Ty mu budeš naslouchat, nevěrnice, skloníš se, zardělá jako růže, která se chce rozvít, a tvá krása a tvé mládí ti vystoupí na čelo. Jakkoliv budeš tvrdit, že je tvé srdce uzavřeno, necháš z něho vystoupit onu svěží svatozář, jejíž každý paprsek volá po polibku. Jak si přejí být milovány ty, které říkají, že už nemilují! A co je na tom divného? Jsi žena a víš, jakou cenu má toto tělo, toto úbělové hrdlo, řekli ti to. Když je skrýváš pod šatem, nevěříš jako panny, že každá žena se ti podobá, a znáš cenu svého studu. Jak by se mohla žena, která byla opěvována, rozhodnout, že se už nedá opěvovat? Může se domnívat, že žije, zůstává-li ve stínu a mlčí-li se o její kráse? Její krása sama, to je chvála a pohled jejího milence. Ne, ne, o tom nelze pochybovat, kdo miloval, nežije už bez lásky, kdo pozná smrt, začne lpět na životě. Brigita mě miluje a snad na to zemře; já se zabiji a dostane ji jiný.

Jiný, jiný!“ opakoval jsem skláněje se, opřen o lůžko, a mé čelo se dotýkalo jejího ramene. „Což není vdova?“ pomyslí jsem si. „Což nepoznala už jednu smrt? Což tyto jemné ruce neošetřovaly a nepohřbívaly? Její slzy vědí, jak dlouho trvají, a vteřiny netrvají déle. Bůh mě chrání! Co mi brání zabít ji, zatímco spí? Kdybych ji nyní probudil a kdybych jí řekl, že nadešla její hodina a že zemřeme společně v posledním polibku, přijala by to. Co mi na tom záleží? Je tedy jisté, že tím všechno neskončí?“

Našel jsem na stole nůž a držel jsem jej v ruce.

„Strach, zbabělost, pověra! Co o nich vědí ti, kdož o nich mluví? To jen kvůli lidu a kvůli hlupákům se mluví o jiném životě, ale kdo

tomu upřímně věří? Který hlídač na hřbitově viděl mrtvého vystoupit z hrobky a jít zaklepat na knězovy dveře? To kdysi dávno vídali lidé strašidla, policie je zakázala v našich civilizovaných městech a z hlubin země volají jen narychlo pohřbení živí. Kdo by byl smrt zbavil řeči, kdyby byla někdy mluvila? Dává na sebe duch nebeský zapomínat proto, že procesí už nemají právo ucpávat naše ulice? Umřít, to je konec, to je cíl. Bůh jej vytyčil, lidé jej popírají, ale každý z nich má napsáno na čele: „Dělej, co chceš, zemřeš.“ Co by tomu lidé řekli, kdybych zabil Brigitu? Ani ona, ani já to už neuslyšíme. Zítra by stálo v novinách, že Oktavius de T.... zabil svou milenku, a pozítří už by se o tom nemluvalo. Kdo by nás doprovodil na poslední cestě? Nikdo, kdo by po návratu domů klidně nepoobědval. A my bychom leželi vedle sebe v hloubi toho jednodenního kalu a lidé by mohli kráčet po nás, aniž by nás hluk jejich kroků probudil. Nemám pravdu, má milovaná, že nám tam bude dobře? Země je měkké lože, neočekává nás v něm žádné utrpení, v sousedních hrobech nebudou žvanit o našem spojení před Bohem, naše kosti se budou objímat v pokoji a bez pýchy, smrt je utěšitelka, a co spojí, nelze rozdělit. Proč by tě děsila nicota, ty ubohé tělo, které jsi jí zaslíbeno? Každá hodina, jež odbíjí, táhne tě k ní, každý krok, který učiníš, láme příčel, na němž jsi právě stálo, žiješ jen z mrtvých, vzduch pod oblohou tě tíží a drtí tě, země, po které šlapeš, přitahuje tě k sobě za chodidla. Sestup do ní, sestup! Proč tolik děsu? Nahání ti snad hrůzu nějaké slovo? Řekni si jen: „Nebudeme už žít.“ Není to zde velká únava, po níž je sladko si odpočinout? Čím to, že člověk váhá, když jde jen o rozdíl: buď o něco málo dříve, nebo o něco málo později? Hmota je nesmrtelná a fyzikové, jak se nám říká, mučí donekonečna nejmenší zrníčko prachu, aniž je kdy mohou zničit. Je-li hmota majetkem náhody, jaké zlo může spáchat, změní-li způsob utrpení, nemohouc změnit pána? Co záleží Bohu na podobě, jakou jsem dostal, a na tom, v jaké livreji chodí má bolest? Utrpení žije v mé lebce, patří mně, zabiji je. Kostí mi však nepatří a vrátím je tomu, kdo mi

je půjčil; ať si z nich básník udělá pohár, z něhož bude pít své nové víno. Jaké výtce se mohu vystavit a kdo mi tuto výtku učiní? Který neoblomný soudce mi přijde říci, že jsem se dopustil zneužití? Co o tom ví? Byl ve mně? Má-li každý tvor splnit úkol a je-li zločinem setřást jej ze sebe, jakými těžkými zločinci jsou děti umírající na prsou své živitelky! Proč ty jsou šetřeny? Skládají-li se účty až po smrti, komu prospěje to ponaučení? Nebe je podle všeho prázdné, může-li být člověk trestán za to, že žil, neboť to, že žil, stačí, a nevím, kdo sám žádal o potrestání, leda snad Voltaire na smrtelném loži; byl to důstojný a poslední výkřik nemohoucnosti starého zoufalého nevěrce. K čemu to? Nač tolik bojů? Kdo je to vlastně tam nahoře, kdo pozoruje takové množství smrtelných křečí a těší se z nich? Kdo se to baví a kdo se to kochá podívanou na stvoření, neustále se rodící a neustále umírající, podívanou na to, jak se staví a jak na rozvalinách raší tráva, jak se sázejí rostliny a jak bije blesk, jak člověk chodí a jak smrt křičí: ‚Hola!‘, jak někdo pláče a jak slzy usychají, jak někdo miluje a jak mu vrásky rozrývají tvář, jak se lidé modlí, padají na tvář, prosí a vztahují ruce a jak proto sklizeň není ani o jediný klas pšenice bohatší? Kdo to vykonal tolik pro vlastní potěšení, aby jen sám věděl, že to, co vykonal, nic není? Svět umírá. Herschel říká, že je to chladem. Kdo to tedy drží v ruce onu kapku zhuštěných par a dívá se na ni, jak vysychá, jako rybář pozoruje trošku mořské vody, aby z ní získal zrnko soli? Veliký zákon přitažlivosti, který udržuje svět na místě, opotřebovává a rozhlašuje jej v nekonečné lačnosti. Každá oběžnice unáší s sebou své svízele, sténajíc na své ose. Volají na sebe z jednoho konce oblohy na druhý, a nedočkavě toužíce po odpočinku, vyhlížíjejí, která z nich se zastaví první. Bůh je udržuje na jejich místech, vytrvale a věčně vykonávají svou marnou a zbytečnou namáhavou práci, trpí, hoří, hasnou a rozněcují se, padají a zase stoupají vzhůru, létají za sebou a vyhýbají se jedna druhé, proplétají se jako prsteny, nosí na svém povrchu tisíce bytostí, které se bez ustání obnovují, tyto bytosti se zmítají, také se

spolu setkávají, hodinu se tisknou jeden k druhému, potom padají a jiné povstávají. Život přibíhá tam, kde se ho nedostává, vzduch se žene tam, kde cítí prázdnotu, nikde žádný nepořádek, všechno je upraveno, vyznačeno, vypsáno zlatými čarami a ohnivými parabolami, všechno kráčí podle zvuků nebeské hudby po neúprosných a věčných stezkách, a to všechno není nic! A my, ubohé bezejmenné sny, bledá a bolestná zjevení, nepostižitelní jepičí tvorové, my, kteří jsme ožívováni vteřinovým dechem, aby mohla existovat smrt, my se vyčerpáváme únavou, abychom si dokázali, že hrajeme nějakou úlohu a že cosi si nás všímá. Váháme přiložit si na prsa drobný železný nástroj a roztrástit si hlavu s pokrčením ramen, zdá se nám, že kdybychom se zabili, nastal by znovu původní chaos. Napsali jsme a zformulovali jsme božské i lidské zákony a bojíme se svých katechismů. Třicet let trpíme bez odmluvy a domníváme se, že bojujeme, utrpení je nakonec silnější, pošleme si špetku střelného prachu do svatyně rozumu a na hrobě nám vypučí květ.“

Když jsem dopověděl tato slova, přiložil jsem nůž, který jsem držel v ruce, k Brigitě na hrudi. Neovládl jsem se už a nevím, k čemu by to bylo při mém blouznění vedlo. Odhodil jsem pokrývku, abych jí odhalil srdce, a spatřil jsem mezi dvěma bílými ňadry křížek z ebenového dřeva.

Ucouvl jsem zachvácen bázni, ruka se mi otevřela a zbraň z ní vypadla. Ten malý křížek dala Brigitě teta na smrtelném loži. A přece jsem si nemohl vzpomenout, že bych jej byl u ní někdy viděl, bezpochyby si jej ve chvíli odjezdu zavěsila na krk jako relikvii, která ji měla chránit před nebezpečím cesty. Rázem jsem sepal ruce a uvědomil jsem si, že padám k zemi. „Můj Pane Bože,“ řekl jsem, chvěje se, „můj Pane Bože, ty jsi byl zde!“

Necht' si ti, kdo nevěří v Krista, přečtou tuto stránku; já jsem v něj také nevěřil. Ani jako dítě, ani v koleji, ani jako muž jsem nenavštěvoval kostely, mé náboženství, jestliže jsem nějaké měl, neznalo žádné obřady ani symboly a věřil jsem jenom v Boha bez podoby,

bez bohoslužeb a bez zjevení božího. Otravován od jinošských let všemi spisy posledního století, sál jsem z nich nazdařbůh jalové mléko bezbožnosti. Lidská pýcha, ten bůh egoistů, zavírala má ústa modlitbě, zatímco se má poděšená duše utíkala do naděje v nicotu. Když jsem spatřil Krista na Brigitiných prsou, byl jsem jako opilý a smyslů zbavený, ale couvl jsem, přestože jsem v něj nevěřil, neboť jsem věděl, že v něj věří ona. To, co mi v tom okamžiku zadrželo ruku, nebyl zbytečný strach. Kdo mě viděl? Byl jsem sám uprostřed noci. Šlo mi snad o lidské předsudky? Kdo by mi byl zabránil odklidit z očí ten kousek černého dřeva? Mohl jsem jej hodit do ohně, a zatím jsem tam odhodil svou zbraň. Ach, jak jsem jej cítil až v duši a jak jej tam cítím dosud! Jak bídní jsou lidé, kteří se někdy vysmívali tomu, co může zachránit nějaké stvoření! Co záleží na jménu, na podobě, na víře? Což není svaté všechno, co je dobré? Jak se může někdo odvážit dotýkat se Boha?

Tak jako pod pohledem slunce sníh schází z hor a ledovec, který hrozil nebi, mění se ve stružku v údolí, tak mi v srdci vytryskl pramen a rozléval se do šíře. Lítost je čistá vůně kadidla; vystupovala ze všeho mého utrpení. Přestože jsem málem spáchal zločin, od chvíle, kdy má ruka byla odzbrojena, cítil jsem, že mé srdce je nevinné. Jediný okamžik mi navrátil klid, sílu a rozum. Znovu jsem přistoupil k alkovně, sklonil jsem se nad svou modlou a políbil jsem ebenový kříž.

„Spi v pokoji,“ řekl jsem jí, „Bůh ať bdí nad tebou. Zatímco se usmíváš ze sna, unikla jsi největšímu nebezpečí, jaké ti kdy v životě hrozilo. Avšak ruka, která tě ohrožovala, neublíží nikomu; to přísahám při samém tvém Kristu, nezabiji ani tebe, ani sebe! Jsem blázen, jsem člověk zbavený smyslů, jsem dítě, které si myslelo, že je mužem. Bud' Bohu chvála! Ty jsi mladá a živá, jsi krásná a na mne zapomeneš. Vyléčíš se ze zla, které jsem ti způsobil, můžeš-li mi odpustit. Spi v pokoji až do bílého dne, Brigito, a pak rozhodni o našem osudu. Ať je rozsudek, který vyneseš, jakýkoliv, podrobím se mu bez odmluvy.

A ty, Ježíši, který jsi ji zachránil, odpusť mi a neříkej jí o tom. Narodil jsem se v bezbožném století a musím se kát z mnoha věcí. Ubohý synu boží, na něhož se zapomíná, lásce k tobě mě nenaučili. Nikdy jsem tě nehledal v chrámech, ale díky Bohu tam, kde tě nalézám, nenaučil jsem se ještě nechvět se. Alespoň jednou před smrtí jsem tě políbil na srdci, které je tebou naplněno. Ochraňuj je, dokud bude bít, zůstaň u něho, svatá stráží; vzpomeň si, že jistý nešťastník se neodvážil zemřít vlastním žalem, když tě spatřil přibitého na kříži. Jako bezbožníka jsi ho zachránil před zlem; kdyby byl věřil, byl bys ho utěšil. Odpusť těm, kteří z něho udělali nevěrce, protože ty jsi z něho udělal kajícího, odpusť všem těm, kdož se rouhají! Bezpochyby tě nikdy nespapřili, když se jich zmocnilo zoufalství. Lidské radosti jsou vysměšňovací a nemilosrdně pohrdají vším, Kriste. Ti, kdo jsou na tomto světě šťastni, myslí si, že tě nebudou nikdy potřebovat. Odpusť jim; hněvá-li tě jejich pýcha, dříve nebo později je okřtí jejich vlastní slzy. Polituj je, že se cítí v bezpečí před bouřemi a že je jim třeba kruté lekce neštěstí, aby přišli k tobě. Naše moudrost a naše skepse jsou v našich rukou jen velké dětské hračky, odpusť nám, když se nám zdá, že jsme bezbožní, ty, který ses usmíval na Golgotě. Ze všech našich chvilkových zel je pro naši ješitnost nejhorší to, že se na tebe snaží zapomenout. Vidíš však, že jsou to jen stíny, mizící při jediném pohledu. A což jsi ty sám nebyl člověkem? Bolest tě učinila Bohem, mučící nástroj ti pomohl vystoupit na nebesa a přivedl tě s rozepjatými pažemi na hrud' tvého blahoslaveného otce. A nás také vede bolest k tobě, jako tebe přivedla k otci, jen ověnění trnovou korunou přicházíme se poklonit před tvým obrazem, jen zkrvavenými rukama se dotýkáme tvých krvácejících nohou, a prošel jsi mukami proto, aby tě milovali nešťastní.“

Začínaly zářit první paprsky dne, všechno se pomalu probouzelo a vzduch se plnil vzdáleným a zmateným ruchem. Sláb a vyčerpán únavou chtěl jsem opustit Brigitu, abych si trochu odpočinul. Když jsem vycházel z pokoje, svezly se vedle mne na zem šaty přehoze-

né přes opěradlo křesla a vypadl z nich složený list papíru. Zvedl jsem jej; byl to dopis a poznal jsem Brigitino písmo. Obálka nebyla zapečetěna, otevřel jsem ji a přečetl jsem si tato slova:

25. prosince 18...

Až dostanete tento dopis, budu daleko od Vás, a je možné, že jej nedostanete nikdy. Můj osud je spojen s osudem muže, jemuž jsem obětovala všechno. Žít beze mne je proň nemožné a chci se pokusit pro něho zemřít. Miluji Vás. Sbohem, politujte nás.

Když jsem list přečetl, dal jsem jej zpět do obálky a všiml jsem si na ní adresy: *Panu Jindřichu Smithovi v N....., poste restante.*

VII

Příštího dne v poledne v krásném prosincovém slunci procházeli zahradou Královského paláce mladý muž a žena, vedoucí se spolu pod paží. Vešli do klenotnictví, kde si vybrali dva stejné prsteny, s úsměvem si je mezi sebou vyměnili a navlékli je jeden druhému na prst. Po krátké procházce zašli poobědvat k Provensálským bratřím, do jednoho z oněch vyvýšených pokojíků, odkud může člověk spatřit jedno z nejkrásnějších míst na světě v celém rozsahu. Když číšník odešel, zůstali tam sami dva, opřeni lokty v okně a něžně si tiskli ruce. Mladý muž měl na sobě cestovní oblek. Při pohledu na radost zračící se v jeho tváři dalo by se soudit, že je to novomanžel, který po prvé ukazuje své mladé ženě život a radosti Paříže. Jeho veselí bylo tiché a klidné, jako je šťastné veselí vždycky. Zkušený by v něm byl rozpoznal dítě, které se stává mužem a jehož jistější pohled začíná posilovat srdce. Chvillemi pohlížel na oblohu, pak se vracel pohledem k přítelkyni a v očích se mu třpytily slzy, nechával je však stékat po tvářích a usmíval se, aniž se je snažil osušit. Žena byla bledá a zamy-

šlená; dívala se jen na svého přítele. V jejích rysech bylo něco jako hluboký žal, který, aniž se násilím skrýval, neodvažoval se vzdorovat radosti, na niž hleděla. Když se její společník usmál, usmála se také, sama však nikdy; když mluvil, odpovídala mu a jedla to, co jí nabídl, v jejím nitru však bylo ticho, které, jak se zdálo, ožívalo vždycky jen na okamžik. V její unylosti a lhostejnosti se dala jasně rozpoznat ona poddajnost duše, ona dřímota slabšího ze dvou milujících se tvorů, z nichž jeden žije jen v druhém a probouzí se k životu jen ozvěnou. Mladý muž se v tom nemýlil a zdálo se, že je proto hrdý a vděčný zároveň, i na jeho hrdosti však bylo vidět, že štěstí je pro něho něčím novým. Když žena náhle zesmutněla a sklopila oči k zemi, snažil se vypadat poctivě a odhodlaně, aby jí dodal odvahy, pokaždé se mu to však nepodařilo a někdy se sám zasmušil. Tato směs síly a slabosti, radosti a smutku, rozpaků a nezkalené mysli byla by lhostejnému divákovi zcela nepochopitelná, byl by je mohl střídavě považovat za nejšťastnější a nejnešťastnější dvě bytosti na světě. I kdyby však neznal jejich tajemství, byl by vycítil, že trpěli společně a že vtiskli svému zármutku, ať jsou jejich tajemná muka jakákoliv, pečeť mocnější než sama láska – totiž přátelství. Zatímco si tiskli ruce, jejich pohled zůstával cudný; přestože byli sami, hovořili spolu tichým hlasem. Kladli si čelo na čelo, jako by je tížily myšlenky, a jejich rty se spolu nesetkaly. Dívali se na sebe něžným a vážným pohledem jako slabí, kteří chtějí být dobří. Když hodiny odbily jednu, žena zhluboka vzdychla a řekla, napolo se odvracejíc:

„Oktavie, co kdybyste se mýlil?“

„Ne, milá přítelkyně,“ odpověděl jí mladý muž, „budte ujištěna, nemýlím se. Budete muset hodně trpět, snad i dlouho, a já navždycky, vyléčíme se však oba: vás vyléčí čas a mne Bůh.“

„Oktavie, Oktavie,“ opakovala žena, „jste si jist, že se nemýlíte?“

„Nemyslím, má milá Brigito, že bychom mohli jeden na druhého zapomenout, myslím však, že si v této chvíli ještě nemůžeme navzá-

jem odpustit, a přece je to nutné stůj co stůj, i kdybychom se neměli už nikdy setkat.“

„Proč bychom se už nikdy nesetkali? Proč bychom si jednoho dne... Vždyť jste tak mlád!“

A s úsměvem dodala:

„Až se po prvé zamilujete, můžeme se sejít bez nebezpečí.“

„Ne, milá přítelkyně, protože – uvědomte si to dobře – nikdy na vás nebudu moci hledět bez lásky. Kéž by ten, komu vás zanechávám, komu vás dávám, byl vás hoden! Smith je poctivý, dobrý a čestný, ale ať k němu cítíte jakoukoli lásku, víte dobře, že mne dosud milujete. Vždyť kdybych chtěl zůstat s vámi nebo vás odvést s sebou, souhlasila byste s tím.“

„To je pravda,“ odpověděla žena.

„Pravda? Pravda?“ opakoval mladý muž, hledě na ni celou duší.
„Je pravda, že byste šla se mnou, kdybych chtěl?“

Pak tiše pokračoval:

„Právě proto se nesmíme už nikdy setkat. Jsou v životě lásky, které zmatou hlavu, smysly, rozum i srdce, mezi všemi je však jediná, která nemate, která všechno prostupuje, a ta umírá jen s bytostí, do níž zapustila kořeny.“

„Ale budete mi aspoň psát?“

„Ano, z počátku nějaký čas, protože to, co je mi souzeno vytrpět, je tak kruté, že naprostá nepřítomnost toho, nač jsem si zvykl a co jsem miloval, by mě teď zabila. Když jste mě ještě neznala, jen pozvolna a s mírou jsem se přibližoval, ne bez bázně jsem se stával důvěrnějším a konečně... Nemluvme o minulosti. Pozvolna bude mých dopisů ubývat až do dne, kdy ustanou úplně. Tak sestoupím z vrcholu, který jsem zlézal celý rok. Bude v tom veliký smutek a snad i trochu kouzla. Když se člověk zastaví na hřbitově nad čerstvým a zelenajícím se hrobem, na němž jsou vyryta dvě milovaná jména, pocítí tajemný žal, který ho pohne k slzám bez hořkosti. Tak si chci někdy vzpomenout na to, že jsem žil.“

Při těchto posledních slovech se žena vrhla do křesla a zavzlykala. Mladý muž se rozplýval v slzách, zůstal však stát bez hnutí a jako by sám nechtěl vidět svůj bol. Když se slzy utišily, přistoupil k přítelkyni, vzal ji za ruku a vtiskl jí na ni polibek.

„Věřte mi,“ řekl, „být vámi milován, ať se místo, které zaujímám ve vašem srdci, nazývá jakkoli, to dodává síly a odvahy. Brigito, nikdy nepochybujte, že nikdo vám neporozumí lépe než já, jiný vás bude milovat důstojněji, ale nikdo vás nebude milovat tak z hloubi duše. Jiný ve vás bude pěstovat vlastnosti, které já potírám, obklopí vás svou láskou, budete mít lepšího milence, ale nebudete mít lepšího bratra. Podejte mi ruku a nechte lidi, ať se smějí vznešeným slovům, která nechápou: ‚Zůstaňme přáteli a sbohem navždycky.‘ Když jsme po prvé sevřeli jeden druhého v náručí, cosi v našem nitru už dávno tušilo, že se spojíme. Ať ta naše část, která se objímala před Bohem, neví nic o tom, že se rozcházíme na tomto světě. Ať malicherná chvilková rozepře nezničí naše věčné štěstí!“

Držel ji za ruku. Vstala, tonouc ještě v slzách, se zvláštním úsměvem přistoupila k zrcadlu, vzala nůžky a ustříhla si z hlavy dlouhou kadeř vlasů, pak se chvíli pozorovala, zohyzděná a zbavená části své nejkrásnější ozdoby, a podala ji svému milenci.

Hodiny znovu odbily. Nastal čas k odchodu. Když znovu kráčeli pod galeriemi, vyhlíželi stejně radostně jako při příchodu.

„Jak krásně svítí slunce,“ řekl mladý muž.

„A jaký je to krásný den,“ dodala Brigita. „Den, který zde zůstane navždycky!“

Udeřila se silně do prsou. Zrychlili krok a zmizeli v zástupu. O hodinu později ujížděl po malém návrší za Fontainebleauskou branou poštovní kočár. Mladý muž v něm seděl sám. Naposled hleděl na rodné město v dálce a děkoval Bohu za to, že ze tří lidí, kteří trpěli jeho vinou, zůstává nešťastný jen jeden.

Alfred de Musset
Zpověď dítěte svého věku

Překlad Josef Pospíšil

Ilustrace na obálce Caspar David Friedrich

Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 4. 8. 2023

ISBN 978-80-274-3524-1 (epub)
ISBN 978-80-274-3525-8 (pdf)
ISBN 978-80-274-3526-5 (prc)